

Міністерство освіти і науки України

Державний заклад
„Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка”

ОБРАЗНЕ СЛОВО

ЛУГАНЩИНИ

*Матеріали XVI Всеукраїнської
науково-практичної конференції
імені Віктора Ужченка
(26 травня 2017 року, м. Старобільськ)*

Старобільськ
ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”
2017

УДК [811.161.2 + 37.016: 811.161.2] (063)
ББК 81.2Укр. я 43 + 74.268.11 + 81.2Укр – 9
О-23

Рецензенти:

Горошкіна О.М. – доктор педагогічних наук, професор кафедри української мови Гуманітарного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка.

Цалапова О.М. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри філологічних дисциплін ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”.

Образне слово Луганщини : матеріали XVI Всеукр. наук.-практ. конф. імені Віктора Ужченка (26 травня 2017 р., м. Старобільськ) / за заг. ред. проф. А. В. Нікітіної ; Держ. закл. „Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”. – Вип. 16. – Старобільськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2017. – 263 с.

До збірника ввійшли матеріали XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції імені Віктора Ужченка „Образне слово Луганщини”. Аналіз мовних засобів здійснюється в семантичному й культурологічному аспектах та з погляду їх вивчення в освітніх закладах I – IV ступенів акредитації.

Для науковців, учителів, студентів, учнів МАН, учнів шкіл усіх типів, абітурієнтів, широкого кола читачів.

Статті друкуються в авторській редакції. Відповідальність за зміст матеріалів і правильність цитування несуть автори.

УДК [811.161.2 + 37.016: 811.161.2] (063)
ББК 81.2Укр. я 43 + 74.268.11 + 81.2Укр – 9

*Рекомендовано до друку вченою радою
Луганського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 11 від 27 квітня 2017 року)*

© Колектив авторів, 2017
© ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2017

ЗМІСТ

	ПЕРЕДМОВА	10
1	Афрам Еліна ЛЕКСИКА НА ПОЗНАЧЕННЯ ЕМОЦІЙ У ТВОРАХ Ю. ЯНОВСЬКОГО	11
2	Барилова Галина, Янович Анастасія ЕКСПРЕСИВНІСТЬ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ЗБІРЦІ „СКРИЖАЛГ” А. ЛИСТОПАД	13
3	Батяла Альона СИМВОЛІКА ТА СПЕЦИФІКА МОВЛЕННЄВОГО ЕТИКЕТУ УКРАЇНЦІВ	17
4	Бахмет Марія ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ПРОГРЕСУ НА РОЗВИТОК МОВИ	20
5	Бережанська Христина ШЛЯХИ ЗБАГАЧЕННЯ СЛОВНИКА УЧНІВ ВЛАСНЕ УКРАЇНСЬКОЮ ЛЕКСИКОЮ	23
6	Бородіна Наталія РОЛЬ СЛОВНИКІВ У РОБОТІ НАД ГРАМАТИЧНИМИ НОРМАМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ШКОЛІ	27
7	Бочко Анастасія ЗМАЛЮВАННЯ ОБРАЗУ УКРАЇНИ В ПОЕЗІЇ ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА	30
8	Боярченко Оксана ІНТЕГРОВАНІЙ УРОК ЯК ЕФЕКТИВНА ФОРМА НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПРОФІЛЬНИХ КЛАСАХ	33
9	Бровар Олена ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РІЗНИХ ТИПІВ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ТВОРІ В. ШКЛЯРА „МАРУСЯ”	36
10	Василенко Максим ПОНЯТТЯ МОВЛЕННЄВОГО ЖАНРУ В ЛІНГВОДИДАКТИЧНОМУ ДИСКУРСІ	38
11	Веремієнко Елеонора З ФРАЗЕОЛОГІЗМАМИ НА ВИ	41

12	Воронцова Раїса НАРОДНА МОВА – СКАРБНИЦЯ ДЛЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ	45
13	Галич Олександр АНАЛІЗ ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ	50
14	Гарбарець Тетяна СПЕЦИФІКА ТОПОНІМІЧНОЇ ЛЕКСИКИ У ФЕНТЕЗІЙНИХ ТВОРАХ Г.Л. ОЛДІ	53
15	Глазунова Інна ХУДОЖНИЙ ОПИС У ТВОРІ СЕРГІЯ ЖАДАНА „МЕСОПОТАМІЯ”	57
16	Глуховцева Ірина ВАРІАНТНО-СИНОНІМІЙНА ГРУПА ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ ‘СХОЖИЙ’ В УКРАЇНСЬКИХ СХІДНОСЛОБОЖАНСЬКИХ ГОВІРКАХ	61
17	Глуховцева Катерина ПЕРСОНІФІКАЦІЯ В НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОМУ ТЕКСТІ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ТЕМАТИКИ	65
18	Горячкін Андрій, Кравченко Маргарита ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ ПУБЛІЦИСТИКИ СЕРГІЯ СТЕПАНИШИНА	68
19	Гречко Наталія, Лухтура Валентина РИТОРИЗАЦІЯ ШКІЛЬНОЇ МОВНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ	70
20	Грибок Євген МОВА ЯК ЗАСІБ ВИЯВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ НАРОДУ	73
21	Григоришина Вікторія РОБОТА З ТЛУМАЧНИМ СЛОВНИКОМ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЇЇ ФОРМИ	76
22	Груздева Катерина ФРАЗЕОЛОГІЗМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ЗАСОБИ ТЕКСТОТВОРЕННЯ	79
23	Дідук-Ступ’як Галина КОМПАРАТИВНЕ ВИВЧЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ І АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ	86

24	Должикова Тетяна НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: МОВНИЙ АСПЕКТ	90
25	Зайцева Анастасія ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ ЗАСОБАМИ ФРАЗЕОЛОГІЇ	93
26	Захарова Марія ХРЕМАТОНИМ ЯК ОСНОВНИЙ ЕЛЕМЕНТ ВИРАЗНОСТІ В ЄВРЕЙСЬКІЙ ПРЕСІ (НА ПРИКЛАДІ ЖУРНАЛУ „ЮНЬЙ ИЗРАИЛЬ”)	95
27	Калінін Олексій, Щекатунова Наталія БІЛА ЛАСТІВКА ДОНБАСУ	100
28	Калініна Вікторія, Щекатунова Наталія ДОБРИЙ ДРУГ ЧИ ПІДСТУПНИЙ ВОРОГ?	102
29	Карлова Надія ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ДОСЛІДНИЦЬКІЙ РОБОТІ СТУДЕНТІВ	105
30	Клещова Оксана МОВА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПІСНІ (НА МАТЕРІАЛІ ПІСЕННИХ ТЕКСТІВ АНДРІЯ КУЗЬМЕНКА)	107
31	Ковальчук Анастасія ЛЕКСИКО-СИНТАКСИЧНІ ЗАСОБИ ПУБЛІЦИСТИКИ ВІКТОРА РОЗОВА	113
32	Кравченко Маргарита, Забабурова Поліна ЛЕКСИКО-СИНТАКСИЧНІ ЗАСОБИ ПУБЛІЦИСТИКИ ВСЕВОЛОДА КИСЛІВСЬКОГО	115
33	Кравчук Оксана ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОЕЗІЇ ВАСИЛЯ ГОЛОБОРОДЬКА „РИПЛЯТЬ ХВІРТКИ”	116
34	Кузнецова Крістіна КОНЦЕПТ „ЖІНКА” У ТВОРАХ ІРЕН РОЗДОБУДЬКО	119
35	Кутько Юлія ФРАЗЕОЛОГІЯ ВІКТОРА УЖЧЕНКА	123
36	Кучеренко Олена ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕРМІНІВ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ	126

37	Ландер Майя ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ В СУЧАСНОМУ ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ	128
38	Ланова Ірина ІНФОРМАЦІЙНА ОБІЗНАНІСТЬ – ЖИТТЄВО НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ	134
39	Манько Альона УРБАНІСТИЧНІ МОТИВИ В ПОЕЗІЇ ІВАНА НИЗОВОГО	139
40	Мельник Лариса ФРАЗЕОГРАФІЧНЕ ТЛУМАЧЕННЯ КОНОТАТИВНОГО АСПЕКТУ СЕМАНТИКИ ДІАЛЕКТНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ	143
41	Мілевська Ірина ФРАЗЕОГРАФІЧНИЙ ДОРОБОК В. УЖЧЕНКА ЯК ОСНОВА УКЛАДАННЯ ІНШИХ ДІАЛЕКТНИХ СЛОВНИКІВ	146
42	Мороз Тимофій ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В МАЙБУТНІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	150
43	Нікітіна Алла КОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ ЛІНГВОДИДАКТИЧНОГО АНАЛІЗУ ТЕКСТУ	154
44	Ніколасенко Ірина ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ПОВІСТІ ІВАНА ЧУМАКА „БЕРЕЗОВА КАША”	159
45	Пінчук Тетяна СОЛЯРНІ МОТИВИ У ТВОРЧОСТІ ІВАНА НИЗОВОГО	161
46	Полінок Олена ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ МОРФОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА МАТЕРІАЛІ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ	164

47	Полякова Олександра МОВНА КАРТИНА СВІТУ Й БЛІНГВІЗМ	166
48	Прусов Ігор, Щекатунова Наталія ГІЛОЧКА ФРАЗЕОЛОГІЇ В ПОЛОВИНКІВСЬКІЙ ТВОРЧОСТІ	169
49	Радченко Владислав ТВОРЧИСТЬ МИКОЛИ ЩЕПЕНКА В ЛІТЕРАТУРІ СЛОБОЖАНСЬКОГО КРАЮ	171
50	Руднік Марина ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИЧНОГО НАПОВНЕННЯ ТВОРУ СЕРГІЯ ЖАДАНА „БІГ МАК”	174
51	Рябовол Наталія ВИКОРИСТАННЯ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ МОРФЕМІКИ І СЛОВОТВОРУ	177
52	Савчук Олексій, Сушич Тетяна ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОЕКТНОГО ПІДХОДУ В ШКІЛЬНІЙ МОВНІЙ ОСВІТІ	179
53	Серґєєва Ірина ОСНОВИ ЕКОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ	182
54	Скиба Ольга ПІДГОТОВКА СТУДЕНТА-ФІЛОЛОГА ДО ВИВЧЕННЯ ВЕСІЛЬНОЇ ОБРЯДОВОСТІ ТА ФОЛЬКЛОРУ В СЕРЕДНІЙ ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ	186
55	Смірнова Анна ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПУБЛІЦИСТИКИ ВІКТОРА ПЕКЕЛІСА	190
56	Собко Юлія ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ФРАЗЕОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	192
57	Сорокіна Тетяна ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЕСЕ СВІТЛАНИ ГІАЦИНТОВОЇ „ЩО ОЗНАЧАЄ БУТИ ВИХОВАНИМ?”	195

58	Статко Ірина ІНТИМНА ЛІРИКА ПІСЕННИХ ТЕКСТІВ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ВИКОНАВЦІВ	197
59	Сухарєвська Аліна, Щекатунова Наталія ПОКЛИК ДУЖОГО СЛОВА	205
60	Тараканова Галина ВИКОРИСТАННЯ ПОЕЗІЙ І. НИЗОВОГО ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ СИНТАКСИСУ Й ПУНКТУАЦІЇ	207
61	Трай Лейла ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ У ШКОЛЯРІВ УМІНЬ І НАВИЧОК ВИЗНАЧАТИ ЛЕКСИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ СЛОВА	211
62	Уманська Тамара ОБРАЗНЕ СЛОВО ГАННИ ГАЙВОРОНСЬКОЇ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ	214
63	Уразовська Інна ОКАЗІОНАЛІЗМИ У ЗБІРЦІ „КАЛІГУЛИ” ВАСИЛЯ СТАРУНА	217
64	Холодняк Анжеліка ОБРЯД СВАТАННЯ НА СТАРОБІЛЬЩИНІ	220
65	Хоменко Наталія РОЛЬ МОВИ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ НАЦІЇ	222
66	Чуприна Марина, Верховод Ольга НАРОДНІ УЯВЛЕННЯ ПРО ДОМОВОГО В УКРАЇНСЬКИХ СХІДНОСЛОБОЖАНСЬКИХ ГОВІРКАХ	225
67	Шимова Світлана РОЛЬ „КРИЛАТИХ СЛІВ” У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ	227
68	Шматова Аріна РОЛЬ МЕТАФОРИ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ	229
69	Шмельова Анастасія ШАНУВАЛЬНИКИ ДІНЦЯ МИКИТА ШАПОВАЛ І ГАННА ГАЙВОРОНСЬКА	232
70	Шпаковська Олена РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ НАСТУПНОСТІ Й ПЕРСПЕКТИВНОСТІ У ФОРМУВАННІ МОВЛЕННЄВИХ УМІНЬ І НАВИЧОК УЧНІВ	236

71	Шутова Лілія СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО МЕДІЙНОГО ДИСКУРСУ	238
72	Щекатунова Наталія РОБОТА ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА НАД КУЛЬТУРОЮ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ	241
73	Щербина Елла ДО ПРОБЛЕМИ ПИТОМОГО І ЧУЖОГО В ТЕРМІНОЛОГІЇ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ	243
74	Яким Ірина ОСНОВНІ ЛЕКСИЧНІ ПОМИЛКИ В МОВЛЕННІ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ	247
75	Янович Анастасія ЛЕКСИКА ВУЗЬКОГО СТИЛІСТИЧНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ МОВНОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ АВТОРА (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ВАСИЛЯ ЗИМИ „UKRAINIAN DREAM «ПОСЛЕДНИЙ ЗАГОВОР»”)	250
76	Янович Анастасія СИМВОЛІЧНИЙ ЛАД АВТОРСЬКОГО МИСЛЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ ПІСЕННИХ ТЕКСТІВ ГУРТУ „ОКЕАН ЕЛЬЗИ”)	253
77	Янович Тетяна ПОРІВНЯННЯ ЯК ОДИН З ОБРАЗНИХ ЗАСОБІВ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ АНТОНІНИ ЛИСТОПАД	257
78	<i>ПОЕТИЧНА СТОРІНКА</i> Осипченко Ольга НАПИШУ Я ДО БОГА ЛИСТА...	262

ШАНОВНІ УЧАСНИКИ
XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції
імені Віктора Ужченка
„ОБРАЗНЕ СЛОВО ЛУГАНЩИНИ”!

Вітаємо вас на сторінках матеріалів щорічної Всеукраїнської конференції „Образне слово Луганщини”.

Науково-практична конференція передбачає розв’язання актуальних мовознавчих, літературознавчих та методичних питань, пов’язаних із мовно-культурним простором історичної й сучасної Луганщини в загальноукраїнському контексті розвитку художнього слова, народно-поетичного мистецтва, наукового мовлення й публіцистики. Означені проблеми цікавлять багатьох науковців і дослідників, про що свідчить широка географія учасників конференції. Серед питань, порушених вами, – розвідки в галузі лексикології, діалектології, фразеології, лінгвістики й стилістики тексту, сучасного літературознавства, аналізу тексту, методики викладання філологічних дисциплін у навчальних закладах різного типу.

Ми радіємо від того, що проблематика конференції привернула увагу молодих науковців – аспірантів, магістрантів, дослідників-початківців і навіть учнів загальноосвітніх шкіл, які випробовують себе на науковій ниві.

Нам випала унікальна можливість обмінятися досвідом і власними думками з приводу розбудови вітчизняної науки й освіти, зробити власний внесок у вдосконалення професійної підготовки фахівців освітньої галузі, дізнатися про думки колег з питань вивчення образного слова й функціонування української мови в розмаїтті її жанрів, типів, стилів, поділитися досвідом роботи вчителів загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладів і викладачів вищої школи.

Оргкомітет конференції вітає всіх учасників і читачів та бажає плідної співпраці, взаємовигідного партнерства й генерації нових наукових ідей, гіпотез та вдалого їх підтвердження.

З повагою
оргокомітет XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції
імені Віктора Ужченка „Образне слово Луганщини”

ЛЕКСИКА НА ПОЗНАЧЕННЯ ЕМОЦІЙ У ТВОРАХ Ю. ЯНОВСЬКОГО

Еліна Афрам (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, магістрантка)

Наук. керівник – доц. Шутова Л.І.

Протягом останніх років науковці досягли значних результатів у дослідженні механізмів мовного вираження емоцій людини й мовної номінації, інтерпретації емоцій як об’єктивної сутності мовця і слухача.

Неоднозначність та багатогранність емоцій створює неабиякі труднощі для психологів та лінгвістів під час їх визначення та класифікації. До основних параметрів, за якими науковці розрізняють та систематизують емоційні стани, належать: модальність (якість), інтенсивність, тривалість, глибина, усвідомленість, генетичне джерело, складність, умови виникнення, функції, які вони виконують, вплив на організм (стенічні та астенічні емоції), потреби (інстинкти), форми їхнього розвитку, предметний зміст та спрямованість (на себе, на інших, на минуле чи майбутнє), психічні процеси, з якими вони пов’язані, особливості, способи вираження, рівні прояву у будові психічного. Узявши до уваги деякі з цих параметрів, науковці-психологи створюють повні, на їхній погляд, класифікаційні схеми. Проте, у більшості випадків, такі схеми є скоріше спробами систематичного опису, аніж власне класифікаціями емоцій.

Загальна думка щодо класифікації емоцій полягає у їхній чіткій дихотомії, тобто поділі за типом оціночного знака на: негативні й позитивні.

Порівнюючи лексику з цього погляду, зауважимо, що в багатьох мовах емотивів із негативною оціночною семантикою в кількісному відношенні більше, ніж емотивів із позитивною оцінювальною семантикою.

Основним принципом зарахування слова до емосемізмів, на думку більшості лінгвістів [1; 3], є функціональна ознака: якщо слово виражає чи здатне виражати емоції, то воно є емотивним. Отже, емотивна лексика значно відрізняється від номінативної, адже її семантичним призначенням є не тільки номінація денотата, але й вираження емоційного ставлення

мовця до ситуації спілкування чи до предмета мовлення.

Юрій Яновський – один із найпомітніших українських письменників-романтиків ХХ ст. Його описи партизанських боїв, війни та батальних ситуацій належать до основних тем письменника. За силою експресії, розмахом й органічністю батальних сцен в українській літературі він не знав собі рівних.

На особливу увагу заслуговує лексика героїв циклу „Вершники”. Вона глибоко емоційна, насичена метафорами, порівняннями. Нерідко це емотиви з негативною оціночною семантикою: *„Одбилися від ватаги, — гугнявить шаландьор із проваленим носом, — а тобі печінки відіб'ємо, чортів баклажан, щоб знав морську дисципліну, де їх у чорта знайдеш, до кадетів у ручки запливем”*. Оскільки в новелі „Батальйон Шведа” змальовано протистояння різних політичних сил, то й лексика персонажів твору насичена злістю, гнівом, обуренням; нерідко трапляються й лайливі слова: *„чорта смаленого вловиш”*, *„біла наволоч”*, *„собача контра”* та інші.

Посилити атмосферу загального роздратування допомагають синоніми: *„Знову дзвеніли, бриніли, сурмили комарі, допікали, дошкуляли, діймали, жерли, гризли ар'єргард десантного флоту...”*. Тут ми бачимо нагнітання негативної атмосфери, з кожним словом емоції наростають.

Проблеми дослідження й опису емоцій є надзвичайно важливими. Які б умови не визначали життя й діяльність людини, психологічно дієвими вони стають тільки в тому випадку, якщо їм вдається проникнути у сферу її емоцій, знайти відображення та закріпитися в ній. Емоції є настільки яскравим відображенням психічної діяльності людини, що існування її поза межами емоційної сфери є просто неможливим.

Література

1. Арнольд И.В. Основы научных исследований в лингвистике : учебное пособие / И.В. Арнольд. – М. : Книжный дом „ЛИБРОКОМ”, 2014. – 140 с.; **2. Шаховский В.И.** Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / В.И. Шаховский. – [4-е изд., испр. и доп.] – М. : ЛКИ, 2012. – 208 с.; **3. Яновський Ю.** Чотири шаблі / Ю. Яновський. – Харків : Фоліо, 2012.

ЕКСПРЕСИВНІСТЬ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ЗБІРЦІ

„СКРИЖАЛІ” А. ЛИСТОПАД

Галина Барилова (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, доцент),
Анастасія Янович (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, студентка)

Яскравою, барвистою, живою є фразеологія. Український народ здавна надавав перевагу влучному, точному, „трохи з перцем” слову, любив жарт. Саме ці характеристики поєдналися в такій виразово-художній властивості фразеологізмів, як експресивність.

Розглянемо експресивні фразеологічні одиниці, ужиті поетесою Антоніною Листопад у збірці „Скрижалі”. Тлумачення назви збірки знаходимо в А. Коваля: „За біблійною легендою, на кам’яних плитах (скрижальях) були написані заповіді, які бог дав Мойсееві на горі Синай. У переносному значенні скрижалі – заповіт, твір, насичений великими ідеями” [1, 431]. Мабуть, для поетеси її збірка – священне сховище її мрій, сподівань, думок. І не простих думок, а таких, що змушують читача чи слухача замислитися, посперечатися, напружити почуття.

У збірці представлено 210 поетичних творів, а в них нами виділено 66 фразеологізмів. Серед них вислови античного походження (*дамоклів меч, прокрустове ложе*), крилаті вислови релігійного походження (*соляні стовпи, неси свій Хрест, око за око, суд Страшний*), влучні вислови з художніх творів європейських письменників (*голий король* – Г.-К. Андерсен) і ті, що виникли на власне українському ґрунті: як *Параска і Хівря* [2, 34], *у душах засіяв кукіль* [2, 36], *життя гепнуло в тім’я* [2, 114], *морозом пече* [2, 69] тощо. Серед них наявні прислів’я та приказки (*сам від себе не втечеш; хоч об стінку лобом бийся; ні синиць, ні журавля в долоні; синиця в рукаві; спіймав і сома, і осетра*); заклинання (*та цур його, нек*); побажання (*з водиць і з вербен; земля нехай пухом*).

Трапляються варіанти фразеологізмів з одним стрижневим словом. Наприклад, зі словом *крила*: *зробитися безкрилим* [2, 35], *обриває крильця* [2, 57], *підрізались крила* [2, 90] – позбавити кого-небудь можливості здійснювати щось; підірвати міць, знесилити когось або обмежити поле діяльності; зі словом

мости: спалені мости і дороги [2, 33], *мости палю* [2, 104] – рішуче порвати з чим-небудь, зробити неможливим повернення до чогось, *шукати мости* [2, 119] – намагатися знайти, виявити кого-, що-небудь (сховане, загублене, прикрите, невідоме тощо), *вимостив шляхи* [2, 120] – антонім до попереднього фразеологізму, трансформований поетесою: слово *мости* замінили спільнокореневим *вимостити*. Цікавим є вислів *калинові мостки* [2, 45], який походить зі слов’янської міфології і означає, за повір’ями, глибоку безодню між землею та небом, через яку перекладена кладка. Душа доброї людини може її перейти, а грішної падає у провалля. Про це в поетичній формі у вірші „Кожен день, наче рік. Що прирік оживляти...” каже й А. Листопад: *Кожен день, наче рік. Каяття, сподівання... / А під нами всіма – калинові мостки.*

У вжитих А. Листопад експресивних фразеологізмах втілена яскрава метафора (*із колін піднявся* – звільнитися від гніву і поневолення; *пливуть літа* – минають роки; *спадують гори з плеч* – відчуті полегшення, звільнитися від якихось обов’язків, турбот; *не з тої ноги встаємо* – говорять про людину, що має поганий настрій, роздратована), порівняння (*як пава* [2, 5] (із цим образом авторка порівнює політику) – за багатим, яскравим вбранням приховане „осквернене нутро”, *мов райське яйце* [2, 44] – про щось крихке і прекрасне, *як Параска і Хівря* [2, 34] – у переносному значенні означає посваритися, *як пір’їну* [2, 18] – щось легке), гіпербола (*вишити кров* [2, 5]), тавтологічні посилення (*клин перекошувать клином* [2, 32] – знищувати наслідок якоїсь дії або стану тими самими засобами, через які він стався). За нашими підрахунками, переважають метафоричні сполуки „з повністю чи частково переосмисленими компонентами” [3, 12].

Отже, експресивні фразеологізми, якими оперує поетеса, „пробуджують діяльність уяви й викликають переживання у слухачів” [3, 13]; є джерелом народного гумору, засобом характеристики ліричного героя (*нема коли поглянути вгору; тягар на душі*); не лише конкретизують наше уявлення про предмет, а й відображають емоційне ставлення до нього (*гірка слава; не спадає облуда з очей*); метафоричні фразеологізми, побудовані на певній загадковості предмета чи явища,

підсилюють значення сказаного (*трава не росте; здерти шкуру*).

Алфавітний покажчик фразеологізмів,
ужитих А. Листопад у збірці „Скрижалі”

Стрижневе слово у ФО	Фразеологізм	Сторінка
Вечеря	Свята вечеря	27
Вода	З водиць і з вербен	58
Втекти	Сам від себе не втечеш	51
Гіркий	Гірка слава	96
Голка	Не в сіні голка	9
Гора	Спадають гори з плеч	26
	Нема коли поглянути вгору	54
Грім	Вдарив грім	5
Десниця	Господня Десниця	83
Дитина	Божа дитина	21
Долоня	Ні синиць, ні журавля в долоні	67
Душа	Тягар на душі	69
Життя	Життя гепнуло в тім'я	114
Збирати	Збирати зірки	42
Земля	Земля нехай пухом	84
Зламати	Присягу не зломи	39
Кипіти	Кипить робота	61
Клин	Клин перекошувать клином	32
Коліна	Із колін піднявся	19
	Стояти на колінах	61
Король	Голий король	15
Крила	мені не врізать крила	6
	підрізались крила	90
	обриває крильця	57
	скалічити крила	22
Кров	Випити кров	5
Кукіль	У душах засіяв кукіль	36
Літа	Пливають літа	23
Лоб	Хоч об стінку лобом бийся	64
Ложе	Прокрустове ложе	44
Любов	Лебедина любов	23

Манівці	Не заблукай у манівцях	39, 116
Меч	Дамоклів меч	17, 114
	Як мечем	18
Міст	Спалені мости і дороги	33, 34
	Калинові мостки	45
	Мости палю	104
	Шукати мости	119
Нога	Не з тої ноги встаємо	35
Око	Не спадає облуда з очей	69
	Око за око	97
Перейти	Межу перейшла	66
Пече	Морозом пече	69
Пір'іна	Як пір'іну	18
Рана	Не клали до ран, до рани клади	23, 81, 87
Розтопити	Розтопитися льоду	42
Рукав	Синиця в рукаві	121
Ряст	Нетоптаний ряст	38
Сіль	Сіль прикладати до рани	32
Спіймати	Спіймав і сома. І осетра	111
Стирати	Ні коми, ні крапки не стерти	5
Стовп	Соляні стовпи	37
Суд	Суд Страшний	125
Терези	Хитнулись знову терези	117
Трава	Трава не росте	33
Хрест	Не хреста легкого	164
	Неси свій хрест	
Цур	Та цур його, пек	76
Час	Зупиняється час	78
Шкура	Здерти шкуру	38
Шлях	Вимостив шляхи	120
Яблуко	Яблуко розради	51
Яйце	Мов райське яйце	44
Як	Як Параска і Хівря	34
	Як пава	5

Література

1. Коваль А.П. 1000 крилатих виразів української літературної мови : Афоризми. Літературні цитати. Образні

вирази / А.П. Коваль, В.В. Коптілов. – К. : Наук. думка, 1964;
2. Листопад А. Скрижалі / А. Листопад. – Луганськ : Світлиця, 2006. – 140 с.; **3. Ужченко В.Д.** Вивчення фразеологізмів в середній школі / В.Д. Ужченко. – К. : Рад. школа, 1990. – С. 11 – 13.

СИМВОЛІКА ТА СПЕЦИФІКА МОВЛЕННЕВОГО ЕТИКЕТУ УКРАЇНЦІВ

Альона Батяла (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, магістрантка)

Наук. керівник – доц. Мілева І.В.

Мовленнєвий етикет справедливо вважають культурним обличчям нації. Він утілює найтиповіші риси мовної поведінки людини в найрізноманітніших життєвих ситуаціях. Увібравши давні традиції, звичаєві приписи, мовленнєвий етикет українців є унікальною, універсальною моделлю їхньої мовної діяльності, що виявляється в системі стійких мовних виразів. Знання цієї системи є своєрідним барометром духовної зрілості нації, і, навпаки, нехтування законів мовленнєвого етикету є ознакою її глибоких корозійних процесів, які в останні десятиліття, на жаль, прогресують.

Етикет українців формувався й удосконалювався протягом тисячоліть. Окремі вислови етноетикету сягають ще дохристиянського періоду й пов'язані з язичницькою обрядовістю, звичаями, усталеними у слов'ян. Так, жінка, перепрошуючи за вимовлене в хаті недобре слово, говорила: „Шануючи сонечко святе, і піч, і стіл”, а чоловік, утримуючись від лайки, промовляв: „Сказав би, та піч у хаті”. Виникнення таких висловів пов'язане з давніми слов'янськими культурами сонця, печі, столу.

Український мовленнєвий етикет, за спостереженням М. Стельмаховича, є національним кодексом словесної добропристойності, правилами ввічливості. Він сформувався історично в культурних верствах нашого народу й передається від покоління до покоління як еталон порядної мовленнєвої

поведінки українця, виразник людської гідності й честі, української шляхетності й аристократизму духу [4, 20].

Безперечно, ці правила мовленнєвої поведінки з'явилися не миттєво, у певний конкретний момент, а виробилися поступово – як результат узагальнення багаторічного досвіду спілкування кращих представників нації. Так, О. Мельничук наголошує, що український мовленнєвий етикет – це система спеціально призначених формул ввічливості, яка склалася у процесі історичного розвитку народу, відображає особливості мовної свідомості, основні риси ментальності, зокрема такі, як доброзичливість, толерантність, щирість, прихильність, люб'язність [3].

Елементи мовленнєвого етикету покликані репрезентувати насамперед ввічливість співрозмовників. Чому саме ввічливість? Значення цього слова пов'язане з формою „у вічі”, тобто ввічливий – „той, хто дивиться у вічі”, отже, первинною функцією багатьох етикетних знаків поставала демонстрація миролюбності, відсутності ворожості, агресивності, а, спілкуючись, співрозмовники дивились в очі один одному. Поступово прикметник увічливий переосмислювався й набув переносного значення – „який дотримується правил пристойності, виявляє уважність, люб'язність”. Оскільки ввічливість, як і неввічливість, може мати різні відтінки, то українська мова послуговується спеціальними словами на означення цього поняття. Так, вищим ступенем вияву ввічливості є гречність і чемність: гречний – „шанобливо ввічливий у поводженні з людьми”, чемний – „шанобливо ввічливий до людей, в якому виявляється ввічливість, уважність, люб'язність” [2, 21].

Загалом у мовленнєвому етикеті українців відбилися такі важливі ментальні риси, як почуття власної гідності й шаноба до інших людей. М. Білоус зауважує: „На мовному рівні ці етнопсихологічні ознаки виявляються, зокрема, в тому, що семантичним центром багатьох висловів українського етикету є слова з коренем добр-, здоров-, ласк- (добридень, добровечір, доброго ранку, добридосвіток, добродію; здоров був, здорові були, доброго здоров'я, дай Боже здоров'я, здрастуйте; будь ласка, ласкаво прошу, з вашої ласки та ін.)” [1, 20]. Так,

мовленнєвий етикет не є механічним зібранням сухих, відірваних від життя формул, ця система правил увібрала найкраще.

Однією з характерних ознак мовленнєвого етикету українців є наявність усічених етикетних виразів: „Добрий день!” – „Добридень!”, „Доброго вечора” – „Добридень!”, „Доброї ночі!” – „На добраніч!” тощо. Вирізняється мовленнєвий етикет українців і розмаїттям повторюваних висловів, зокрема вітальних, прощальних, привітальних. Їхня особливість полягає в тому, що повторювана фраза (вимовлена у відповідь) щоразу містить якісь зміни, здебільшого лексичні: „Прощайте!” – „Бувайте!” – „На все добре!” – „До побачення!” – „Усього найкращого”. Однак деякі фрази-відповіді не припускають подібної варіативності: „Боже допомагай!” – „Дякую на доброму слові!”, „Щоб легко почалося та вдало скінчилося!” – „Дай Боже і вам у час добрий!” [3].

Суттєвою диференційною ознакою мовленнєвого етикету українців є уживання форми кличного відмінка (*Олено Володимирівно, Тетянонько, пане професоре, чоловіче добрий, людоньки, бабуню, добродію*). Однак, як свідчать спостереження, ця давня істотна риса мовленнєвого етикету катастрофічно, неприпустимо швидко зникає: молодь, школярі, люди середнього віку, міське населення майже не послуговуються цією формою.

Зрозуміло, що протягом тривалого часу мовленнєвий етикет українських обрядів значно змінився й у непоодиноких випадках зберігся на рівні уламків цілісної системи мовленнєвого етикету. Багато етикетних висловів унаслідок втрати первинного значення (чи призначення) важко дешифрувати сьогодні. Значення деяких уживаних у мовленні висловів можна пояснити лише за допомогою різноманітних словників, наприклад: „не при хаті кажучи”, „гарний нівроку”, „дур тобі пек”, „хай йому не шкодить” тощо. Отже, вивчення народного етикету неможливе без пізнання багатоманітності зв’язків з усім ритуально-міфологічним комплексом українців [3].

Для мовленнєвого етикету українців важливими є й певні заборони. Таких табу є кілька: говорити суржилом, виявляти

своє ставлення до чогось вигуками *ой, ага, угу* чи вживати слова *дідько, чорт, біс*, часто повторювати слова *страх, жах, Боже*, називати конкретну людину займенниками *він, вона*. Не можна забувати також, що протягом століть український мовленнєвий етикет не був позбавлений інокультурних впливів, тому варто з розумінням ставитися до всього, що прийшло до нашого етикету з інших мов, і якщо воно не суперечить, не руйнує наші національні традиції, не поспішати „ворогувати” й витіснити кожне запозичення.

Отже, за багатовікову історію наш народ виробив і відшліфував самобутню систему мовленнєвого етикету, певні одиниці мови й мовлення, які словесно виражають етикет поведінки, мовні засоби, що накопичилися в суспільстві для вираження неконфліктного, „нормального”, доброзичливого ставлення до людей і є феноменом та виразником його загальної культури.

Література

1. Білоус М. „Заговори, щоб я тебе побачив” / Марія Білоус // Антисуржик : посібник / за заг. ред. О. Сербенської. – Львів : Світ, 1994. – С. 19 – 23;
2. Коваль А. Культура ділового мовлення / Алла Коваль. – К. : Вища шк., 1982. – 287 с.;
3. Мельничук О. Український мовленнєвий етикет : синтаксично-стилістичний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” [Електронний ресурс] / О. Мельничук. – Режим доступу : <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/138059.html>;
4. Стельмахович М. Український мовленнєвий етикет / Мирослав Стельмахович // Дивослово. – 1998. – № 3. – С. 20 – 21.

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ПРОГРЕСУ НА РОЗВИТОК МОВИ

Марія Бахмет (ВП „Лисичанський педагогічний коледж ЛНУ імені Тараса Шевченка”, м. Лисичанськ, викладач)

Науково-технічний прогрес – це взаємообумовлений поступовий розвиток науки і техніки, виробництва та сфери споживання, який охоплює всі сфери життя суспільства. Адже

епоха науково-технічної революції не лише знаменує собою якісні зміни у виробництві, але й віддзеркалюється на таких аспектах суспільного життя, як соціальні відносини, культура, усі сфери спілкування людей. Провідним чинником у науково-технічній революції стає інтелектуальний розвиток, який відбиває рівень знань особистості задля задоволення її матеріальних та духовних потреб.

В усі часи життя суспільства мова здійснювала свою комунікативну функцію, проте форми та засоби її прояву безпосередньо залежать від рівня розвитку суспільства. Відповідно до цього завдання мовленнєвого спілкування можуть варіюватися, але їхня комунікативна сутність залишається незмінною. В епоху науково-технічної революції мову використовують переважно як засіб збереження інформації, що позначає нові дані, відкриття, явища, факти науки тощо [5, 57].

Мова науки характеризується прагненням до максимально точного висловлення об'єктивного наукового мислення. Багато вчених вважали, що слова-терміни повинні наближатися до логічних понять, тобто їхня смислова структура повинна бути адекватною до логічних понять. Якщо ознака, що покладена в основу найменування предмета чи явища, часто буває різною в багатьох мовах, то в галузі термінологічної лексики можна спостерігати одноманітність до підходу найменування бази термінології та схожість між мовами щодо утворення слів-термінів [4, 123].

Наступна тенденція, що виявляється у науковій сфері мовлення, – це економія та скорочення, що передають зміст висловлювання. Це реалізується у широкому застосуванні еліптичних конструкцій та різного типу абревіатур. При цьому слід зазначити, що ці еліптичні конструкції будуть значно відрізнятися від скорочень розмовної мови.

Багатообразність сфери мовленнєвої комунікації призводить до розмежування мовних засобів виразності. Стильова та жанрова різноманітність людського мовлення є реакцією на ситуативну специфіку використання мови, але виокремлення більш-менш чіткого окреслення стильових прошарків у мові пов'язано з певним періодом розвитку суспільства. Враховуючи сучасні умови інформатизації

суспільства, які перетворюють інформацію на найважливіший ресурс людства, слід зазначити, що якість життя залежить від наукового знання та збільшення доступу до цих знань [1, 87].

Наукові знання описуються в науковій літературі, з якої вони поступово через публіцистичні та художні твори досягають широких мас споживача.

Стилістичні ознаки наукової літератури не роблять її привабливою для широкого кола читачів: абстрагованість, узагальнення, підкреслена логічність, однозначність і точність, об'єктивність викладу та логізована оцінність – усе це обтяжує сприймання та розуміння отриманої інформації. Тому раціональним вирішенням цієї проблеми є поєднання наукового стилю з іншими функціональними стилями, особливо під впливом науково-технічного процесу, що знаходить відображення в науково-популярній літературі.

Головне завдання науково-популярної літератури – залучити якомога більше людей до світу науки і техніки. Задля стимулювання читацького інтересу науково-популярна література користується широким „арсеналом” художньої літератури, поєднуючи, таким чином, дві сфери вживання: мови науки та мови словесно-художньої творчості. Мета науково-популярного викладу матеріалу полягає в ознайомленні читача-неспеціаліста з науковими даними шляхом використання окремих прийомів популярної обробки знань. Автор популярного тексту використовує ці засоби задля пропагування досягнень передової науки в тій формі, що є найбільш близькою читачеві [4, 166]. З цієї точки зору, використання інших функціональних стилів є своєрідними каналами чи провідниками в передачі наукових знань.

Стрімкий розвиток засобів зв'язку (радіо, телебачення та інших форм масової комунікації) створив можливості для розповсюдження уніфікованої літературної нормативної мови, що є прийнятною в країні. З одного боку, це позитивний чинник, який сприяє культурному розвитку нації взагалі та поширенню нових слів – інтернаціоналізмів зокрема. Але з іншого боку, це може призвести до більш інтенсивного витіснення місцевих діалектів (процес, який спостерігається з моменту виникнення літературної мови).

Отже, мова – явище суспільне, її розвиток завжди пов'язують із розвитком суспільства, тому всі проблеми змінювання мови можуть вирішуватися лише на соціолінгвістичній основі.

Література

- 1. Будагов Р.А.** Человек и его язык. / Р.А. Будагов. – М. : Изд-во МГУ, 1976. – 175 с.;
- 2. Глазко В.** Прогрес у різних іпостасях: Чому ми відстаємо і не лідує Європа / В. Глазко // Вісн. Нац. акад. наук України. – 2006. – № 1. – С. 31 – 50;
- 3. Каландия И.Д.** Научно-технический прогресс и некоторые аспекты развития культуры / Под ред. В.В. Парцвания // Перспективы человека в глобализирующемся мире. – СПб : Санкт-Петербургское философское общество, 2003. – С. 41 – 61;
- 4. Рихтер К.Л.** Об актуальных тенденциях вовлечения элементов языка науки и техники в художественный язык / К.Л. Рихтер // Функциональная стилистика: теория стилей и их языковая реализация. – Пермь, 1986. – 284 с.;
- 5. Соснін О.** Стратегічний ресурс суспільства: Розвиток високих технологій – запорука індустріального статусу держави / О. Соснін // Політика і час. – 2002. – № 11. – С. 53 – 60.

ШЛЯХИ ЗБАГАЧЕННЯ СЛОВНИКА УЧНІВ ВЛАСНЕ УКРАЇНСЬКОЮ ЛЕКСИКОЮ

Христина Бережанська (Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв, студентка)

Наук. керівник – доц. Бородіна Н.С.

Розвиток словника учнів з кожним роком навчання відбувається шляхом поповнення його новими словами, активізації пасивного словникового складу та за рахунок розширення значень слів. У процесі вивчення тематичних розділів у рамках навчальних дисциплін школяр не тільки закріплює попередньо одержані знання, але й знайомиться з новими, збагачує свій лексичний запас. Шляхи збагачення словника учнів власне українською лексикою вимагають певного синтезу прийомів, методів та форм, що вчитель використовує для вивчення нових слів, а також ефективності

використання словниково-семантичних вправ. Збагачуючи мовлення школярів новими словами, учитель повинен звернути увагу на доцільність вивчення слова, безпосередній його зв'язок із темою уроку та семантичні зв'язки з іншими словами. Саме тому методисти виділяють такі принципи поповнення словникового запасу учнів: співвіднесення слова й реальної дійсності (предмета або малюнка цього предмета) у тлумаченні лексичного значення слова (екстралінгвістичний принцип); з'ясування значення слова в його родо-видових, синонімічних та антонімічних зв'язках, у його структурно-семантичних відносинах зі спорідненими словами (парадигматичний принцип); аналіз слова в його оточенні з іншими словами з метою виявлення валентних зв'язків (синтагматичний принцип); дослідження вживаності слова в певних стилях (функціональний принцип); включення слова в контекст словосполучення, речення, складного синтаксичного цілого (контекстуальний принцип). Перший і другий принципи сприяють семантизації слів, четвертий і п'ятий – актуалізації. Третій принцип однаково важливий і для семантизації, і для актуалізації слів [1, 142].

У роботі над уточненням і розширенням словника учнів можна визначити такі основні напрями, спираючись на вищенаведені принципи:

1) з'ясування значення слів шляхом використання різних способів: показ предмета чи дії, позначених новим для учня словом, демонстрація малюнка, добір синонімів, антонімів, уведення нового слова в контекст;

2) виконання завдань на добір слів із певним значенням: дібрати з поданого синонімічного ряду потрібні за смыслом речення іменники; дібрати прикметники для опису предметів, для характеристики людини, опису її зовнішності, настрою, свого ставлення до події, до людини;

3) уведення поданих слів у речення чи тексти: складання речень за опорними словами, заміна слів відповідними синонімами чи антонімами.

Успішна робота над збагаченням словникового запасу учнів може бути забезпечена шляхом застосування цілого ряду спеціальних вправ, з-поміж яких найпродуктивнішими є словниково-логічні вправи. Їх використання полягає не тільки в

кількісному нарощенні словникового запасу дитини, а й в умінні учня самостійно розв’язувати логічні задачі, які постійно постають перед ними [2, 31]. Тому словниково-логічні вправи на усвідомлення школярами співвідношення родових і видових понять, на вилучення „зайвого” поняття, на доповнення логічного ряду, на протиставлення предметів за різними ознаками, зовнішніми і внутрішніми, є одними з найбільш ефективних у шкільних умовах.

Складність організації роботи зі збагачення словникового запасу учнів полягає в тому, що зміст і час цієї роботи не передбачені програмою з української мови, її неможливо пов’язувати тільки з окремим розділом курсу мови. Характерною особливістю роботи зі збагачення словника є також те, що вона значно ширше, ніж інші аспекти навчання мови, ґрунтується передусім на психологічних процесах, пов’язаних із пам’яттю. Діяльність учнів у словниково-семантичній роботі спрямована на аналіз значення слова, особливостей його вживання. Ця робота потребує уваги до кожного слова, що вивчається, загального розвитку мовного чуття й тому не може мати міцної теоретичної основи. Дані з лексикології є тільки базою для організації роботи, спрямованої на збагачення словника учнів новими словами й формування навичок використання їх у мовленні. Усе це свідчить про те, що збагачення словникового запасу учнів потребує посиленої і постійної уваги з боку вчителя. Робота над збагаченням словника школярів не може бути зведена до побіжного коментування значення окремих слів, що супроводжує процес граматики і правопису, а повинна розглядатись як самостійне завдання курсу, що має міцні внутрішньопродметні зв’язки й потребує уваги на кожному уроці. Систематичність роботи над збагаченням словникового запасу школярів потрібно розглядати як одну з найважливіших умов її успішності.

Робота над словником учнів потребує специфічних прийомів і повинна бути пов’язана з іншими аспектами навчання мови, передусім розвитком мовлення. Цілком логічно, що з метою розширення словника школярів учитель передбачає і вправи творчого характеру, як-от: скласти речення, у яких слово „коса” було б ужите в різних значеннях [1, 153].

Серед різноманітних видів вправ під час навчання власне української лексики важливе місце посідають вправи з антонімами, синонімами, омонімами, паронімами, мета яких – збагатити словниковий запас учнів, виробити в них уміння яскраво й образно висловлювати свої думки. Крім того, виконуючи такі вправи, школярі користуються такими логічними операціями, як порівняння, зіставлення, протиставлення, що сприяють розвиткові розумових здібностей дітей. Для цього можна запропонувати для виконання, наприклад, вправу, де треба знайти слова, близькі за значенням, та з'єднати їх у пари: *музикав, йде, суперечка, шум, дріботить, співав, гамір, сварка*.

Така вправа дасть змогу учневі навчитися встановлювати семантичні відношення між словами і сприятиме збагаченню їхнього активного словника.

Отже, серед різноманітних вправ, що використовує вчитель з метою піднесення мовленнєвої культури школярів, помітне місце посідають вправи з лексики. Вони спрямовані на розширення словника учнів, а також на вироблення в них умінь вибирати зі свого словникового запасу для висловлення думки ті слова, які найбільше відповідають змісту висловлювання. У процесі виконання лексичних вправ перед дітьми, з одного боку, розкривається багатство рідної мови, а з другого – вони вчать вживати ці слова у своєму мовленні. Робота над вивченням лексики в школі спрямована на збагачення активного словника учнів, розвиток мовлення, вироблення навичок свідомого оволодіння новими словами, уточнення значення і сфери вживання відомих слів. Необхідність особливої уваги до розвитку мовлення пояснюється потребою розширити активний словник школярів, виробити в них уміння добирати слова, які найбільшою мірою відповідають змісту висловлювання, роблять його не лише правильним і точним, а й виразним.

Література

1. Біляєв О.М / О.М. Біляєв, В.Я. Мельничайко, М.І. Пентилюк // Методика вивчення української мови в школі. – К. : Рад. шк., 1987. – 246 с.; 2. Карунна Н. Збагачення словникового запасу під час засвоєння граматики-

орфографічних знань / Н. Карунна // Початкова шк. 1991. – № 2. – С. 31 – 32.

РОЛЬ СЛОВНИКІВ У РОБОТІ НАД ГРАМАТИЧНИМИ НОРМАМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ШКОЛІ

Наталя Бородіна (Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв, доцент)

Вивчення граматичних норм у школі покликане виробити в учнів уміння свідомо контролювати використані ними мовні засоби в різних ситуаціях спілкування. Програма не визначає зміст роботи над граматичними нормами в школі. З ними учні знайомляться під час опрацювання основного мовного матеріалу в межах мовної змістової лінії. Саме на уроках систематичного курсу мови при вивченні найбільш важливих розділів мовної системи (фонетики, лексики, словотвору, морфології, синтаксису) формується важливе поняття культури мовлення – мовна норма. Знання норм літературної мови є теоретичною основою для розвитку мовленнєвих навичок, тому систематична робота над граматичними нормами в школі необхідна для підвищення грамотності учнів.

Правильно та методично обгрунтовано дібрана система вправ, спрямованих на попередження граматичних помилок у мовленні учнів, має першорядне значення під час роботи над нормами, тому що природне середовище рідко буває настільки досконалим, щоб забезпечити опанування дитиною всієї різноманітності мовних засобів на рівні наслідування зразків і репродуктивного їх використання у практиці мовлення. Під час роботи над граматичним нормативним матеріалом, особливо на перших етапах засвоєння певної норми, вважаємо за доцільне запропонувати вправи, виконання яких вимагає використання граматико-нормативних словників та довідників. Така робота може входити й до складу вправ на утворення граматичних форм слів, словосполучень та речень із певними граматичними формами, на аналіз норми та її порушень, вправ на редагування тощо. Тому пропонуємо приклади вправ, виконання яких вимагає використання граматико-нормативних словників та довідників.

Виходимо з того, що мотивація необхідності й важливості подібних вправ безперечна, тому що шкільне вивчення граматичних норм повинне виробити в учнів уміння свідомо контролювати мовні засоби, вжиті у власному мовленні. Розвиток мовлення в процесі навчання морфології української мови в школі полягає перш за все в тому, що в учнів формується свідоме ставлення до власного мовлення, вміння виділяти в ньому, спираючись на набуті знання й уміння з морфології, ті чи ті форми та оцінювати їх згідно з нормами сучасної української літературної мови. Процес утворення форм повинен спочатку перетворитися з мовленнєвої операції, не здатної свідомо контролюватися, на дію, що має певну мету (тобто оцінка граматичних форм, якими дитина володіє стихійно як носій мови, за нормами літературної мови), а потім з дії знову перетворитися на операцію, але вже здатну свідомо контролюватися. Робота з граматичними нормативними словниками забезпечує ознайомлення учнів із нормою в усій складності її прояву. До того ж словники допомагають учителеві посилити контроль за діяльністю учня. Якщо учень утворив за завданням учителя ту чи ту форму та знайшов відповідну словникову статтю, значить, він виконав уже всю попередню роботу для того, щоб сформулювати судження відносно відповідності утвореної ним форми літературним нормам. У випадках, коли робота з нормативними словниками випереджає вправи на складання словосполучень і речень нормативного характеру, наявність словника робить зрозумілою для учня мету цих вправ, сама стає ніби їхньою метою: треба утворити ті чи ті форми слів або побудувати словосполучення, речення для того, щоб за допомогою словника з'ясувати їхню відповідність граматичним нормам, а потім уже запам'ятати.

Докладний виклад, здавалося б, очевидного питання про користь словників під час вивчення граматичних норм викликаний тим, що часто виявляється недостатньо серйозне ставлення вчителів і методистів саме до словників граматичної правильності. Учителі сьогодні якщо й практикують роботу зі словниками на уроках мови, то переважно під час опрацювання матеріалу з лексикології та фразеології. Звісно, нестача словників, які видаються невеликими накладками, та недостатнє

фінансування шкіл є одними з основних причин того, що робота з ними проводиться надзвичайно рідко. Пропонуємо систему вправ, виконання яких можливе у класі за наявності декількох, а інколи й одного – двох примірників словників. Мета запропонованих вправ – попередження граматичних помилок, усунення їх у мовленні учнів, загальний мовленнєвий розвиток школярів. Пропоновані вправи повинні допомогти вчителю в роботі щодо засвоєння учнями правильних, нормативних форм слів – відмінкових форм того чи того іменника, відмінкових форм складних числівників (в усному мовленні) тощо, а також опанувати особливості поєднання окремих категорій та форм слів і вживання їх у зв'язному мовленні.

Вправа 1. Визначте рід іменників за допомогою словника та подайте їхню стилістичну характеристику. Запишіть нормативні варіанти та складіть із ними словосполучення.

Зал – зала, мій вуаль – моя вуаль, клавіш – клавіша, плацкорт – плацкарта, туфель – туфля, хід – хода, продаж – продаж, виплат – виплата.

Вправа 2. Оцініть виправданість уживання займенників у реченнях (якщо треба, звертайтеся до словника). Чи властиві ці форми займенників сучасному українському літературному мовленню? У яких стилях мовлення трапляються такі форми займенників?

1. У нім (залі) немає жодного вільного місця. 2. Я своєму рідному братику лиха наплакала (Марко Вовчок). 3. ...Невже ніщо у серці твоєму не ворухнулося тоді... (В. Сосюра). 4. Блискучого літнього ранку Ходжу я по своєму саду... (Леся Українка). 5. Поклала мати коло хати Маленьких діточок своїх, Сама заснула коло їх (Т. Шевченко). 6. Одного тя маю (Ю. Федькович). 7. Яка ж тота полонинка по весні весела, як овечки у ню ідуть із кожного села... (М. Коцюбинський). 8. Марку! Подивися, Подивися ти на мене... (Т. Шевченко).

Вправа 3. Яким стилям мовлення властиве вживання коротких форм прикметників? За допомогою словника з'ясуйте нормативність уживання коротких форм прикметників у реченнях та дайте їхню стилістичну характеристику.

1. Чорна хмара наступає, дрібен дощик накрапає (Нар. пісня). 2. Ходить пісня берегами, Ходить селами й

містами, в золот бубен б'є (М. Рильський). 3. Пливе човен води повен та й накритий лісом (Нар. пісня). 4. Серця свого кров'ю рад Ваше горе змити (М. Рильський). 5. Він завжди повен був живого неспокою... (М. Рильський).

Вправа 4. З'ясуйте за допомогою словника, чи правильно утворені подані форми дієприкметників. Складіть із ними речення. Як називаються такі форми? Чи однакове значення вони мають?

Посунути – посунутий, посунений; колоти – колотий, колений; пороти – поротий, порений; вернути – вернутий, вернений.

Основне завдання сучасної мовної освіти в школі – формування та розвиток культури мовної особистості учнів. Для її успішної реалізації вчитель-словесник повинен організувати роботу з попередження граматичних помилок у мовленні школярів, однією з найбільш ефективних форм якої є добір вправ, що привчатимуть учнів комплексно працювати з граматичною нормою: аналізувати граматичні явища, перевіряти правильність форми слова та добирати приклади зі словника граматичних труднощів, виправляти граматичні помилки.

Література

1. Білоусенко П. Учїться висловлюватися / П. Білоусенко, Ю. Арешніков, Г. Віняр та ін. – К. : Рад. шк., 1990. – 126 с.;
2. Ярмоленко С. Культура української мови : Довідник / С. Ярмоленко, Н. Дзюбишина-Мельник та ін. ; за ред. В.М. Русанівського. – К., 1990. – 304 с.;
3. Словник-довідник з культури української мови / Д. Гринчишин, А. Капелюшний, О. Сербенська, З. Терлак. – Львів : Фенікс, 1996. – 367 с.;
4. Словник труднощів української мови / За ред. С.Я. Єрмоленко. – К. : Рад. шк., 1989. – 334 с.

ЗМАЛЮВАННЯ ОБРАЗУ УКРАЇНИ В ПОЕЗІЇ ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА

Анастасія Бочко (ВП „Лисичанський педагогічний коледж ЛНУ імені Тараса Шевченка”, м. Лисичанськ, студентка)
Наук. керівник – викладач Гречішкіна Т.О.

Біль безперервної боротьби українців за незалежність своєї країни розкрито в низці поетичних творів різних періодів розвитку історії української літератури від давнини й до сучасності.

Послаблення тоталітарного режиму в 60-х рр. ХХ ст. сприяло розвитку творчого потенціалу талановитої молоді: Ліни Костенко, Василя Симоненка, Василя Стуса, Дмитра Павличка, Івана Драча та інших [2]. Згодом ця когорта молодих письменників номінуватиме себе шістдесятниками. Вони стали тими постатями з покоління реваншу, котрі прагнули попри все розповісти про весь біль своїх пращурів, які відстоювали право стати вільним народом.

Метою дослідження є виявлення репрезентації образу України у творчості Василя Симоненка.

Лейтмотивом поетичної спадщини Василя Симоненка є патріотизм, про що свідчать результати аналізу поетичних творів збірки „Земне тяжіння”.

Репрезентація образу України яскраво представлена в поезіях „Україно, п'ю твої зіниці” [1, 66], „Україні” [1, 14], „Земле рідна! Мозок мій світліє...” [1, 49], „Лебеді материнства” [1, 8] та ін.

Свою любов до Батьківщини автор розкриває шляхом використання епітетів: Земле *рідна!* Мозок мій світліє; Буду, мамо *горда і вродлива*, З тебе дивуватися повік [1, 66].

Для поета-шістдесятника Україна – це диво („Україно! Ти для мене диво!”), молитва („Україно, ти моя молитва”), розпука („Ти моя розпука вікова...”), неня („Рідко, нене, згадую про тебе”), мама („Маю я святе синівське право З матір'ю побуть на самоті”) [1, 66].

Порівняння України з мамою є прикметною рисою поетичного доробку Василя Симоненка. У поезії „Лебеді материнства” [1, 8] автор співає гімн незрадливій материнській любові й синовній вірності Батьківщині: „*Можеш вибрати друзів і дружину, Вибрати не можна тільки Батьківщину*” [1, 8]. Шістдесятник акцентує нашу увагу на тому, що найдорожчим для кожної людини є Батьківщина, в любові до якої – наша сила: „*І якщо впадеш ти на чужому полі, Прийдуть з України верби і тополі. Стануть над тобою, листям*

затріпочуть, Тугою прощання душу залоскочуть” [1, 8]. У наведених рядках уособлення верби й тополі, що є символами України, дають змогу говорити про розуміння поетом Батьківщини як живого організму. Свідченням поваги та любові поета до рідної землі є порівняння образу матері й Батьківщини та акцентуація на неможливості їхнього вибору, бо це – доля: *„Можна вибрати друга і по духу брата, Та не можна рідну матір вибирати... Можна все на світі вибирати, сину, Вибрати не можна тільки Батьківщину”* [1, 8]. Отже, у цьому творі материнський образ переростає в образ-символ Вітчизни.

Монологічне звернення до матері-України спостерігаємо в поезії *„Україно, п'ю твої зіниці”* [1, 66]. У цьому творі змальовано картини буденної суєти між тривогами й битвами *„за твоє життя, твої права”*. Ліричний герой наче на хвилини зупинився, щоб відпочити, подивитись у материнські очі, побачити все, що приховано в них тільки для сина: *„Україно, п'ю твої зіниці Голубі й тривожні, ніби рань...”* [1, 66]. Наскрізним у поезії є життя земної кулі, що постійно перериває тихий діалог сина-патріота й матері. Це зумовлює наявність звертань: *„Україно, мамо, горда і вродлива, нене”*. Протилежні інтонації у звертанні до тих, хто заважає тій розмові: *„Хай мовчать Америки й Росії, коли я з тобою говорю”, „Одійдіте, недруги лукаві! Друзі, зачекайте на путі!”* [1, 66]. Риторичні оклики, звертання розкривають психологічний стан ліричного героя, підкреслюють його схвильованість.

Патріот України, яким є ліричний герой, прикутий до своєї Батьківщини: *„Я живу тобою і для тебе, Вийшов з тебе, в тебе перейду...”* [1, 49]. Він не відокремлює себе від неї і тим самим живе й дихає разом з нею: *„Я тоді з твоїм ім'ям вмираю І в твоєму імені живу!”* [1, 49].

У рамках національно-патріотичного виховання аналіз творчості Василя Симоненка набуває актуальності. У своїй поезії шістдесятник пропонує власне розуміння патріотизму. Його поезія є наочним прикладом синівської любові до своєї неньки-України.

Література

1. Земне тяжіння: поезії / В. А. Симоненко. – К. : Молодь, 1964. – 119 с.; **2. Історія української літератури ХХ століття:**

У 2 кн. – Кн. 2: Друга половина ХХ ст. Підручник / За ред. В.Г. Дончика. – К. : Либідь, 1998. – 456 с.

ІНТЕГРОВАНІЙ УРОК ЯК ЕФЕКТИВНА ФОРМА НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПРОФІЛЬНИХ КЛАСАХ

Оксана Боярченко (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Старобільськ, магістрантка)

Наук. керівник – доц. Попова Л.О.

Проблема інтегрованого навчання в школах різних типів є предметом наукового інтересу багатьох дослідників. На думку Т. Усатенка, „реалізація ідей інтеграції і гуманітаризації передбачає докорінну перебудову не лише педагогічного мислення, а й усієї системи освіти – вихід учителя за межі власного предмета. Настав час осмислювати фактичний матеріал з позиції філософії, здійснювати міжпредметні зв'язки, усвідомивши місце своєї дисципліни в загальній системі культури” [3]. Інтегроване навчання допомагає вчителю повному бачити свій предмет, більш чітко усвідомлювати його співвідношення з іншими науками, допомагає поєднувати можливості різних навчальних дисциплін у створенні цілісних уявлень учнів про світ, суспільство, науку, мистецтво, літературу.

Ефективною формою, що дає змогу інтегрувати різні навчальні курси, є інтегрований урок, у якому органічно поєднують відомості різних навчальних предметів навколо однієї теми, що сприяє інформаційному збагаченню сприймання, мислення й почуттів учнів завдяки залученню цікавого матеріалу.

У сучасній лінгводидактиці виділяють різні рівні інтеграції, які виявляються в різних формах навчального процесу. Дидактика розрізняє повну й часткову міжпредметну інтеграцію. Інтегровані уроки ґрунтуються на частковій інтеграції – поєднанні матеріалу з різних предметів, підпорядкованому одній темі.

Інтеграція навчальних предметів освітньої галузі „Мова і

література” передбачає формування в учнів цілісної духовної та мовної картини світу і здійснюється на рівні мети й завдань шкільних програм, а реалізується на рівні змісту кожного компонента й технологій проведення уроків у школі. „Зміст мовного і літературного компонента в основній школі спрямований на досягнення належного рівня сформованості вміння користуватися мовними засобами в усіх видах мовленнєвої діяльності, читати й усвідомлювати прочитане; розвиток інтересу до художньої літератури і системного читання; формування гуманістичного світогляду особистості, розширення її культурно-пізнавальних інтересів, виховання в учнів любові, поваги до традицій свого народу, толерантного ставлення до культурних традицій інших народів” [1].

Сучасна методика навчання пропонує певні класифікації інтегрованих уроків, що базуються на різних ознаках, і враховує: предмети, що інтегруються (мова і література; мова і музика, література й історія тощо); мету уроку (автономні, домінуючі, супровідні); місце проведення (класні, позакласні, комбіновані); час проведення (урок, спарені уроки); кількість уроків (подвоєні, потроєні).

Структура інтегрованих уроків української мови відрізняється від звичайних уроків нестандартною, захоплюючою формою проведення інтегрованих уроків; чіткістю, компактністю, стислістю навчального матеріалу; логічною взаємозумовленістю, взаємозобов’язаністю матеріалу інтегрованих предметів на кожному етапі уроку; інформативною смістю навчального матеріалу, використовуваного на уроці.

Під час проведення інтегрованих уроків української мови І. Кучеренко пропонує застосовувати такі види робіт: німий диктант (демонстрація певних явищ за допомогою ТЗН (карта, картина, аудіо, відео, мультимедійна дошка) і запис їхніх назв, характеристик тощо); диктант-вікторина (запис лінгвістичних термінів, визначення яких подається); створення предметних словників, довідників (тлумачення слів-омонімів, що використовуються в термінологічних системах різних наук, наприклад, лексема „вид” у мові, літературі, географії, біології); розроблення власного лінгвістичного проекту з проекцією на вивчення іншого навчального предмета; творчі роботи

(фіксування мовними засобами музичних вражень, базованих на звучанні музики й підсилених текстом музичного твору; порівняльна характеристика творів мистецтва (літератури, музики, живопису, скульптури, танцю); аналіз художнього концепту, який містить ключову лексему й дасть змогу формувати цілісне й повне уявлення про певне явище; створення характеристики образу (головного героя художнього, музичного чи живописного твору); продовжити текст з опорою на знання інших предметів; побудова, перебудова, відновлення, редагування текстів та ін.[2].

Отже, інтегровані уроки мови – це ефективна форма навчання, використання якої сприяє опануванню учнями взаємопов’язаного програмового матеріалу, цілісній реалізації змістових ліній чинної програми з української мови, комплексному формуванню мовної, мовленнєвої, соціокультурної компетентності учнів основної школи. Водночас застосування і впровадження у практику школи інтегрованих уроків має бути дозованим, адже їх надмірне використання може призвести до небажаних, неочікуваних результатів: гіпотетично, з одного боку, часткова інтеграція не дасть очікуваного навчально-виховного ефекту й просто надокучить учням, а з іншого – інтеграція всіх предметів призведе до зниження загального рівня знань учнів, до неможливості користуватися конкретними методами для вирішення актуальних питань.

Література

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2004. – № 1 – 2. – С. 5 – 60; **2. Кучеренко І.** Інтегровані уроки як вид нестандартної організації форми навчання української мови / І. Кучеренко // Укр. мова і л-ра в шк. – 2011. – № 3. – С. 10 – 14; **3. Усатенко Т.** Інтеграція змісту освіти та навчання мови / Т. Усатенко // Укр. мова і л-ра в шк. – 1990. – № 11. – С. 49 – 50.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РІЗНИХ ТИПІВ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ТВОРІ В. ШКЛЯРА „МАРУСЯ”

Олена Бровар (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, магістрантка)

Наук. керівник – проф. Глуховцева К.Д.

Творчість українського письменника, політичного діяча Василя Шкляра відзначається експериментаторством, неординарним стилем, виразністю зображуваного. Письменник сміливо береться за теми і проблеми, які становили певні табу в тогочасному суспільстві. Нова проблематика вимагає й інших засобів викладу, проте автор повинен певним чином наблизити читача до сприйняття й розуміння нових ідей. Одним із таких чинників зближення, безумовно, є фразеологія мови як концентрована форма викладу, позначена певною культурою, образне твердження на основі народного досвіду. Фразеологія мови творів В. Шкляра лише починає привертати увагу мовознавців. Розглянемо особливості функціонування стійких словесних сполучень на прикладі твору В. Шкляра „Маруся”.

Усі фразеологізми, які трапляються у творі, розподілимо на три групи.

До першої групи фразеологізмів входять фразеологічні зрощення і фразеологічні єдності, які об’єднуються під загальною назвою „ідіоматичні вислови”. Сюди віднесемо фразеологізми *легкий на ногу, з’їла нерви, накивати п’ятами, блискати п’ятами, на ладан дихає, плюнути в душу, озброєний до зубів, розпустив пір’я, у вус не дме, крутити хвостом, точити яси, як корова язиком злизала, як дві краплі води, як води в рот набрав, ховати кінці у воду, віддати Богові душу, недовго ряст топтати* тощо.

До другої групи фразеологічних одиниць віднесемо фразеологізми з меншим ступенем ідіоматичності: *кісточки зотліли, перехоплювало дух, зайвий клопіт на голову, плескати язиком, зміряв з ніг до голови, тьохнуло серце, дихав вогнем, догори дном, держати слово, не взяла до серця, погубити голови, слово ламати, вирубати всіх до ноги, язика розв’язав, видивив очі, пустив з них юшку, руки бруднити, права рука царя,*

перевести подих, мертве село, на краю світу, шляк трафляє тощо.

До третьої групи фразеологічних одиниць віднесемо прислів'я, приказки, крилаті вислови відомих людей, афоризми, народні та літературні вислови: *Обіцяли золоті гори; Наскочила коса на камінь; Баба з воза...; Земля хиталася під ногами; Стоїть один як перст; Що на умі – те й на язиці; В ногах нема правди; На війні всі засоби добрі; Москаль без вина не проживе і дня; Не видно ні живої душі; Будемо держати Україну!; Війна війною, а життя бере своє* тощо. Фразеологічна синонімія – складник загальної мовної синонімії.

Кожен фразеологізм-синонім вносить певні стилістичні та змістові нюанси в зображуване поняття, наприклад, у творі, що аналізується, у значенні „померти” вживаються: *однією ногою в могилі стояти; недовго ряст топтати, на ладан дихати, відійти на той світ, витягти ноги, віддати Богові душу, відходити у небуття* та інші.

Залежно від характеру синонімічних відношень синоніми поділяються на стилістичні й ідеографічні. У творі Василя Шкляра „Маруся” широко використовуються стилістичні синоніми. Наприклад, фразеологізми зі значенням:

„говорити”: *плескати язиком, торохтіти без увагу, орудувати язиком, молоти язиком, бубніти, язика розв'язав;*

„мовчати”: *як води в рот набрати, не зв'язати і кількох слів;*

„тікати”: *накивати п'ятами, блискати п'ятами.*

Є фразеологізми, які містять слова:

- голова: *зайвий клопіт на голову, зміряв з ніг до голови, в голові відкрутилася гайка, підняли голови, погубили голови;*

- зуби: *зубами вп'ятися, дзвеніти зубами, цокотіти зубами, озброєні до зубів;*

- душа: *жива душа, не плюйте у душу;*

- серце: *жаль торкається серця, як підказувало серце, не взяла до серця, тьохнуло серце.*

Окрему групу складають свого роду професіоналізми: *шлях розчищали, підняли голови, потягнуть руку за Московою, будемо держати Україну, опинитися під чужою п'ятою, піднімають дух, товкти москаля* тощо.

Прислів'я і приказки перебувають у тісній взаємодії з мовою автора і змістом твору, їх уживання викликане художньою потребою. У своєму творі В. Шкляр використав такі прислів'я та приказки: *Наскочила коса на камінь, Що на умі – те й на язичі, В ногах нема правди, Життя прожити – не поле перейти* та інші.

Літературно-книжкова фразеологія у своєму звичайному значенні знаходить використання не в плані створення стилістичного малюнку розповіді, а часто в плані конкретизації мови окремих персонажів.

Отже, проведений аналіз показав, що у творі Василя Шкляра „Маруся” фразеологічні засоби мови є квінтесенцією її національного обличчя. Вони містять велику силу експресії та емоційної наснаги.

Література

1. **Бабич Н.Д.** Фразеологія української мови: Навчальний посібник / Н.В. Бабич. – Чернівці, 1971. – 91 с.;
2. **Білоноженко В.М.** Фразеологічний словник української мови / В.М. Білоноженко. – К.: Наук. думка, 1993. – 984 с.;
3. **Івченко А.** Українська народна фразеологія: ареали, етимологія / А. Івченко. – Харків: Око, 1996. – 160 с.;
4. **Ужченко В.Д.** Фразеологія сучасної української мови: навч. посіб. / В.Д. Ужченко, Д.В. Ужченко. – К.: Знання, 2007. – 494 с.;
5. **Шкляр В.** Маруся: роман / В. Шкляр. – Харків: Книжковий Клуб „Клуб сімейного дозвілля”, 2016. – 320 с.

ПОНЯТТЯ МОВЛЕННСВОГО ЖАНРУ В ЛІНГВОДИДАКТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Максим Василенко (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, магістрант)

Наук. керівник – проф. Нікітіна А.В.

Серед важливих понять лінгводидактичного дискурсу є поняття мовленнєвого жанру – різновиду мовлення, що забезпечує процес навчання мови в певній ситуації відповідно до комунікативного наміру вчителя або учня. Сучасний учитель-словесник для вдосконалення професійної компетентності має

бути ознайомлений із теорією мовленнєвих жанрів, опанувати професійно значущі мовленнєві жанри, організувати лінгводидактичний дискурс, основною цінністю якого є знання мови як знаряддя розвитку свідомості, комунікативної вправності, виховання шанобливого ставлення до мови народу, прагнення зберігати традиції використання мовних одиниць [2, 50].

Мовленнєві жанри сформували окремий напрям лінгвістичних досліджень – лінгвістичну генологію, що є розділом комунікативної лінгвістики й досліджує загальні закони спілкування людей за допомогою природної мови, організацію засобів мовного коду та інших семіотичних (знакових) систем у процесах комунікативної взаємодії особистостей, вплив на засоби мови психічних, соціальних, когнітивних (пізнавальних), культурних та інших чинників, а також різноманітних ситуативних складників комунікації [1, 75].

Учитель-словесник сам опановує професійні мовленнєві жанри та сприяє опануванню учнями типових способів побудови мовлення в конкретній ситуації, призначених для передавання певного змісту, тобто навчає, як ефективно використовувати мовленнєві жанри. Ф. Бацевич вважає, що мовленнєвий жанр – це розгорнута мовленнєва побудова, складена з певної кількості мовленнєвих актів, у яких комунікативний намір кожного мовця підпорядкований його стратегії й тактиці [1, 75].

Мовленнєвий жанр, за О. Селівановою, є одиницею мовлення системно організованої репрезентації мови, дискурсивний інваріант, зразок ідеальної природи, що характеризується певним тематичним змістом, композиційною структурою, відбором фонетичних, лексико-фразеологічних, граматичних, стилістичних засобів та інтенційно-прагматичними особливостями [3, 356]. Дослідники, розвиваючи думки М. Бахтіна, визначають жанри як стійкі типові форми висловлювань, вироблені кожною сферою використання мови, що характеризуються певним змістом, стилем як відбором словникових, фразеологічних і граматичних засобів і передусім – композиційною побудовою. У кожній

сфері діяльності наявний цілий репертуар мовленнєвих жанрів, який диференціюється та зростає відповідно до розвитку й ускладнення цієї сфери.

На основі типології дискурсів у науці виокремлюють мовленнєві жанри в межах двох типів дискурсів. Так, соціолінгвістичні типи дискурсів передбачають існування мовленнєвих жанрів, пов'язаних із педагогічним (урок, лекція тощо), релігійним (молитва, проповідь), науковим (стаття, рецензія, доповідь), політичним (публіцистична стаття), медичним (анамнези, рецепти), побутовим (прохання, співчуття) і деякими іншими типами дискурсів. А прагмалінгвістичні типи дискурсів передбачають існування мовленнєвих жанрів, пов'язаних із гумористичним (іронія, сарказм, анекдот) та ритуальним (партійні збори, мітинги) дискурсами. У значній кількості генологічних праць мовленнєві жанри аналізуються апріорно, без спроб окреслити критерії їх розмежування, що свідчить про актуальність проблеми виокремлення мовленнєвих жанрів [1]. Лінгводидактичний дискурс має свої жанри, під час виділення яких ураховано функції мовлення вчителя-словесника, своєрідність фаху, місце кожного жанру в структурі уроку.

Мовленнєвий жанр у лінгводидактичному дискурсі розподілено так: урок; взаємодія (трансакція); обмін; крок; акт. Це основні поняття, якими має оволодіти вчитель-словесник. Учитель у професійному спілкуванні використовує типові моделі організації мовлення, тобто мовленнєві жанри: бесіда і повідомлення, розповідь і пояснення, питання й вітання тощо.

Найбільш значущими для вчителя є жанри педагогічного мовлення – моделі організації мовлення в процесі навчання й виховання. Насамперед, це конспект уроку, педагогічна рецензія, пояснення, розповідь, навчальний діалог тощо. Кожен жанр – складна модель, що містить кілька компонентів. Вибір кожного з жанрів ґрунтується на реалізації завдання мовного педагогічного спілкування, яку поставив перед собою вчитель.

Отже, увага до проблем мовленнєвих жанрів у лінгводидактичному дискурсі є постійною, що й свідчить про актуальність проблеми вивчення мовленнєвих жанрів, навчання

мови з позицій генології з метою забезпечення повноцінного розвитку мовної особистості.

Література

1. Бацевич Ф. Термінологія комунікативної лінгвістики: аспекти дискурсивного підходу / Флорій Бацевич // Вісник нац. ун-ту „Львів. політ”. Серія „Проблеми української термінології”. – 2002. – № 453. – С. 30 – 34; **2. Нікітіна А.В.** Педагогічний дискурс учителя-словесника : монографія / А.В. Нікітіна. – К. : Ленвіт, 2013. – 338 с.; **3. Селіванова О.** Сучасна лінгвістика : термін. енцикл. / Олена Олександрівна Селіванова. – К. – Полтава : Довкілля, 2006. – 716 с.

З ФРАЗЕОЛОГІЗМАМИ НА ВИ...

Елеонора Веремієнко (ВП „Кадіївський педагогічний коледж ЛНУ імені Тараса Шевченка”, м. Лисичанськ, викладач)

Слово. Буденність і значущість. Простота і таїна. Фразеологізми. Крилаті слова. Неповторні, співучі, бо ввібрали в себе розмаїття прислів'їв, приказок, висловлювань видатних політичних та історичних осіб, назви, цитати з Біблії, з творів письменників різних епох і народів.

Актуальність статті полягає у практичному застосуванні фразеологічних скарбів крізь призму власних поетичних та прозових доробок студентів, електронних міні-презентацій на тему: „У слів виростають крила” (Гомер), науково-пошукових роботах – „Спочатку було слово”.

Спіраючись на дослідження В. Ужченка – лінгвіста, професора, доктора філологічних наук, засновника Луганської фразеологічної школи, учня й послідовника мовознавця О. Потебні, якого він назвав „предтечею української фразеології”, студенти вивчають лінгвістичні доробки, теоретичні та практичні поради вченого з питань доречності вживання фразеологізмів. Зашифрованість образів, гра звуків, мальовничість художніх засобів, крилатих висловів допомагає висловити творче Я.

Наводимо приклади уривків власних поетичних і прозових доробок студентів із фразеологізмами:

Коли б художником була,

Фразеологію намалювала б я
Калиною червоною, зеленою вербою,
Духмяною полин-травою.
Як можна не любити влучне слово?
У ньому сила, мудрість, оберег.
Шануй, люби, вивчай крилате слово.
Без нього ти – криниця без води,
Засохла гілка, тіло без душі.
„Кобзар” Шевченка знову я гортаю...
І стільки нового для себе відкриваю.
„І чужому научайтесь, й свого не цурайтесь”,
„В своїй хаті своя правда, і сила, і воля”,
„Обніміться, брати мої, молю вас, благаю”,
„Свою Україну любіть, любіть її во врем’я люте”.
Любіть...

Сігатова Катерина (Група 32 ПО)

Сім п’ятниць на тиждень.
Сім п’ятниць на тиждень. Чули таке?
Відкрийте „Кайдашеву сім’ю”.
Я зараз все вам поясню.
Це твір Левицького я залюбки читаю,
Сміюсь з героями і плачу.
Святу п’ятінку Кайдаш наш ніби шанував,
Гріха замолював, постився.
Ну а в ставочку все-таки втопився.
Чому? Сім раз на тиждень сам собі брехав:
В святу п’ятінку горілку випивав.
„Не буду пити...”. Пив.
І сам себе оцим згубив.
Свята п’ятінка – це сповідь перед Богом.
Весілля у цей день справляли, городину усякую саджали,
І слів на вітер не кидали.

Ткаченко Віолетта (Група 32 ПО)

Ви слухали весну? Ні, не так, як завжди, а душею. Чи спостерігали, що робиться в цей час на небі? Сузір’я Великої Ведмедиці блякне... Голубий шовк, прошитий першими променями, вкритий мереживом рожево-молочних чи

золотисто-фіалкових хмаринок нагадує книгу за сімома печатами, де першу скрипку грає богиня Природи в час світання.

Пікіна Анастасія (Група 32 ПО)

Травневі спалахи,
Квітучий сніговій,
Зітхає за вікном тополя,
Стривай, природи вічний плин,
Упав на брук останній спів.
Зажди, хвилино! Зупинись!
Це тільки мить, прекрасна мить.

Григорян Арміне (Група 41 ДО)

Шукаючи нової Атлантиди,
Не забувай про рідну Україну,
Про батька, матір, всю родину.
Небесна манна не впаде,
Поки ти сам цього не зробиш.
Перемагають і жить! Оце твоє,
Бо під лежачий камінь
Вода не тече.

Скорик Юлія (Група 41 ДО)

Не повторить...
Голодомор... Яке жахливе слово.
Голодомор... І в пам'яті встає
Той тридцять третій... Грізний рік, суворий,
А ми все вчили „Партія веде”.
Співали оди сатані, що на той час сидів в Кремлі.
Содом і гоморра. Терновий вінець.
Невже Україні кінець?
Історія моєї Батьківщини,
Моєї рідної країни.
Її, на жаль, не в силі ми змінити.
До нас волають мертві і живі:
„Не повторить!”

Козловська Юлія (Група 11 СР)

Уривок з поеми „Марія Приймаченко й Україна”
Марія Приймаченко й Україна –
Це ніби матір і дитина.

Село Болотня. Київська земля,
Родина теслі-віртуоза.
Оксентій огорожі майстрував,
Параска шила й вишивала,
Маленьку доню колихала
І тихо-тихо їй казала:
„Хто рано встає, тому Бог дає.
Скоро будеш ти ходити,
Нас із батьком веселити”.
І раптом страшная недуга:
В її дитини параліч.
На милицях гусей пасла дитина
Та малювала на піску тварини.
І якось їй наснився сон:
Приходить в гості Ангел-охоронець
І тихо каже:
„Не журись, мала, фізичні вади не страшні,
Коли кришталь душі вирує.
Де сила не може, там хист допоможе.
Рубікон перейти – не біда.
На лаврах ти не будеш спочивати,
А працювати, працювати, працювати.
Мистецтвом душі лікувати
Країну нашу прославляти”.
Прокинулась ... і з того почалось...
Пророцтво Ангела збулось.

Складнева Аліна (Група 32 ПО)

Наведені приклади яскраво свідчать, що для більшості студентів слово – це диво. У його промінні народжується, відроджується менталітет українського народу, а коли світло зникне, то всі ми одягаємо маску буденності. Бережіть своє диво, своє слово!

Література

1. **Авксентьєв Л.Г.** Сучасна мова. Фразеологія / Л.Г. Авксентьєв. – К.: Вища шк., 1983. – 137 с.;
2. **Фразеологічний** словник української мови: в 2-х т. / Білоноженко В.М., Гнатюк І.С. Винник В.О. та ін. – К.: Наук. думка, 1993. – 984 с.;
3. **Ужченко В.Д.** Історико-лінгвістичний

аспект формування української фразеології: автореферат дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук: спец. 10.02.01 „Українська мова” / В.Д. Ужченко. – Дніпропетровськ, 1994.
4. Ужченко В.Д. Фразеологія сучасної української мови / В.Д. Ужченко. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 400 с.

НАРОДНА МОВА – СКАРБНИЦЯ ДЛЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

Раїса Воронцова (ВП „Кадіївський педагогічний коледж ЛНУ імені Тараса Шевченка”, м. Лисичанськ, викладач)

Мова – це скарбниця духовних надбань будь-якого народу. У глибинах мови – витончений естетичний смак, поетичність, сила надзвичайної чутливості до найтонших переливів людських почуттів, явищ природи, оточення. Разом з тим мова – це своєрідний оберіг звичаїв і традицій, запорука інтелектуального зростання в загальносвітовому житті.

Серед майже десяти тисяч мов і діалектів, які існують у сучасному світі, більшість не має писемності, а українська мова належить до давньописемних мов, її писемність налічує понад тисячу років.

Наша мова милозвучна, лексично багата, часто її за красою слова, співзвучністю зіставляють з італійською.

М. Горький говорив: „Я люблю чарівні мелодії української народної пісні, хвилюючу красу української музики, прекрасну українську мову, чудову народну говірку”.

Захоплюємось ми багатством і неповторністю слів української мови: мама, матуся, неня, мамочка рідненька, коханий мій, любий, серденько моє, зозуленька сизокрила і т. п.

Мова будь-якого народу – це досягнення поколінь, це витончений смак й окраса народу, це відлуння минулого в сьогоденні.

Скільки часу ми витрачаємо на боротьбу з небезпечним і шкідливим суржигом, що паразитує в мові, спотворює будь-яку мову. Спотворена ж мова (чи то українська, чи російська) робить мислення людини примітивним. Адже мова стимулює свідомість, підпорядковує її собі, формує її, розвиває, а не лише виражає думку [4, 17].

За визначенням Л. Масенка, змішування мов підточує їх ізсередини, створює ґрунт для її внутрішнього розладу.

Актуальним залишається питання про чистоту мови: не до кінця позбувшись мовного суржику, певна частина „всеїдних” уже смакує іншими: англomовними запозиченнями „фейс”, „лейбл”, „шоп”, „ноу-хау”, „СС”, „о’кей”, полонізмами „здибати”, „злапати”, „припхатися” та ін. [1, 22].

Запозичаючи чуже, ми забуваємо про наші діалекти, говори й говірки, а іноді й чуємо, що діалекти зникають, бо це все віджиле у мові. Але ж діалекти – це певні територіальні утворення народної мови. Доки житиме народ, доти існуватиме його розмовна мова. Тільки на основі розмовної мови розвивається літературна мова, яка на цій основі вдосконалюється, збагачується. Завдання статті – висвітлити деякі зв’язки сучасної мови з народнорозмовною, діалектами. Доки існує народ, його мова не може зникнути. Так і з її територіальними виявами-діалектами: швидке зникнення в наш час діалектів зумовлене, з одного боку, впливами літературної мови, з іншого – самими змінами, що відбуваються в народнорозмовній мові [3, 46].

Діалекти не існують ізольовано, а просто зникають бар’єри, що перешкоджали загальнонародному спілкуванню рідною мовою, де основою мовного спілкування був місцевий територіальний вияв – певний діалект.

Проте зникнення діалектів не означає, що зникає і народнорозмовна мова. Вона лишається, змінюючись, розвиваючись своїми говорами, говірками.

Зазначимо, що літературна мова народу виникає на основі народнорозмовної, змінюється залежно від розвитку народної мови і весь час живиться її діалектами.

Ще в надрах давньої української літературної мови виявляються паростки нової української літературної мови на основі різних місцевих говірок.

Впливи народнорозмовної мови на літературну залежать від багатьох обставин:

- 1) впливу тієї говіркової основи, на якій розвивається літературна мова;
- 2) впливу фольклорних мовних засобів.

На розвиток нової літературної мови впливали різні історичні чинники, а тому вона й постала на основі місцевих говорів.

Територія України та її міста, багаті економічно, культурно, зазнавали розірваності або ж русифікації на сході; полонізації, мадяризації, германізації і румунізації – на заході. Нова українська мова виникла й розвивалася на основі місцевих діалектів.

Говорячи сьогодні про літературну мову Західної України, можемо сказати, що вона має в своїй основі особливості південно-західних діалектів (у лексиці, фразеології, частково синтаксисі й морфології) [4, 33].

Згадані особливості української літературної мови дають можливість різним жанрам художньої літератури черпати мовностилістичні, лексичні, фразеологічні засоби з різних говорів народної мови. Саме це є запорукою потенціального багатства української літературної мови.

Велику роль у розвитку літературної мови відіграли різні фольклорні жанри, зокрема пісні. На основі цього й почали зароджуватися міждіалектні мовно-фольклорні особливості, які й позначилися на літературній мові.

Наша мова унормована. Крім суто правописних питань, постало багато інших: орфоепічні, фонетичні, морфологічні, лексичні, синтаксичні.

Літературна мова за властивими їй законами розвитку добирає з діалектної основи переважно те, що своєю суттю сприяє витворенню певної нормативності. Усе інше з говіркової основи, що спочатку входить до літературної мови, з часом відсіюється. Літературна мова вбирає з говіркової основи й мало виявлені говіркові риси діалектної основи літературної мови.

Розвиток літературної мови за певних умов може збагачувати її джерелами народнорозмовної мови, зокрема тих говірок, які лягли в основу її виникнення. Для сучасного розвитку літературних мов характерним є намагання засвоїти з джерела розмовної мови народу, яке лягло в основу літературної, усі ті особливості, що є системними для живого мовлення [2, 51]. А тому зупинимось на орфоепічних і фонетичних нормах літературної мови, яка, по суті,

визначається мовотворчим процесом народу на певній його території.

Система наголосу в літературній мові тісно пов'язана з її фонетикою. Засвоюються особливості наголосу з тієї самої говіркової основи, звідки походить і фонетична система в усіх її деталях. От чому наголошування в літературній мові не може запозичатися з різних говорів. Сучасна українська мова має систему наголосу середньонадніпрянських говірок. Поширене наголошування з південно-західних говорів, воно справляє враження діалектного, а тому не є нормою (*було, роблю*). Усе це можна простежити на мові творів письменників (А. Свидницький, С. Руданський, М. Коцюбинський). Ці письменники включали до своїх творів окремі мовностилістичні засоби, а також морфологічні риси південно-західних говірок. Особливо це стосується словотворчих засобів.

Для розвитку нової української літературної мови ніколи не було сприятливих умов [6, 23].

Українська літературна мова знаходила вияв у художній літературі, а публіцистика, наукова література нормально не розвивались.

Розвиваючись, літературна мова активізує розвиток діалектів, своєю чергою, народнорозмовна мова позначається на літературній мові. Під впливом літературної мови діалектні особливості народнорозмовної мови швидко зникають, діалекти зазнають різних змін, проте територіальні відмінності мови лишаються. Діалекти мають і внутрішні особливості розвитку, які в загальному плані відображають мовотворчість народу стосовно певної території. Так виникають і нові територіальні вияви народнорозмовної мови, які можуть стати джерелами літературної мови.

Зазначимо, що на початку розвитку літературної мови певні територіальні відмінності народнорозмовної мови застосовуються в літературній переважно у вигляді фольклорних виявів. Література, як відомо, виникає і розвивається на основі фольклорної творчості народу. Крім фольклорно обробленої діалектної мови, можливе безпосереднє наслідування в літературній мові розмовної в її побутовому вжитку. Це характерно для творів І. Котляревського

(полтавський діалект); Є. Гребінки (північно-полтавський); Г. Квітки-Основ'яненка (слобожанський).

Коли ж літературна мова вже відходить від місцевих народнорозмовних основ, то діалектні риси письменники застосовують у різних жанрах художньої літератури. Такі відмінності вживаються з метою відтворити місцевий колорит.

У наші часи виникає особливий спосіб застосування діалектної мови в літературній: у мовну тканину літературних творів вводяться лише окремі елементи з діалекту. Найбільшим майстром такого способу вживання діалектизмів був М. Коцюбинський („Тіні забутих предків”); О. Гончар („Прапороносці”); М. Стельмах („Над Черемошем”) [5, т. 2, 126]. Названі лексичні й фразеологічні діалектизми в мові героя надають їй певного місцевого забарвлення.

З часом літературна мова посилює й активізує ті елементи в місцевих говірках, які є близькими до її особливостей. Через словотворчі засоби починає змінюватися морфемний склад говірок. Зміни в народній мові відбуваються не тільки під впливом літературної мови. Народна розмовна мова під впливом багатьох чинників постійно змінюється. Ці зміни мало помітні протягом життя одного покоління, проте вони можуть позначитися на літературній мові, яка в наш час усе більше зближується з народнорозмовною, а та, своєю чергою, підноситься своїми особливостями до літературної. Переконаємося, що знання глибин народної мови дає можливість досконаліше опанувати й літературну мову, а також допомагає розвивати її. Отже, перед нами постає важке, але почесне завдання: творчо вирішувати мовне питання – питання літературної мови, що благотворно позначиться й на нашій розмовній мові [3, 74].

Література

1. Антисуржик: Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити: Посібник / За ред. А. Сербенської. – Львів : Світ, 1994. – 152 с. **2. Антоненко-Давидович Б.** Як ми говоримо / Б. Антоненко-Давидович. – К. : Українська книга, 1991. – 336 с.; **3. Горбачук В.** Барви української мови / В. Горбачук. – К. : Academia, 1997. – 271 с.; **4. Зубков М.** Сучасна українська ділова мова : підручник / М. Зубков. – 9-те

вид., випр. і допов. – Х.: Весна, 2009. – 400 с.; **5. Коцюбинський М.** Твори / М. Коцюбинський. – Дніпропетровськ: Січ, 2001.; **6. Пономарів О.** Культура слова: Мовностилістичні поради / О. Пономарів. – К.: Либідь, 2008. – 240 с.

АНАЛІЗ ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ

Олександр Галич (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, професор)

Основним об'єктом літературознавчого вивчення є твір, найменша одиниця художньої літератури. Кожен твір становить собою непорушну цілісність і завершеність. На погляд А. Єсіна, „літературний твір як ціле наділене закінченим ідейним і естетичним змістом, на відміну від своїх складових – теми, ідеї, сюжету, мови тощо, які отримують смисл і взагалі можуть існувати лише в системі цілого” [1, 5]. В іншому місці цей же дослідник наголошує: „Художній твір – складно організоване ціле; із усвідомлення цього очевидного факту витікає необхідність пізнати внутрішню структуру твору, тобто виділити окремі його складники і усвідомити зв'язки між ними” [1, 25]. Для вивчення літературного твору необхідно застосувати логічну процедуру, сутність якої полягає в умовному розчленуванні цілісності літературного твору на окремі компоненти, складові елементи, які б розглядалися кожний окремо та у взаємозв'язках з іншими. Метою такої процедури є досягнення розуміння змісту твору як естетичного явища, характеристики його своєрідності, місця в літературному процесі доби, в яку живе автор. Аналіз літературного тексту вимагає знання й розуміння специфіки художньої творчості, особливо її естетичної складової, структури літературного твору. Мета, предметна спрямованість свідомості дослідника, застосовані ним при цьому методи та прийоми, визначають конкретні види аналізу художнього твору. „Здійснюючи аналіз літературного твору, дослідник обирає методологічні принципи (філологічний, психоаналітичний, герменевтичний, психологічний, структурний, міфологічний, соціологічний тощо), уникає накладання на нього сторонніх ідеологем,

прагнучи віднайти адекватний ключ прочитання. Від цього залежить те, наскільки теоретична модель дослідження відповідна відмінному за своєю природою літературному твору” [2, 64]. До згаданих методологічних принципів (краще було б сказати – методів дослідження) можна додати ще біографічний, культурно-історичний, компаративний (порівняльно-історичний), формальний, семіотичний, рецептивно-естетичний тощо. Від обраних методів залежить спосіб аналізу художнього твору. Дещо інакше до методики аналізу підходив В. Марко. Для нього „принципи аналізу – це найзагальніші правила, що впливають із розуміння природи й суті художньої літератури, правила, якими керуємося, проводячи аналітичні операції над твором” [3, 22]. Найважливішим він називає принцип аналізу взаємодії змісту та форми: „Реалізуючи цей принцип, слід керуватися правилами: а) розпочинати аналіз зі складників змісту, переходити до характеристики засобів його втілення, тобто складників форми; коли аналіз розпочинаємо з розгляду складників форми, обов’язково треба розкрити їхню змістовність; маємо пам’ятати, що аналіз не самоціль, а засіб наближення до авторського задуму, тобто шлях до адекватного прочитання твору, тлумачення якого може мати варіанти” [3, 22]. Такий підхід не є новим, про це йшлося ще в монографії Г. Поспелова 1970 року [Див.: 5, 31 – 90].

Складниками змісту є тема, що включає в себе життєвий матеріал художнього твору, зокрема: дії, вчинки, настрої героїв; сферу перебування героя (сім’я, суспільство, виробництво); добу, в яку він живе; персонажів, з якими він взаємодіє. Сюди ж входять і проблеми, порушені в творі, які можуть бути філософськими, соціально-побутовими, етичними, естетичними тощо. До складників змісту також слід віднести ідею твору. В. Марко пропонує її характеризувати таким чином: „1) За щаблями втілення: а) ідейний задум автора; б) естетична оцінка зображеного, або авторське ставлення до зображеного; в) висновок читача чи дослідника. 2) За параметрами проблематики: а) загальнолюдські проблеми; б) соціальні; в) філософські; г) моральні; д) релігійні тощо. 3) За формою втілення: а) художньо втілена (через картини, образи,

конфлікти, предметні деталі; б) заявлена прямо (ліричними чи публіцистичними засобами)” [9, 24].

Складниками форми літературного твору є композиція, сюжет, фабула, образи, способи нарації, рід, жанр, жанровий різновид, художні засоби. До композиційного складника тексту слід віднести сам сюжет (хронікальний, концентричний чи змішаний), його паратекстові чинники, групування персонажів, форму нарації. Термін „паратекст” належить французькому вченому Ж. Женетту. До нього входять ім'я або псевдонім автора, хремотонім (заголовок), підзаголовок, епіграф, посвята, передмова, примітки, пролог, епілог, післямова, дата написання твору, місце, коментар, додатки, зміст. Форму нарації визначає місцезнаходження автора та героїв у системі оповіді, яку може вести всезнаючий наратор із необмеженим баченням світу у формі третьої особи однини, чи у формі першої особи однини, чи в якійсь інший спосіб.

До сюжетної складової твору входить аналіз експозиції, зав'язки, розвитку дії, кульмінації, розв'язки. Також аналізується сюжет і фабула.

Звертається увага на рід і жанр твору. За потреби мова йде також про міжродові й суміжні утворення, метажанр, жанровий різновид, жанрову модифікацію. Оцінюються також художні засоби: лексика, тропи, синтаксичні фігури, фоніка.

Передумовою аналізу літературного твору є його попереднє прочитання, інколи й не один раз, нове перечитування окремих фрагментів, важливих при аналізі тексту. В. Пахаренко виділяє три етапи роботи над текстом твору: „1. Первісне ознайомлення. Тут важливо зацікавитися твором, емоційно його сприйняти, зримо уявити змальовані картини. Однак при цьому не зосереджуймося лише на долях чи переживаннях головних героїв: пам'ятаймо, що перед нами складний, різноярусний текст із цілим рядом проблем чи мотивів. 2. Власне аналіз. Тут увага переноситься з емоційно-чуттєвого на інтелектуально-аналітичне сприймання; досліджуються художні рівні твору; дається оцінка його естетичних якостей. Якраз на цьому етапі допоможе залучення наукової та довідкової літератури про автора й аналізований твір; доречним буде також застосування теоретико-літературних

понять умінь класифікувати, зіставляти, протиставляти різні складники твору. 3. Узагальнення. Тут необхідно „зібрати” результати аналізу в цілісне уявлення про твір; подивитися збоку на художній світ автора, визначити спільне і відмінне зі світами інших авторів” [4, 281].

При аналізі художнього тексту важливо уникнути політичної кон’юнктури, залежності від думок інших, особливо авторитетних учених. Головне – треба розкрити об’єктивний зміст літературного твору і передусім – його естетичну вартість, місце в літературному процесі доби.

Література

1. Есин А. Б. Принципы и приемы анализа литературного произведения: Учебное пособие / А.Б. Есин. – 3-е изд. – М. : Флинта, Наука, 2000. – 248 с.; **2. Літературознавча** енциклопедія: У двох томах. – Т. 2 / Авт.-уклад. Ю.І. Ковалів. – К. : ВЦ „Академія”, 2007. – 624 с.; **3. Марко В.П.** Стежки до таїни слова: Літературознавчі й методичні студії. Навч. посіб. / В.П. Марко. – Кіровоград: Степ, 2007. – 264 с.; **4. Пахаренко В.І.** Основи теорії літератури / В.І. Пахаренко. – К. : Генеза, 2007. – 296 с.; **5. Поспелов Г.Н.** Проблемы литературного стиля / Г.Н. Поспелов. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1970. – 330 с.

СПЕЦИФІКА ТОПОНІМІЧНОЇ ЛЕКСИКИ У ФЕНТЕЗІЙНИХ ТВОРАХ Г.Л. ОЛДІ

Тетяна Гарбарець (Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв, студентка)

Наук. керівник – проф. Коч. Н.В.

Функціонування топонімів у художньому тексті вже тривалий час привертає увагу вітчизняних дослідників. Незважаючи на важливість розробки цих цікавих лексичних і стилістичних ділянок для сучасної мовознавчої науки, на сьогодні обійдена увагою представленість топонімичної лексики у фентезійних творах. Зокрема, детального аналізу потребує зазначена лексична група, що активно використовується у фентезійних творах Г. Олді.

Дослідження художнього топонімікону Г. Олді дозволяє встановити глибинні зв'язки у площині Я письменника – країна – світ через з'ясування ролі топонімів, що є важливим для розуміння ідіостилію митця й культурно-історичних подій, у яких розвивався й реалізувався художній талант Г. Олді. Це й актуалізує необхідність лінгвостилістичного вивчення топопоетонімів у художньому просторі митця.

Мета статті – визначити семантичне навантаження топонімів і стилістичні функції, якими Г. Олді наділяє мовні одиниці, що належать до топонімічної лексики.

Використовуючи топоніми з певною стилістичною метою, автор за власним бажанням може вдатися не лише до їхніх офіційних форм, а й до колоквиалізмів, поетонімів, топонімічних перифраз.

Нам видається слушним положення про те, що стилістичний потенціал топонімів далекий від нуля, у них слід розрізняти три шари:

- 1) топонімічне значення;
- 2) етимологічне значення;
- 3) звучання [3, 19].

Останнє передбачає тісний зв'язок із системою інших словесних образів літературного твору, зумовленість жанром і тематикою твору.

Топоніми – невід'ємні елементи форми і змісту історичного твору, виразні носії авторського задуму [1, 127]. Топонімія фентезійних творів Г. Олді за своїм складом і структурою, варіативністю форм і стилістичними функціями відзначається широким розмаїттям. Топоніми – не єдиний засіб ідентифікації топографічних об'єктів. Топографічні об'єкти в художніх творах, як і поза художньою реальністю, можуть бути представлені апелятивами-топонімами, що функціонують у семантичному просторі літературного твору.

Топоніми, функціонуючи в тексті, можуть нести в собі імпліцитну інформацію та виступати в ролі символу [2, 47].

Найчастотніші топоніми творів Г. Олді – це ойконіми, де відбуваються ключові події роману: Кабір, Абу-Салімів Айера, Бек-Неша Дурбан тощо. Наведемо приклади з тексту: *„Я вже дуже давно нікуди не виїжджав із Кабіра, і тут мене знали*

достатньо добре, щоб не влаштовувати подібних випробувань – і вже тим паче мало хто ризикнув би ось так, мимохідь, без належних церемоній утягувати Єдинорога в шалені Бесіди”; „Уранці, в середині четвертої сторожі, я послав Заррахіда з дорученням довідатися точний час Посвяти в Абу-Салімів – учора так і не запитав про це в Шешеза – і заодно послухати свіжі міські плітки. Заррахід був не найкращий збирач пліток, зате мій есток умів миттєво відсівати лушпиння балачок від рідкісних зерен істини – а це зараз хвилювало мене найпаче”; „Я сподівався виловити в каламутній річці вигадок форель сенсу, як іноді казав Тризубий Кра, що в години дозвілля полюбляв бити вертку сріблясту рибу в пінявих гірських потоках Айєра і Бек-Неша на північному сході від Кабіра”; „А я що? Я нічого... тільки, кажуть, у Дурбані”.

Твори Г. Олді – це суцільний рух, безперервна зміна географічного простору, вражень та можливостей. Для них характерні топонімічні масиви, тобто скупчення топонімів у реченнях. Топоніми можуть бути носіями емпізи, яка твориться за допомогою перелічування: „Важлива особливість перелічування топонімів (на відміну від будь-якого іншого перелічування) полягає в обов’язковому просторовому співвідношенні об’єктів та пропонує дійсне й уявне переміщення в просторі” [3, 59], створює „ефект панорами” [3, 60], читач немов окидає уявним поглядом територію, що зображена у творі: „Ми зустрілися з харзійцем за кутовою вежею Аль-Кутуна, в одному з брудних і вузьких провулків району Джаффарло, що подібні до ниток старого темляка – поплутані й зашмульгані”; „Його минуле – я маю на увазі минуле до того, як він прийшов до мене на службу – було повите мрякою, і я знав лише, що вузький і хижо витягнутий есток із незвичним для корінних кабіріців жолобом майже на всю довжину клинка – виходець із західних земель, з Оразма чи Хіни, які граничать із Кабірським еміратом уздовж лівого рукава жовтої Сузи й пов’язані з ним васальною клятвою” [4].

Значна кількість топонімів, які вжито у творах Олді, належить до групи оказіональних одиниць із домінуючою семою ‘фізичні якості’. Переважну кількість оказіоналізмів у цій групі утворено афіксальним засобом, узуальним за своєю

природою. Так сформовано топонім на позначення назви річки Ляпуня [4], а топонім Квітан [4] утворено шляхом приєднання до основи іменника квіт суфікса іншомовного походження -ан, що використовується в українському словотворі для формування іменникових лексем.

У корпусі топонімічної групи у творах Олді виділяємо оказіональні одиниці зі спільною семою ‘живі істоти’. Оказіоналізми з цією семою становлять словосполучення, утворені шляхом онімізації, наприклад, комбінація семантичних прирощень яких повністю суперечить узусу. Зазначений спосіб відображено у структурі топоніма Вовчі Дундуки, використаного у творі Г. Олді „Шмагія” [4].

Під час аналізу топонімів творів Олді помічаємо, що більшість оказіоналізмів утворено шляхом використання узуальних засобів. Проте незначну кількість оказіональних лексем сформовано за оказіональними моделями, а також змішаним засобом, що поєднує узуальні й оказіональні техніки.

Наприклад, лексема Тмутаракані побудована шляхом поєднання способів словоскладання та альтернації. Так, спосіб альтернації використано при творенні першого компонента складного оказіонального утворення – Тму-, що є трансформованим дериватом лексичної дієслівної одиниці „мутити”. Зазначений компонент поєднаний з узуальним російським іменником „таракан” („тарган”) та ускладнений флективним компонентом „-і” – маркера множини.

Слід також зауважити, що частина топонімічних одиниць, як і деякі апелювативні оказіональні лексеми, мають затемнену внутрішню форму, а отже, не підлягають інтерпретації. Серед них варто зазначити такі новотвори: *Сіллон, Глійод, Мооз, Белат* [4] тощо.

Отже, серед власних назв художнього твору топоніми мають особливе значення, адже вони, підпорядковуючись загальним законам художнього тексту, є експресивно і стилістично насиченими та визначають його просторовий чинник (топос). Топоніми є місткими й ефективними акцентами контексту, що створюють контрасти і світлотінь, підсилюють і приглушують основну тему контексту, створюють головні контури оповіді, зовнішній та внутрішній асоціативні ефекти й

діють у чітко заданому автором ключі. Стилiстичнi й семантичнi можливостi топонiмiв особливо широкi й рiзноманiтнi саме у фентезійних творах.

Лiтература

1. Дука Л.І. Прагматичний потенціал онімів та способи його актуалізації в тексті : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02 / Дука Людмила Іванівна. – Запоріжжя, 2002. – 238 с.;

2. Ирисханова К. М. Стилистические функции топонимов / К.М. Ирисханова // Сб. науч. тр. МГПИИЯ им. М. Тареза. – 1978. – Вып. 135. – С. 149 – 157; **3. Карпенко Ю.О.** Мова топонімів – мова землі: Онімізація тексту як художній засіб у романі Л. Костенко „Берестечко” // Історико-літературний журнал. – 2000 – № 5. – С. 75 – 80; **4. Олді Г.Л.** Шмагія / Г.Л. Олді. – К. : Зелений пес, 2006. – 338 с.

ХУДОЖНІЙ ОПИС У ТВОРІ СЕРГІЯ ЖАДАНА „МЕСОПОТАМІЯ”

Інна Глазунова (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, студентка)

Наук. керівник – доц. Глуховцева І.Я.

Вихід збірки оповідань і віршів „Месопотамія” Сергія Жадана припадає на час революції гідності. Тому, на думку критиків, вона, з одного боку, прозвучала менш гучно, ніж могла б, а з другого – з’явилася саме тоді, коли люди в критичні моменти життя звертаються до речей вічних, якими і є поезія, проза.

Сама збірка – це мікс прози й поезії: більшу частину книжки посідають оповідання, безпосередньо означені як „Історії та біографії”, а наприкінці є невеличка добірка віршів під назвою „Уточнення та узагальнення”. Але не варто забувати, що й Жаданова проза – завжди трішечки поезія [2].

Назва твору, як відомо, є важливим чинником структурування текстового та ілюстративного матеріалу на окремі частини; зосередження уваги на окремих частинах тексту, сприяння глибшому його засвоєнню, а також творення міфологічного хронотопу книги. Останнє вбачаємо в ідеї автора

реалізувати концепцію світового начала, першопочатку. Месопотамія – територія між двома річками, Тигром і Євфратом, де, по суті, почалася історія людства. Населення Месопотамії – це не один народ, а ряд цивілізацій, які постійно змінювали одна одну: шумери, аккадійці, вавилоняни, асирійці. Кожен із цих народів створював свою культуру на основі досягнення предків, а всі разом вони заклали фундамент нашої цивілізації.

Твір Сергія Жадана „Месопотамія” наділений багатьма описами. Уже на перших сторінках оповідач подає портретні характеристики своїх друзів та знайомих. Зокрема, тут ми знаходимо опис друга оповідача: *„Навпроти мене сидів Бень, сивий і коротко стрижений”* [1, 6]. Автор зосереджує увагу на зачісці хлопця, що характеризує його як уже не зовсім молодого чоловіка, але такого, що сповідує віяння сучасної моди. Одразу ж після цього знаходимо характеристику жінки, яка сиділа біля чоловіка: *„Збоку до нього притулилася сухенька сусідка”* [1, 6]. Означення *сухенька* в цьому короткому описі вказує і на спосіб життя, і певною мірою на вік, і на поведінку.

„Зморшки щоразу гостріше прорізали Бенину фізію, роблячи його чимдалі подібнішим до Міка Джатгера. Чорний светр, дорогі черевики – Бень з останніх сил намагався виглядати пристойно, хоча я знав краще за інших, що фірму його відтиснули й живе він за рахунок банківських вкладень, які зумів зберегти. Зрозуміло було, що надовго їх не вистачить, від чого Бень, здається, ще більше сивів” [1, 6]. У цьому разі портретну характеристику чоловіка наведено поряд із переліком тих конкретних житейських проблем, з якими зіткнувся Бень.

Помічено, що автор вдало переплітає опис зовнішності героїв із називанням рис характеру персонажів: *„Костик натомість усе гладшав, хоча на характері його це мало позначалося”* [1, 6].

Помічено, що при зіставленні портретних описів жінок важливого значення набуває протиставлення „повна – худа (сухенька)”: *„Першими пішли сусідки. Дві повні, поміж яких я вмостився, і третя, сухенька, притиснута Костею”* [1, 7].

В описі *„Електричне світло робило ніжними й тремкими зморшки під її очима, фарбоване в жовте волосся займалося*

іскрами, і коли вона схилилася над столом, аби прошепотіти комусь із нас теплі слова вдячності, її волосся потрапляло до склянок із вином, стаючи рожевим і вологим” [1, 8] автор майстерно передає тепле ставлення до цієї особи за допомогою прикметників *ніжні і тремкі* (зморшки), метафори *волосся займалося іскрами* та інших засобів. С. Жадан створює образ милої жінки, невимушена й домашня поведінка якої була доречною й зрозумілою.

Твір Сергія Жадана насичений значною кількістю розлогих пейзажних описів, які є невід’ємною частиною сюжету оповідань. Так, поміщений у перших рядках твору опис допомагає зрозуміти, про яку пору року йде мова у творі: *„Пагорби заросли травою, зеленою й пекучою: надходило літо”* [1, 4]. Про погодні умови дізнаємося також із рядків *„Над ними висли низькі хмари, спускалися в долину, залиту зливою”* [1, 5]. Такий опис свідчить про те, що в момент оповіді та перед нею були дощі.

Описуючи подвір’я батьків свого товариша, оповідач створює цілу панораму міста, яка допомагає зрозуміти соціальне розшарування суспільства, стосунки між людьми тощо: *„З одного боку, внизу, за дахами – набережна й міст, чорні заводські корпуси, новобудови, непролазний Харківський приватний сектор. З іншого, вгорі – центральні вулиці, церкви й торгівля. Я пройшов брамою, відчуваючи все, з чим жив стільки років: пил, глина й піски, крізь які навіть трава не могла пробитися. Подвір’я вимощене було битою цеглою та камінням”* [1, 5]. Так ми дізнаємося, що будинок був розміщений у приватному секторі, де мешкали в основному незаможні люди.

Продовжуючи описувати подвір’я, автор говорить: *„Усе лишалось, як раніше: два древні, ще дореволюційної забудови двоповерхові будинки, напівпорожні й давно не ремонтвані, посеред двору – клумби й палісадники, за ними яблуні й чорна цегляна стіна будівлі, що виходила вже на сусіднє подвір’я”* [1, 5].

Нерідко автор уводить опис природи для того, щоб точніше передати почуття героя: *„Відчував, як від ріки підіймається вогкість, вловима навіть тут, на старих*

подвір'ях, засаджених деревами й забудованих брамами, вежами та комуналками” [1, 7].

Згадка про яблуневий цвіт при описі подвір'я надає розповіді емоційності, поетичності: *„Дядь Саша, рідний брат Маратового тата, разом із Семом протягнули від гаражів дроти з двома потужними лампами, розвісили їх на яблуневому гіллі, і жовта електрика, змішавшись із білим цвітом, накрила нас тінями” [1, 7].*

Цікавим є опис Марини з оповідання „Марат”, у якому автор зумів передати непростий настрій друзів померлого під час поминок. Тут міфологічне поєднано з життєвським, звичайне з вигаданим: *„Чим ближче підходила до брами, чим глибше вступала в п'ять, тим похмурішим ставало повітря над її головою, ніби там, де закінчувалося світло, куди не добивали жовті лампи, їй доводилося дихати попелом і глиною і розмовляти з померлими, які в цій глині ховалися” [1, 8].* У творі „Месопотамія” автор уживає різноманітні пейзажні описи, за допомогою чого дає змогу читачеві хоча б уявно милуватися природою, а також використовує значну кількість портретних описів.

Отже, у книзі „Месопотамія” Сергій Жадан творить незвичну форму сучасного міського епосу, який, проте, пов'язаний із класичними міфологічними зразками, починаючи від міфів і закінчуючи поведінкою героїв. Міфологізацію оповіді помічено на кількох рівнях. Це, по-перше, накладання на реальну історію міфологічних сюжетів та архетипів, по-друге, розподіл просторових образів у такий спосіб, щоб вони одночасно вказували й на соціальний статус людини, по-третє, це постійна увага автора до часу та простору, що допомагає створити загальний образ сучасника.

Література

1. Жадан С. Месопотамія : збірка оповідань і віршів / Сергій Жадан. – Харків : Книжковий клуб „Клуб Сімейного Дозвілля”, 2015. – 368 с.; **2.** http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/53409/U_tryvozchni_chasy_Zhadan [інтернет ресурс].

ВАРІАНТНО-СИНОНІМІЙНА ГРУПА ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ ‘СХОЖИЙ’ В УКРАЇНСЬКИХ СХІДНОСЛОБОЖАНСЬКИХ ГОВІРКАХ

Ірина Глуховцева (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, доцент)

Фразеологічні одиниці, близькі (чи тотожні) за своїм основним значенням, вступають у синоніміїні відношення. Вони співвідносяться з певним словом загальномовного вживання, виконують однакові синтаксичні функції і утворюють синоніміїні ряди, які можуть складатися з двох, трьох, чотирьох і більше фразеологізмів. Проте фразеологіїні синонімі відрізняються образною структурою, значеннєвими відтінками, емоїїно-експресивним забарвленням або належністю до різних функціональних стилів [1, 5].

Окремі поняття української мови здатні об’єднувати значну кількість фразеологіїних одиниць. До них належить і таке поняття, як ‘схожий’: *як дві краплі (каплі) води* 1. з сл. схожий, подібний ‘дуже, зовсім’; 2. ‘такий же як; абсолютно точно’ [2, 86]; На кшталт ‘подібний до чого-небудь, схожий на щось’ [2, 93]; *одним миром мазані* ‘дуже схожі між собою в чомусь, перев. негативному; однакові (про людей)’ [2, 108].

Серед фразеологіїзмів цього синоніміїного ряду виділяємо групу стійких сполучень слів, у якій смисловий центр припадає на числівник „один”: *один в один* ‘схожі і гарні: показні і т. ін.’ [2, 130]; *на один аршин* ‘1. за тим самим зразком; однаково; 2. дуже схожі між собою, однакові’ [4, I, 15]; *на один манір* ‘дуже схожі між собою, однакові’ [4, I, 463]; *на один лад* ‘дуже схожі між собою, подібні, однакові’ [4, I, 409]; *один від одного не далеко відбіг* ‘невелика різниця між ким-небудь у чомусь; схожі чимсь, однакові’ [4, II, 578].

Фразеологіїзми цієї групи побудовані за моделями:

один = одному (*один одного вартий* ‘у чомусь схожі, однакові’ [4, II, 579]; як один ‘1. одностайно, дружно; 2. Які чимсь однакові, схожі між собою (перев. позитивними якостями, рисами)’ [4, II, 579]);

на один (одне) = ім. знах. в. (*на одне лице* ‘які майже нічим не відрізняються; дуже схожі, однакові’ [4, I, 430]);

одного + ім. у род. в. (*одного роду, одного плоду* ‘хто-небудь дуже схожий на когось звичками, манерами, зовнішністю’ [4, II, 743]; *одного поля ягода* ‘однакові своїми поглядами, думками, характером, поведінкою, соціальним становищем’ [4, II, 975]; *одного гніздечка птиці* ‘однаковий чимось (поглядами, думками, соціальним становищем)’ [4, II, 716]; *одного гнізда виводок*, несхв. ‘однакові’ [3, 131]; *одного дерева ягода* ‘однакові своїми поглядами, думками, характером, поведінкою, соціальним становищем (такі, що заслуговують на осуд)’ [3, 170]; *одного замісу* ‘однакові’ [3, 216]; *одного засолу огірочки* ‘однакові, подібні за характером, поведінкою, світоглядом’ [3, 216]);

з одного + ім. у род. в. (з *одного тіста* ‘однаковий з ким, чим-небудь, подібний, схожий’ [4, II, 886]; з *одного дерева ягода (ягоди)* ‘однакові своїми поглядами, думками, характером, поведінкою, соціальним становищем (такі, що заслуговують на осуд)’ [3, 170]; з *одного колодязя (колодізя)*, несхв. ‘однакові’ [3, 270]; з *одного тіста (кіста)*, ірон. ‘однакові, схожі, подібні (перев. про людей з однаковими вадами)’ [3, 490]; з *одного тіста (кіста) зроблені* ‘однаковий з ким-, чим-н., подібний, схожий; однакові’ [3, 490]; з *одного тіста (кіста) ліплені (виліплені, зліплені, печені)* ‘однаковий з ким-, чим-н., подібний, схожий; однакові’ [3, 490]; [*Як*] з *одного яйця [вилупились]* ‘зовсім однакові, схожі’ [3, 550]);

з однієї = ім. у род. в. (з *однієї гілки* ‘однакові’ [3, 126]; з *однієї глини* ‘однакові, подібні, схожі’ [3, 128]; з *однієї глини зліплені* ‘однакові, подібні, схожі за характером’ [3, 128]; [*Як*] з *однієї глини замішані (замішені)* ‘однакові, подібні, схожі’ [3, 128]; з *однієї грядки огірочки (огірки)* ‘близькі, абсолютно однакові’ [3, 159]; з *однієї яблуні* ‘однакові’ [3, 546]);

з одною + ім. в ор. в. (з *одною шворкою ходять* ‘однакові; чимось зв’язані (у якійсь непривабливій справі)’ [3, 536]);

однієї = ім. у род. в. (*однієї масті* ‘дуже схожі між собою в чому-небудь (перев. негативному); однакові (про людей)’ [4, I, 466]; *однієї (одної) закваски* ‘однакові за характером, діями’ [3, 216]; *однієї мамі дітки*, ірон. ‘однакові, схожі, подібні (перев. про людей з однаковими вадами)’ [3, 316]);

однією + ім. в ор. в.+ дієслово (дієприкм.) (*однією краскою мазані*, несхв. ‘однакові’ [3, 284]; *однією кашою (кашею) мазані* ‘однакові’ [3, 238]; *однією (одною) ниточкою зв’язані*, ірон. ‘однакові, схожі, подібні (перев. про людей з однаковими вадами)’ [3, 350]);

в одній + ім. у місц. в.+ дієприкм. (*в одній кадушці квашені* ‘однакові (характером, поведінкою)’ [3, 232]; *в одній діжці мішані* ‘однакові, схожі’ [3, 176]; *в одній печі спечені*, ірон. ‘однакові, схожі, подібні (перев. про людей з однаковими вадами)’ [3, 390]);

одним + ім. в ор. в.+ дієприкм. (*одним кремом мазані*, ірон. ‘дуже схожі між собою (перев. у чомусь негативному); однакові (про людей)’ [3, 285]; *одним ладаном мазані*, ірон. ‘дуже схожі між собою (перев. у негативному); однакові (про людей)’ [3, 298]; *одним ликом шиті* ‘однакові’ [3, 303]; *одним маслом мазані (змазані)*, ірон. ‘однакові, схожі, подібні (перев. про людей з однаковими вадами)’ [3, 320]; *одним миром помазані*, несхв. ‘однакові’ [3, 329]; *одним тістом (кістом) мазані*, ірон. ‘дуже схожі між собою (перев. у чомусь негативному); однакові (про людей)’ [3, 490]);

в одній + ім. в місц. в. (*в одній упряжці* ‘схожі, подібні (перев. з однаковими вадами)’ [3, 500]);

однин + від + одного + дієсл. (*один від одного не далеко відбіг* ‘невелика різниця між ким-небудь у чомусь; схожі чимсь, однакові’ [4, II, 578]).

Меншу групу фразеологізмів складають ті, у яких смисловим центром є числівник *два (дві)* зі сполучником *як* чи без нього: *два чоботи – пара (на одну ногу)* ‘схожі між собою якимись (перев. негативними) рисами, поглядами, становищем у суспільстві; варті один одного’ [2, 215]; *як два гриба* ‘однакові’ [3, 157]; *як два грибочки* ‘однакові, подібні’ [3, 157]; *як дві зернини*, схвальн. ‘дуже схожі; однакові’ [3, 220]; *як дві горошини* ‘однакові, дуже подібні’ [3, 153]; *як два яйця* ‘однакові’ [3, 550]; *два Івани, два болвани*, несхв. ‘однакові’ [3, 226]; *як два огірка* ‘однакові, схожі’ [3, 363]. Ці фразеологізми побудовані за схемою: [як] два (дві) + ім. у род. в.

Окрему парадигму з таким самим значенням утворюють стійкі сполучення слів із лексемою *пара* (пара + ім. у род. в. мн.

/ наз. в. одн. / відн. прикм.): *пара п'ятак* ‘схожі між собою якимись перев. негативними рисами, якостями; варті один одного’ [4, II, 607]; *пара чобіт на одну ногу* ‘схожі між собою якимись (перев. негативними) рисами, якостями; варті один одного’ [4, II, 607]; *пара п'ятакова*, ірон. ‘однакові, схожі, подібні (перев. про людей з однаковими вадами)’ [3, 376].

Осібню функціонує вислів *обоє рябоє* ‘схожі між собою якимись рисами характеру, поведінкою; однакові в чомусь’ [4, II, 573].

Два фразеологізми утворено за моделлю ім. у наз. в. + ім. у місц. в.: *волос у волос* ‘без будь-яких відмін, абсолютно схожий’ [4, I, 144]; *око в око* ‘хто-небудь дуже схожий на когось; такий самий’ [4, II, 584].

Тотожне значення мають також вислови: *весь в...* ‘дуже схожий на кого-небудь’ [4, I, 76]; *як з ока випав* ‘з сл. схожий, зовсім, надзвичайно, дуже’ [4, I, 96]; *ні дати ні взяти* ‘абсолютно схожий, достеменний’ [4, I, 224]; *до масті* ‘1. Хтось, щось підходить, імпонує кому-небудь; 2. Схожий, подібний, однаковий з кимось за певною ознакою’ [4, I, 466]; *як з інкубатора* ‘однакові, дуже схожі (перев. про одяг)’ [3, 227]; [як] *лаптьом вдарені* ‘схожі, однакові’ [3, 300]; *як однойцеві* ‘однакові’ [3, 364].

Фразеологізм *як викапаний* (*як з воску викапаний*), що зазвичай означає ‘схожий, зовсім, надзвичайно, дуже схожий’ [4, I, 90], в українських східнословобожанських говірках має варіант *як з воску викопаний* ‘дуже схожий, подібний’. Становлення виразу, імовірно, пов’язане з процесом ворожіння на воскові: його на що-небудь накапували, а потім візерунки „тлумачили”. Зміну дієприкметника *викапаний* на *викопаний* пов’язують із народною етимологією, коли внаслідок забуття процесу ворожіння відбулося зближення зі словом *викопаний* [3, 102]. Проте, на наш погляд, зміні слова сприяла гіперкорекція мовлення, за умови якої будь-який [а] може бути змінений на [о]. „Гіперичне окання” охоплює значну кількість лексичних одиниць, але його не можна віднести до системних явищ східнословобожанських говірок. Унаслідок такої зміни в одному контексті зіткнулися пароніми *викапаний* – *викопаний*.

Отже, для носіїв українських східнослобожанських говірок поняття ‘схожий, подібний’, ‘без будь-яких відмін, абсолютно схожий’ актуальні, оскільки вони репрезентовані значною кількістю фразеологізмів. Смысловим центром таких стійких сполучень слів є числівники *один (одна), два*, іменник *пара*. Спостережено, що найбільш уживаними моделями творення фразеологізмів у досліджуваному ареалі є одного + ім. у род. в., з одного + ім. у род. в., а також одним + ім. в ор. в.+ дієприкм. Фразеологізми відрізняються стилістичними особливостями. З їхньою допомогою мовець може вдатися до створення іронічного відтінку мовлення, схвальної чи несхвальної оцінки явищ, подій, осіб, засудження чиєїсь поведінки тощо.

Література

1. Коломієць М. П. Словник фразеологічних синонімів / М. П. Коломієць, Є. С. Регушевський ; за ред. В. О. Винника. – К. : Рад. шк., 1988. – 2000 с.; **2. Ужченко В. Д.** Фразеологічний словник української мови / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – К. : Освіта, 1998. – 224 с.; **3. Фразеологічний** словник східнослобожанських і степових говірок Донбасу / Віктор Ужченко, Дмитро Ужченко. – Вид. 6-те, доповн. й переробл. – Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. – 2013. – 552 с.; **4. Фразеологічний** словник української мови / уклад. : В. М. Білоноженко та ін. – К. : Наук. думка. 1993. – 984 с.

ПЕРСОНІФІКАЦІЯ В НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОМУ ТЕКСТІ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ТЕМАТИКИ

Катерина Глуховцева (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, професор)

Функціональний різновид літературної мови, що використовується з пізнавально-інформаційною метою в галузі науки та освіти, називають науковим стилем [2, 372]. Виділяють три різновиди (підстили) наукового стилю: власне науковий; науково-навчальний; науково-популярний. Функція останнього підстилю полягає у популяризації наукових відомостей. Тут автор-фахівець звертається до читача, не знайомого достатньою

мірою з цією наукою, тому інформація подається в доступній і – нерідко – у цікавій формі. Особливістю науково-популярного підстилю є поєднання в ньому полярних стильових рис: логічності та емоційності, об'єктивності та суб'єктивності, абстрактності й конкретності. На відміну від наукової прози, у науково-популярній літературі значно менше спеціальних термінів і інших власне наукових засобів.

Науково-популярний підстиль лінгвістичної тематики призначений здебільшого для школярів та їхніх учителів, у ньому розгляд складних лінгвістичних питань адаптовано до вікових особливостей читачів. Тому в розповідях про окремі лінгвістичні одиниці автори використовують метафору, аналогію, персоніфікацію тощо.

Персоніфікація – стилістична фігура, різновид метафори, що ґрунтується на антропоморфному використанні знаків концептуальної сфери „людина” на позначення інших концептуальних сфер (предметів, явищ природи, тварин, рослин тощо). Персоніфікація є результатом антропометричності мови, яка фіксує людину, її ознаки, частини тіла, поведінку як мірило всіх речей [1, 460].

Персоніфікація сприяє увиразненню, експресивізації мовлення, надає йому образності, як, наприклад, персоніфікований м'який знак у вірші „Непоказний пом'якшувальний знак” А. Бортняка.

*На ниві орфографії усяк
несе свій хрест, наскільки це можливо.
Непоказний пом'якшувальний знак
до кожного підійде співчутливо.
Хай, справді, скромний і неговіркий,
Та щедро і з віддачею всією.
Тому до нього тягнуться здавен,
тяжіють в словотворчому пориві
і „ел”, і „ес”, і „те”, і „де”, і „ен”,
а також різні суфікси пестливі.
Стояти поруч в труднощах, біді –
Мети у нього іншої немає.
І подобріє слово біль тоді,
І слово радість сонячно засяє.*

*Він у словах тепліє багатьох,
В таких, як промінь, рученька чи ненька;
Або окрилься, згинь, цвірінь і тьох,
Читальня, зав'язь, рано-пораненько...
Та не злічити різних див,
Які він творить в добродійстві славнім!
Однак шиплячим він не догодив.
Чи не тому, що не шиплячий сам він?
І букві „ер”, що вдачею крута,
Яка не визнає м'якого серця,
Його ласкава, ніжна доброта
Доволі безпринципною здається.
Але добром наповнений уцерть,
Готовий пом'якиувати знову,
Хіба не знак м'який у слові твердъ
Надійно підпирає всю основу?*

Людські риси характеру та особливості поведінки виявляють також голосні та приголосні звуки у вірші Л. Костенко: „Шкварчало „Ш” і „Ф” взялося в боки. / І вірне „К” уперше у житті / зробило вбік категоричні кроки. / Стогнало „М”, пручалась буква „Ю”, / кусалось „Є”, і „Т” кричало: „Тату!” – / Сказало „Л”: „На цьому я стою!” – / ну, тобто прямо з Лютера цитату. / Слухняне „А” було вже на мазі, / приготувалось заспівати соло, / перекрутилось на одній нозі, / неначе циркуль, – і замкнулось коло. / Котився перстень літерою „О”, / його згубив мізинний палець змісту. / Тоді взяла я знову те перо. / Як і належить доброму стилісту” (Л. Костенко).

Однак у більшості випадків науково-популярний підстиль лінгвістичної тематики містить аналогію, яка певним чином пов'язана з персоніфікацією:

*Там думка впишеться жива
в словосполучення доладні,
де в щирій злагоді слова –
і головні, і другорядні.
Коли відмінки в них одні,
Коли вони в одному роді...
І люди так без метушіні*

Живуть у колективній згоді.

У них довір'я між всіма

І товариський дух змагання!

А де узгодження нема –

Там керування й прилягання (А. Бортняк).

Отже, метафора науково-популярного підстилю лінгвістичної тематики здебільшого ґрунтується на аналогії, рідше – на персоніфікації.

Література

1. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2005. – 716 с.; **2. Українська мова:** Енциклопедія / Редкол.: В. Русанівський, О. Тараненко, М. Зяблюк та ін. – К.: Укр. енцикл., 2000. – 752 с.

ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ ПУБЛІЦИСТИКИ

СЕРГІЯ СТЕПАНИШИНА

Андрій Горячкін (ВП „Лисичанський педагогічний коледж ЛНУ імені Тараса Шевченка”, м. Лисичанськ, студент),
Маргарита Кравченко (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, доцент)

Публіцистика – це своєрідний тип творчості, предметом якого є актуальні явища й важливі питання поточного життя суспільства, а метод їх освоєння характеризується поєднанням логічно-абстрактного й конкретно-образного мислення, унаслідок чого створюється нова духовно-інтелектуальна цінність (публіцистичний твір), спрямована на дослідження, узагальнення й пояснення явищ життя, з метою впливу на громадську думку й суспільну свідомість.

Публіцистика Сергія Степанишина різноманітна щодо використання лексичних засобів. Спробуймо простежити це на прикладі одного з творів.

У публіцистичному творі „Гомер із Волині” автор розповідає про життя українського письменника, патріота Уласа Самчука. С. Степанишин активно вживає історизми: *УПА, ОУН, радянська комуністична система*, що дозволило йому передати специфіку радянського періоду і вплинути на читача, зацікавити

його: *Натомість це був єдино правильний шлях вірного члена ОУН, який таким чином знайшов своє місце у складних умовах німецької окупації* [2, 128].

Твір „Гомер із Волині” розрахований на дорослу аудиторію від 16 років. Читач повинен усвідомлювати й розуміти те, про що пише автор. Як високоінтелектуальна людина С. Степанишин використовує у своєму творі складні речення, наприклад: *Лише за ці слова Уласові Самчуку варто ставити пам'ятники по всій Україні, бо він один зумів у часи жорстокої фашистської окупації в легальній пресі відверто закликати українців до масового опору німецьким та будь-яким іншим зайдам. А це були прекрасні подорожево-репортерські нариси „Крізь бурю і сніг”, „У світі приблизних вартостей”, „Колеса мусять крутитися”, у яких задокументовано найхарактерніші ознаки подій 1941 – 1943 років в Україні та винесено смертельний вирок радянській комуністичній системі та імперським намаганням німецької влади полонити українців* [1]. У другому прикладі наявний авторський неологізм *подорожево-репортерські*, який публіцист уживає, щоб читачі побачили, що Улас Самчук не просто подорожував, а ще й працював над репортажами заради своєї країни.

У реченні *Таким чином, ми маємо унікальне явище в світовій літературі, коли видатний письменник протягом кількох років був хронологістом життя українського народу в часи найтяжчих його випробувань, журналістом високого класу, літописцем Волині* [1] ужито ще один авторський неологізм *хронологіст* з метою показати, ким був Улас Самчук для свого народу.

Сергій Степанишин називає Уласа Самчука *Гомером, дороговказом, хронологістом, журналістом високого класу, літописцем* – це все для того, щоб показати значення великого українського письменника. Кожне слово характеризує, яким він був у житті й творчості.

Отже, у публіцистиці С. Степанишина наявні різноманітні лексичні засоби, спрямовані на збагачення тексту, уникнення тавтології. Вони допомагають авторові втілити творчий задум.

Література

1. **День.** Щоденна всеукраїнська газета [<http://incognita.day.kiev.ua/gomer-iz-volini.html>]; 2. **Бабич Н.Д.** Практична стилістика і культура української мови / Н.Д. Бабич. – Львів : Світ, 2003. – 326 с.

РИТОРИЗАЦІЯ ШКІЛЬНОЇ МОВНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ

Наталія Гречко (Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ, студентка), **Валентина Лухтура** (Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ, студентка)

Наук. керівник – доц. Нишета В.А.

Останнім часом стають популярними методики й технології, що ґрунтуються на інноваційних засадах. В активному лексиконі науковців і педагогів-практиків надійно „оселилися” поняття „інновація”, „інноватика”, „інноваційне мислення”, „інноваційна культура”. Однак спостерігаються нюанси у тлумаченні цих термінів і ціла низка підходів до запровадження педагогічних інновацій.

Л. Ващенко визначає інновації в освіті як „процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану” [2, 338]. Отже, інновація – це нововведення, новизна, зміна, введення чогось нового в освітній системі.

Висвітливо дещо інший аспект. К. Баханов, проаналізувавши значну кількість джерел, схарактеризував ознаки інноваційних педагогічних систем: „основною метою є розвиток особистості та різноманітних форм мислення кожного учня; позиція вчителя зорієнтована на особистість учня; ... у пізнавальній діяльності висуваються творчі й реконструктивні завдання; ... основними формами навчання є групова та індивідуальна, що ґрунтується на довірі до дитини, опорі на її здатності відповідати за себе, стимуляції почуття гідності та

самоповаги; максимальне залучення до навчання власного досвіду учнів, їх мислення; основу мотивації учнів складає досягнення успіху й самореалізації особистості” [1, 22]. Виходячи із наведеної цитати, можна зробити висновок, що інновація в освіті – це те, що призводить до формування й розвитку нового в особистості, яка навчається, зокрема здібностей, здатностей, спроможностей, компетентностей.

Риторизація шкільної мовної освіти є інновацією (курс на риторизацію проголошено 2007 р.). Риторизацію шкільного курсу української мови визнано актуальним питанням, вона пов’язується з упровадженням елементів риторики у вивчення всіх мовних розділів, із формуванням мовної й риторичної особистості учнів, їхньої комунікативної й риторичної компетентностей та культури мовлення. Термін „риторизація” був введений С. Мінеєвою і означає, за висловом Н. Голуб, процес „переосмислення предмета і способів його викладання, переосмислення організації освітнього процесу як повноцінного ділового спілкування за канонами риторики”, ... „активізацію пізнавальної діяльності процесу навчання засобами діалогу” [3, 42].

Риторизація мовленнєвого розвитку учнів потребує ознайомлення з основними категоріями риторики ще на початку шкільної україномовної освіти. Така цілеспрямована діяльність матиме результатом сформованість у школярів умінь вибудовувати своє мовлення за правилами етосу, пафосу та логосу. Риторизація стосується не лише мовлення учасників педагогічної взаємодії. За канонами риторики має бути дібрано мовний матеріал для уроків української мови (тексти, дидактичний супровід). Риторизація стосується також і педагогічного спілкування. Щодо останнього варто зазначити, що вчителеві слід перейматися не лише мовленнєвою вправністю, а й раціональністю, етичністю й впливовістю кожного свого слова, навіть на рівні організаційних і звичайних дисциплінарних моментів. Риторизація передбачає: здійснення цілеспрямованої діяльності з оволодіння учнями й педагогами теорією діалогу; дидактичну взаємодію всіх учасників навчального процесу, вибудовану як навчальний діалог; використання риторичного діалогу на уроці української мови як

методу навчання, форми навчання, форми організації навчання; розбудову педагогічного спілкування як риторичного за критеріями діалогу [5, 27 – 40].

В. Ницета розробив низку специфічних принципів шкільної риторики [5, 19 – 20]. На цих же принципах, на думку науковця, мають ґрунтуватися процеси риторизації шкільної мовної освіти: принцип антропоцентричності (у центрі діяльності – людина, що навчається, формується, розвивається), принцип аксіологізації, принцип формування особистості через слово, принцип розвивального впливу, принцип громадянського виховання учнів, принципом „мовленнєвого вчинку”, принцип духовного становлення особистості (духовність, за І. Зайченко, – це „ціннісний вимір буття внутрішнього та зовнішнього в їх єдності, його співвіднесеність з вічністю, а не повсякденністю, з устремлінням до Істини, Добра, Краси, з творчістю та свободою” [4, 109]; „формування духовної особистості із розвиненими креативними якостями – вища мета педагогіки та суміжних гуманітарних наук, зокрема риторики” [6, 203]).

Реалізація визначених принципів у діалектичній взаємодії (за законами діалектики) дозволить підкреслити самоорганізованість і гармонійні внутрішні зв'язки компонентів особистості учнів, тобто рівновагу між ними, що в результаті цілеспрямованої діяльності призведе до їхнього стійкого розвитку, до узгодженості та спрямованості якісних змін. А синергетична взаємодія принципів шкільної риторики допоможе особистості вступити в етап самоорганізації, у результаті чого з'явиться нова властивість – риторична компетентність, яка притаманна цілісній особистості як системі й не властива окремим компонентам цієї системи [5, 19 – 20].

Отже, риторизацію шкільного курсу української мови й процесу мовленнєвого розвитку учнів загальноосвітніх шкіл вважаємо прогресивною й перспективною інновацією, оскільки її цілеспрямоване й планомірне запровадження, безумовно, призведе до формування й розвитку нового в особистості школярів (здібностей, здатностей, спроможностей, компетентностей, передусім комунікативної та риторичної).

Позиціонований висновок вважаємо актуальним, адже активне запровадження риторизаційних процесів стане дієвим

кроком подальшої трансформації й модернізації шкільної мовної освіти, що є нагальною вимогою часу.

Література

1. **Баханов К.** Сучасна шкільна історична освіта : інноваційні аспекти : монографія / Костянтин Баханов. – Донецьк : ТОВ „Юго-Восток, Лтд”, 2005. – 384 с.;
2. **Ващенко Л.М.** Інновації в освіті / Л.М. Ващенко // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 338 – 340;
3. **Голуб Н.Б.** Риторика у вищій школі : монографія / Н.Б. Голуб. – Черкаси : Брама-Україна, 2008. – 400 с.;
4. **Зайченко І.В.** Уроки формування духовності особистості / І. В. Зайченко // Реабілітаційна педагогіка на рубежі ХХІ ст. : наук.-метод. зб. : у 2 ч. / [ред. рада Доній В.М., Несен Г.М., Єрмаков І.Г. та ін.]. – К. : ІЗМН, 1998. – Ч. 1. – С. 108 – 119;
5. **Методика** навчання риторики в школі : навч. посіб. / Автор-укладач В. А. Нишета. – К. : Центр учбової літератури, 2014. – 200 с.;
6. **Сагач Г. М.** Формування духовної особистості засобами благодатного слова / Г.М. Сагач // Школа життєтворчості особистості : наук.-метод. зб. / [ред. кол.: В.М. Доній, Г.М. Несен, І.Г. Єрмаков та ін.]; за ред. І.Г. Єрмакова. – К. : ІСДО, 1995. – С. 202 – 207.

МОВА ЯК ЗАСІБ ВИЯВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ НАРОДУ

Євген Грибок (ДВНЗ „Криворізький національний університет”, м. Кривий Ріг, студент)

Наук. керівник – ст. викладач Ланова І.В.

Мова є найбільшим, найціннішим надбанням і людського суспільства загалом, і кожної людини зокрема. За допомогою мови люди спілкуються між собою, висловлюють свої думки, почуття, зберігають їх і передають нащадкам. Немає і не може бути мови без суспільства, а суспільства без мови. Мова є характерною ознакою сучасної нації. Коли мова перестає виконувати свою головну функцію – бути засобом спілкування й мислення, вона стає мертвою, не розвивається та не вдосконалюється. Розвиток мови тісно пов’язаний із розвитком

суспільства. Як живий організм, вона часом зазнає змін під впливом історичних, економічних та політичних умов. Відмирають одні слова, а замість них виникають нові, старіють іноді морфологічні й синтаксичні конструкції, поступаючись перед новими, що більше відповідають вимогам часу.

З-понад тисяч мов у світі для кожного народу, кожної нації найближчою й найдорожчою є його рідна мова. Рідною мовою української нації є українська мова. Поняття рідної мови невіддільне від думки про рідний край, батьківську хату, материнське тепло. Рідна мова є одним із важливих засобів формування патріотичних почуттів, гордості за свій народ; вона є виявом його національної культури. Мова єднає між собою різні покоління людей, вона передається як заповіт, як найдорожча спадщина. Піклування про рідну мову, любов і повага до неї має бути в центрі уваги кожної нації. Багато відомих людей відзначали велич і красу української мови. В. Сухомлинський так характеризує українську мову: „Надзвичайна мова наша є таємницею. В ній всі тони і всі переходи звуків від твердих до найніжніших... Дивуєшся дорожчінністю мови нашої: в ній, що не звук, то подарунок, все крупно, зернисто, як самі перли”.

Українська мова сформувалася на основі середньонадніпрянських говорів, які раніше від інших ширше закріплювалися в художніх творах і науковій літературі. Українська мова, єдина для всієї української нації, є найважливішою формою національної культури. Вона й нині є важливим засобом її відродження. Українська мова постійно розвивається та збагачується. Людське суспільство ніколи не буває байдужим до мови. Воно виробляє мовний еталон – досконалу літературну мову. Щоб досягти цього еталону, треба дбати про високу культуру мови в повсякденній мовній практиці. Мова регулює стосунки між людьми, впливає на них. Це виявляється в мовленні, коли виникають певні обставини спілкування. Щоб мовці розуміли один одного, їхнє мовлення залежить від змісту й послідовності, точності й доречності висловлювання, багатства словника, досконалого володіння уміннями поєднувати слова в реченні, будувати різноманітні структури, активно застосовувати норми літературної мови.

Тому й найголовнішими ознаками культури мовлення є змістовність, послідовність, правильність, виразність. Отже, щоб говорити правильно, треба добре знати всі розділи української мови. Точним називається таке мовлення, у якому слова повністю відповідають своїм значенням і смислу висловленої думки. Найголовнішими засобами точності нашого мовлення є лексичне багатство української мови, бо воно містить великі можливості для вибору. Найбільше можливостей для вираження точності мовлення мають багатозначні слова, терміни, синоніми, омоніми, пароніми. Відомо, що в мові більше багатозначних слів, ніж однозначних.

Мова – це наша ознака, у мові – наша культура, ступінь нашої свідомості. Це форма нашого життя, життя культурного й національного, це форма національної організації. Мова – душа кожної нації, її святощі, її найцінніший скарб... Звичайно, не сама по собі мова, а мова як певний орган культури, традиції. У мові наша стара й нова культура, ознака нашого національного визначення. Мова – це не простий символ розуміння, бо вона витворюється в певній культурі, у певній традиції. У такому разі мова – це найяскравіший вираз нашої психіки, ще найперша сторожа нашого психічного Я... І поки живе мова, житиме народ як національність. Не стане мови – не стане й національності.

Багатство мовлення виражається у використанні значної кількості мовних одиниць (слів, словосполучень, речень), які відрізняються за смислом і будовою. Багатство мовлення досягається мовними засобами, які в тексті не повторюються, а різноманітність забезпечує вираження однієї й тієї самої думки різними мовними засобами. Українська мова багата й різноманітна, а мовлення кожної людини може бути багатим і бідним, різноманітним чи одноманітним. Українська мова зі стилістичного боку надзвичайно багата й різноманітна.

Чистота мовлення вимагає уникати вульгарних і лайливих слів, які не відповідають нормам літературної мови й людської поведінки. Іноземні слова теж засмічують мову, якщо вживаються надмірно й недоречно. Особливої шкоди завдає так зване суржикове мовлення, у якому змішуються українські та російські слова. Про таке мовлення влучно сказав В. Сухомлинський: „Говорити такою скаліченою мовою – це все

одно, що грати на розстроєній скрипці. Все одно, що з дерева красуню різбити тупою щербатою сокирою. Скалічена мова отупляє людину, зводить її мислення до примітива”. Засмічують мову й слова-паразити. Це звичайні вставні слова, що нічого не виражають у тексті. Надмірне вживання їх не тільки псує мову, а й робить її беззмисловою. Чистота мовлення – це його краса й ознака культури кожної людини.

Література

1. Олійник О. Світ українського слова : навч. посіб. / Ольга Олійник. – К. : Хрещатик, 1994. – 215 с.; **2. Шелехова Г.** Рідна мова / Г. Шелехова, Я. Остаф, Л. Скуратівський. – К. : Освіта, 2005. – 152 с.; **3. Пентилюк М.І.** Культура мови і стилістика / М.І. Пентилюк. – К. : Вежа, 1994. – 240 с.

РОБОТА З ТЛУМАЧНИМ СЛОВНИКОМ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЇЇ ФОРМИ

Вікторія Григоришина (Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв, студентка)

Наук. керівник – доц. Бородіна Н.С.

Метою мовної освіти є реалізація нових підходів до навчання і виховання школярів за допомогою використання сучасних технологій, що задовольняють запити особистості й суспільства. Як і декілька століть тому, наразі виховання особистості відбувається завдяки та за допомогою мови. Вона є і засобом, і метою навчання та виховання.

Слово – це мовна одиниця, без вивчення якої неможливе пізнання всього механізму мови. Великий швейцарський лінгвіст Ф. де Соссюр зазначав, що „слово, незважаючи на всі труднощі, пов’язані з визначенням цього поняття, є одиницею, що невідступно постає перед нашим розумом як щось центральне в механізмі мови” [1]. Воно є багатомірним: позначає предмети та явища навколишньої дійсності, має певне емоційне забарвлення, характеризується сукупністю семантичних, фонетичних і граматичних ознак, специфічних для кожної мови.

Важливою і багатоаспектною, але водночас досить кропіткою на уроках мови є робота з тлумачним словником. Як відомо, сучасним дітям, що зростають в еру інформаційних технологій, надзвичайно складно отримувати нову інформацію з джерел, що передбачають досить схоластичний її виклад. Наразі слід говорити про осучаснення уроку української мови, використання різноманітних інноваційних технологій і засобів навчання та виховання, отже, про спроби залучити учнів до перебігу мовних процесів, всіляко зацікавити їх. Однак не слід забувати й про традиційні засоби навчання, тому в цій статті розглянемо методичні особливості одного з них – роботи з тлумачним словником.

Згідно з Концепцією нової української школи, сьогодні як ніколи в центрі всіх педагогічних процесів повинна стояти дитина з її уподобаннями та інтересами. Для учнів не є актуальним користуватися тлумачним словником у всіх сферах життя, що вмотивовується їхньою нестійкою увагою або невідповідністю змісту інформації пізнавальним можливостям дитини певного віку. Натомість незрозумілий короткий вислів або слово в контексті може навпаки спонукати учня до самостійного пошуку, що сприятиме підвищенню рівня обізнаності в різних галузях знань. Завдання вчителя – зародити в учня цей потяг до знань, навчити її самостійно задовольняти свої пізнавальні потреби та постійно підтримувати.

Учні мають справу з новими для них та складними для тлумачення лексемами не лише на уроках української мови: ці одиниці досить активно функціонують і в повсякденному житті: в усному мовленні, художніх текстах, ЗМІ тощо, але системний аналіз цих слів має місце лише на уроках та факультативах з української мови. Тільки за умови цілеспрямованого й продуктивного опрацювання незрозумілих лексичних одиниць учні виховуватимуться мислячими, мовленнєво компетентними особистостями, здатними використовувати у своєму мовленні слова, що відповідатимуть контексту ситуації.

Щоб детальніше та глибше ознайомити школярів зі словниковим складом української мови, у 5 – 6-х класах проводиться цикл уроків, присвячений словникам. Наведемо приклади окремих прийомів цієї роботи. На початку уроку-

реклами „Види словників” ставимо учням запитання, чи розуміють вони сам термін „словник”; які словники вони знають; що полегшує пошук потрібного слова.

Далі вчимо учнів користуватися словниками. Розповідаємо, що для правильного, оперативного й ефективного користування словником потрібно добре ознайомитися зі змістом розділу „Про побудову словника”. Цей путівник буде орієнтиром і помічником користувачеві, оскільки містить інформацію про умовні позначення, скорочення та принцип укладання словника. Використовуючи метод випереджального навчання, наголошуємо, що до цього путівника учням потрібно буде звернутися, коли вони одержать завдання укласти власний словник професійної лексики. На уроці-практикумі учні набувають практичних навичок роботи зі словниками. За допомогою мовних словників вони знаходять лексеми, які відповідають темі заняття, удосконалюють уміння й навички розташовувати слова в правильному алфавітному порядку, навчаються доводити доцільність добору слів в укладеному ними словнику, збагачують своє мовлення новою лексикою.

Не було б перебільшенням сказати, що шкільні підручники недостатньо націлюють на роботу з лексикографічними джерелами. Найчастіше акцентується увага на роботі з тлумачним словником, здебільшого вправі з його використанням містяться в підручниках від 5 до 8 класу. Однак ці завдання переважно одноманітні, найчастіше ставиться вимога з’ясувати лексичне значення слова, мало завдань, що передбачають застосування його з метою самоконтролю, при написанні робіт творчого характеру. Тому вчителю-словеснику насамперед слід звернути увагу на впровадження таких різновидів лексикографічних вправ: проблемні (етап підготовки до сприймання нового); перцептивні (етап вивчення нового матеріалу); репродуктивні (етап формування вмій і навичок); продуктивні (етап контролю).

Ознайомлюючи п’ятикласників із тлумачним словником, доречно подати матеріал про сподвижницьку працю Б. Грінченка над „Словарем української мови”, оскільки це перша високо оцінена праця з української лексикографії і, хоча за формою вона є перекладною, за манерою опису

реєстрованого слова нагадує тлумачний. Отже, робота з лексикографічними джерелами запроваджуватиметься в контексті вивчення історії української мови.

У нагоді вчителю-словеснику стане система тренувальних вправ за словниками, що може мати таку послідовність:

1. Знайти названу мовну одиницю під керівництвом учителя.

2. Самостійно знайти у словнику слово.

3. Самостійно вибрати за словником мовні одиниці для виконання завдань за підручником.

4. Дібрати мовні одиниці на творчому рівні пізнавальної діяльності: під час редагування речень і тексту; написання диктантів, переказів; складання діалогів.

5. Вибрати необхідний словник з-поміж усіх відомих у процесі власної продуктивної мовленнєвої діяльності: при підготовці до виступу на зборах класу, на батьківських зборах; у роботі над заміткою до стінгазети (орфографічний, словник іншомовних слів, тлумачний).

Отже, робота з тлумачним словником на уроках української мови вкрай важлива для формування мовно-національної особистості учня й передбачає практичне опрацювання й обов'язкову проєкцію здобутих знань на мовленнєві вміння та навички. Вона допоможе учням усвідомлювати мову як систему, сприятиме глибокому розумінню тексту та реалізації на високому рівні комунікативної мети спілкування, розширюючи когнітивні можливості учнів.

Література

1. **Вихованець І.Р.** Таїна слова / І.Р. Вихованець. – К. : Рад. шк., 1990. – 290 с.

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ЗАСОБИ ТЕКСТОТВОРЕННЯ

Катерина Грудсва (Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв, студентка)

Наук. керівник – викл. Ландер М.А.

Об'єктом розвідки стало невелике за обсягом, глибоке за змістом і віртуозне за формою науково-популярне видання В. Ужченка „Народження і життя фразеологізму” [2], у якому проаналізовано 250 фразеологічних одиниць (ФО), розглянуто їхню етимологію, джерела виникнення, парадигматичні (полісемічні, синонімічні, антонімічні) відношення, подано статистичні характеристики „гніздових слів” ФО, міжмовні паралелі з формально-семантичним порівняльним аналізом, проілюстровано явища енантіосемії (*скатертю дорога!*, *водою не розіллеш*, *честь мундира*, *незлим тихим словом*), міжмовної омонімії, особливості фразеологічного ономастикону, представлено фразеологічні евфемізми (інколи поєднані з метонімізмами), загадки, каламбури, парадокси (*губа без губи й ніс без носа* [2, 190], *бабине літо – не літо, а осінь, і не бабине, а жіноче* [2, 229]), текстотворчий потенціал ФО, шляхи їхніх трансформацій, стилістичні характеристики.

„Родзинкою” видання, розрахованого на учнів загальноосвітніх шкіл і широкі кола читачів, є форма подання складного фахового лінгвістичного матеріалу з етимології фразеології, у науковому просторі якої більше питань, ніж відповідей, а також яскрава репрезентація міжпредметних зв'язків із етнографією, психологією, фольклористикою, історією, культурологією, історією української мови, літературознавством тощо. Автор демонструє не лише раціональне знання, полівекторну обізнаність в описуваному матеріалі, а й вправну майстерність у створенні привабливої форми його подання, що є прагматично виправданим, оскільки сприяє зацікавленості адресата, якому призначено видання.

Метою статті є дослідити фразеологізми як мовні засоби текстотворення для учнів загальноосвітніх шкіл і широких кіл читачів на матеріалі науково-популярного видання В. Ужченка „Народження і життя фразеологізму”.

Ілюстративним матеріалом книжки слугували ФО, зафіксовані лексикографічними виданнями окремих авторів: П. Білецького-Носенка – Словник української мови (пам'ятка першої половини XIX століття); Б. Грінченка – Словарь української мови (1907 – 1909); В. Даля – Словарь живого великорусского языка; М. Номиса – Українські приказки,

прислів'я і таке інше / Спорудив М. Номис. – СПб, 1864; І. Франка – Галицько-руські народні приповідки / Зібрав, упорядкував і пояснив І. Франко: у 3 т. – Львів, 1901 – 1910. – Т. 1 – 3; (ФО зі 178 місцевостей); Д. Яворницького – Словник української мови (1920); а також авторських колективів (академічний 11-томний Словник української мови (1970 – 1980); І. Олійник, М. Сидоренко. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний словник, 1978).

Типовими мовними засобами в дискурсі аналізованого науково-популярного видання, де збережено наукову глибину, доказовість та багатоаспектність викладу матеріалу, є ФО української мови як розгорнені авторські метафори *про народження фразеологізмів, їхні заплутані шляхи-дороги й живе життя* [2, 4], які функціонують у незвичному семантико-синтаксичному оточенні: *М. Номис...пояснив декілька виразів, що „самі йдуть до рук”* [2, 21]; *непосидюча й „царська” сім'я Горохів* (про численність варіантів динамічної системи ФО про царя Гороха) [2, 28]; *...етимологічні сутінки в таких зворотах настають внаслідок утрати означуваного іменника* [2, 42]; *„Стопроцентно” зрозумілим був би також і фразеологізм на всі сто..., поки вживали повніший варіант: „на всі сто процентів”* (тавтологія підкреслює, виділяє зредуковане слово скороченої ФО, досягаючи потрібного смислового ефекту) [2, 42]; *Прислухаючись до звуків фразеологічної симфонії, дослідник зважає на голос стародавніх писаних пам'яток, розрізняє партії книжника й ремісника, воїна й мирного орача, мисливця-природолюбця й статечного пастуха* [2, 3]; *Фразеологізми приходили із суші й моря, з лісу й поля, з неба і, як ми вже бачили, „з-під землі”* [2, 4]; *Фразеологізми-„старики” стають все загадковішими, а новонароджені – агресивнішими: останні витісняють „довгожителів”* [2, 4]; *Серед мовних перлин... – фразеологізми, що... перелітають, ніби на крилах, від народу до народу* [2, 5]; *Ми зовсім байдужі до фразеологічних „дроздів”, а у французів вони „залетіли” до 14 зворотів* [2, 49] (метафоричне пояснення відмінностей в образних системах різних мов), *у кожного народу свій „гарбуз”, а то й не один* [2, 50] (про залежність внутрішньої форми ідіоми від того, як вона відбиває навколишню дійсність, від тієї духовної і матеріальної культури,

в контексті якої постала); *пора етимологічних розкопок* [2, 52]; *густі етимологічні сутінки огортають фразеологізми* [2, 53]; *Така наукова одісея вивчення „шапки шапок”* [2, 105]; *ми з вами зробимо „бойовий огляд” цілого полку слів, одягнених в („бал-”) уніформу* [2, 201]; *3 того часу й пішов той Пилип у люди та й до нас дійшов* [2, 223]; *Серед городніх рослин фразеологічний горох поступається лише фразеологічному макові* [2, 32] (31 ФО зафіксована зі словом горох); *нерідко від терміна лишається тільки тінь..., та шлях до фразеологізму ще довгий та звивистий* [2, 260]; *вибереться на чисте та безпечне фразеологічне плесо* [2, 262].

Дихотомія як універсальна форма диференціації явищ реалізується в авторській фразотворчості у вигляді метафоричних антитез: *Прикмети давнини перетворились у мовно-фразеологічні загадки сучасності* [2, 83]; *Зворот сидячи на санях для нас уже помер, а вираз нашого полку прибуло ...входить до полку фразеологічних довгожителів* [2, 58]; *Дорога від трикутника до ромба... – не міський проспект, а тернистий шлях „із варяг у греки”* [2, 261]; *шлях від термінологічних варяг у фразеологічні греки* [2, 262]; *живуть рука об руку старші й більші фразеологічні „батьки” і молодші та менші фразеологічні „діти”. Поки діти відчують підтримку „батьків”, тримаються сім’ї, їх родослівна у всіх на виду. Як тільки вони „відбиваються від рук”, то доводиться довго допитуватися в історії мови – „чії ж вони діти”?* [2, 236].

Текстотворчому потенціалу ФО у виданні присвячено розділ „Фразеологізм і текст” і підрозділ „Про текст-етимолог і фразеологізм-конструктор”, де проілюстровано технологію складання казок із ФО як художніх текстів-етимологів, фразеологічна основа яких може обігруватися безкінечно, а самі ФО здатні перетворюватися на „конструктори” новоутворених текстів – їх початки, окремі розділи, значеннєві центри багатьох епізодів, заключні частини [2, 249]. Крилатою можна вважати фразу В. Ужченка про функції фразеологізмів-заголовків, які ... *виступаючи як згустки думок і почуттів,...завоювали мало не монопольне право стисло формулювати основну думку твору, інтригувати читача, натякати на описуване* [2, 250]. Науковець відносив до числа особливо ефектних заголовки, які

спочатку сприймаються як вільні словосполучення, а після прочитання твору – як фразеологізми [2, 250]. Щасливою називав долю тих заголовків, які, утворивши міцний сплав з усім твором, потужно ввійшли у фразеологічний світ [2, 251].

Яскраві авторські епітети науковця-популяризатора сприяють переконливості семантичних, етимологічних, стилістичних інтерпретацій ФО: *широка географія „образливої” слави гороху* [2, 32] (виникає певна асоціація з *Геростратовою славою*), *правила фразеологічно-забобонного етикету* [2, 39], *сюжет його бродячий* [2, 249].

Влучно вжиті образні індивідуально-авторські новотвори на позначення відповідних понять лінгвістики, зокрема фразеології, як науково-популярні еквіваленти наукової термінології: *„волячі” інтерпретації Великої Ведмедичі* [2, 171], *зоослова, зоофразеологія* [2, 123], *„козацькі” фразеологізми* [2, 87], *„кошові” фразеологізми* [2, 12], *„метричне свідоцтво” фразеологізму* [2, 166], *„пташині” фразеологізми* [2, 143], *табуїстична природа оновлюваного тваринно-мисливського мовного гнізда* [2, 68], *„хвостата” фразеологія* [2, 109], *„шапочні” фразеологізми* [2, 106], *„чобітна” фразеологія* [2, 143]. Науковець метафорично визначає здатність ФО („картинних” за способом відтворення стійких одиниць) бути яскравими виразниками мовної характеристики персонажів творів як *наочне вимальовування літературних портретів*, за якого ФО *чутливо ведуть мовні партії дійових осіб*, подеколи стаючи навіть *фразеологічними двійниками персонажів* [2, 233], їхнім *індивідуальним фразеологічним паспортом* [2, 234].

Збагачують виразову палітру авторського тексту трансформовані фразеологізми-перифрази: *без носа – як без рук* [2, 192]; *...у старій школі не стояло питання – „бити чи не бити”* [2, 113]; власне авторські фразеологізми: *від трикутника до ромба* [2, 259]; *спружинена енергія фразеологічних зворотів – „з дивною влучністю виражати суть досить складних явищ”* [2, 232]; *„Великі мислені маси” перетворюються для читача... „в приємне послаблення напруження” (горьківське „розгортання пальців”)*, бо ці згустки розуму і людського досвіду звільняють нас від зусиль абстрактного мислення [2,

233]; муки слова – це насамперед робота із синонімами [2, 246]; є не тільки муки слова, а й муки заголовка [2, 251].

Дотепно вплітаючи у зв'язний текст ланцюги ФО – фразеологічний водоспад [2, 234], В. Ужченко демонструє потужний талант майстра каламбуру: *Виходить, ніби цар Горох – це щось на зразок снігу, який горів, а соломкою гасили, а часи царя Гороха були тоді, як баба була дівкою, як свині з походу йшли* [2, 32] (підкреслюється складність реконструкції структурно-семантичної першооснови ФО); *...білою вороною почуває себе поміж образами чужих культур тільки вираз сім п'ятниць на тиждень* [2, 37]; *Як вода греблю, так варіантність намагається „розмити”..., „прорвати” міцно зв'язаний нумеративний ланцюг і винести числівникові фразеологізми в море інших зворотів із змінюваними компонентами* [2, 44]; *ця „гусяча” вода внесла до полку фразеологізмів справжнє сум'яття* [2, 95]; *...лаконічні фраземи „як з гуски вода”... міцно „тримаються на ногах”* [2, 96]; немало з мисливських ФО *„відірвалося від переслідування” і прямо з мисливських гонів увійшло до загальнонародної фразеологічної скарбниці* [2, 158]; *ідіоми енергійно повитягували за вушко та на сонечко й інших персонажів* [2, 123].

Розмаїттям способів номінації позначено систему розділів книжки: оксиморонні назви з ефектом парадоксу: *Ці приблизні точні цифри, Знайомі незнайомці*; ФО без переосмислення: *З голови до ніг* [2, 102]; *Вік живи – вік учись* [2, 112]; *Три кити фразеологізації* [2, 13] – найважливіші способи фразеологізації: метафоризація, метонімізація, синекдоха; *Ні пуху ні пера* [2, 63]; ФО з переосмисленням: *Батьки і діти, або Живе життя фразеологізму* (батьками названо незредуковані первинні ФО, відповідно зредуковані вторинні ФО – дітьми) [2, 235]; *„Хімічні сполуки” в мові*: В. Виноградов, пояснюючи смисл фразеологізму, послуговувався саме хімічною термінологією: *„...хімічна сполука розчинених і з точки зору сучасної мови аморфних лексичних частин”* [1, 147]; *Фразеологізми вступають у гру з космічною швидкістю* [2, 264].

В. Д. Ужченко, не порушуючи оригінальної стилістичної тональності свого науково-популярного дискурсу, дібрав дефініції ФО, які не випадково теж виявилися метафоричними:

відшліфовані еліптичні формули, залишені в спадщину нащадкам (Х. Касарес) [2, 55], згустки розуму (М. Шолохов) [2, 84], мовні перлини, які перелітають ніби на крилах, від народу до народу [2, 5], Приповідка, як монета: поки в обігу, кожний знає її ціну, а вийде з обігу, то й робиться не раз просто загадкою... (І. Франко) [2, 182], скарб (Л. Щерба) [2, 230], вчить стискувати слова, як пальці в кулак, і розгортати слова, міцно стиснуті іншими (М. Горький) [2, 230].

Отже, текстотворчий потенціал фразеологізмів є невичерпним і виявляється у здатності ФО перетворюватися на „конструктори” новоутворених текстів – їхні початки, значеннєві центри багатьох епізодів, заключні частини. Полівекторність метафоричних полів ФО, складні системні відношення ФО (полісемія, синонімія, антонімія, омонімія), здатність ФО до семантико-стилістичного, формального варіювання, комбінування з іншими ФО, зміни обсягів вияву також підтримують їхній текстотворчий потенціал. Підсилює здатність до текстотворення ще й поліфункціональність ФО, які здатні виступати в ролі засобів мовної характеристики персонажів творів, заголовків до текстів, епіграфів.

Практичне значення дібраного в розвідці матеріалу вбачаємо в можливості його використання у різних навчальних аудиторіях під час вивчення ФО, для розвитку зв'язного мовлення, на факультативах для вдосконалення ораторської майстерності тощо.

Авторитетний науковець, оригінальний мислитель, майстер слова, вправний стиліст, В. Ужченко залишається цікавим багатьом поколінням філологів, поціновувачів мудрості, втіленої у досконалу мовну форму. Такі книги виховують жагу знань, любов до слова, пробуджують уяву, формують майбутніх гранословів-ерудитів з енциклопедичними знаннями.

Література

1. **Виноградов В.В.** Об основных типах фразеологических единиц в русском языке / В.В. Виноградов // Избранные труды: Лексикология и лексикография. – М. : Наука, 1977. – 388 с.;
2. **Ужченко В.Д.** Народження і життя фразеологізму / В.Д. Ужченко. – К. : Рад. шк., 1988. – 279 с.

КОМПАРАТИВНЕ ВИВЧЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ І АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ

Галина Дідук-Ступ'як (Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, доцент)

Концепції В. Ужченка, його глибокі теоретичні висновки, тонкі спостереження над фразеологією української мови ґрунтуються на опрацюванні величезного мовного матеріалу, фактів живої народної мови, даних з діалектів, писемних пам'яток.

Аналіз наукової літератури засвідчує, що серед усіх рівнів мови фразеологічний і лексичний є найрухомішими та зазнають істотних кількісних і якісних змін. У сучасному мовознавстві динамічні процеси фразеології найбільше простежуються на матеріалі мови електронних і друківаних художніх творів та творів мас-медіа.

До групи нових іншомовних запозичень належать переважно кальковані фразеологізми-інновації. Зібраний матеріал вказує, що на аналізованому часовому зрізі це здебільшого запозичення з англійської (та її американського варіанта). Найчастіше спостерігаємо таке явище, як входження до мовного обігу нового фразеологізму разом із засвоюваною реалією чи поняттям.

Усі ці лінгвістичні дослідження прямо чи опосередковано проєктуються на сучасну шкільну освіту. Робота над фразеологією в школі здійснюється в двох аспектах. З одного боку, відповідно до шкільної програми подаються наукові відомості з фразеології. Учні знайомляться із фразеологізмом та його значенням, одержують поняття про походження того чи того фразеологізму.

З іншого боку, на основі певного кола наукових знань з фразеології здійснюється систематична й цілеспрямована робота над збагаченням словника учнів і виробленням навичок свідомого, умілого користування словом. Адже чим багатший запас слів у людини, тим вищий рівень її загального розвитку, тим кращі в неї знання, у слові закріплені результати пізнавальної діяльності людини. Разом зі словом до людини приходить знання про навколишній світ, розвивається мислення,

забезпечується успішне спілкування між людьми. Від багатства активного словника залежать змістовність, яскравість і виразність усного й писемного мовлення.

Рідна мова може послужити підґрунтям для оволодіння іноземною мовою практично на будь-якій стадії вивчення, якщо її використання є системним і якщо з її допомогою реалізуються не лише практичні, але й виховні та розвивальні цілі. Так само й іноземна мова є підґрунтям до оволодіння рідною мовою. Цю думку підтримують такі вчені, як Д. Аткинсон, Г. Дідук-Ступ'як, В. Дороз, С. Крашен, П. Продрому та ін.

Компаративне вивчення мови, зокрема фразеології, допомагає:

1. Семантизувати лексичні явища, фразеологізми (коли не спрацьовують прийоми прямої демонстрації, за допомогою слів англійської мови, наприклад, можна пояснити якесь лексичне явище, фразему української мови).

2. Контролювати розуміння значення граматичних структур або лексичних одиниць (це особливо важливо у випадках полісемії чи омонімії).

3. Запобігти помилок, викликаних міжмовною інтерференцією.

4. Створити комунікативний контекст, що запобігає використанню фразеологізмів ізольовано. (Контекст рідною мовою звільняє школяра від внутрішнього перекладу. Але коли ми застосовуємо компаративну методуку, учні мають змогу переконатися в тому, що одні й ті самі думки ми виражаємо по-різному українською та англійською мовами).

Сьогодні школярі, як правило, вільно володіють кількома мовами, що виправдовує використання компаративного навчання. Тож, на наш погляд, можна й потрібно пробуджувати у дітей стимул вчити мови у зв'язках з іншою. Іноземні мови мають позитивний вплив на вивчення рідної мови, зокрема фразеології. Сам процес вивчення фразеології української мови стане для дітей куди цікавішим, якщо на уроці рідної мови вчитель раптом заговорить англійською або ж попросить учня перекласти якусь фразу чи фразеологізм. Саме тому компаративне вивчення є не лише цікавим, але й корисним та дієвим.

Учені-методисти (Г. Дідук-Ступ'як, А. Трунаєва) виділяють основні принципи застосування інтеракції різнотипових підходів у компаративному аспекті при вивченні фразеології на уроках української та англійської мов:

1. Інтеграційний принцип, який полягає у взаємодії двох шкільних предметів – української та англійської мови.

2. Принцип взаємодії таких інноваційних підходів до вивчення фразеології: комунікативно-діяльнісний, функційно-семантичний, дискурсно-текстоцентричний, особистісно зорієнтований, компетентнісний та соціокультурний.

3. Цілеспрямований розвиток мовної, лінгвістичної, естетичної, комунікативної, духовної компетенцій через художній текст.

4. Формування через художній тест національної свідомості, художнього смаку, емоційної й естетичної чутливості школярів.

Текст, який ми пропонуємо на уроці вивчення фразеології з української та англійської мов, може бути надрукований, написаний чи записаний у аудіоформаті або ж імпровізований усно. Але, незалежно від форми вираження він завжди повинен мати „смыслову цілісність, завершеність, взаємозв'язок і взаємозумовленість усіх компонентів” [1, 11].

Для вивчення фразеології на уроках української та англійської мов у 6 класі можна запропонувати тексти класиків української літератури англійською мовою, наприклад:

Текст 1

These events gave rise to a proverb. When a man believes a false friend and lets himself to be fooled, when some mischievous fellow deceives us and we become a little wiser from the harm done to us, we say “Oh, I’ve known it for a long time! I saw through him as easily as through a painted fox”! (І від того часу пішла приповідка: коли чоловік повірить фальшивому приятелю і дасть йому добре одуритися; коли який драбуга отуманить нас, обідре, обреше і ми робимося хоть дрібку мудрішими по шкоді, то говоримо: „Е, я то давно знав! Я на нім пізнався, як на фарбованому лисі” (За І. Франком).

Текст 2

One upon a time the old man on the benches were playing dominoes and chess. They sit there and play the whole year round. Perhaps that's year their way of acknowledging that they have already lived their lives; that they are departing from life. Anyway, who knows what they think? For me, a man of twenty-five, it's hard to look into their souls. (Старі на лавках грали в доміно і шахи. Вони грають так цілий рік, і, може, цим хочуть ствердити факт, що вони вже віджили, що вони вже відходять з життя. Втім, я не знаю, що вони думають, мені, двадцятип'ятирічному, важко заглянути їм у душі (За В. Шевчуком).

Після прочитання кожного тексту діти повинні знайти англійські фразеологізми та перекласти їх на українську мову. За можливості – дібрати українські відповідники до англійських фразеологізмів.

Звісно, на уроці під час реалізації інтеракції різнотипових підходів у компаративному аспекті можна не тільки подавати дітям тексти, у яких вони повинні відшукати фразеологізми, але й запропонувати їм самим написати твори з використанням певних фразеологізмів. Таке завдання реалізується за допомогою трансформаційно-когнітивного принципу вивчення мови, який розробляють українські та зарубіжні мовознавці (Г. Дідук-Ступ'як, В. Дороз, Е. Маклоу, Н. Бірам). Для прикладу дітям можна запропонувати таке домашнє завдання на основі трансформаційно-генеративного принципу:

Напишіть англійською мовою твір-мініатюру на тему „Сила слова” (The power of words), використовуючи у творі такі фразеологізми: a good tongue is a good weapon; a kind word goes a long way; least said, soonest mended; the pen is mightier than a sword; an unkind word is better left unspoken.

Перекладіть свій твір українською, добираючи якомога влучніші відповідники до англійських фразеологізмів.

Подані вище вправи доречно застосовувати у класах із поглибленим вивченням англійської мови.

Отже, запропонована методика на основі використання інтеракції різнотипових підходів сприятиме формуванню комунікативної компетентності школярів у процесі

компаративного вивчення фразеологізмів на уроках української та англійської мов.

Література

1. Дідук Ступ'як Г.І. Елементи компаративної методики у процесі реалізації інтеракції різнотипових підходів до вивчення української мови / Г.І. Дідук Ступ'як // Укр. мова і лра в шк. – 2008. – № 6. – С. 10 – 15; **2. Словник фразеологізмів української мови** / [Укл.: В.М. Білоноженко, І.С. Гнатюк, В.В. Дятчук та ін.]; відпов. ред. В. Винник. – К. : Наук. думка, 2003. – 788 с.; **3. Atkinson D.** Teaching Monolingual Classes / D. Atkinson. – L. Longman, 1993. – 109 p.; **4. Krashen S.** Second Language Acquisition and Second Language Learning / S. Krashen. – N.Y. : Prentice Hall, 1988. – 150 p.

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: МОВНИЙ АСПЕКТ

Тетяна Должикова (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, доцент)

З кінця ХХ століття функціонування соціуму набуває нових рис, не характерних для попередніх етапів розвитку цивілізації. На рівні всіх соціально-культурних сфер почали нівелюватися межі, що раніше були природними й відділяли одне соціально-культурне чи економічне явище від іншого. Таке розмивання меж отримало в сучасному світі назву „глобалізація”. Глобалізація – процес всесвітньої економічної, політичної, культурної інтеграції та уніфікації [5, 4].

Феномен глобалізації змінив вектор наукових досліджень у бік проблеми взаємодії не лише людини й суспільства, а й людини з людиною.

Тепер особливо гостро постає питання власної і колективної ідентичності. Причини цього кореняться в наявності різних комунікаційних потоків і систем соціальної взаємодії на індивідуальному та колективному рівнях [4, 122]. Кожна індивідуальність має усвідомити, хто вона, як їй будувати стосунки із подібними до себе. Сьогодні існує кілька можливих джерел власної ідентифікації. Серед інших важливе

місце належить культурному типу, куди входять, зокрема, мовна й національна ідентичність.

Важливим феноменом української культури є „збереження автохтонного культурного коду й наявність перспектив для його розвитку, що припускає об'єднання сучасного культурного дискурсу, модерністської й постмодерністської культурної мови, сакрального виміру традиційної культури. Тобто в українському варіанті модернізація може відбуватися за допомогою традиції, а не шляхом відмови від неї, як це було в деяких західноєвропейських культурах” [1, 62 – 62].

Так, для помежів'я ХХ–ХХІ ст. характерним є посилення процесів неологізації словникового складу української мови. Ці процеси позначені, з одного боку, універсальністю, а з іншого – національною специфікою, що спостерігаємо й у художньому мовленні українських письменників, і в мові засобів масової інформації, і на побутовому рівні в мовленні пересічних громадян.

Традиційно об'єктом пильної уваги стають дослідження лексики періодів соціальних зрушень, коли змінюються умови та сфери функціонування української мови як державної з урахуванням вікових, соціальних змін у складі мовців, територіальних відмінностей мови та ін. Це зумовлює актуалізацію спостережень лінгвістів за функціонуванням іншомовної лексики, яка вирізняється певними стилістичними ознаками та має додаткові фонові конотації. Така лексика в сучасній літературі стає насамперед засобом стилізації, створення своєрідного „модного колориту”, інфільтрації іншомовної культури, мови в українську дійсність та втілення головних постулатів постмодерністської естетики – експресивності, інтертекстуальності, карнавальності. Тому іншомовні слова як індивідуально-авторський ресурс письменники запозичують навіть тоді, коли в цьому немає нагальної потреби й коли в українській мові є не менш точні відповідники.

В. Радчук зазначає: „...Англійські слова і звороти останнім часом активніше поповнюють наш лексикон, ніж російські; наша вимова, морфологія й синтаксис зазнають з боку англійської мови чималого впливу. Причини цього очевидні:

комп'ютеризація, потяг до міжнародних стандартів ділового партнерства, до науки й освіти Заходу, передове товаровиробництво в англійських країнах, лідерство англійської мови як міжнародної тощо. Проте чимало англіцизмів попросту витісняє з обігу питомі українські слова, а це вже мовна агресія” [3, 89].

Разом з тим слід зазначити, що активізація запозичень у сучасній українській мові поєднана з прагненням молодих авторів до самобутності, до національної ідентифікації через мовний знак. Так, експериментальна мовотворчість сучасних прозаїків свідчить про появу нового типу письменника – бінарної особистості, – яка не цурається народу, масового читача і для нього актуалізує у своїй творчості розмовні пласти української лексики, і не втрачає читача-інтелектуала, який сприймає креативне мовлення сучасного письменника, насичене різнотипними іншомовізмами, як „вправу для розуму” [2].

Отже, незаперечним є той факт, що розвиток мови – це об'єктивний процес, у якому основну роль відіграє молоде покоління як найбільш гнучкий шар населення. Найяскравіше це явище виявляється на зламі епох, у періоди воєн та революцій, а також стрімких соціальних процесів. У сучасному постіндустріальному, постмодерністському глобалізованому світі значення й роль національних культур змінилися: замість модерністського твердження про „єдиний шлях” як універсальну модель розвитку всього людства формується теза про мультикультуралізм, взаємодію цивілізацій, унікальність історичного шляху кожної нації [1, 64]. Зараз в умовах глобалізації саме національна культура кожної держави, і України зокрема, здатна врятувати країну для майбутнього.

Література

1. Богуславська О. Г. Глобалізація – євроінтеграція – українізація : проблеми, загрози та перспективи взаємодії / О. Г. Богуславська // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2008. – Вип. 33. – С. 58 – 64; **2. Іздрік Ю.** Ізоморфність ландшафту [Електронний ресурс] / Ю. Іздрік. – Режим доступу: <http://andruhovych.info/izomorfniist-landshaftu/>; **3. Радчук В.** Мова в Україні : стан, функції, перспективи / В. Радчук // Дивослово. – № 4. – 2002. – С. 89 – 92;

4. Салихов Г.Г. Проблема ідентичності в умовах глобалізації / Г.Г. Салихов // Век глобалізації. – 2011. – № 1. – С. 122 – 129; **5. Чемеркін С.Г.** Українська мова в Інтернеті : позамовні та внутрішньоструктурні процеси / С.Г. Чемеркін. – К., 2009 – 240 с.

ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ ЗАСОБАМИ ФРАЗЕОЛОГІЇ

Анастасія Зайцева (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, магістрантка)

Наук. керівник – проф. Нікітіна А.В.

Риторична особистість учня формується у процесі активного засвоєння мови, зокрема її ефективних експресивно-емоційних засобів. Мова є однією з форм духовної культури етносу та основним засобом спілкування, впливу й переконання. З давніх-давен народ від покоління до покоління передавав чудові перлини народної мудрості – фразеологізми. Саме вони найяскравіше передають дух і красу мови, роблять мовлення привабливим, впливовим, що є важливою ознакою риторичної особистості.

Відомо, що поняття „фразеологія” вживається в двох значеннях: як розділ мовознавства, що вивчає усталені вирази, звороти мови, і як сукупність стійких зворотів мовлення, фразеологічних одиниць, властивих певній мові. Сучасні лінгвісти подають різні тлумачення поняття „фразеологізм”, що зумовлено низкою чинників, зокрема змішуванням основних та факультативних ознак предмета фразеології; зосередженістю на окремих рисах і властивостях фразеологічних утворень тощо. Так, О. Селіванова пропонує таке тлумачення фразеологізмів: „у широкому розумінні стійкі, зв’язані єдністю змісту, постійно відтворювані в мовленні словосполуки або висловлення, які ґрунтуються на стереотипах етносвідомості, є репрезентантами культури народу й характеризуються образністю та експресивністю” [2, 768].

Для фразеологізмів характерна семантична злитість компонентів, цілісність значення й автоматичне відтворення в

мовленні, наприклад, *збити з пантелику; біла ворона; прокрустове ложе; сім разів відміряй, а раз відріж; буде й на нашій вулиці свято; наша дума, наша пісня не вмере, не загине; зметати на живу нитку; заварити кашу*. Названі ознаки фразеологізмів роблять їх ефективними засобами в навчанні мови й формуванні риторичної особистості учнів.

На уроках української мови необхідно звертати увагу на те, що фразеологізми яскраво виявлені в живому мовленні народу під час спілкування, зокрема в діалогах, дискусіях, полеміці тощо, оскільки більшість фразеологізмів допомагає висловити емоції, почуття, переконання людини, відображає рівень сформованості риторичних якостей, насамперед полемічної майстерності.

Учні засвоюють фразеологічні засоби з різними смисловими й стилістичними ознаками, наприклад, фразеологізми, образно-експресивні за своєю природою, зокрема: ідіоми, прислів'я, крилаті слова тощо; фразеологізми, що містять стійкі номінативні словосполучення, термінологічні вислови – суспільно-виробничі, професійно-виробничі, науково-технічні, офіційно-ділові формули висловлювання тощо [3].

Важливо, щоб школярі були ознайомлені з джерелами виникнення фразеологізмів в українській літературній мові, до яких належать: вислови з античної культури: *золотий вік; золотий дощ; сіль землі; альфа й омега; сади Семіраміди; самозакоханий Нарцис; неопалима купина; обітована земля*; крилаті вислови українських письменників: *Хіба ревуть воли, як ясла повні? (Панас Мирний); Нехай не забувають люди, що дурень всюди дурнем буде (Л. Глібов); Борітеся – поборете! (Т. Шевченко); Нам треба голосу Тараса (П. Тичина); Коли держава говорить кийками, сперечатися з нею важко; Моя любов чолом сягала неба, а Гриць ходив ногами по землі (Л. Костенко); переклади крилатих висловів письменників: *Насмішки боїться навіть той, хто вже нічого не боїться (М. Гоголь); Сидіння між двома стільцями (М. Салтиков-Щедрін); Бути чи не бути (В. Шекспір); Усі жанри прекрасні, крім нудного (В. Вольтер); біблійні й євангельські вислови: *Берегти, як зіницю ока; Прощайте ворогам вашим; Співати Лазаря; Книга за сімома печатями*.**

Вправи з фразеологізмами є ефективною роботою щодо формування риторичної особистості. Насамперед це аналіз текстів із фразеологізмами, визначення функції впливу фразеологічних одиниць на слухача, відбір фразеологізмів з метою привертання уваги, підтримки активності аудиторії під час виступу, емоційного впливу, переконання, аргументування власних думок тощо. Фразеологізми необхідно розглядати в системі з іншими мовними одиницями, насамперед з лексичними. Усвідомлення системних відношень між словами та фразеологізмами допоможуть учням розмежувати фразеологізми в межах синонімічних рядів, що сприяє піднесенню культури мовлення школярів, їхній риторичній вправності. Доцільно також „ознайомити школярів з ознаками системності різних фразеологізмів, що простежується в явищах синонімії та антонімії” [1, 187].

Отже, варто дбати про те, щоб фразеологізми поставали цікавим і корисним навчальним матеріалом на всіх уроках української мови, а мовлення учнів збагачувалося перлинами народної мудрості й ставало яскравим й ефективним у різних ситуаціях спілкування.

Література

- 1. Методика** навчання української мови в середніх освітніх закладах / М.І. Пентиліук, С.О. Караман, О.В. Караман та ін. ; за ред. М.І. Пентиліук. – К. : Ленвіт, 2009. – 400 с.;
- 2. Селіванова О.** Сучасна лінгвістика : термін. енцикл. / Олена Олександрівна Селіванова. – К. – Полтава : Довкілля, 2006. – 716 с.;
- 3. Скрипник Л.Г.** Фразеологія української мови / Л.Г. Скрипник. – К. : Наук. думка, 1973. – с. 280.

ХРЕМАТОНІМ ЯК ОСНОВНИЙ ЕЛЕМЕНТ ВИРАЗНОСТІ В ЄВРЕЙСЬКІЙ ПРЕСІ (НА ПРИКЛАДІ ЖУРНАЛУ “ЮНЬЙ ИЗРАИЛЬ”)

Марія Захарова (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, магістрантка)

Наук. керівник – доц. Ульянова К.М.

Заголовок у періодичному виданні виконує чи не найголовнішу функцію. Він привертає увагу до тексту, вводить читача в тему статті задовго до того, як він її прочитає та служить основним орієнтиром по всьому виданню.

Узагалі назва журналістського тексту як наукова проблема досить глибоко вивчена тема в сучасному медіазнавстві та лінгвістиці. Її дослідженням займались І. Артамонова [1], М. Бахарев [2], Л. Грицюк [6], І. Гальперін [5], О. Кулініч [10], А. Євграфова [8], В. Ворошилов [3], С. Гуревич [7], В. Іванов [9], В. Різун [11], М. Тимошик [13], К. Серєда [12] та інші. Вагомий внесок у дослідження хрематонімів художньої літератури та письменницької публіцистики здійснила В. Галич [4]. При цьому більшість наукових розвідок спирається на періодичні видання для дорослих. Це не дивно, адже добір заголовкового комплексу для цієї категорії читачів значно простіший. Доросла людина має більший запас слів та ширший кругозір. Зовсім інша ситуація з періодичними виданнями, призначеними дитячій аудиторії. Заголовок у дитячому виданні має бути простим та зрозумілим, його інтерпретація не повинна викликати труднощів для дитячого сприйняття.

У статті ми представляємо аналіз хрематонімів як основних елементів виразності в єврейській пресі на прикладі журналу „Юный Израиль”. Основою аналізу є специфічна тема іудаїзму та ключові поняття єврейської культури, а також їхній розвиток в умовах економічної та соціальної життєдіяльності Російської імперії.

Матеріалом для дослідження послужив щотижневий ілюстрований журнал для єврейських дітей „Юный Израиль”, котрий виходив з 1909 р. до 1912 р. спочатку за редакцією Ш. Луріє, а потім під керівництвом Ц. Лейфера. Електронний фонд російської національної бібліотеки відцифрував усі випуски журналу. Усього у вільному доступі знаходиться 90 номерів: 8 – за 1909 р., 48 – за 1910 р., 27 – за 1911 р. і 7 номерів за 1912 р. Як бачимо, перший і останній роки виходу журналу були не надто плідними. Різниця між кількістю номерів у 1910 та 1911 рр. зумовлена тим, що в одному випуску могло виходити 2 – 3 номери. Вочевидь, це залежало від кількості матеріалу. Один номер міг містити близько 20 заголовків. Отже,

усього ми розглянули близько 1800 заголовків. Кількість указано приблизно, бо якість відцифрованих матеріалів не завжди дозволяла ознайомитись із текстом повною мірою. Крім того, є ймовірність, що були відтворені не всі сторінки, якась їх частина могла не зберегтись.

У статті показано аналіз лише тих номерів, що вийшли на початковому етапі існування часопису – у 1909 р. У перспективі ми плануємо простежити, як змінювався заголовковий комплекс журналістських текстів часопису в наступні роки.

Ураховуючи той факт, що всі представлені раніше класифікації хрематонімів зорієнтовані на періодичну пресу більш сучасного періоду та на дорослого читача, ми вирішили на основі наявних здобутків подати власну класифікацію.

Тож, заголовки дитячого видання „Юный Израиль” можна класифікувати за декількома принципами (типологічними ознаками) залежно від способів їх утворення, найпоширенішими серед яких є:

- наявність художніх засобів у складі хрематоніма (метафор, епітетів, гіпербол тощо);
- присутність біблійних мотивів у заголовку;
- творення назв за допомогою національного елемента;
- іншомовна лексика (іврит або ідиш) у складі заголовка;
- хрематоніми, які відрізняються за синтаксичною роллю (заголовки-слова, заголовки-словосполучення, заголовки-речення).

Першу групу складають художні заголовки. Такі назви є одними з найцікавіших для дітей, але в журналі „Юный Израиль” не надто розповсюджені. Можливо, це пов’язано з тим, що в літературній традиції містечкових євреїв використовувались знайомі з дитинства образи, а це найчастіше біблійні мотиви та особливості традиційного єврейського життя. Використання ж художніх засобів вимагало від авторів неабиякої обізнаності, образності мислення і, найголовніше, його гнучкості. Останній критерій важко уживається з традицією.

„Лея – пасхальная” (№ 3 – 4, 1909 р., с. 48);

„Колесо счастья быстро вертится” (№ 6, 1909 р., с. 185);

„Вь тиши ночной” (№ 7, 1909 р., с. 194);

„Вечный странник” (№ 8, 1909 р., с. 246).

До другої групи входять заголовки з біблійним сюжетом. Це може бути згадка про біблійну подію або про якогось персонажа. Ця група є однією з найпоширеніших, адже метою журналу „Юный Израиль” є саме залучення єврейських дітей до своєї історії, культури та віри.

„Два ангела” (№ 1 1909 р., с. 5);

„Ангел добра” (№ 1, 1909 р., с. 7);

„Илия – Пророк” (№ 3 – 4, 1909 р., с. 80);

„Моисей и фараон” (№ 3 – 4, 1909 р., с. 94);

„Ревекка” (№ 8, 1909 р., с. 227) (авт. – Ревекка – одна з біблійних праматерів, персонаж П’ятикнижжя).

Особливе місце займають заголовки з національним елементом. Вони складають третю групу в запропонованій класифікації.

„Въ чемъ еврейская вера?” (№ 2, 1909 р., с. 51);

„Изъ песенъ изгнанія” (№ 5, 1909 р., с. 114);

„Єврейскія мелодіи” (№ 8, 1909 р., с. 226).

До четвертої групи входять заголовки, що мають у своєму складі іншомовні слова. Сюди відносимо також назви зі словами-термінами.

„Въ ешиботъ” (№ 1, 1909 р., с. 9) (авт. – ешибот – єврейська релігійна школа, у якій готували раввінів та талмудистів);

„Афикоимонъ” (№ 3 – 4, 1909 р., с. 89) (авт. – афікомон – завершальна страва на Песах – єврейську Пасху).

І до останньої групи відносимо назви, що класифікуються за синтаксичною роллю. Важливо, що цей критерій може поєднуватись із будь-яким із вищеназваних. Так, найбільш поширеними є розгорнуті заголовки, які складають окремі словосполучення, а то й навіть речення:

„Легенда о ключе” (№ 1, 1909 р., с. 15);

„Не смейся чужой беде” (№ 1, 1909 р., с. 26);

„Ляхъ – плохой товарищъ” (№ 2, 1909 р., с. 35);

„Изъ Палестинскихъ воспоминаній” (№ 5, 1909р., с. 132);

„Исторія улиток-жемчужницъ, рассказанная однимъ путешественникомъ” (№ 3 – 4, 1909 р., с. 94);

„Мученикъ за вѣру рабби Соломонъ Молхо” (№ 5, с. 115).

Гадаємо, що вживання розлогих назв продиктовано типологічною специфікою видання: повідомлення в заголовку ідеї твору є способом привернення дитячої уваги до прочитання тексту, у той час як інтригуючі заголовки можуть бути не зрозумілими молодому читачеві.

Однак поодинокими є і заголовки-слова, які в більшості є відіменникового або віддієслівного походження, вони також досить влучно ідентифікують тему твору.

„Дубь” (№ 2, 1909 р., с. 44);

„Цветокъ” (№ 1, 1909 р., с. 22);

„Совість” (№ 2, 1909 р., с. 53);

„Не завидуйте” (№ 2, 1909 р., с. 54).

Підсумовуючи, можемо сказати, що найпоширенішою темою щотижневого ілюстрованого журналу для єврейських дітей „Юный Израиль” у 1909 р., що втілена в заголовковому комплексі його журналістських матеріалів, є біблійна. Вона реалізується через згадування основних постатей біблійного періоду та подій, описаних у релігійних книгах. Не менш популярною є національна тема. Саме вона знайомить дітей зі своєю культурою та традицією. Часто в заголовках трапляються слова іншомовного походження, які активно застосовуються в традиційному єврейському житті. Найчастіше це особові назви або найменування свят та обрядів. Найменш уживаними є художні заголовки, які належать найбільш обдарованим авторам. Універсальним класифікатором журналістських назв є синтаксична ознака хремотоніма, яка охоплює кожну з окреслених нами типологічних груп.

Література

1. Артамонова І.М. Ігрове кодування як структурний показник заголовкового комплексу в газеті / І.М. Артамонова // Уч. зап. Таврич. нац. ун-та ім. В.И. Вернадського. Филологія. – Т. 19 (58). – 2006. – № 5. – С. 107 – 112; **2. Бахарев Н.Е.** Структурно-функціональное развитие заголовка на материале заголовков из газет и журналов : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.01.10 „Журналистика” / Н.Е. Бахарев. – Алма-Ата, 1971. – 20 с.; **3. Ворошилов В.В.** Журналистика : учебник / В.В. Ворошилов. – СПб : Изд-во Михайлова В.А., 2001. – 447 с.; **4. Галич В.М.**

Олесь Гончар – журналіст, публіцист, редактор : еволюція творчої майстерності : монографія / В.М. Галич. – К. : Наук. думка, 2004. – 816 с.; **5. Гальперин И.Р.** Текст как объект лингвистического исследования / И.Р. Гальперин. – М. : Наука, 1981. – 138 с.; **6. Грицюк Л.Ф.** Образно-семантичний підхід до класифікації заголовків / Л.Ф. Грицюк // Мовознавство. – 1992. – № 2. – С. 51 – 56; **7. Гуревич С.М.** Газета : вчера, сегодня, завтра : учебное пособие для вузов / С.М. Гуревич. – М. : Аспект Пресс, 2004. – 288 с.; **8. Євграфова А.О.** Заголовок як явище інтертекстуальності в журналістському контексті / А.О. Євграфова // Уч. зап. Таврич. нац. ун-та ім. В.И. Вернадского. Филология. – Т. 19 (58). – 2006. – № 5. – С. 126 – 130; **9. Іванов В.Ф.** Техніка оформлення газети : курс лекцій / В.Ф. Іванов. – К. : Знання; КОО, 2000. – 222 с.; **10. Ільницький М.** Іван Драч : нарис творчості / М. Ільницький. – К. : Рад. письменник, 1986. – 221 с.; **11. Кулініч О.О.** Засоби вираження заголовків у сучасних друкованих ЗМІ / О.О. Кулініч // Вісн. Луган. нац. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка. Філол. науки. – 2008. – № 3 (142). – С. 54 – 59; **12. Різун В.В.** Літературне редагування : підручник / В.В. Різун. – К. : Либідь, 1996. – 240 с.; **13. Серeda К.М.** Заголовковий комплекс неопублікованої архівної спадщини старобільської районної газети „Червоний хлібороб” як знак доби / К.М. Серeda. – С. 193 – 200; **14. Тимошик М.** Особливості редакторської підготовки окремих складових тексту : заголовки, цитати / М. Тимошик // Друкарство. – 2005. – № 2. – С. 42 – 48.

БІЛА ЛАСТІВКА ДОНБАСУ

Олексій Калінін (Теплівська загальноосвітня школа I – III ступенів Станично-Луганського району Луганської області, учень МАН), **Наталія Щекатунова** (Теплівська загальноосвітня школа I – III ступенів Станично-Луганського району Луганської області, учитель-методист)

*Я хочу, щоб співала Україна,
Свята і вільна на усі світи.
Я хочу, щоб відкрилися всі брами*

Народної скарбниці і краси.

(Г. Гайворонська)

Ганна Гайворонська – одна з найяскравіших зірок на поетичному небосхилі Луганщини, член Національної спілки письменників. Віршам поетеси властиві драматичність, пристрасність, ліризм і правдивість. Вона справжня патріотка рідного краю і своєї великої Батьківщини – України.

Вірші поетеси сповнені сонячних барв, оспівують святе почуття Любові до Бога, людини й рідної планети. Своєрідність голосу поетеси хоча б у тому, що вона бачить поезію там, де вже, здавалося б, лишилося місце для голих декларацій [1, 56]. Перефразовуючи його, хотілося через багато років додати, що Г. Гайворонська виявляє українську специфіку там, де для більшості її вже давно немає.

Мета роботи – дослідження мовних засобів у творчості Ганни Гайворонської.

Поетеса кохається в українському слові, глибоко переживає з приводу занепаду української мови на Донбасі. Так у вірші „Плювок на державну мову” поетеса пише:

*А я не звинувачую Донбас,
Російську націю за це не проклинаю,
Не Україна відцуралася від нас,
А ми забули Україну у цім краї.*

Описуючи рідний край, безмежну любов до нього, його красу й велич, письменниця широко використовує метафори, анафори, перифрази та порівняння. Стилiстично забарвлені перифрази допомагають читачеві цілісно сприймати змальовані картини. Наприклад, у вірші „Луганщино! Світанок України” Г. Гайворонська змальовує образ рідної землі – дівчину, „*як мати добру, що завжди із нами*”, у „*плахті із лісів, полів і нив*”, „*підперзану, мов поясом, Дінцем*”, у „*сонячно святкових ризах*” із „*стривоженим лицем і голосом козацьких пісень*”. У вірші „Долина туманів” перифрази передають уже майже протилежне значення і сприйняття автором слова „Луганщина”:

*Як їду на шахту,
Мене зустрічає
Долина туманів –
Долина печалі [2, 70].*

Метафори найчастіше трапляються у віршах, зокрема стосовно України. Так письменниця називає її „Україною матір'ю” і „безсмертною Україною”; вона свято вірить у те, що „Україна воскресне!”. „Я хочу, щоб співала Україна”, „Я хочу, щоб відкрилися всі брами, народної скарбниці і краси” і, звичайно, „Я хочу жити в Україні”. Окрім власних назв, поетеса використовує різновид метафори – уособлення: *Так люблю стояти, обнявшись з тобою, / Моя придорожна сосна...*

Для вірша „Мамо, натомилися музики” характерно використання анафори: *І рушників вкраїнських оберіг / І відродить цю землю полинову* [1, 89]. Яскраво підкреслюють використання анафори рядки, які починаються словами „Я хочу...”. Саме це речення повторюється в поезії чотири рази.

Пестливі суфікси найповніше розкривають ставлення авторки до природи рідного краю, а та, у свій час, допомагає їй пережити негоду: *І вже сама журавкою кружляє над Дінцем. / Блукаю в травах Мавкою, світлішаю лицем.*

Отже, Ганна Гайворонська має дар особливого світосприймання, бо з-під самого серця стільки прекрасних поезій випурхнуло у світ. Стільки шляхетних почувань віддано людям. Стільки зігріто надій. Стільком сподіванням даровано здійснення у Слові.

Література

1. **Гайворонська Г.А.** Циганська ніч: лірика / Г.А. Гайворонська. – Донецьк: Донбас, 1992. – 79 с.;
2. **Гайворонська Г.А.** Біла ластівка Донбасу: вірші, проза, вистави / Гайворонська Г.А. – Луганськ: Світлиця, 2007. – 108 с.

ДОБРИЙ ДРУГ ЧИ ПІДСТУПНИЙ ВОРОГ?

Вікторія Калініна (Теплівська загальноосвітня школа I – III ступенів Станично-Луганського району Луганської області, учениця МАН), **Наталія Щекатунова** (Теплівська загальноосвітня школа I – III ступенів Станично-Луганського району Луганської області, учитель-методист)

*Невже народ мій мову гробить?!
Не вірю я! Це ж не народ!*

Окремі люди... Їм не знати
Сміливих творчості висот.

(В. Сосюра)

Молодіжний жаргон – це один із шарів розмовного стилю сучасної української мови, який динамічно змінюється й поповнюється. У мовному середовищі молоді він побутував здавна (жаргон гімназистів, семінаристів). Головне в цьому явищі – відхід від буденності, гра, іронія, маска. Розкутий, невимушений молодіжний жаргон прагне уникнути нудного світу дорослих, батьків і вчителів. Це виявляється в епатажній поведінці, викличній манері одягатися й специфічній лексиці.

Мета нашої розвідки – простежити функціональність молодіжного жаргону в суспільстві, визначити його позитивні й негативні риси.

Молодіжний жаргон подібний до його носіїв: він різкий, гучний, зухвалий. Мова тут віддзеркалює внутрішнє прагнення молодих яскравіше й сильніше, ніж одяг, зачіски, спосіб життя. Молодь зазвичай переінакшує на свій лад назви академічних предметів: не *інформатика*, а *інфа*; не *англійська мова*, а *інгліш*; не *література*, а *літр*, *лабораторну роботу* називають *лабораторною*, *лабр*. Слід зазначити, що в молодіжному жаргоні діють ті самі закономірності, що й у нормативній мові, зокрема, лексеми вступають у синонімічні, антонімічні, омонімічні відносини. Наприклад, літературне слово *хлопець* має такі жаргонні відповідники: *покемон*, *кадр*, *звіздок*, *хіляк* (слабкий фізично), *ларик* (відмінник), *васьок* (незнайомий). Крім того, якщо хлопець має якусь виражену позитивну чи негативну якість, він може бути названий *молоток* (добрий, розумний); *балкон* (тугодум); *дятел* (дурний); *дуб дерево хвойне* (нерозумний); *Леопольд* (доброзичливий); *му-му* (мовчун) [1, 29]. З метою економії часу в молодіжному жаргоні добре працює мовний закон економії лексичних засобів: одне слово й номінує, і характеризує людину.

Досить часто молодь уживає слова, що належать до комп'ютерного жаргону: *сідюк* (CD), *вінда*, *віндюха* (програма Windows), *гамер*, *геймер* (гравець; людина, що не може жити без ігор), *млинці* (компакт-диски), *пост* (стаття в соціальній мережі).

Учні Теплівської школи використовують такі слова: *знать* – помилятися; *шухер* – сигнал про небезпеку; *стрьомно* – страшно; *запало* – неприємність; *кайф* – задоволення; *лажа* – обман; *скинути* – продати; *галюн*, *білочка* – галюцинація; *телік*, *ящик* – телевізор; *тачка* – автомобіль, *вертушка* – вертоліт, *напряг* – труднощі, *клацати дзьобом* – прогавити, *протикав* – пропустив, *дурничка об'ївся* – з глузду з'їхав, *халяви пішли* – круті дівчата, *глуши коня* – замовкни.

Багато жаргонізмів чуємо й на позначення людини: *тормоз* – про людину, яка повільно думає, *шизонутий* – ненормальний (про людину, яка себе дивно поводить; у цьому самому значенні вживається й іменник *шиза* – *я бачу: в тебе шиза*); *кракозябра* – про дивну людину; *видон* – про зовнішній вигляд, *дилда* – про високу на зріст людину; *тріпло* – про того, хто каже зайве або не виконує обіцянок; прикметник *зашиганий* використовують для позначення заляканої людини, а ще складноскорочені слова *ІБД* – імітація буремної діяльності, *ПГД* – парково-господарчий день.

Досить специфічною групою жаргонізмів є такі, що мають англійське походження. Особливо потрібно акцентувати увагу на словах, що й за звучанням, і за семантикою збігаються з англійськими, але графічно передаються українськими літерами: *смайл* – посмішка, *френд* – друг, *респект* – повага; *крезі* (*crazy*) – божевільний; *бест* – кращий; *лав сторі* (*love story*) – любовна історія та ін.

Молодіжний жаргон – це своєрідний „лакмусовий папірець” або „полігон” для випробування новотворів. Парадокс, однак, у тому, що, як тільки слово-жаргонізм стає загальновідомим (як це, наприклад, сталося зі словом „тусовка”), то до нього швидко втрачається інтерес, і воно замінюється на інше.

Отже, незважаючи на те, що звернення сучасної молоді до жаргону є невідворотним і має свої переваги, все ж таки ми повинні стежити за власною культурою мови, яка є дзеркалом нашої духовності. Тому вивчення мови має бути зорієнтоване на „формування мовної особистості, яка забезпечує розширення функцій державної мови, творення українськомовного

середовища в усіх сферах суспільного життя”. Це допоможе нам зберегти милозвучність і красу нашої мови.

Література

1. Єрмоленко С. Навчально-виховна концепція вивчення української (державної) мови / С. Єрмоленко, Л. Мацько // Дивослово. – 1994. – № 7. – С. 28 – 33; **2. Пономарів О.Д.** Стилїстика сучасної української мови / О.Д. Пономарів. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2000. – 248 с.

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ДОСЛІДНИЦЬКІЙ РОБОТІ СТУДЕНТІВ

Надія Карлова (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, старший викладач)

У період інтенсивного розвитку інформатизації суспільства одним з видів самостійної роботи студентів є пошукова діяльність, що передбачає вирішення творчих, дослідницьких задач.

Робота студентів у проведенні навчальних та наукових досліджень має суттєві відмінності. Тоді як класичне наукове дослідження має за мету вироблення нових знань, головною метою студентського наукового дослідження, яке носить навчальний характер, є розвиток особистості студента. Отже, мета дослідницької діяльності студентів – набуття навичок дослідження як універсального методу пізнання дійсності.

Дослідницька робота студентів передбачає наявність одного з основних етапів, характерних для таких досліджень, зокрема етапу дослідження предмета або об'єкта. Виконання студентами навчальних дослідницьких завдань сприяє виробленню розумових навичок аналізу, синтезу, постановки й вирішення проблем. У процесі самостійної роботи студентів вектор навчальної діяльності повинен поступово змінюватися до напрямку творчих пошуків. У цьому активно допомагають інформаційно-комунікативні технології.

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) в освіті – це сукупність методів, пристроїв і процесів збору, обробки і

поширення інформації та використання її як в освітньому процесі, так і в дослідницькій діяльності студентів.

У процесі професійної підготовки сучасного фахівця використання інформаційних технологій (ІТ) сприяє зростанню інтересу студентів до вирішення широкого кола дослідницьких навчальних і наукових завдань. У позааудиторній діяльності ІКТ виступають як засіб комунікації, самовираження і самореалізації. Використання ІКТ в освітній і дослідницькій діяльності студентів дозволяє підвищити мотивацію до навчальної діяльності; залучити студентів до процесу активного отримання і застосування знань; використовувати широку базу інформаційних джерел; закласти основи планування власної діяльності та оцінки її результатів.

Серед переваг використання ІКТ в науково-дослідницькій діяльності відзначаємо можливість доступу до великого обсягу інформації, що дозволяє отримати уявлення про вже існуючі підходи до вирішення проблеми, уникнути повторень і виявити найбільш цікаві аналоги та швидке здійснення необхідних розрахунків, представлення їх у вигляді графіків, аналіз ситуації за допомогою сучасних комп'ютерних програм.

Ситуація, у якій опинився ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка” як тимчасово внутрішньо переміщений освітній заклад, стала однією з причин активного використання сучасних ІКТ в освітній і науково-дослідницькій діяльності студентів. Так, стало можливим навчання студентів заочної форми, які тимчасово перебувають у віддаленому доступі від освітнього закладу, з використанням елементів ІКТ за допомогою електронної навчальної платформи Moodle. Електронний портал кожної дисципліни може забезпечити студентів усією необхідною інформацією, дати поштовх до проведення творчої дослідницької роботи. Під час вивчення дисциплін серед завдань навчального характеру передбачено й завдання дослідницького характеру. Так, один із розділів навчальної дисципліни може містити методичні рекомендації, тематику робіт, бібліографічний список, перелік рекомендованих електронних ресурсів і сайтів Internet. Елемент „Форум” або „Новини” можна використовувати для персональних консультацій з викладачами в режимі онлайн або офлайн. Тут

же можуть бути розміщені проблемні питання, призначені для обговорення, творчі роботи студентів, їх самостійні розробки та дослідницькі проекти. Можливості платформи Moodle також дозволяють проводити олімпіади та конкурси серед студентів групи, факультету/інституту, університету загалом.

Отже, навчальна і науково-дослідницька робота студентів з використанням ІКТ підсилює мотивацію до навчання, розвиває творчий підхід до засвоєння дисциплін, що значно підвищує якість освітнього процесу.

Література

- 1. Буровицька Ю. М.** Інформаційно-комунікаційні технології у вищих навчальних закладах: алгоритм впровадження / Ю. М. Буровицька // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. – Вип. № 133. – Чернігів, 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://visnyk.chnpu.edu.ua/?p=535>;
- 2. Ставицька І. В.** Інформаційно-комунікаційні технології в освіті // І. В. Ставицька / Сучасні тенденції викладання іноземної мови професійного спрямування у вищій школі : матеріали XI міжнародної науково-практичної конференції. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://confesp.fl.kpi.ua/node/1103>.

МОВА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПІСНІ (НА МАТЕРІАЛІ ПІСЕННИХ ТЕКСТІВ АНДРІЯ КУЗЬМЕНКА)

Оксана Клєшова (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, доцент)

Пісенний жанр унікальний за масовістю і соціальною значущістю, оскільки пісня займає значну частку ефірного часу, має доволі широку аудиторію і користується популярністю як на українських теренах, так і за кордоном. Прагнучи наблизити мову пісні до мовного стандарту масового слухача і тим самим посилити ефективність впливу, автори сучасних пісенних текстів вдаються до активного використання жаргонної, просторічної та іншомовної лексики. Саме сучасні засоби

масової інформації є тим потужним чинником, який впливає на мовні процеси загалом і на стилістичний вигляд пісні, зокрема.

Складність вивчення пісенних текстів полягає в тому, що вони являють собою певну (досить не просту) єдність музикального й вербального компонентів. Пісенний текст як тип тексту специфічно відображає в собі традиційні текстові характеристики; цей тип тексту також відрізняється своєрідністю порівняно з текстами „справжньої” поезії. Пісенний текст є одним із видів креолізованих текстів, тобто текстів, у структуризації яких разом із вербальними засобами застосовуються засоби інших семіотичних кодів [1], тобто писемної чи усної форми й музики, коли текст є продуктом соціально та ситуативно обумовленої комунікації і перебуває під впливом екстралінгвальних параметрів ситуації спілкування [6, 242].

Пісня фактично виконує функцію поезії, але водночас має ряд відмінностей від поетичного дискурсу, який визначається як „тип ситуативного спілкування специфічного роду, що насичений глибинними емоційними переживаннями й виражається в естетично маркованих мовних знаках шляхом фасцинативного, тобто привабливого для читача, тексту” [3, 415].

В українській лінгвостилістиці щодо мови поезії мало робіт із осягнення особливостей того чи того її жанрового різновиду. Стосовно ж мови поетичних творів, що стали піснями, відомо лише про спроби визначити індивідуально-авторські трансформації фольклорно-пісенних асоціацій у поезіях Андрія Малишка та Дмитра Павличка (С.Я. Єрмоленко, Л.О. Пустовіт), а також дисертаційна робота С.М. Романчук на тему: „Лексико-стилістична парадигма української поезії пісенного жанру 60 – 80 років ХХ ст.”.

Тим часом тексти української поезії пісенного жанру (пісенної поезії) – важливий складник української поетичної творчості. Пісенний текст порівняно з іншим віршованим відзначається характерною ритміко-інтонаційною будовою, фоностилістичними властивостями, експресією, складом лексики та характерною сполучуваністю слів. Структурно-семантичні риси пісенного тексту спричинили його орієнтацію

на доступність фрази слухачеві, на легке, швидке декодування метафоричних висловів, на озвученість. А це так само вимагає від поета створення певної звукозмістової гармонії, опертя на лексичні, семантичні, ритміко-інтонаційні повтори, використання фольклорного образотворчого потенціалу слів, словосполучень, словоформ, послуговування певними лексично-образними та емоційно-експресивними стереотипами [4, 3].

Українську пісенну творчість збагатили твори сучасних авторів: Юрія Рибчинського, Тараса Петриненка, Марії Бурмаки, Павла Двірського, Миколи Мозгового, Святослава Вакарчука, Олега Скрипки, Ірини Білик, а також Андрія Кузьменка.

Актуальність дослідження зумовлена насамперед тим, що тексти пісенної поезії практично не введені в обіг лінгвостилістичних досліджень, а тому фактично не вписані в контекст історії української літературної мови кінця ХХ – поч. ХХІ ст., оскільки пісенна творчість А.В. Кузьменка окреслює проміжок часу: 1989 – 2015 рр., час існування гурту „Скрябін”, що був музичним проектом українського музиканта Андрія Кузьменка. Вивчення мовностилістичних параметрів українських поезій пісенного жанру кінця ХХ – поч. ХХІ ст. поглибить інтерпретацію словесно-образної системи віршової мови. Це зумовлюється потребою характеристики мови художньої літератури щодо її визначального впливу на розвиток літературної мови, власне текстів, що розраховані на масову аудиторію, популяризацію і багаторазовий повтор, оскільки пісня – це поезія, покладена на музику, яку слухають мільйони.

Поетичний текст насичений певними образними засобами, а образність – категорійна ознака поетичної мови, яка виявляється в тому, що слова в художньому творі становлять в сукупності складне значеннєве плетиво [5, 3]. Образність поетичної мови пов’язана з текстовою актуалізацією, семантичним та естетичним розгортанням у її просторі поетичних образів – особливої форми естетичного освоєння й відображення світу... [2, 303].

Об’єктом нашого дослідження є мова української поезії пісенного жанру – творчості (пісенних текстів) А.В. Кузьменка,

яка репрезентує часовий проміжок: 80 – 90-ті роки ХХ ст. та поч. ХХІ ст.

У цій науковій розвідці ми спробуємо звернути увагу читача на мотивацію пісенних текстів. У пісенній творчості А.В. Кузьменка можна виділити декілька наскрізних мотивів: мотив кохання, дружби; мотив родини, батьківщини; але червоною ниткою крізь усю творчість проходить філософське бачення світу, його буття.

Майже в кожній пісні автора є щось незбагненне, недосказане, що спонукає слухача домислити, змушує задуматись над сенсом життя:

*Наше життя – то танго
Без правил і до кінця.
Танго страшне і гарне,
Тільки сцену вибирати не нам...*

(Альбом: „Танго” (2005), пісня „Танго”).

В альбомі „Моя еволюція” (2009) у пісні „Якби я знав” автор порівнює людське життя із „залізною машиною” – ескалатором, машиною, котра завжди перебуває в русі, а якщо спиняється, то, як правило, кінцева зупинка веде в напрямку до рідної домівки, де б людина не знаходилась, куди б її доля не відрядила:

*Життя, як ескалатор:
Хтось зійшов, а хтось став,
Вся різниця в тому,
Що там в кінці не вокзал...*

В останньому альбомі „Добряк” (2013) у пісні „Лист до друга” звучать філософські мотиви щодо категорій „часу і життя”, А.В. Кузьменко порівнює людське життя із течією ріки:

*Знаєш, час втікає, як вода,
І способу інакшого ми поки що не знаєм,
І набагато тихше тече життя ріка,
Якщо ти свого друга часто зустрічаєш.*

Мотиви дружби та життєвих перепетій віднаходимо в рядках пісні „Старі фотографії” з альбому „Танго” (2005), де автор продовжує тему „часу-буття-життя”:

*За гроші не купити тільки час,
Він всіх нас методично поділив,*

*Когось він опустив, когось підняв,
А є на кого взагалі забув.*

Ця пісня стала своєрідним гімном життя та дружби мільйонів людей (різних за національністю, але близьких за духом), пісня-гімн людській юності:

*Старі фотографії на стіл поклади,
Дитячі історії смішні розкажи,
І справжнім друзям не забудь, подзвони,
Бо добре чи зле, – з тобою завжди вони.*

Тему чоловічої дружби А.В. Кузьменко порушує у пісні „Лист до друга” з альбому „Добряк”:

*Дружба – це тоді, коли сльози у мужчини,
Дружба – це тоді, коли мужчини до кінця...*

Мотив кохання є наскрізним у пісенній творчості автора. Мотив любові до доньки („Дочка України”), мамі (пісня „Мам”); мотив кохання у пісенних текстах до дружини.

Ніжно звертається автор до своєї маленької донечки, називаючи її коханою пташкою:

*На твоїй ніжній дитячій долоньці
Всі лінії долі розходяться і зливаються
Ріками в море широке твоєї любові
І хочу рости в морі твоєї любові.
Виростає, кохана пташко, сили набирає...*

(Пісня „Дочка України” з альбому „Озимі люди” (2002)).

Темі кохання присвячено альбом „Танго”:

*Дзвенять браслети на руках, ми танцюємо танго:
Тіло до тіла, і серце до серця, так гарно
...І поки ми разом – з нами Бог (Пісня „Танго”).*

Свою кохану дружину, яка була його музою, творчим натхненням, яку він просто обожнював і оберігав від чужих очей; у пісні „100 годин” з альбому „Танго” автор пише: „...наркоманом твого тіла став я”. У наступній пісні називає кохану „моя королева”:

*Люблю твої руки, їх дотик нереальний,
Люблю твої очі, твоє молочне тіло,
Люблю тебе так сильно, що певно з’їв би.
Моя королева, поцілуйся зі мною,
Моя королева, буду тільки з тобою...*

*Я люблю твій голос, як подих вітру свіжий,
Люблю твій спокій, коли ти засинаєш ніжо,
Люблю тебе вдома, люблю на роботі,
Люблю тебе так сильно, аж пересохло в роті.
(Пісня „Моя королева”).*

У пісні „Я сховаю тебе” („Любов”) з альбому „Натура” (2003) автор знову звертається до теми любові:

*Хтось хотів любов купити,
Неможливо було пояснити,
Та штука не для грошей.
І слава Богу.*

Глибока та багатогранна й водночас сповнена ніжності пісня „ВодаВогонь”, що увійшла в альбоми „Натура” (2003) та „Балади” (2012). Автор використав протиставлення двох абсолютно різних за своєю сутністю стихій – стихія води і стихія вогню не можуть існувати разом, оскільки вони антагоністичні один одному. Обидві стихії вкрай збудливі, однак абсолютно по-різному: вогонь запальний і спонтанний, його емоції адресовані зовні, а вода – елемент більш піддатливий і пасивний, потребує емоційної підтримки й розуміння:

*Вогонь і вода зустрілися,
Вогонь і вода влюбилися.
Як туман і дим обіймалися тихо вони,
Так, як дим і туман, цілувалися.*

У наступній пісні про кохання „Падай”, що увійшла до альбомів „Гламур” (2006) і „Балади” (2012), автор порівнює чарівне почуття любові зі снігом, ніччю, сном, димом; водночас, надаючи почуттям відчуттів людини, „олюднюючи” їх:

*Любов сліпа, сліпий і той, хто любить...
Любов як ніч, яка тебе заблудить,
Назад вернутись зовсім не спішиш.
Любов, як сон – ніхто вже не розбудить,
Закриєш очі і зразу полетиш
Ти кудись вниз...
Любов, як сніг – накриє, не почувєш,
В холодний пух заковує серця.
Любов, як дим, вдихни на повні груди,*

І якщо зможеш – не видихай.

Отже, ми окреслили в пісенній творчості А.В. Кузьменка декілька наскрізних мотивів: кохання, любові, дружби тощо, але червоною ниткою крізь усю пісенну творчість проходить саме його філософське бачення світу.

Література

1. Анисимова Е.Е. Лингвистика текста и межкультурная коммуникация : (на материале креолизованных текстов) : учебное пособие для студентов вузов / Е.Е. Анисимова. – М. : Academia, 2003. – 122 с.; **2. Літературна норма і практика** : монографія / [С.Я. Єрмоленко, С.П. Бибик, Т.А. Коць та ін.] ; за ред. С.Я. Єрмоленко. – Ніжин : ТОВ „Видавництво „Аспект-Поліграф”, 2013. – 320 с.; **3. Карасик В.И.** Языковые ключи / В.И. Карасик. – Волгоград : Парадигма, 2007. – 520 с.; **4. Романчук С.М.** Лексико-стилістична парадигма української поезії пісенного жанру 60 – 80 років ХХ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / С.М. Романчук. – К., 2007. – 22 с.; **5. Русанівський В.М.** Семантична глибина слова (з таємниць Шевченкової мови) / В.М. Русанівський // Мовознавство. – 1991. – № 2. – С. 3 – 7; **6. Шевченко О.В.** Тематическое своеобразие песенных текстов как способ реализации функций жанров песенного дискурса / О.В. Шевченко // Изв. Рос. гос. пед. ун-та им. А.И. Герцена : научный журнал. – № 115.– СПб. : ООО „Книжный дом”, 2009. – С. 242 – 249.

ЛЕКСИКО-СИНТАКСИЧНІ ЗАСОБИ ПУБЛІЦИСТИКИ ВІКТОРА РОЗОВА

Анастасія Ковальчук (ВП „Лисичанський педагогічний коледж ЛНУ імені Тараса Шевченка”, студентка)

Наук. керівник – доц. Кравченко М.В.

В. Розов – відомий громадський і культурний діяч, драматург і публіцист. У своєму публіцистичному творі „Щастя” автор привертає увагу читача до філософської проблеми щастя, змушує його замислитись над тим, у чому воно полягає.

Лексика твору відображає особливості публіцистичного стилю мовлення: широке використання суспільно-політичної лексики, а також лексики на позначення понять моралі, етики, психології: *природна потреба, людина може мучитися різними душевними негараздами, гармонія особистості, умови існування людини* [1] (Тут і далі посилаємося на це джерело).

Серед засобів емоційної виразності – епітети *зручна квартира, здоровий дух*, які передають оточення й настрої щасливої людини. За допомогою метафор *серцевина щастя, гармонія особистості, недоліки життя* В. Розов увиразнює роздуми над проблемою щастя.

На синтаксичному рівні спостерігаємо прямі звернення до співрозмовника: *Не можна чекати, що хтось прийде і зробить тобі добре життя; Треба вступати в битву за „чесного малого” в собі, інакше – біда*, що закликають читача боротися за своє щастя.

За допомогою питальних речень: *Але де криється сама серцевина щастя? Криється вона в здоров’ї?* – автор залучає читача до роздумів над проблемою щастя.

Використання однорідних членів речення на позначення матеріальних атрибутів щастя людини: *в зручній квартирі, гарній їжі, ошатному вбранні* – спонукає читача замислитися над тим, чи дійсно саае в цьому полягає щастя.

Змістово-концептуальна інформація повідомляє читачеві про індивідуально-авторське бачення проблеми щастя. Автор вважає, що щастя полягає не тільки і не стільки в матеріальних атрибутах. Він закликає: щоб бути щасливим, треба постійно працювати над собою. Саме цій ідеї підпорядковані лексичні й синтаксичні засоби твору.

Література

1. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Публіцистика>.

ЛЕКСИКО-СИНТАКСИЧНІ ЗАСОБИ ПУБЛІЦИСТИКИ ВСЕВОЛОДА КИСІЛЕВСЬКОГО

Маргарита Кравченко (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, доцент),

Поліна Забабурова (ВП „Лисичанський педагогічний коледж ЛНУ імені Тараса Шевченка”, студентка)

Публіцистика (з лат. *publicum* – громадськість) – рід літературної та журналістської творчості, який дієво досліджує, узагальнює й трактує з власного погляду важливі суспільно-політичні питання та інші виклики суспільства з метою впливу на суспільну думку та існуючі політичні інститути, використовуючи при цьому засоби логічного мислення та емоційного впливу.

Текст „Журналіст: професія і покликання” В. Кисілевського [1] належить до публіцистичного стилю, підстиль – власне публіцистичний, жанр – стаття. Він актуальний, суспільно значущий за тематикою, емоційний. Автор статті описує багатогранну професію журналіста, тим самим привертає увагу читача до цієї спеціальності.

Після заголовку публіцист зазначає: *Хто володіє інформацією – володіє світом*. Саме в цьому висловлюванні, на нашу думку, висвітлено журналістську кваліфікацію.

Більшість слів, які автор застосовував у статті – загальноновживані. Текст сприймається легко, за цільовою характеристикою призначений на широку аудиторію. Поряд з цим, В. Кисілевський активно використовує термінологічну лексику, пов’язану з професією журналіста.

Найявні в тексті також стилістично забарвлені слова [4]: *Справжній журналіст – фанат своєї професії, стійко терпить всі незручності, пов’язані з частими поїздками;* слова з конкретним і абстрактним значенням [5]: *Щоб отримати матеріал для статей і передач, журналісти беруть інтерв’ю, відвідують прес-конференції, збирають інформацію із різних офіційних і неофіційних джерел. Хороші журналісти – відомі в народі, їх цінують і поважають.*

Поряд з лексичними засобами автор використовує синтаксичні, серед яких – ускладнені прості речення [2], наприклад: *Перш за все його професійними якостями є: комунікабельність, інтелект, спостережливість, ерудиція, грамотність, наполегливість, оперативність, порядність, широкий кругозір, професійна етика;* складні речення [3]: *День журналіста – це не тільки професійне свято працівників засобів*

масової інформації, а загальнонародне, тому що важко уявити сучасне суспільство без інформації, без засобів її передачі, без професійного погляду на події і факти нашого життя.

Отже, В. Кисілевський використовував у своїх публіцистичних творах лексичні й синтаксичні засоби з метою донести до читача основний задум тексту. Застосування цих мовних засобів надало тексту публіцистичності.

Література

1. <http://yaremche.org/news/1036>;
2. http://schoollib.com.ua/dovidnyk_shkolyara/ukr_lang/77.html;
3. <http://faqukr.ru/osvita/34320-skladni-rechennja-ce-prosto.html>;
4. <http://faqukr.ru/osvita/38102-shho-take-stilistichno-zabarvleni-slova.html>;
5. <http://zalik.org.ua>.

ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОЕЗІЇ

ВАСИЛЯ ГОЛОБОРОДЬКА „РИПЛЯТЬ ХВІРТКИ”

Оксана Кравчук (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, доцент)

Ранками і поночі риплять хвіртки –
проводжають шахтарів до копальні,
їм шахтарі залишають останні потиски рук,
а за те вони риплять услід:

кому просто риплять,
а шахтареві вони говорять: „Повертайся...”

Діло звичне, діло буденне:
виходить шахтар на роботу –
за хвіртку не проводжає мати,
не проводжає сестра
чи дружина –
бо то діло звичне, буденне.

А от мовчазна хвіртка
говорить із шахтарями.

Ранками і поночі риплять хвіртки –
повертаються шахтарі з копальні,
тиснуть дерев’яні руки хвіртці,
а за те хвіртка їм услід: „Повернувся ...”

А коли шахтар довго не повертатиметься,

то й хвіртка довго мовчатиме,
а вже після – вона розпачливо, як жінка,
кричатиме днями й ночами.

Творчість В. Голобородька – луганського поета – привертає до себе увагу незвичайним баченням буденних речей, що поставали як дивний, чарівний світ.

Поезія Василя Голобородька „Риплять хвіртки” складається з 22 рядків і є своєрідним роздумом. Це – верлібр, отже римування не визначається.

Темою твору є опис звичайних шахтарських буднів через цікавий елемент – хвіртки. Отже, актуальна інформація реалізується через опис буденної для Донбасу картини – уранці шахтарі йдуть на роботу, їх не проводжають родичі (бо то діло звичне, буденне), натомість проводжає їх своїм рипінням хвіртка.

Для поезії Василя Голобородька характерним є оживлення неживих речей. У цьому вірші письменник оживлює хвіртку, яка символізує дім, останній рубіж – вона мовчазна, проте говорить із господарем, у неї є дерев’яні руки, які потискає шахтар, а коли він не повертається, то хвіртка кричить, як жінка. Цей прийом антропоморфізму (різновид персоніфікації, коли предмет художнього зображення уподібнюється людині) є характерним ще для національної міфології та фольклору, а в цьому вірші допомагає яскравіше уявити зв’язок шахтаря з хвірткою, живою з неживим, яке є олюдненням. У цьому контексті хвіртка виступає своєрідним оберегом, її слова „повертайся...” подібні до магічного замовляння. Отже, хвіртка уособлює й найближчих людей (за хвіртку не проводжає мати / не проводжає сестра чи дружина), є своєрідним символом жіночності, турботливості.

Ключовими словами поезії є такі: *хвіртка, риплять, шахтар.*

Багаторазове вживання слів із приголосним [р] (37 разів) створює ефект рипіння хвіртки: *ранками і ночами риплять хвіртки – / проводжають шахтарів до копальні...; ...виходить шахтар на роботу – / за хвіртку не проводжає мати...* Спокійний неквапливий тон оповіді досягається за допомогою використання дієслів у формі теперішнього часу: *риплять,*

проводжають, говорять, виходить, повертається тощо. Лише в останніх чотирьох рядках автор використовує дієслова У формі майбутнього часу: *не повертатиметься, кричатиме*. Тим самим автор указує на можливе майбутнє й знову наголошує на незвичайному зв'язку між шахтарем та хвірткою (вона розпачливо, як жінка, кричатиме днями й ночами).

Застосувавши кількісний прийом лінгвістичного аналізу тексту, ми виявили, що в поетичному творі переважають іменники (27), що вжиті з метою передачі хвилювань героя, причому деякі з них повторюються (*хвіртка, шахтар, діло*). Далі за кількістю йдуть дієслова (18), що допомагають авторові розкрити думки, переживання, сумніви.

Інверсійна побудова деяких речень тексту виступає засобом експресивізації та інтонаційної виразності тексту, допомагає виділити найважливіші слова поезії, надає мовленню стилістичного й емоційного забарвлення (*...риплять хвіртки, ...виходить шахтар на роботу..., ...повертаються шахтарі з копальні*), що також сприяє приверненню уваги читача.

У побудові вірша письменник використав такі синтаксичні фігури, як анафора (*ранками і ночами риплять хвіртки / – ранками і ночами риплять хвіртки; діло звичне, буденне / – діло звичне, буденне*), синтаксичний паралелізм (*...проводжають шахтарів до копальні / – проводжають шахтарів з копальень; повертайся... / – повернувся...*). Отже, можна побачити початок і кінець певної оповіді в цьому випадку: шахтарі йдуть на роботу – шахтарі повертаються з роботи. Важливого значення набуває рядок „Діло звичне, буденне...”, яким автор показує ніби звичайність явища, однак разом з тим ніби натякає на „незвичності”, небезпеці роботи шахтарів, до якої всі звикли.

Заслугують на особливу увагу останні чотири рядки поезії. Це, як було зазначено вище, ймовірний розвиток подій: коли господар довго не повертається, то хвіртка довго мовчить, а потім довго кричить, як жінка. У цих словах є прихований підтекст. Якщо шахтар довго не повертається, то це означає або те, що шахтар на роботі отримав важку травму й перебуває в лікарні, або загинув під час аварії в шахті. Якщо помирає годувальник родини, то після трауру сім'ї доводиться заробляти на життя, тяжко працюючи днями й ночами – звідси часте

рипіння хвіртки. „Кричати” хвіртка може від того, що поступово ржавіє та розсихається, а полагодити її нікому, адже господар загинув. Скрипіння хвіртки нагадує пронизливий жіночий плач, народне голосіння за покійником, звідси й порівняння: *...вона розпачливо, як жінка, кричатиме днями й ночами*. Отже, хвіртка уособлює вдову, що тужить за померлим чоловіком.

Цікаво, що людей у горі В. Голобородько не зображує. Хвіртка виявляється єдиною, хто виявляє певні яскраві емоції: рипить, говорить, кричить. Отже, можна зробити висновок про ідею твору – небезпечна робота шахтарів, постійна загроза їхньому життю поступово перетворюється на „діло звичне, буденне”, тим самим втрачається відчуття реальності, однак їх постійно оберігає рідна домівка, непомітний янгол-охоронець, якого в поезії символізує хвіртка.

Отже, усі мовні засоби в комплексі слугують для розкриття авторської ідеї твору.

Оцінюючи поетичне слово нашого земляка, враховуємо непересічність його творчого таланту, вслухаємось у високий політ авторової душі.

КОНЦЕПТ „ЖІНКА” У ТВОРАХ ІРЕН РОЗДОБУДЬКО

Крістіна Кузнецова (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, студентка)

Наук. керівник – доц. Колесникова Л.Л.

Творчість представниці постмодернізму – Ірен Роздобудько – майорить прапором жіноцтва. І не дивно, адже концепт „жінка” є одним із ключових концептів світової культури, оскільки вона є базовою одиницею світу, обумовленого культурою.

У лінгвокогнітивних дослідженнях концепти представляють зв’язок феномена значення слова із знанням і структурами їх відображення у свідомості. Так, А. Вежбицька розглядає „концепт як об’єкт зі світу ідеального, що має ім’я і відбиває культурно-зумовлені уявлення людини про дійсність” [3, 10]. „Іноді поняття концепт трактується як синтез логічних і гносеологічних уявлень про об’єкт” [10, 80]. На думку

А.А. Залевської, „концепт – це спонтанно функціонуюче в пізнавальній і комунікативній діяльності індивіда базове перцептивно-когнітивно-афективне утворення динамічного характеру, що підпорядковується закономірностям психічного життя людини і внаслідок цього, через ряд певних параметрів, відрізняється від понять значень як продуктів наукового опису з позиції лінгвістичної теорії” [7, 39].

Реалізація концепту „жінка” знаходить своє відображення, зокрема, у пареміологічному фонді мови, який включає стійкі поєднання різних типів, що відображають сприйняття жінки мовним товариством. За даними „Словника української мови”, „жінка – 1. Особа жіночої статті; протилежне чоловік. 2. Доросла, на відміну від маленької дівчинки. 3. Заміжня особа стосовно до свого чоловіка” [15, 536].

За підрахунками українських пареміологів, фразеологізми про людину, її життя, риси характеру, родинні стосунки становлять понад третину національного фонду фразеологізмів. У них в основному зосереджено увагу на відображенні фізичних та моральних рис особи, почасти з огляду на філософське, міфологічне осмислення буття. Концепт „жінка” передано в українських фразеологізмах із захопленням, помірним романтизмом, що, ймовірно, нав'язано певними мотивами пісенного фольклору. Варто зазначити, що наявні визначення концепту не виключають одне одного, а лише підкреслюють різні способи формування концепту. Та найпродуктивнішим, на нашу думку, є інтегративний підхід до розуміння концепту. Адже, „концепт – термін, що служить для роз'яснення ментальних і психічних ресурсів людської свідомості та тієї інформаційної структури, яка відображає знання і досвід людини. У нашому випадку таким концептуальним відображенням є жінка” [10, 90].

Жіноча сутність у творах письменниці доволі складна та завжди неоднозначна. Ірен Роздобудько досконало знає та відчуває проблеми жіноцтва. Якщо звернутись до романів письменниці „Гудзик” та „Останній діамант міледі”, то ми помічаємо, що в обох творах постать жінки-персонажа, що рухає сюжет, – подвійна. Єлизавета та Ліка у „Гудзику”, Влада і Жанна в „Останньому діаманті міледі” – це ніби два боки однієї

медалі, дві іпостасі однієї жіночої сутності. Сильна й ніжна. Єлизавета та Влада – творчі, неординарні особистості, які розкривають свій потенціал, долаючи життєві труднощі. Під час „штилю буття” (Єлизавета після повернення чоловіка з таборів, Влада до зникнення Жанни) вони губляться на тлі життєвої рутини, депресують, змирюючись із обставинами, жертвують своїм щастям задля щастя близьких. Натомість Ліка, Жанна постають дещо химерними, епатажно-чудними, яскравими, але дещо непристосованими до повсякденного життя.

У романі „Тут і тепер” – квартет жіночих доль, це галерея жіночих образів, ніби „вихвачених” фотокамерою із міського натовпу людей. Жінка в різних іпостасях та ролях – ось центральна героїня. Розповідаючи про чотирьох, автор насправді розказує про одну. Про Жінку. Чотири подруги: Юлія, Лара, Ельміра й Сусанна, такі різні й далекі у всьому, але такі близькі в найголовнішому – у готовності підставити плече одна одній в будь-якій життєвій ситуації, вислухати, заспокоїти, порадити й „надати крила”, вдихнути життя в підбиту долею пташку-подругу, або віддати їй своє крило...

Отож, у творах поетеси бінарна опозиція „сильна жінка – слабка жінка” залишається сталою попри всі градації в характерах персонажів. Щастя однієї неможливе без щастя іншої, біда однієї тягне за собою нещастя другої. Це обумовлено лінією сюжету і, водночас, – духовною сутністю обох персонажів. Як говорила героїня роману „Гудзик” Ліка, „є дуже прості істини – про них не часто говорять, а якщо й говорять, то зазвичай іронізують. Або ж вони звучать занадто банально. Але ж вони – існують. Ось спробуй вимовити їх уголос – і відчуєш, як накопляться сльози: треба любити своїх друзів, захищати батьківщину, поважати старих, не принижувати слабших за себе, не брехати, нічого не боятися й нічого не просити. Говорити про це, може, й смішно. Однак, не сміємося ж ми, читаючи Біблію” [12, 191]. Отже, така нерозривна єдність витворює образ жінки – сильної і слабкої водночас, самодостатньої, здатної до самореалізації і разом – хисткої, такої, що потребує опори й опіки. Та попри все, як і на сторінках романів, так і в реальному житті жінка є втіленням високої духовності, добра, краси, почуттів. У кожній жінці

переплітається і сильна, і слабка натури, а урівняти ці дві протилежності може тільки кохання. І тоді жінка перетворюється на квітку, яку зігріває любов, довіра та відданість.

Література

1. **Антипова Л.** „Донбас навчив мене бути сильною”: життя й творчість І. Роздобудько / Л. Антипова // Укр. мова та л-ра. – 2011. – № 33 – 34. – С. 37 – 39;
2. **Агеєва В.** Гендер і культура: зб. ст. / Упоряд.: В. Агеєва, С. Оксамитна. – К. : Факт, 2001 – 224 с.;
3. **Вежбицкая А.** Язык. Культура. Познание / А. Вежбицкая. – М. : Русские словари, 1997. – 410 с.;
4. **Герасименко Н.** Особливості творчої манери Ірен Роздобудько / Н. Герасименко // І. Роздобудько. Переформування. – К. : Нора-Друк, 2007. – 238 с.;
5. **Голобородько Я.** Українська fashion-література (Тексти й цінності Ірен Роздобудько): Літературознавчий есей / Я. Голобородько // Укр. мова та л-ра. – 2011. – № 21. – С. 20 – 24;
6. **Джугастрянська Ю.** Ірен Роздобудько: коли жінка – поет... / Ю. Джугастрянська // Дивослово. – 2009. – № 1. – С. 59 – 61;
7. **Залевская А.А.** Психологический подход к проблеме концепта / А.А. Залевская // Методологические проблемы когнитивной лингвистики. – Воронеж : Изд-во Воронеж. госуд. ун-та, 2001. – 182 с.;
8. **Зборовська Н.** Перцепція феміністки у західноєвропейському дискурсі та українському письмі / Н. Зборовська // Слово і час. – 2005. – № 2. – С. 53 – 62;
9. **Козачок Я.** Вітчизняні традиції сучасного українського фемінізму / Я. Козачок // Укр. л-ра в загальноосвітній шк. – 2007. – № 2. – С. 5 – 10;
10. **Кубрякова Е.С.** Концепт. Концептуалізація / Е.С. Кубрякова // Краткий словарь когнитивных терминов. – М. : Филологический факультет МГУ, 1996. – С. 90 – 94;
11. **Кузнецов В.** Поняття та його моделі / В. Кузнецов // Філософська думка. – 1998. – № 1. – С. 61 – 80;
12. **Роздобудько І.** Гудзик / І. Роздобудько. – Х. : Фоліо, 2008. – 222 с.;
13. **Роздобудько І.** Останній діамант міледі : Авантюрний детектив / І. Роздобудько. – Х. : Фоліо, 2006. – 222 с.;
14. **Роздобудько І.** „Навіть заміжні жінки мають належати тільки собі”. Розмовляла Анна Ященко / І. Роздобудько // Неділя. – 2007. – 14 – 20 липня;
15. **Словник** української мови:

в 11 тт. / АН УРСР; Ін-т мов-ва; за ред. І.К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1970 – 1980. – Т. 2. – С. 547; **16. Стельмах Х.** Феномен жіночого письма: теорія та практика / Х. Стельмах // *Studia metodologica*. – 2004. – № 14. – С. 103 – 108.

ФРАЗЕОЛОГІЯ ВІКТОРА УЖЧЕНКА

Юлія Кутько (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, студентка)

Ужченко Віктор Дмитрович – український лінгвіст, професор, доктор філологічних наук, засновник луганської фразеологічної наукової школи. Народився в селі Підлозівка Охтирського району Сумської області. 1959 року вступив, а в 1964 році закінчив навчання на філологічному факультеті Харківського університету. Працював учителем української мови й літератури в Міусинську на Луганщині. Заснував 2003 року й керував виданням наукового журналу „Лінгвістика”.

Віктор Ужченко – автор понад 200 наукових публікацій, зокрема „Фразеологічного словника української мови”, у якому розкривається значення фразеологізмів, що ілюструється цитатами, подається їхня граматична й стилістична характеристика, наводяться синонімічні та частково антонімічні вислови. Уперше досить широко подаються історичні, етимологічні та культурно-етнічні коментарі.

Фразеологізми поряд із лексикою найбільш повно, безпосередньо – і в той самий час образно – відображають матеріальне й духовне життя народу. Вони несуть не тільки предметну, а й естетичну інформацію: пробуджують уяву, викликають переживання в слухачів, прикрашають мову, передають її дух. Характер цього Словника – короткий (містить 2500 виразів), однотомний, для широкого кола читачів, і передусім учнів. Фіксуються тільки найуживаніші варіанти й значення слів.

Фразеологізм „Треті півні”. З домашньої птиці найбільш „фразеологічним” виявився півень. Було помічено його поважний вигляд, задерикуватість – *ходити півнем, виступати півнем, наскакувати півнем*; відбиті побутові спостереження – *півень убрид переходить* – „про мілку річку”, але найчастіше

фразеологізми пов'язані з його голосом: *ловити півня* – „зриватися під час співу”, *співати півнем*; *без півня оселя глуха*. Власне, через спів східні слов'яни й називають його півнем (рос. петух, біл. певень). Довгі роки він був єдиним нічним годинником: *вставати з півнями, ще й півні не співали*; рос. *встать с петухами, проговорить до петухов*; польське – буквально: „Як півень заспіває, то знай, що дні”.

Достатньо поширеними фразеологізмами української мови є вислови про півнів. Адже в давнину вони слугували людям годинниками. Завдяки ним селяни могли дізнатися приблизний час, аби встати та попоратися. Тому існують фразеологізми, які використовують слова *перші півні*, тобто ті, що подають голос найпершими, вони є вранішніми та позначають приблизно четверту годину ранку („*Докія прокидається до перших півнів*” (М. Стельмах)); *другі* – перед зорею („*Розходитись стали мужики уже перед світом – проспівали другі півні*” (А. Головка)). Та найвідоміші *треті півні* – „час світанку”: *треті півні проспівали, до третіх півнів, із третіми півнями, у треті півні*. „*Після третіх півнів він [Данило] вийшов на просторе шкільне подвір'я і навмання побрів у тищу серпневої ночі...*” (М. Стельмах). Також часто вислів „треті півні” трапляється в оповіданнях, віршах, а особливо часто використовується у Кобзаревих рядках: „Ще треті півні не співали, Ніхто ніде не гомонів”. У поемі „Гайдамаки” один із розділів Т. Шевченко так і назвав – „Треті півні”; тут поєдналися фольклорний образ й умовний сигнал повстанців: „...іде Ярема, Та не до Оксани, Не в Вільшану на досвітки – до ляхів поганих у Черкаси. А там третій Півень заспіває...”. У цьому фразеологізмі реалізм поєднується з міфологією. Є, наприклад, у баладі Шевченка „Причинна” цікаве місце про півнів і русалок.

Унаслідок багаторічної праці й наукових роздумів Віктора Дмитровича з'явилася його книга „Народження і життя фразеологізму”, у якій автор показав, що фразеологія віддзеркалює події давно минулих і недалеких днів, звершення наших предків, засвідчує спостережливий талант народу-фразеотворця. Матеріали другої частини, збагачені новими роздумами зрілого дослідника, вийшли окремою книгою під

назвою „Образи рідної мови” (Луганськ: Знання, 1999). Фразеологічна палітра видання буквально сплетена з яскравих ниток фольклору, звичаїв, обрядів. У фразеологічних образах професор відкриває животоки рідного слова, народну метрологію, символіку кохання й героїки, щастя й нещастя, пише про людину та братів наших менших у дзеркалі фразеології. Автор у доступній формі розкриває в численних образних виразах іронічно-жартівливий характер українців, їхнє ставлення до праці, батьків, виховання дітей, показує особливий колорит рідного краю.

Віктор Ужченко був переконаний, що літературна фразеологія включає тільки „айсбергові” відшарування історично змінних і локально функціонуючих місцевих висловів, і започаткував наукові конференції „Образне слово Луганщини”, „Проблеми загальномовної та ареальної семантики”, на яких традиційно провідне місце відводиться східноукраїнській фразеологічній тематиці. Добре усвідомлюючи значення словників у навчальній діяльності, В. Ужченко збагатив українську лексикографію своїми новаторськими працями, серед яких – „Фразеологічний словник східнослобожанських і степових говірок Донбасу”. Автор добре усвідомлював, що фразеологічне значення має ускладнену інформативність, додаткову оцінну завантаженість, а його зміст реалізується через образ, насичений експресією й суб’єктивною оцінкою, які видобуваються зі значень компонентів. Неоціненний доробок високоповажного професора складає сотні праць. Проте саме названі вище книги несуть найпотужніший пізнавально-виховний потенціал для учнівської молоді, студентів і майбутніх науковців.

Понад 40 років свого життя Віктор Дмитрович Ужченко присвятив дослідженню фразеології української мови, розробивши оригінальну методику історико-етимологічного аналізу стійких виразів, ідеографічну класифікацію фразеологічних одиниць, висвітливши широке коло проблем у їхній семантиці й прагматиці, засвідчивши системний і культурологічний зв’язки між фразеологізмами, між словом як компонентом фразеологічних одиниць і фразеологізмом як стійким словосполученням.

Література

1. **Ужченко В.Д.** Фразеологічний словник української мови: близько 2500 виразів / В.Д. Ужченко. – К. : Освіта, 1998. – 224 с.;
2. **Ужченко В.** Фразеологічний словник східнослобожанських і степових говірок Донбасу / В. Ужченко ; 5-те вид. перероб та доп. – Луганськ : „Альма-матер”, 2005. – 348 с.

ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕРМІНІВ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Олена Кучеренко (Харківський національний університет будівництва та архітектури, м. Харків, доцент)

Досліджуючи українську терміну лексику щодо її використання в художніх текстах, не можна оминати передовсім яскравих метафоричних процесів, які є характерними для кожного конкретного текстового матеріалу. Функціональне навантаження метафори в художньому просторі надзвичайне, що спричинюється її авторською індивідуальністю та образністю. Різноманітні функції метафори по-різному реалізуються в художньому просторі, де використовуються термінологічні номінації.

Із глибоко індивідуальним підґрунтям метафоричних процесів пов'язана інформативна функція метафори. Вона залежить від творчих параметрів художнього твору: уяви, асоціативного мислення, емоційного навантаження в художньому тексті. Згадана функція ґрунтується й на багатогранності образного прочитання найменувань, що полягає в наявності кількох або багатьох метафоричних назв одного поняття.

Проаналізуємо у творах деяких письменників класичної української літератури такі термінологічні номінації: *пожежа, вогонь, полум'я, вогняний, огняний*. У художніх текстах вищезгадані термінологічні лексеми представлені надзвичайно індивідуально.

Серед авторів-класиків, до художніх творів яких ми хотіли б привернути увагу, І. Нечуй-Левицький та М. Коцюбинський. Наприклад, у І. Нечуя-Левицького знаходимо: *„Рядом з ожередом вже займався довгий стежок нового життя, а серед*

рядка стіжків знов спалахнула **вогняна квітка**, лизнула тричі **огняним язиком** угору і **запалала рівним кучерявим полум'ям**... Кругом неба однизу стояла чорна, як земля, смуга, неначе **огняне небо** було підперезане оксамитовим поясом... Роставиця крутилась на левадах, ніби **вогняна гадюка**, що сипле іскрами...” [3, 159]. У наданому фрагменті вогонь і полум'я, а зрештою й пожежа, яка виникла в полі, уподібнюються **вогняній квітці** за схожою ознакою: яскраво-червоний колір вогню. Епітет **вогняний (огняний)** підкреслює наявність зазначеної ознаки у полум'я, неба, ріки.

У художньому тексті М. Коцюбинського уподібнення в тропях **вогняні гори**, **море вогню** відбувається не тільки за яскраво-червоним кольором, але й за масштабністю, розмірами стихійного лиха, яке визначається як пожежа. З метою підкреслення цієї ознаки використано іменники із семою „велика кількість чого-небудь” – море, гори, сніп: „Остан глянув і остовпів. Перед ним на крайнебі стояли високі **вогняні гори**... Вони тихо жевріли, як купа іскристого золота, або вибухали **червоним снопом полум'я**... Здавалося, розбурхане **море вогню** кипіло, ревло, бризало **вогняною піною**... Воно (**вогняне море**) котилось за ними невпинними, непереможними, веселими хвилями, золотом розсипалось по плавнях, жерло очерет, випивало воду, підпалювало небо.....” [2, 257]. До одного поняття „пожежа” представлено декілька метафоричних найменувань: **вогняна квітка**, **море вогню**, **вогняні гори**, **вогняна піна** та ін.

Номінацію „вогонь” знаходимо в художніх текстах у таких метафоричних сполуках: **вогонь любові**, **вогонь добра**, **вогонь милосердя**, **вогонь ненависті**, **вогонь почуття**, **вогонь почуттів**, **вогонь людяності**, **вогонь чуйності**, **вогонь слова**.

Художні тексти містять синонім до прикметника **полум'яний** – лексему **вогненний** – у таких метафорах: **вогненне небо**, **вогненне сонце**, **вогненні обрії**, **вогненний погляд**, **вогненні очі**, **вогненна усмішка**.

Окрім **полум'яний** та **вогненний** спостережено низку метафоричних синонімічних номінацій із загальною семою „подібність кольором до вогню” **вогнистий (вогністі хмари, вогністі краплі)**.

Емоційно-оцінна функція метафори базується, як відомо, на позитивних чи негативних характеристиках того чи того поняття. Термінономінації *пожежа*, *вогонь*, *полум'я* мають негативну оцінку, оскільки несуть горе, смерті та травми, матеріальні та моральні збитки. Проте метафоричні найменування з аналізованими лексемами найчастіше мають позитивні характерні ознаки: *вогонь любові*, *вогонь добра*, *вогнище милосердя*, *полум'я років*, *полум'яний патріот*, *вогненні очі*.

Отже, у писемному та усному художньому мовленні термінологічні номінації *пожежа*, *вогонь*, *полум'я*, *вогняний*, (*огняний*), *вогнений*, *полум'яний* вживаються часто та набувають цікавого метафоричного навантаження.

Література

1. **Довідник** з культури мови : Посібник / За ред. С.Я. Єрмоленко. – К. : Наук. думка, 2005. – 399 с.;
2. **Коцюбинський М.** Вибрані твори / М. Коцюбинський. – К. : Дніпро, 1985. – 543 с.;
3. **Нечуй-Левицький І.С.** Твори : У 3 т. / І.С. Нечуй-Левицький. – К. : Дніпро, 1977. – Т. 1. – 495 с.

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ В СУЧАСНОМУ ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Майя Ландер (Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського, м. Миколаїв, викладач)

Фразеологічна одиниця (ФО) – це стійке сполучення слів, мовностильовий засіб, елемент асоціативного ряду, який віддзеркалює менталітет нації, її світосприйняття, культуру [1, 4]. Можливості ФО сягають кордонів образної логіки. У кожній нації є свій набір символів, знаків, зрозумілих кожному без тлумачення, використовуючи які, носії мови створюють стислі образи, доступні кожному. Це має особливе значення для подання якнайбільшої кількості повідомлень якомога ширшій аудиторії в роботі ЗМІ. Ілюстративний матеріал розвідки зібрано з різножанрових усних україномовних дискурсів телеканалів Миколаївщини [8].

Необхідність передачі нового чи уточнення, диференціації вже названого поняття або більш експресивного вислову

викликає появу неологізмів: „Неможливо уявити собі життя мови без невпинної диференціації” [6, 126]. Процес диференціації як тенденція розвитку семантичних відношень у сучасний період превалює над тенденцією створення нових у семантичному плані ФО. Сучасна наука визначає диференціацію як встановлення зв’язку з будь-якою частиною мовної системи, який спричинює таку перебудову в підсистемі, результатом якої є виникнення нових, функціонально значущих опозицій та поляризація функцій підсистеми [5, 182]. Фразеологічна неологізація є репрезентантом таких основних тенденцій, як диференціація, денотативно-референційна комплексність фразеологічної семантики, мовна економія, евфемізація (деєвфемізація).

Диференціація, денотативно-референційна комплексність фразеологічної семантики спричинюються урізноманітненням семантичних, тематико-ситуативних та оцінних зв’язків, а відтак – асоціативних полів ФО-інновацій у текстах, що відіграє надзвичайно важливу роль у процесі текстотворення, зокрема в наданні інформативно-змістової та прагматичної спрямованості тексту. Частотне використання ЗМІ низки соціально значущих номенів із глибинним семантичним потенціалом створює потужне інформаційне поле, що впливає на формування громадянської свідомості.

Розширення змісту мовного знака може проходити шлях від називання реалії дійсності до концептуалізації відповідного поняття, його символізації, якої воно набуває в аксіологічно значущому контексті. Інші кодові системи виступають „підтримкою” такого мовного знака, умовою існування символічної реальності як складової міфотворчості (*Донецький аеропорт* – символ героїзму українських солдатів, *Ловайський котел* – поганого керування слабкопідготовлених воєначальників, *Мінські домовленості* – неефективності переговорних процесів).

Асоціативне мислення як чинник семантичного розвитку мовних одиниць поповнює їхні розряди, робить їх відкритими системами. Асоціативні зв’язки алюзивного характеру як результат „якірної” реакції мовців зумовлюються активізацією фонових знань при вживанні ФО в нових контекстах: *зоряні*

війни, Борітеся – поборете!; Ідіть в окопи вошей погодуйте! (О. Ляшко); *Джамала своєю піснею розворушила душу всієї Європи* (П. Порошенко) чи у процесі створення нових ФО: *диктаторські закони* (пакет законів, прийнятий ВР, авторами яких були „регіонали” В. Колесниченко та В. Олійник), *небесна сотня* (збірна назва активістів, які загинули під час масових акцій протесту в Україні), *правий сектор* (конфедерація праворадикальних організацій), *революція гідності*. Продуктивною залишається модель ФО-неологізмів „відносний прикметник + іменник”, де прикметник, метонімізуючись, набуває значення якісного: *європейський рівень життя, галицькі традиції, українська гостинність, українська якість* (енантіосемічний вислів – висока чи низька).

Для адекватного розуміння ФО-неологізмів особливого значення набувають фонові знання: за обмеженим компонентним складом алюзивних інновацій часто приховано широкий первісний контекст і диференційований узагальнений зміст. До того ж слід враховувати тенденцію до ускладнення значення ФО в процесі функціонування та розвитку фразеологічної системи загалом.

Тенденція до мовної економії – один із значних інтралінгвістичних стимулів продукування фразеологічних неологізмів, що виявляється в прагненні мовців до раціоналізації добору відтворюваних і компактних мовних засобів фіксації та передачі соціально значущого досвіду.

Поява в сучасному українському публіцистичному дискурсі (СУПД) фразеологічних неологізмів зумовлена також тенденцією до утворення евфемізмів – непрямих позначень понять, раніше табуйованих етичними, релігійними, політичними міркуваннями. Сучасна фразеологічна евфемізація (нерідко й деевфемізація) спільно з іронією, часто сарказмом репрезентує соціально-політичний вектор: *бранка Кремля* (Надія Савченко). Спостерігається не лише кількісна, а й функціональна динаміка фразеологічної неологізації, що зумовлено сферами походження (архаїчні, професійні, жаргонні шари мови) чи подальшого поширення: *вести кулуарні торги; переключити увагу з економічних на політичні злочини; відімкнення 18 млн. користувачів від соцмереж – злий жарт,*

засіб розправи над конкурентами; безвіз отримано як заохочувальний приз від Євросоюзу (політ.); у залі так багато людей, що ніде поставити відеокамеру; підхопити інформаційну естафету (журн.); відтиснути бізнес (жарг.), так лайкнув, що ледь не забанив (журн. – про інцидент депутата М. Гавриленка з журналістом В. Крутчаком).

Фразеологічні неологізми не лише сприяють кількісному збільшенню номінативних засобів, а й є якісно необхідними номінативними одиницями, які позначають відомі явища й поняття й водночас виступають емоційно-експресивними мовновиражальними засобами. Творення ФО-неологізмів відбувається переважно з допомогою внутрішніх ресурсів мови: *драконівські комунальні тарифи; медична спільнота б'є на сполох; підкилимні ігри уряду; завдати удару по свободі слова (про указ Президента від 16.05.2017 як спробу контролювання громадського дискурсу); червона картка; чужі хай живуть за законом, свої – за „поняттями”; погорів на хабарі ще один „зłodий у законі” – міський чиновник-корупціонер. У чому камінь спотикання у справі Януковича?; Скільки юристів – стільки думок.* Словесна асоціація ґрунтується на суб'єктивному досвіді мовця, його індивідуальній асоціативній картині світу, сформованій у певному соціальному, культурному, ментальному, лінгвістичному середовищі та закріпленій у його підсвідомості. Лінгвісти пояснюють словесні асоціації як зв'язки між елементами лексичної структури тексту з іншими лексичними структурами або співвідносними з ними явищами дійсності або свідомості [2, 127].

У сучасних публіцистичних дискурсах представлено ряди номенів ключових текстоутворювальних концептів-ідей як виразників „ідейно-естетичної або прагматичної програми тексту” [7, 248], які експлікують певні архетипи, метафори, символи, будучи мобілізаційними чинниками колективної свідомості, виконують функцію організації концептуального простору, оскільки саме в них концентрація й актуалізація смислів досягає найвищого ступеня змістовності на аксіологічній шкалі соціуму [1, 3].

Отже, своєрідність лінгвоодиниць-інновацій СУПД створюється комплексом уявлень, понять, асоціацій, метафор,

які закріплюються за апелятивами, онімами, перифразами (*зелені чоловічки, оксамитові революції*). Розширення, специфікація семантики різнорівневих лінгвоодиноць-інновацій СУПД можливі завдяки актам дискурсотворення, вербальній об'єктивації в матеріалах журналів, газет, Інтернет ресурсів, соцмережі. Активне вживання інновацій у мовленні авторитетних громадян соціуму часто зумовлює символізацію цих номінацій: *С. Тигінко завдав удару по людях своєю пенсійною реформою; Зібравши в один кулак добру волю людей; я покладу край пануванню олігархів* (Ю. Тимошенко); *Фракція „Радикальної партії” – не збірна солянка олігархів. Вона щоденно стоїть на захисті інтересів громадян України* (О. Ляшко); *Влада щоденно перевіряє „больову межу терпіння” суспільства* (В. Рабінович); *Департація кримських татар – злочин без строків давності* (П. Порошенко); *Справа Януковича – те саме, що врятувати рядового Расна* (О. Горошковський); *Висунути звинувачення Сталіну та Берії у геноциді кримських татар сьогодні – те саме, що відлупцювати море* (А. Федур).

Трансформовані ФО-заголовки також демонструють поліфункціональність: є засобом врівноваження логізації викладу та публіцистичної образності; привернення уваги адресата; наближення важкого для сприймання тексту до аудиторії; поглиблення змісту; надання додаткових відтінків висвітлюваної теми. ФО – найпотужніший серед засобів впливу на адресата. Фразеологічні заголовки, побудовані на ментальних особливостях, спільному історичному досвіді, закликають до спільності думок у сприйманні та розумінні інформації.

У сучасних заголовках до текстів різних публіцистичних жанрів по-різному здійснюється модифікація форми ФО: найчастіше через поширення їхнього компонентного складу: *Не перегнути б законодавчу палицю, Піррова перемога уряду, Економіка наступає на горло вітчизняній пісні, Один у пейджинговому полі – не воїн, Друковане слово податківця – не горобець, Хто в „Укрнафті” хазяїн?*; через заміну компонентів: *„Філіп Морріс” довго запрягає, та хутко везе; Званий аукціонер не ліпший за татарина; Агент брокеру не товариш; Сім разів відміряй, щоб один раз придбати; Проти бартеру всі засоби добрі*. Рідше застосовується поєднання кількох ФО: *Порохова*

бочка приватизації, або Ведмежа послуга прокуратури; Що переважає – здоровий глузд виборця чи важка рука олігарха. Цей прийом у чистому вигляді застосовується не часто, оскільки зазвичай відбувається поєднання вже змінених (приспосованих до теми) ФО.

Гумористичний ефект досягається навіть частковим перетворенням ФО: від зміни окремої морфеми: *Пороблено в Україні до зміни слова, словосполучення, речення: Лежачого не б'ють, а добивають; Бачить око, та щось із зубом; Бензинові непереливки; Ріжуть курку, яка несе золоті яйця; Українське суднобудування сидить на міліні; Вітер перемін повернув на краще.* Сучасна трансформована ФО приверне увагу адресата оригінальністю, неповторністю, емоційністю, експресивністю, у поєднанні з підзаголовками полегшить сприйняття тексту.

Заголовків з емоційною домінантою підтексту більше, що пояснюється ширшими можливостями вираження авторської оцінки та втілення прагматичних задач автора за допомогою експресивно-емоційних засобів мови.

Рекламний текст, широко представлений нині в ЗМІ, спрямований на забезпечення надійності, тривалості та ефективності процесів комунікації, належить до числа текстів масового впливу з комунікативно-прагматичним завданням. Мета реклами – залучити адресата у свою структуру значень, спонукати його до участі в декодуванні лінгвістичних і візуальних знаків, одержати задоволення від цієї діяльності декодування. Цим пояснюється поширення явища трансформації ФО в рекламних текстах: *У здорових яснах здорові зуби; Про Fairu не сперечаються; Снікери у своєму форматі!; Не гальмує, снікерсуй!* (ФО-неологізми з використанням okazionalizmів). Двозначність рекламного тексту досягається залученням графічних засобів: *Будь у POSITIVE!, Створіть свій FREEDOM з галереєю інтер'єрів.*

Сучасні ЗМІ є мобільним засобом продукування, номінації (вербалізації), популяризації нових понять, явищ, подій сучасності, основним каналом поширення соціальних міфів, концептуалізації світоглядних домінант як ефективного способу підтримання (відновлення) цілісності колективної

свідомості соціуму. Системотвірні параметри та комунікативна значущість забезпечує мовну стійкість мовним інноваціям.

Література

1. **Дацишин Х.** Концепт „Україна” в сучасному українському політичному дискурсі : метафоричні моделі і тенденції формування національної мовної картини світу / Х. Дацишин // Комунікативна компетентність правників і їх зв'язки з громадськістю: Зб. наук. пр. – Львів : Львів. ін-т внутр. справ при НАВС України, 2003. – С. 161 – 163;
2. **Карпенко О.Ю.** Проблематика когнітивної ономастики : монографія / О. Ю. Карпенко. – Одеса : Астропринт, 2006. – 325 с.;
3. **Коч Н.В.** Дискурсивна практика міфотворчості сучасних ЗМІ (фрейм „кіборг” в українському інформаційному контенті) / Н.В. Коч // Наукова парадигма сучасного дискурсу : вектори актуальних досліджень : кол. моногр. / За заг. ред. Н.В. Коч. – Миколаїв : „Квіт”, 2016. – 272 с.;
4. **Мельник Л.В.** Культурно-національна конотація українських фразеологізмів : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / Л.В. Мельник. – Донецьк, 2001. – 18 с.;
5. **Мельникова Е.В.** Номинативная функция лексико-семантической системы языка / Е.В. Мельникова // Зб. наук. пр. // Моск. гос. пед. ин-т иностр. яз. им. М. Тореза. – 1982. – Вып. 199. – С. 173 – 186;
6. **Пауль Г.** Принципы истории языка / Г. Пауль. – М. : Изд-во иностр. лит-ры, 1960. – 500 с.;
7. **Селиванова Е.А.** Основы лингвистической теории текста и коммуникации / Е.А. Селиванова. – К. : ЦУЛ, Фитосоциоцентр, 2002. – 336 с.;
8. **Телеканали Миколаївської області** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rtp.com.ua/uk/nikolaev/8/telekanaly-mykolayivskoyi-oblasti.html>. – Назва з екрана.

ІНФОРМАЦІЙНА ОБІЗНАНІСТЬ – ЖИТТЄВО НЕОБХІДНА
СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО
ФАХІВЦЯ

Ірина Ланова (ДВНЗ „Криворізький національний університет”, м. Кривий Ріг, старший викладач)

Глобалізація світових процесів та глибокі соціально-політичні й економічні перетворення, що розгорнулися в кінці 20 століття, створили передумови для швидкого входження багатьох країн у світовий інформаційний простір. Цей час ознаменувався переходом низки країн до постіндустріального, інформаційного суспільства, у якому переважна більшість працюючих зайнята у сфері інформаційної діяльності, а основним продуктом виробництва й товаром є інформація, яка нині стала найважливішим ресурсом суспільства.

Фундаментальні знання та шляхи поведінки з інформацією мали величезне значення в усі часи, проте при переході до інформаційного суспільства стає необхідним вироблення нової соціальної стратегії для формування людини, здатної жити та діяти в сучасному інформаційному середовищі. Інформаційні процеси активно впливають на всі сторони людського життя. Використання новітніх інформаційних технологій значно підсилює цей вплив. На сьогодні швидко впроваджуються в практику нові інформаційні технології, створюються національні й міжнародні комп'ютерні мережі з різноманітними базами й банками даних, відбувається подальше зближення документа та книги, які однаково можуть бути представлені в електронному варіанті. Тому організовані та постійно актуалізовані інформаційні масиви набувають дуже важливого стратегічного значення. Щоб реалізувати свій внутрішній потенціал, досягти професійних успіхів, стати гармонійно розвиненою особистістю, сучасна людина повинна мати досить високий рівень інформаційної культури. Нині значна частина інформації фіксується на матеріальних носіях, міститься в різноманітних документах. Тому знання інформаційно-документаційних процесів, особливостей роботи з документами є невід'ємною складовою інформаційної культури людини.

Використання інформації в усіх сферах суспільного життя: політиці, економіці, науці, освіті тощо – зобов'язує професійно підготовленого фахівця вміти задокументувати інформацію, знайти її, обробити, зберегти, передати. Отже, в умовах глобальної інформатизації суспільства інформаційна обізнаність є життєво необхідною для професійної діяльності

людини. Реалізація завдань побудови в Україні інформаційного суспільства, розвитку національної інформаційної інфраструктури, її поступової інтеграції в європейський простір робить актуальною підготовку відповідних фахівців. Життя висуває нові вимоги до спеціалістів, які мають в умовах глобальної інформатизації суспільства повною мірою володіти інформаційно-технологічною компетентністю.

В умовах становлення інформаційного суспільства та впровадження електронних видів документів комп'ютерні вміння стали головною складовою майже всіх видів діяльності. Такі процеси розширюють і посилюють вимоги до комп'ютерної освіти. Упровадження в навчальний процес вищих навчальних закладів сучасних інформаційних, зокрема, комп'ютерних технологій, відкриває нові способи та дає широкі можливості для подальшої диференціації професійного навчання, усебічної реалізації творчих, пошукових, особистісно зорієнтованих, комунікативних форм навчання, підвищення його ефективності, мобільності й відповідності нинішнім запитам суспільства. Комп'ютеризація освіти – це невід'ємний компонент її удосконалення, який сприяє підготовці висококваліфікованих фахівців, конкурентоспроможних на ринку праці, здатних до компетентної та ефективної роботи за своєю спеціальністю відповідно до світових стандартів.

Важливою гуманітарною складовою в умовах викладання комп'ютерного документознавства у вищих навчальних закладах є формування мовленнєво-творчих здібностей студентів, розвиток науково-дослідницької роботи, диференціація та індивідуалізація при практичному засвоєнні студентами матеріалу, що має сприяти глибокому осмисленню та закріпленню теоретичних питань. Нині комп'ютерне документознавство перетворилося на невід'ємну частину суспільного життя, стало рушійною силою економічного зростання й водночас джерелом нових інформаційних проблем та загроз. Така тенденція розширює й ускладнює вимоги до освітнього рівня фахівців, обумовлює нові підходи до викладання комп'ютерного документознавства у вищій школі.

На сучасному етапі комп'ютерне документознавство є науковою дисципліною, що виникла з традиційного

документознавства, яке сформувалося як самостійний напрям наукової діяльності на початку ХХ століття, предметом вивчення якого стали процеси, пов'язані з пошуком, збиранням, систематизацією й поданням у користування різних видів документів. Традиційне документознавство виділилося у вигляді самостійної дисципліни, що вивчає різні форми документації, після переходу на інформаційну основу й виникнення теоретичної бази.

Комп'ютерне документознавство як комплексна наука про документ та документно-комунікаційну діяльність дає студентам системне уявлення про документ як основну складову документної комунікації, про сутність, структуру, функції, класифікацію документів, їхнє призначення та закономірності застосування у процесі документообігу. Існують різні погляди, зокрема Н. Кушнарєнко, С. Кулєшова, щодо структури вітчизняного документознавства, тенденцій його розвитку у світовому процесі. У сучасному суспільстві простежується тісний зв'язок документознавства з інформатикою. Стрімке нарощування інформаційних процесів, бурхливий розвиток комп'ютерних технологій у другій половині ХХ сторіччя привели до вибудовування документознавства в цикл наук про соціальну інформацію. У результаті цього документознавство стало найтіснішим чином пов'язане з такими дисциплінами, як: соціальна інформатика, документалістика, обчислювальна техніка й програмування тощо. Лише разом із цими науками воно має можливість на сучасному етапі ефективно розв'язувати теоретичні й прикладні завдання, пов'язані з виробництвом, передаванням, використанням, зберіганням документованої інформації. С. Слободяник висловлює своє бачення об'єктної сфери документознавства. Дослідник заперечує ототожнення понять „документ” та „інформація”, „документна” й „соціальна” інформація. Він уважає, що будь-яка документна інформація є соціальною, утім, не всяка соціальна інформація є документною. На його думку, соціальна інформація стає документною лише в разі специфічного виду людської діяльності – документування (фіксації інформації), що підтверджує класичні постулати соціальної інформатики.

Використання комп'ютерного документознавства як інноваційної технології навчання української мови (за професійним спрямуванням) ставить перед викладачами вищої школи завдання розроблення й наукового обґрунтування теоретичної моделі тестування, що є дидактичною системою, яка забезпечить результативність мовної підготовки студентів. Успішність застосування комп'ютерного документознавства в мовній підготовці студентів буде забезпечуватися тільки в тому випадку, якщо виконується комплекс педагогічних умов: розроблення й упровадження в освітній процес теоретичної моделі тестування, активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів на заняттях з мовних дисциплін, формування мотивації у студентів, відповідність матеріалу.

Відповідно до вимог Болонської декларації, у якій передбачено значне збільшення обсягів самостійної роботи студента та індивідуалізацію навчання, наша держава робить рішучі кроки до реформування системи вищої освіти. Тому самостійна пізнавальна діяльність студента – це одна з основних гуманітарних складових при викладанні комп'ютерного документознавства. Нині перед педагогами вищої школи постали нові завдання у зв'язку з появою комп'ютерного документознавства, зокрема: проведення лекційних, практичних, лабораторних занять із використанням сучасних інформаційних технологій; застосування активних методів навчання; підвищення творчої й інтелектуальної складових у навчальній діяльності; використання різних видів діяльності (навчальної, дослідницької та інших); розроблення творчих завдань, що сприяють активізації пізнавальної діяльності студентів та підвищенню мотивації до освоєння засобів і методів інформатики для ефективного застосування в професійній діяльності; удосконалення особистих умінь і навичок володіння комп'ютерними технологіями.

Ефективній організації самостійної роботи студентів значною мірою сприяє використання Інтернету як джерела інформації, як засобу, що підвищує мотивацію у вивченні мови, забезпечує індивідуалізацію, інтерактивність навчання, моделювання особливого навчального середовища і врешті-решт, підвищує якість навчання. Користуючись послугами

мережі Інтернет, студент вчиться обирати з великої кількості інформаційних джерел потрібну інформацію, аналізувати та систематизувати її. Сьогодні особливою популярністю користуються програми, пов'язані з вивченням орфографії та пунктуації, фонетики, семантики, а також програми, що здійснюють контроль знань студентів.

Використання електронних ресурсів при складанні та вивченні документів є очевидною потребою часу й зумовлене розвитком інформаційних технологій, досягненнями гуманітарної науки. Серед сучасних інформаційних технологій на особливу увагу заслуговують телекомунікаційні технології, пов'язані з Інтернет та веб-сайтами. Тому в системі сучасної освіти актуальним є знання та уміння фахівців, пов'язані з аналізом, редагуванням, наповненням, захистом веб-сайтів, які нині є ключовими елементами інформування, надання електронних послуг, електронної взаємодії організації, складання та розповсюдження документації.

Отже, використання гуманітарної складової при викладанні комп'ютерного документознавства потребує від студентів вироблення алгоритму пошуку та оброблення знайденої інформації. Робота з електронними ресурсами, що є доповненням до традиційних джерел та літератури, розвиває аналітичні здібності студента, його творчі можливості, уміння мислити та діяти нетрадиційно, а це прискорить процес професійної адаптації випускників та збільшить їхню конкурентоспроможність на ринку праці.

УРБАНІСТИЧНІ МОТИВИ В ПОЕЗІЇ ІВАНА НИЗОВОГО

Альона Манько (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Старобільськ, аспірантка)

Наук. керівник – проф. Пінчук Т.С.

У ліриці видатного українського поета І. Низового наявна чітка бінарна опозиція міста та села, при цьому концептуальний образ міста постає здебільшого в яскраво вираженому негативному ключі, тоді як село зображено омріяною ідилічною місцевістю.

Часто зображення міста в поетичних творах І. Низового ідейно-змістовно перегукується з описом міста в новелі „Intermezzo” М. Коцюбинського, де автор зображує його потворою, що намагається затиснути у своїх залізних руках щонайбільше людей, не відпускаючи їх у місця, яких ще не торкнулася цивілізація: „Здавалось, город витягує в поле свою залізну руку за мною і не пускає. Мене драгувала непевність, що тремтіла в мені: чи розтулить рука свої залізні пальці, чи пустить мене? Невже я вирвусь від цього зоюку та увійду у безлюдні зелені простори? Вони замкнуться за мною, і надаремне клацати буде кістками залізна рука?” [1, 45].

У І. Низового часто місто – це теж бездушна істота, що вичавлює в людині людину, перетворюючи її на істоту, відірвану від свого коріння, своєї землі: „Бездушине місто по краплині / Мене вичавлює з клітин / Своєї сутності, / І нині / Я ні селюк, не міщанин, / А щось таке напівввороже, / Напівсвоє, напівчуже, / Що крону множити не може / І пракорінь не береже” („Мої задріпані, захланні...”) [3, 5].

Такі художньо оформлені письменницькі погляди збігаються з міркуваннями американського соціолога й філософа техніки Л. Мамфорда, який у своїй статті „Механічний ритм життя”, розмірковуючи над згубним впливом цивілізації, зокрема технізації на людину, справедливо зазначав: „Зовнішній світ владно й невпинно нав’язує нам ці нововведення – потрібні і непотрібні, – саме цьому внутрішній світ стає більш убогим і безформним: активний відбір уступає місце пасивному поглинанню, і все це призводить людину до того, що влучно названо „занепадністю особистості” [2, 239 – 240].

Такої думки про обнулення особистості в умовах міста та „модернізованого” села дотримувався й І. Низовий. У другій частині „Диптиху про цвях” автор узагальнює свої думки саркастично-символічним умовиводом: „В цивілізованім сум’ятті, / На поцвяхованім розп’ятті / Висить улюблений наш Бог” [12, 33].

Крайній вияв відрази до міста І. Низовий змальовує у поезії „Від спеки, чи то з переляку...”, побудованій за принципом висхідної градації на основі гіперболи: „Від спеки, чи то з переляку / потріскалась навіть земля...” [4, 6]; „Живцем

відриваюсь від міста – / досмертно його не люблю; / посмертно зрікаюсь (не каюсь!) / і послуг його, і заслуг” [4, 6] та мейозису: *„Забрати б kota і собаку / й подалі втекти звідця! / Хай буде на трьох лише кістка – / я чесно на всіх поділю...”* [4, 6].

Поета ваблять мальовничі простори українських сіл, де живе народний дух, мова, традиції; просторів яких сягають авторські спомини. Саме тому в бінарній опозиції „село” – „місто” в поезиці автора І. Низовий віддає перевагу саме селу: *„Як пасує / Мені цей краєвид! / Шкода, що знову / Мені до міста їхати. / Шкода...”* („В мені селяк іще не вмер! Іще...”) [11, 25 – 26]; *„Геть попрямую, / За місто, / На Роменський шлях, / Мимо церков – / Я ж і їх би забрав із собою... / Загою / Рану / Цілющими травами / В рідних полях...”* („Суми – не ті...”) [13, 57]; *„Не збулась / Міщанська моя / Мрія / Хоч на день поїхати / В село... / Добре, / Що солом'яне тепло / Споминів / Мене у місті / Гріє!”* („Не збулась...”) [6, 33].

І. Низовий неодноразово пише про свою духовну самотність у Луганську – місті, якому він віддав багато років свого життя. Автор почувається чужим у ньому не через хронічну нелюбов до міст як типів населених пунктів загалом, а через те, що це місто, на його думку, втратило народну пам'ять, зросійшилось: *„...Не приріс / я до міста... Хоч питва і їжі / вистачає, старому, / та скрізь / я не свій... / Випадковий заїжджий”* („Відірвавсь від села й не приріс...”) [4, 7]; *„Я не прожив життя своє, а згаяв / У місті, де постійно був чужим, / Де найсвітліші мрії занехав / І, крім хвороб, нічого не навив”* („Я не прожив життя своє, а згаяв...”) [8, 17]; *„І я втівав тоді із міста / В недоросійщене село... / Село відроджувало знов / Мою праукраїнську павіть, / Мою прамову-пралюбов”* [5, 33]; *„Я – пасинок східного міста, / Де зуби москаль вискаля. / Болить моя совість нечиста / Й з-під ніг утікає земля”* („Я – проклятий син комуніста...”) [13, 14]; *„З намулу минулого все виринає / То вулиця Леніна, то Косіора, / То квартал начдива, то площа комкора... / А вулиці нашої в місті немає! / Всі назви – ненаші подвійно й потрібно: / Несвітло-несвійські, московсько-совковські, / А наше, прарідне, хтось ніби прикоськав... / Нам вулиці нашої конче потрібно!”* („З намулу минулого все виринає...”) [7, 48]; *„Моя мова – не та, / і ментальність – не та,*

/ і мета не така – протилежна, / не сприймають мене / пролетарські міста, / зневажаючи все незалежне...” („Схід і справді – справа тонка...”) [9, 32 – 33].

Зовсім іншої думки поет про „міста районного масштабу”, які він яскраво вимальовує через систему епітетів, зорових та слухових образів: „...*Міста районного масштабу / Приземкуваті і непоказні*”, „*Свою сільську, свою нехитру звабу / Вони дарують гостеві, мені*”, „*Пахучий – від околиць до околиць – Тут хліб печуть, / Первісний, як земля*”, „*До площ міських дохлюпують поля*”, „*Столиці колоскової провінції / І коліски народної судьби*” („Люблю міста районного масштабу...”) [10, 17].

Отже, у поетичній творчості І. Низового чітко простежується наявність бінарної опозиції „село” – „місто”. При цьому урбаністичним мотивам у своїх віршах автор приділяє менше уваги порівняно з сільськими. Образ міста в ліриці І. Низового здебільшого змальовано в різко негативному ключі, виняток становлять лише провінційні міста, що поряд із сільською місцевістю зображені поетом із щирою любов'ю та відтінком ідилії.

Література

- 1. Коцюбинський М.** Intermezzo: вибрані твори / Михайло Коцюбинський. – К.: Знання, 2017. – 287 с.;
- 2. Мамфорд Л.** Механический ритм жизни / Л. Мамфорд // Иностранная литература. – 1966. – № 1. – С. 239 – 240;
- 3. Низовий І. Д.** Білопілля-Верхосулля / І. Д. Низовий. – Луганськ: Укрроспромаш, 1997. – 68 с.;
- 4. Низовий І. Д.** Біополе Білопілля / І. Д. Низовий. – Суми: ВВП „Мрія» ТОВ, 2007. – 88 с.;
- 5. Низовий І. Д.** Вівтар / І. Д. Низовий. – Луганськ: Вид-во „Райдуга” Луганської організації СПУ, 1995. – 120 с.;
- 6. Низовий І. Д.** Джерело у ясних ясенях / І. Д. Низовий. – Луганськ: Русь, 2000. – 48 с.;
- 7. Низовий І. Д.** Жура за журавлями / І. Д. Низовий. – Луганськ: Глобус, 2003. – 100 с.;
- 8. Низовий І. Д.** Покотьоло / І. Д. Низовий. – Новоайдар: Спілка журналістів України, 1994. – 48 с.;
- 9. Низовий І. Д.** Самопізнання / І. Д. Низовий. – Луганськ: ПП Афанасьєва В. І., 2006. – 100 с.;
- 10. Низовий І. Д.** Тобі моє серце / І. Д. Низовий. – Донецьк. – 1980. – 64 с.;
- 11. Низовий І. Д.** Хрущі над вишнями /

І.Д. Низовий. – Луганськ : Шлях, 1999. – 96 с.; **12. Низовий І.Д.** Це – мій вертеп... Лірика відчаю і надії / І.Д. Низовий. – Луганськ : Луганська обласна організація СПУ, 1996. – 76 с.; **13. Низовий І.Д.** Я з такої глибинки / І.Д. Низовий. – Луганськ : Русь, 1999. – 76 с.

ФРАЗЕОГРАФІЧНЕ ТЛУМАЧЕННЯ КОНОТАТИВНОГО АСПЕКТУ СЕМАНТИКИ ДІАЛЕКТНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

Лариса Мельник (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, доцент)

Проблеми фразеографічної розробки конотації фразеологізмів досліджувалися в роботах В. Білоноженко, В. Говердовського, Т. Лиховидової, В. Мокієнка та ін.

Мета нашої розвідки – визначити й систематизувати індикатори експлікації конотативного аспекту семантики фразеологічних одиниць (ФО) у діалектних словниках.

Під конотацією найчастіше розуміють імпліцитно існуючі в семантичній структурі фраземи суб’єктивні елементи, що виражають ставлення відображаючого суб’єкта до відображуваного фрагмента об’єктивної дійсності [1, 70]. Проте поняття *конотація* не обмежується лише емоційно-оцінними й стилістичними компонентами фразеологічного значення. Семантичні конотації створюють асоціативно-образне, символічне, культурно-історичне тло одиниць мови, виражаючи її національну специфіку [5, 248].

Такі вимоги до словникової статті, як стислість, відсутність стилістично забарвлених слів, етимологічних показників тощо, залишають „у підтексті” численні конотативи. Частина експресії фразеологізмів у словниковій дефініції експлікується насамперед у вигляді показників високого ступеня ознаки, інтенсифікації дії: „надзвичайно”, „сильно”, „дуже”, „дуже сильно”, „найвищою мірою”, „занадто”, „зовсім” та ін. Пор.: *ані гарампаш* „зовсім нічого не мати” [2, 38]; *весела як гермечка* „дуже весела” [2, 39]; *мати гонору по очі* „бути занадто пихатим” [2, 42]; *до ґрунту* „повністю знищити” [2, 46]; *впахати са до мыйшачой діры* „сильно засоромитися” [2, 50]; *піти як дуга* „надмірно пити” [2, 53].

Експресивні елементи, на які вказує дефініція ФО, можуть уноситися й через добір синонімів, як-от: лемк. *бра́ти як ба́ран на ро́гы* „брати багато, нахабно” [2, 19], *оголіти без брытвы* кого „обдерти, оголити, обікрасти” [2, 23]; сх.-слоб., сх.-степ. як *во́вк на зіркі́*, з сл. дивітися, глядіти „зовсім, аніскільки (не розумітися на чомусь)” [4, 32], як з *води́*, з сл. вірости „дуже, сильно, високо” [4, 33].

У вигляді авторських зауважень, уміщених у дужках, функціонально-стилістичних ремарок, які складають разом глосу словникової статті, експлікуються (хоч і непослідовно) емоційно-оцінні та функціонально-стилістичні елементи конотації. Наприклад, у словнику М. Онишкевича останні представлені ремарками **звич.**: *вилу́чувати гроше́во* „давати гроші замість землі” [3, I, 102 – 103]; **етн.**: *від опира́ ради дати* „мати, вжити засоби проти упиря” [3, I, 116]; **астр.**: *пола́маний віз* „Ведмедиця” [3, I, 125]; **заст.**: *відходіти під дёрном поле* „пройти поле з куском „морогу” на голові на знак присяги, що воно є власністю того, хто йде під „морогом” [3, I, 133]; **церк.**: *Дані́л’а стовпника* „день св. Данила” [3, I, 204].

На наш погляд, більш доцільно було б подавати вказівку на схвальне чи несхвальне ставлення мовців до означуваного в дужках у складі дефініції, оскільки оцінна навантаженість – провідний елемент семантики ФО.

Найбільше індикаторів семантичної й культурно-національної конотації знаходимо в словнику В. Ужченка. Вони використовуються автором на рівні глоси і являють собою: 1) посилання на спосіб фразеологізації: *плести́ плетінку* „говорити неправду, обманювати” („тавтологічне посилення семантики й експресії слова **плести**”) [4, 98]; 2) етимологічний індикатор: *зав’язати́ о́чі* „вийти заміж, одружитися” („крім прямого значення прототипу, коли після заміжжя молодиця повинна була покривати голову, – пор. вирази *зав’язати голову, голівоньку, косу, коси; хустку*, – за О. Потєбнею, слово **зав’язати** має ще й символічне значення: „знищити”. Зав’язати очі – тут первісно насунути низько хустку на очі”) [4, 90]; 3) етнокультурний індикатор: *бикі́ кра́сти*, етн. „назва весільного обряду” („На другий день весілля гості стараються забрати зі столу молодих „бики” (пляшку шампанського,

горілки, дві ложки, гілочки калини), а дружка й дружок повинні їх викупити, тобто виконати завдання тих, хто забрав „бики”, – заспівати, затанцювати тощо”) [4, 21]; 4) посилання на сферу первісного уживання: *куці обійма́ти*, мілц. („міліцейське”) „сидіти в засідці” [4, 75]; 5) індикатор локалізації: *застовб́ичити місце у Кружиліна в огоро́ді*, місц. („город Кружиліна виходить на кладовище”) [4, 82]; 6) пояснення значення слова-компонента ФО: *одцибе́нювати ве́ршу* „голосно говорити, кричати, повчати інших” („*верша*, зневажл. – рот”) [4, 27]; 7) вказівка на доцільність уживання: *на вербі знайти́* кого „народити дитину” („частіше в розмові з маленькими дітьми”) [4, 27].

Часто між названими індикаторами конотації неможливо провести чітку межу. З одного боку, це пов’язано з дифузністю самого об’єкта експлікації: конотація ФО – переважно імпліцитна й має багато різновидів, а з іншого – відсутністю вироблених критеріїв і параметрів, за якими має здійснюватися її фразеографічний опис.

Функцію уточнення конотації виконує ілюстративна частина діалектних словників, подаючи реалізацію ФО в контексті. За відсутності глоси ілюстративні приклади є єдиною „конотативною опорою” дефініції. Наприклад, у ФО *на заборі розписáтися* „жити подружнім життям не зареєструвавшись, на віру” („*Зійшлися, на заборі розписалися та й живуть. Не так, як люди*”) [4, 54] фразовий контекст „не так як люди” виводить на перший план конотативний компонент значення виразу, робить конотацію прозорою: ситуація оцінена негативно, тому що суперечить загальноприйнятим моральним устоям. Ілюстративна частина може компенсувати недодану в дефініції та глосі конотативну інформацію, а також нюансує вибір ФО в процесі дискурсу.

Отже, оптимальний добір індикаторів конотації й висока якість ілюстративного матеріалу в словниках полегшує для їхніх читачів декодування найрізноманітніших фразеологічних контекстів і використання їх у власному мовленні. Подальша деталізація індикаторів фразеографічної експлікації конотативного аспекту значення ФО має полегшити завдання комплексного представлення конотації фразеологізмів у

словниках різного типу й допомогти при створенні конотаційного словника української фразеології.

Література

1. Білоноженко В. М. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів / В.М. Білоноженко, І.С. Гнатюк. – К. : Наук. думка, 1989. – 156 с.;
2. Вархол Н. Фразеологічний словник лемківських говірок Східної Словаччини / Н. Вархол, А. Івченко. – Братислава: Словацьке пед. вид-во, 1990. – 259 с.;
3. Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок / Онишкевич М.Й. – К. : Наук. думка, 1984. – Ч. 1 – 2;
4. Ужченко В.Д. Фразеологічний словник східнослобожанських і степових говірок Донбасу / В.Д. Ужченко. – Луганськ, 1997. – 143 с.;
5. Українська мова. Енциклопедія / Ред. кол. : В.Н. Русанівський, О.О. Тараненко (співголови), М.П. Зяблюк та ін. – К. : Укр. енцикл., 2000. – 752 с.

ФРАЗЕОГРАФІЧНИЙ ДОРОБОК В. УЖЧЕНКА ЯК ОСНОВА УКЛАДАННЯ ІНШИХ ДІАЛЕКТНИХ СЛОВНИКІВ

Ірина Мілева (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, доцент)

Розвиток української фразеографії кінця ХХ – початку ХХІ ст. значною мірою пов'язаний із доробком професора Віктора Дмитровича Ужченка. Наукові статті вченого містять різні теоретичні аспекти розробки словників: реєстр словника, структура словникової статті, використання стилістичних і граматичних ремарок тощо. Ретельне вивчення фразеографічної праці та фразеологічного фонду української мови стало поштовхом до укладання вченим, наприклад, „Фразеологічного словника української мови” (1998).

Але особливе зацікавлення вченого викликали проблеми створення саме діалектних фразеологічних словників. Надрукувавши „Матеріали до укладання фразеологічного словника східнослобожанських і степових говірок” у 1993 р., які були набрані самим автором на машинці та „розмножені” тиражем усього в 100 примірників з того „набору”, В. Ужченко

розпочав нову сторінку в дослідженні, систематизації й характеристиці діалектних фразеологічних одиниць.

Через 8 років друком вийшло уже 6 видання словника. У ньому розкрито значення фразеологізмів (ідіомів), подано їхню стилістичну характеристику, усі вислови паспортизовані й подекуди ілюстровані контекстами, широко подаються історичні, етимологічні й культурно-національні коментарі. Цей науковий, диференційний словник містив уже 8126 фразеологізмів [1]. Матеріали цього словника та його попередніх видань були й залишаються основним джерелом для вивчення багатьох аспектів діалектної фразеології (назвімо хоча б дисертаційні роботи Д. Ужченка „Семантика українських зоофразеологізмів в етнокультурному висвітленні” (2000), Р. Міняйла „Активні процеси в ареальній фразеології сходу України” (2001), Л. Мельник „Культурно-національна конотація українських фразеологізмів” (2001), автора розвідки (І. Мілевої) „Евфемізація і дисфемізація у фразеотворенні говірок сходу України” (2005), Н. Скоробагатько „Концептуалізація фразеологічного соматичного коду в східнослобожанських і східностепових говірках” (2009), О. Шкуран „Національно-культурне підґрунтя компаративних фразеологізмів східнослобожанських і східностепових говірок Середнього Подінців'я” (2011), Т. Д'якової „Фразеологічна репрезентація мовної картини світу в українських східнослобожанських говірках” (2011), І. Царьової „Етнокультурна семантика в обрядовій фразеології східнослобожанських говірок” (2013) та ін.).

Різні видання „Фразеологічного словника східнослобожанських і степових говірок Донбасу” В. Ужченка і Д. Ужченка стали зразком і для укладання інших фразеографічних праць. Ретельно вивчаючи словники, ми, наприклад, звернули увагу на те, що більшість діалектних фразеологізмів мають евфемістичний характер: деякі з них відбивають рудименти давнього табу, тому уживають такі фразеологізми, аби відвернути „лихий” вплив прямих найменувань, а іноді й спрямувати розвиток події до бажаного результату; інші ж допомагають уникнути комунікативного конфлікту.

Вибравши евфемістичні фразеологізми зі словників та інших наукових розвідок В. Ужченка, додавши власне зібраний матеріал, ми зробили спробу укласти евфемістичний словник східнослобожанських говірок. Поки нам вдалося видрукувати лише „Матеріали до евфемістичного фразеологічного словника”.

Маємо такі результати. Евфемістичні фразеологізми, подані в словнику, представляють три основні функційні типи діалектних висловів: 1) магічно-заборонні, уживання яких зумовлено вірою в магію слова (тому, наприклад, у досліджуваних говірках мовці уникають питання „Куди?”, вірячи, що воно накликає нещастя, завдає шкоди, а відповідають: *на кудикину гору; бикам хвосту крутити*); 2) маскувальні фразеологізми, до яких мовці звертаються з метою завуалювати реалію-назву, запобігти комунікативному конфлікту, не створювати для співрозмовника почуття дискомфорту (замість „зраджувати” – *працювати в нічну зміну*); 3) пом’якшувально-меліоративні евфемістичні фразеологізми, уживання яких зумовлено міркуванням увічливості, прагненням подати що-небудь у прикрашеній формі (*розуму не набрався „дурний”*).

Пропоновані матеріали до словника укладено за ідеографічним принципом. Зафіксований матеріал поділено на семантичні поля, у межах яких виділено семантичні ряди, наприклад, сферу подружнього життя представляють фразеологізми таких семантичних рядів: „відмовити під час сватання”, „отримати відмову під час сватання”, „жити разом, не зареєструвавши шлюб”, „нецнотлива молода”, „незаймана дівчина”, „незайманий хлопець”, „дівчина (жінка)-зрадниця”, „чоловік-зрадник”, „зраджувати / зрадити в подружньому житті”, „стати вагітною поза шлюбом”, „бути (стати) вагітною”, „про народження дитини (у розмові з малими дітьми)”, „посваритися / сваритися (про чоловіка й жінку)”, „розлучитися / розлучатися”. Крім названої сфери, східноукраїнська фразеологія продуктивно поповнює й інші семантичні поля: фізіологічні процеси людини; пороки і вчинки; непривабливі риси людини, її інтелектуальні здібності; смерть.

У межах одного семантичного ряду фразеологізми розташовано за алфавітом.

Словникова стаття містить: 1) реєстровий фразеологізм; 2) показ синтаксичної сполучуваності фразеоформи (за потреби); 3) ілюстрації текстовими уривками з говіркового мовлення (за наявності матеріалу); 4) паспортизацію; 5) довідкову частину (історико-етимологічні, лексичні або народознавчі відомості про фразеологізм чи його компоненти), яку позначено знаком *. Так, у семантичному ряді „ударити” записано реєстровий фразеологізм *дати в нюшку* в такій словниковій статті: *Дати в нюшку* кому. – Хто ж дав тобі в нюшку? Горе ти моє! (Старб). Білк, Обор, Ствч, Шап. **Нюх, нюшка* – псевдоутворення від дієслова *нюхати*, власне, „дати в ніс”.

Своєрідність словника полягає в тому, що не всі фразеологізми подано в початковій формі (у традиційному розумінні). Наприклад, у семантичному ряді „Про народження дитини (у розмові з малими дітьми)” записуємо дієслово у формі минулого часу, маркуючи в однині чоловічим родом: *під куцем лежав, найшовся (знайшовся) у вишні*.

Фразеологізми, компоненти яких можуть змінювати фонетичну, граматичну форму, замінюватися спільнокореневим словом чи абсолютним синонімом, подано в одній словниковій статті, наприклад: *переплутати (перепутати) койку, дати гарбуз (гарбуза), в огороді (в городі) найшли (знайшли), наставляти (ставити) рога (роги)*. У словнику зафіксовано чимало фразеологізмів із вільним порядком компонентів: *горшки побити – побити горшки, з дерева впасти – впасти з дерева*. У такому разі фіксуємо лише частіше вживану форму. Факультативний компонент фразеологізму подаємо у квадратних дужках: *[жива] риба наснилась, [як] голодний цуцик, ловити рибу [в кроваті]*.

У словнику зафіксовано кілька полісемантичних фразеологізмів, наприклад, вислови *глобус ковтнути (проковтнути), глобус (глобуса) з’їсти, глобус носити* вживають з двома значеннями: 1. „Бути вагітною”, 2. „Товстий”. Такі фразеологізми записано в обох семантичних рядах.

Словник містить близько 2 500 ідіом, фразеологічних єдностей і сполучень, кілька паремій (наприклад, *хто женився на красивій, той рогатим став буксиром*).

Підкреслимо, що реєстр словника побудований здебільшого на матеріалах праць В. Ужченка, зокрема „Фразеологічного словника східнослобожанських і степових говірок Донбасу”, підготовленого у співавторстві з Д. Ужченком. Відбиває відпрацьовану, перевірену й доведену професором концепцію укладання фразеологічного діалектного словника і структура наших „Матеріалів...”.

Вилучений східноукраїнський фразеологічний склад може стати частиною загальнонаціональної праці, написаної на основі робіт з фразеології чи діалектології.

Література

1. Ужченко В. Д. Фразеологічний словник східнослобожанських і степових говірок Донбасу / В. Ужченко, Д. Ужченко. – Луганськ : Альма-матер, 2011. – 535 с.

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В МАЙБУТНІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Тимофій Мороз (ДВНЗ „Криворізький національний університет”, м. Кривий Ріг, студент)

Наук. керівник – ст. викл. Ланова І.В.

Розвиток науки та техніки в епоху НТР вимагає вирішення завдань, що пов’язані з термінологією, яка в наш час отримала статус самостійної лінгвістичної дисципліни.

Метою роботи є встановлення й лінгвістична інтерпретація словотвірної структури електротехнічних термінів, визначення специфіки процесів словотворення у досліджуваній терміносистемі.

Галузеві термінології (тобто сукупності термінів конкретних галузей) називають терміносистемами, або термінологічними системами.

Як відомо, більшість термінів-слів сучасної української мови твориться так званим морфологічним способом. У ньому чільне місце посідає деривація за допомогою афіксальних морфем: префіксів, суфіксів, префіксів і суфіксів одночасно. Для

творення нових назв цим способом електротехнічна термінологія користується певним арсеналом словотвірних афіксів і моделей. За усталеними моделями творяться й терміни – складні слова, абрєвіатури.

У складі української електротехнічної термінології є значна кількість термінів, що утворилися внаслідок одночасного приєднання до твірної основи префіксів і суфіксів, які виконують у словах різну функцію. Префіксально-суфіксальний спосіб термінотворення відзначається відносною продуктивністю при творенні досліджуваної термінології. Продуктивними можна назвати такі префікси: *без-, ви-, на-, пере-, роз-* та суфікси *-ач(-яч), -атор, -ація, -ен(-ення, -яння), -ість, -к, -н, -ник, -ни(я), -ов, -чик, -ян*.

За структурно-морфологічними ознаками та способом і характером сполучення основ іменникові композити можна поділити на такі типи:

- Складні електротехнічні терміни, першою частиною яких є прикметникова основа, а другою іменникова безсуфіксна та ускладнена суфіксом: *автогенератор, автодин, електроавтоматика, електродвигун, електролічильник*.

- Складні терміни, перша основа яких числівникова, а друга – іменникова. Наприклад: *двоелектродний, двожилийний, двоканальний, двофазний, першоелемент, трифазний, чотириелектродний, чотириполюсний*.

- Складні терміни, першою частиною яких є займенникова основа *сам*, а другою дієслівна або відіменна: *самоблокування, самовипромінювач, самодвигун, самоіндукція, самосинхронізація*.

- Складні терміни з першою прислівниковою та другою іменниковою основами, наприклад: *багатоватний, багатожильний, багатокаскадний, багатозафазова* (іонізація) тощо. Утворюються переважно електротехнічні терміни-прикметники.

- Окремою групою серед складних термінів виділяються слова з іншомовними елементами *...граф, ...метр, відео..., гідро..., електро..., магніто..., радіо..., теле..., термо..., фото...* (вживаються або в препозиції, або в постпозиції).

Продуктивними префіксами та префіксоїдами при творенні досліджуваної термінології є такі: **ви-, за-, на-, пере-, роз-, авто-, мікро-, пів-, напів-**.

Порівняно з префіксацією, суфіксація є більш поширеним способом творення електротехнічних термінів. У їх творенні беруть участь суфікси: **-ач, -ість, -ія (-ція, -ація), -к(а), -н (-ння) та -тор (-атор)**.

Творення українських електротехнічних термінів відбувається за допомогою сполучних морфем **-о-, -е-** і без них. Наприклад: *хвилемір, вогнезахист, частотомір, шумомір, варметр, генріметр, фарадметр*. Буває чисте основоскладання, тобто поєднання лише основ, наприклад: *відеосигнал, радіоелектроніка, радіометр* та ін. Але часто трапляється й основоскладання, що супроводжується суфіксацією, наприклад: *автотрансформаторний, високочастотний, телесигналізація*.

Серед словотворчих засобів поповнення лексичного складу української електротехнічної термінології важливе місце належить абрєвіації. У досліджуваній термінології можна виділити такі структурні типи абрєвіатур: **а) ініціальні, б) комбіновані (змішані), в) графічні (умовні) скорочення**.

Двокомпонентні терміносполуки за структурою можна поділити на:

1. **Прикметник+іменник**, які, своєю чергою, поділяються на: а) складені терміни, в котрих обидва слова мають термінологічний характер, наприклад: *амплітудний дискримінатор, вакуумний вимикач, електричний вимикач, реостатне гальмування, фазний дискримінатор, циклотронний резонанс*; б) складені терміни, в яких **іменник** є терміном – виразником родового електротехнічного поняття, **прикметник** – нетермінологічного характеру, наприклад: *активна потужність, вхідна ємність, паперовий конденсатор, ударна іонізація, холодний катод*; в) складені терміни, у яких **іменник** – **загальноживане слово**, а прикметник є терміном, наприклад, *вольт-амперна характеристика, лейденська банка, штепсельна вилка, частотна характеристика*.

2. Друге місце серед двокомпонентних термінів-словосполучень посідають моделі **іменник+іменник**. Серед них виділяються такі моделі: а) іменник + іменник у родовому

відмінку, наприклад: *блок живлення, вакуум опору, вимірювання струму, зсув фаз, обмотка збудження, сила струму, чергування фаз*; б) конструкція **іменник+іменник** включає також і так звані „фамільні терміни”, наприклад: *закон Ома, лавина Таундсена, місток Уістона, постійна Фарадея, струми Фуко, тесламетр Холла* тощо.

Широко представлені в українській електротехнічній термінології **трикомпонентні** терміни, серед яких модель **іменник+прикметник+іменник** займає одне з перших місць. Ці терміни можна поділити на дві групи: а) терміни, у яких основне термінологічне значення виражене групою „**прикметник + іменник у формі родового відмінка однини**”, наприклад: *використання електричної енергії, гасіння магнітного поля, охолодження електричних машин, чутливість вимірювальних приладів*; б) складені терміни, у яких **всі три слова мають термінологічний характер**: *вектор електричної індукції, імпульс електромагнітного поля, підсилювач електричних сигналів, щільність електричного струму*.

В електротехніці спостерігається тенденція до широкого використання багатоконпонентних **термінів-словосполучень**. Це пояснюється прагненням виразити нові диференційні ознаки поняття, надати терміну більшої семантичної точності. Чотирикомпонентні утворення складають близько 10% термінів-словосполучень.

Поповнення електротехнічної терміносистеми відбувається шляхом запозичення з інших мов. Найбільша кількість запозичень припадає на долю **латинізмів** та **грецизмів**, наприклад: *детектор, ігнітрон, трансформатор, модулятор*.

Серед електротехнічних термінів наявні також п'яти- та шестикомпонентні моделі. Аналіз показав, що ці моделі отримані головним чином шляхом ускладнення термінів більш простої конструкції. У досліджуваній термінології вони не відзначаються значною продуктивністю.

Отже, практика показує, що реально існуючу термінологію не можна обмежувати **однослівними термінами**. Вивчення професійних підсистем свідчить про те, що понад 70% спеціальних понять передаються не окремими словами-

термінами, а різного типу словосполученнями.

Література

1. **Українська** електротехнічна термінологія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=energy&id=924&start=5;
2. **Деривація** [Електронний ресурс] / Вікіпедія. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Деривація>;
3. **Словотвір** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Словотвір>.

КОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ ЛІНГВОДИДАКТИЧНОГО АНАЛІЗУ ТЕКСТУ

Алла Нікітіна (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, професор)

Аналіз тексту в українській лінгводидактиці не втрачає актуальності, оскільки є одним з найефективніших методів навчання мови, що потребує вдосконалення відповідно до нових лінгвістичних досліджень, наукових розробок з психолінгвістики, психології, теорії комунікації, дидактики та інших дисциплін, спрямованих на формування мовної особистості. Лінгводидактичний аналіз тексту здійснює словесник – учитель, викладач, методист. Цей вид аналізу полягає в оцінюванні навчальних, розвивальних і виховних функцій мовних одиниць та категорій тексту, а також передбачає вироблення стратегії роботи з текстовим навчальним матеріалом. У цій діяльності словесник спирається на засади різних гуманітарних наукових дисциплін, насамперед тих, що допомагають розвивати пізнавальні здібності учнів і студентів, їхній внутрішній рефлексивний досвід, сприяють формуванню концептуальної й мовної картини світу.

Метою цієї публікації є характеристика когнітивного аспекту лінгводидактичного аналізу тексту, насамперед ключових засад когнітивної лінгвістики, на які спирається українська когнітивна лінгвометодика.

Беремо до уваги те, що лінгводидактичний аналіз тексту є процесом визначення словесником навчальних, розвивальних і виховних функцій тексту – його дидактичного потенціалу; це

технологічна розробка, що містить визначення мети й змісту навчання на основі тексту, упорядкованість процесу роботи з текстом як дидактичним матеріалом, поділ цієї роботи на етапи й операції, прогнозування результатів репродуктивної та творчої діяльності на основі тексту та певних концептів, актуалізованих читачем або слухачем. Основними етапами лінгводидактичного аналізу є: професійне читання тексту; визначення його навчально-виховних характеристик; здійснення фахового лінгвістичного аналізу тексту з методичним коментарем, аналіз тексту в єдності структури й семантики, передбачення особливостей сприймання текстової інформації, прогнозування результату аналізу; розроблення завдань за змістом тексту з урахуванням мети навчання, планування завдань для корекції та оцінювання роботи.

Лінгводидактичний аналіз супроводжується лінгвістичним, методологічними й методичними аспектами якого відображені в роботах А. Загнітка, І. Кочан, В. Мельничайка, М. Пльонкіна, О. Селіванової, М. Шанського та ін. Дослідники переважно звертаються до аналізу художнього тексту. В українській лінгводидактиці обґрунтування лінгвістичних засад методики аналізу художнього тексту започаткували І. Ковалик, І. Кочан, М. Плющ, Л. Мацько та ін.; завдання лінгвістичного аналізу на уроках української мови визначили О. Біляєв, І. Борисюк, М. Вашуленко, Т. Донченко, П. Кордун, Л. Мацько, М. Пентилюк, К. Плиско, Г. Шелехова та ін. Так, учені доводять, що в процесі навчання аналізу художнього тексту необхідно брати до уваги цілісний контекст художнього мовлення в певному творі, насамперед поетичному, виділяти „ті мовні засоби, за допомогою яких подається ідейно-емоційний зміст літературного твору й охарактеризувати прийоми образно-естетичного використання автором мовних елементів різних рівнів” [2, 388]. Підтримуємо думку В. Олінчук про те, що „поетичний твір настільки монолітний за своєю структурно-семантичною цілісністю, що вилучити що-небудь без втрати загальної концептуальної та естетичної спрямованості надзвичайно важко” [4, 384].

Методисти наголошують на важливості пізнавальних дій у процесі аналізу, зокрема на розумінні мовних одиниць і

позначених ними реалій, умінні співвідносити слово (морфему, словосполучення, речення) з певними явищами дійсності. Також необхідно вміти визначати функції мовних одиниць, сприймати й уживати їх у контексті [3, 31]. За влучним висловом Т. Ван Дейка, „розуміння тексту передбачає не тільки знання мови, а й знання світу” [1, 87]. Інформація про світ, відтворена в художньому мовленні, пов’язана з індивідуальним досвідом, психологічними особливостями учасників спілкування.

Для словесника під час лінгводидактичного аналізу важливо розуміти, що саме засобами тексту читач отримує нові для себе знання й можливість оперувати ними відповідно до ситуації. Тому методика аналізу тексту спирається на здобутки когнітивної лінгвістики – напряму мовознавства, у якому мова розглядається як засіб отримання, зберігання, обробки, переробки й використання знань. Цей напрям, за О. Селівановою, досліджує способи концептуалізації й категоризації певною мірою інтеріоризованої дійсності та внутрішнього рефлексивного досвіду [7, 213].

У процесі лінгводидактичного аналізу тексту враховуємо властивість когнітивної лінгвістики розглядати мову „як пізнавальне знаряддя кодування та трансформації знань” [7, 213], зважаючи на те, що „мова є не лише внутрішньою здатністю людини, а й надана людині ззовні та створена незалежно від конкретного індивіда, нав’язуючи йому при засвоєнні свій спосіб категоризації й концептуалізації світу та внутрішнього рефлексивного досвіду етносу” [7, 214].

На всіх етапах лінгводидактичного аналізу словесник певним чином реалізує головні завдання когнітивної лінгвістики й лінгвокогнітивного аналізу тексту. Це аналіз природи мовної компетенції людини; визначення специфіки процесу категоризації та концептуалізації; опис організації внутрішнього лексикону; пояснення когнітивної діяльності людини у процесах породження, сприйняття й розуміння мовлення, комунікації; дослідження пізнавальних процесів і ролі природних мов у їхньому здійсненні; установлення співвідношення мовних структур із концептуальними тощо [7, 214].

Слід враховувати, що лінгвокогнітивний аналіз тексту „передбачає не тільки і не стільки самодостатній мовленнєвий і

мовний аналіз, скільки аналіз через мову й мовлення процесів сприйняття (розуміння) і продукування тексту, що вимагає залучення знань про такі психічні процеси, як пам'ять, уява, чуттєве сприйняття тощо” [6, 171]. Когнітивна інтерпретація, на думку Т. Романової, вимагає аналізу смислових опор у пізнавальній діяльності читача, смислової структури тексту, процесу інтеграції концептуальних ознак, формування змісту й обсягу концепту в читацькій свідомості; урахування не тільки знань про мовні значення й умінь зчитувати непрямі значення, але й фонових знань і стану читача [6, 171].

Слушно зауважують дослідники, що не варто ототожнювати концептуальний і семантичний види аналізу, коли аналізується не концепт як форма знання, „пережите поняття”, його структура, зміст, процес формування, а тільки значення мовної одиниці, семно-семемна структура слова, що називає концепт [6, 173]. Найважливішим етапом лінгвокогнітивного аналізу є когнітивна інтерпретація результатів опису семантики мовних одиниць: саме на цьому етапі мовні дані „переводяться” в когнітивні, що дозволяє моделювати концепт. Таким чином, концептуальний аналіз, що містить різні методики когнітивної лінгвістики, є логічним продовженням традиційного семантичного аналізу[6].

Метою когнітивної лінгвометодики є опанування учнями мовних одиниць як концептів – глибинних значень розгорнутих змістових структур тексту, що є втіленням мотивів та інтенцій автора, з метою формування умінь адекватного сприймання текстової інформації та створення усних і писемних текстів відповідно до комунікативної інтенції, розвитку пізнавальної активності, підвищення інтересу до вивчення української мови, виховання національної самосвідомості, поваги до мовних традицій українського народу й бажання наслідувати естетичні й етичні норми спілкування [5, 334]. Мета когнітивного аналізу поетичного тексту під час вивчення української мови – визначення ролі мовних одиниць на позначення наявних ключових концептів як засобів і способів реалізації комунікативної інтенції в образній формі, формування цілісного естетичного розуміння поетичного слова й виховання гуманістичного світосприймання.

Отже, спираючись на засади когнітивної лінгвістики, методист здійснює лінгводидактичний аналіз, прогножуючи мету роботи з текстом у певній навчальній ситуації. Когнітивний аналіз у методиці навчання української мови розглядаємо як частину комплексного структурно-семантичного аналізу тексту, що передбачає і традиційні елементи (виразне читання твору, визначення й усвідомлення теми та головної думки, значення заголовка, засобів і способів організації та стилістичного навантаження мовних одиниць у висловлюванні, характеристики інтонації, пауз, комунікативної тональності тощо, і – визначення ролі ключових концептів для розуміння смислу образного висловлювання, що презентує певний жанр мовлення.

Література

1. Ван Дейк Т.А. Язык. Познание. Коммуникация / Т.А. ван Дейк ; пер. с англ. ; сост. В.В. Петров ; под ред. В.И. Герасимова; вступ. ст. Ю.Н. Караулова и В.В. Петрова. – М. : Прогресс, 1989. – 310 с.; **2. Кочан І.М.** Лінгвістичний аналіз тексту: навч. посіб. / Ірина Миколаївна Кочан. – 2-ге вид., переробл. і доп. – К. : Знання, 2008. – 423 с.; **3. Методика** навчання української мови в середніх освітніх закладах / М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман та ін. ; за ред. М.І. Пентилюк. – К. : Ленвіт, 2009. – 400 с.; **4. Олінчук В.** Специфіка вивчення віршованого тексту в контексті сучасної лінгвістики / Вікторія Олінчук // Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту. Серія „Лінгвістика”: Зб. наук. пр. – Вип. ХІХ. – Херсон : ХДУ, 2013. – С. 282 – 285; **5. Пентилюк М.** Концепція когнітивної методики навчання української мови / М. Пентилюк, А. Нікітіна, О. Горошкіна // Дивослово. – 2004. – № 8. – С. 5 – 9; **6. Романова Т.В.** Когнітивний аналіз текста: работа над методологическими ошибками / Т.В. Романова // Теоретические и прикладные аспекты изучения речевой деятельности. – Вып. 1 (8). – Н. Новгород : ФГБОУ ВПО „НГЛУ”, 2013. – С. 170 – 181; **7. Селіванова О.О.** Сучасна лінгвістика : термін. енцикл. / Олена Олександрівна Селіванова. – К. – Полтава : Довкілля, 2006. – 716 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ПОВІСТІ ІВАНА ЧУМАКА „БЕРЕЗОВА КАША”

Ірина Ніколаєнко (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, доцент)

Творчість Івана Чумака позначена багатством художнього мовлення, визначальною рисою якого є вживання фразеологізмів, за допомогою яких автор покликаний „творити картини, що мають силу магічного кристала, кожна грань якого ще життєствердніша, ніж саме життя” [2, 3]; це „добірنا поетична проза, приправлена сіллю та перцем народного мовлення, перед нашим зором народжуються, живуть, як їм живеться, і так само помирають люди різних поколінь, характерів і уподобань” [Там само].

Мовно-експресивні можливості фразеологізмів зумовлені тим, що „доречно вжитий і вміло акцентований сталий вислів здатний замінити багатослівну логічну побудову, образно узагальнити сказане, пожвавити мовлення й надати йому особливої емоційно-експресивної тональності” (В. А. Чабаненко) [цит. за: 1, 201]. Яскравим прикладом цього є повість „Березова каша (трагікомедія з нічого)”.

Мета розвідки – виявити фразеологічні засоби та їхню стилістичну роль у повісті Івана Чумака „Березова каша”.

Фразеологізми – активний образотворчий чинник авторської оповіді, через які письменник передає ставлення до зображуваних подій, акцентує смислову та стильову позиції мовних засобів [1, 194]: *А хто з чужих трапиться, котрий ні сном, ані духом не відає про дядькову біду, терпляче переминається з ноги на ногу...* [3, 147]; *Я й Василя, як підріс, водив за собою: придивляйся, переймайся, бо до школи нема тями* [Там само, 146]; *Ти його хоч стріляй, і так, і сяк умовляси: сядь та пороби уроки, зараз тільки й твого, так ні, зошита по столу посоває – і з хати* [Там само, 146]; *Що поробиши, таким удався, а жить якось треба, і коли в нього нема голови, то вона є в батька* [Там само, 146]; *Думав я, діло клеїться* [Там само, 147].

З метою посилення стилістичного впливу автор уживає поряд кілька фразеологічних одиниць, напр., *ніс у ніс зіткнеться з будь-ким, відступиться, і не те, що пари з уст,*

ока не зведе [Там само]; Гадав, поки я на світі, він при мені наб'є руку на шприцах – і людям користь, і собі прожиток [Там само, 147]; Дякувати синові, що тав не ловить, як ото півсела попід дворами сновигає, а за діло взявся [Там само, 155].

Іван Чумак уміло поєднує загальномовні фразеологічні одиниці та індивідуально-авторські трансформації фразеологізмів: *П'ята колона, вовча згряя, а вовка скільки не годуй, він, самі знаєте, у ліс цілиться* (заміна одного компонента фразеологізму – дієслова *дивиться* – іншим, функційно схожим елементом: дієсловом *цілиться*) [Там само, 166]; *Язик до інтернету доведе, ми тепер там усі, – пояснив гість простоту пошуку* (заміна іменника *до Києва* іменником *до інтернету*) [Там само, 177]; *Дивня приказка: „Була б шия, ярмо найдеться”, – тепер звучала по-новітньому: були б гроші* [Там само, 159]; *А ти, як п'яте колесо до воза, – почав з відомої приказки Аркадій, а закінчив її своїм баченням: – Колесо, котре попереду воза, для підстраховки* [Там само, 168]; *Нема мого сина, мого Василя. По-дурному не стало, безглуздо пропав, баран бараном, бараніше не буває* [Там само, 146]; *Бо тепер так: якщо по селу тиняється чужак, то це тоді той, котрий тут уже щось прибрав до рук або наміряється...* [Там само, 147].

Отже, фразеологічні засоби, використані в повісті Івана Чумака „Березова каша”, набувають нових значень через різноманітні трансформації, контекстне обігрування, увиразнення загальновідомих фразеологічних одиниць.

Література

- 1. Бирик С.П.** Оповідність в українській художній прозі : монографія / С.П. Бирик ; за наук. ред. С.Я. Єрмоленко. – К. – Луганськ : ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2010. – 288 с.;
- 2. Грабовський В.** Чарівний ліхтар Івана Чумака / Віктор Грабовський // Чумак І.В. *Ідеш, ідеш – оглянешся...* / Іван Чумак. – К. : „Сучасний письменник, 2011. – С. 3 – 8;
- 3. Чумак І.** Березова каша (трагікомедія з нічого) / Іван Чумак // *Ідеш, ідеш – оглянешся...* / Іван Чумак. – К. : „Сучасний письменник”, 2011. – С. 146 – 183.

СОЛЯРНІ МОТИВИ У ТВОРЧОСТІ ІВАНА НИЗОВОГО

Тетяна Пінчук (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, професор)

Солярні мотиви мають міцне підґрунтя в українській літературі. Міфологема сонця інтерпретується у творах Б.-І. Антонича, В. Винниченка, І. Драча, М. Коцюбинського, П. Тичини та ін.

У міфології давніх слов'ян сонце поставало в образі Дажбога: „Це Дажбог – бог Сонця, денного світла та добра... Цей світлий бог навчив людей сіяти жито, пшеницю та інші злаки, вирощувати хліб...” [6, 48].

Для українського народу землеробство справдавна було основним традиційним видом діяльності, а сонце, відповідно, – запорукою гарного врожаю. Серед дитячого фольклору наявні заклички та примовки, присвячені сонцю: „Сонечко, сонечко”, „Вийди, вийди сонечко”, „Вигрій, вигрій сонечко”, „Прийди, прийди сонечко” [1] та ін.

До художнього переосмислення образу сонця звертався й український поет І. Низовий. У своїх творах автор неодноразово зазначає, що сонце – це джерело не тільки родючості, а й життя загалом, зокрема життя та духовної наснаги людини: „Сходить сонце – жити починаю / Віршем, / З неба посланим / Мені” („Віршами живу...”) [10, 67]; „Господь мене почув / І викотив на обрій... / Гостинець-сонце... / Спасибі, Боже! Сонце допоможе / В душі порядок добрий навести...” („Господь мене почув...”) [20, 9]; „Померкло сонце й збузився мій світ, / Обліг туман стежки мої безлюдні / І мертва тиша пронизала будні / Уперше за останні кілька літ” („Пам'яті Шурика”) [15, 37]; „Сонце пасхальне мій день розвиднює: / Жити хочеться!” („Рожево-блакитна пелюшка обрію...”) [17, 4].

Поезія „Почнемо з сонця – так буде краще...” чи не найкраще розкриває особливості солярних мотивів у ліриці автора. Сонце в ній постає як джерело життєдайної енергії, надії, добра, удачі, дороговказ на життєвому шляху людини: „Почнемо з сонця – так буде краще: / Всі гострі грані проміння згладить, / І стане ясно, що не пропаде / Життя під сонцем, / І що не зрадить / Тебе надія, / І що погладить / Тебе удача, / Зведе нінащо / Твої печалі / Й добра нарадить, / І не залишить

напривололяє / Тебе в цім світі, / Де зло провадить, / У непрохідні заводить хаці... / Почнімо з сонця – так буде краще, А краще жити нам не завадить!” [9, 36].

Як зазначав у своєму дослідженні Ю. Ковалів, „плюралістичне світобачення зумовило синтез, взаємовіддзеркалення язичництва та християнства в українській душі” [7, 139]. Ця думка висвітлена у мініатюрах І. Низового „Пелюстки слів”: „Сходить за Станицею Луганською, / На межі, непізнано чуже, / Сонце – / Християнське чи поганське. / День який під сонцем заірже?” [25, 52].

У деяких поезіях І. Низового солярні мотиви змальовані в річищі космоцентризму: „Життя – галактика, / і я у ній дробинка, / яка відрикошетіла від сонця / і загубилась в молоці космічній, / не досягнувши власної мети” („Життя – галактика...”) [19, 30 – 31]; „Сам Ваньком залишусь / Доки й сонця-світу” („Залишаю славу...”) [18, 63].

Автор вводить у поетичний текст солярні мотиви за допомогою різних засобів художньої виразності:

– порівняння: „Сходить слово на аркуші. / Ніби сонце на пружі” („Зорі стукають в шиби...”) [22, 15]; „І сонце, мов човен, пливе / По блакитному плесу” („Трилисник”) [16, 46]; „Я тільки посміюсь, / Мов сонце в час відлиги” („Відтоді, як сміюсь...”) [2];

– метафора: „І вечірнє сонце в даль імлісту / По чистовині іще пливе” („Пролог до осені”) [21, 61]; „Й тихо котиться сонце / За останню в житті моїм грань” („Я прогавив ту ніч...”) [5]; „...Сонце звідусіль / Хвилево пролилося!” („В мінорі тихого дощу вщухає біль...”) [8, 124]; „По чистій первісній росі / Променем сонця / Дописую днів своїх повість” („Мав би радіти...”) [12, 89]; „І все ж панують злагода і згода / В душі, де сонце істини зійшло...” („Жовтень у Києві”) [3]; „...Там сонце пасуть у траві / нащадки мої, Низові...” („Епітафія”) [23, 87]; „Ввімкнули сонце, слава Богу!” („Ввімкнули сонце, слава Богу!..”) [13, 147]; „Мовчить скукожена душа / в фізичній оболонці, / вона також не поспіша / скупатися у сонці” („Весна затримується десь...”) [13, 148];

– уособлення: „Сонце доцілює сивини / Над моїм чолом...” („Епілог”) [18, 70]; „Ознака миру – не зника – / Спокійне сонце” („Таке замирення в природі...”) [16, 5];

„Заглянуло сонце в квартиру, / Крізь плач усміхнулось: пробач / За смуток осінній...” („Спасибі за посмішку щирі...” [4].

Цікавими є okazіоналізми автора, утворені від лексеми „сонце”: „Достигле яблуко аж сяє... / Сонцєналивне і тремке” („В осінньому саду”) [24, 55]; „Читайте про троянди й виноград / При світлі сонцєвидого ранета” [24, 60]; „Хвилєсплески, сонцєбризки, / Всєнебєсне, всєземне / Поєдналися в цій мові” („Рідна мова”) [15, 45]; „А зілля / В сонцєстронції згора?!” („На згвалтовану природу...” [11, 29]; „...Однак дороги іншої немає, / де овид котить сонцє-огірок” („Пролог”) [13, 128 – 129]; „В осонцєній росі / співіснували з птахами й звірми...” („Я був ніхто й ніщо. А відтепер...” [14, 310]; „...Як під осонцєним дощєм / ростуть і квіти, й діти” („Пожити б трішєчки іще...” [14, 306 – 307].

Отже, завдяки багатству засобів художньої виразності та власне авторських неологізмів, незвичайній ідейно-змістовій наповненості міфологема сонця в солярних мотивах ідіостилю І. Низового набуває яскравого, неповторного забарвлення.

Література

- 1. Заклинання сонечка** [Електронний ресурс] / Берегиня роду. – Режим доступу: https://bereginya.svit.in.ua/virshi/zaklykannia_sonechko.php;
- 2. Низовий І.** Відтоді, як сміюсь... [Електронний ресурс] / Іван Низовий. – Режим доступу: <http://maysterni.com/publication.php?id=124748>;
- 3. Низовий І.** Жовтень у Києві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://maysterni.com/publication.php?id=124751>;
- 4. Низовий І.** Спасибі за посмішку щирі... [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://maysterni.com/publication.php?id=124750>;
- 5. Низовий І.** Я прогавив ту ніч... [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://maysterni.com/publication.php?id=124749>;
- 6. Кирєвський І.Р.** Мифы древних славян / И. Р. Киреевский. – Харьков, Белгород : Книжный Клуб „Клуб семейного досуга”, 2010. – 240 с.;
- 7. Ковалів Ю.** Міфемні коди поетичного мовлення Б.-І. Антонича / Ю. Ковалів // Література. Фольклор. Проблеми поетики. – Вип. 38. – С. 136 – 140;
- 8. Низовий І.Д.** В раю, скраєчку / І.Д. Низовий. – Луганськ : Укрроспромаш, 2001. – 180 с.;
- 9. Низовий І.Д.** Жура за журавлями / І.Д. Низовий. – Луганськ : Глобус, 2003. – 100 с.;

- 10. Низовий І.Д.** Збудило опівночі серце / І.Д. Низовий. – Луганськ : Осирис, 1998. – 84 с.; **11. Низовий І.Д.** Зливодиво / І.Д. Низовий. – Луганськ : Глобус, 2003. – 68 с.; **12. Низовий І.Д.** Кураїна / І.Д. Низовий. – Луганськ : Лугапринт, 2004. – 116 с.; **13. Низовий І.Д.** Лелечі клекоти в тумані / І.Д. Низовий. – Луганськ : ТОВ „Віртуальна реальність”, 2010. – 264 с.; **14. Низовий І.Д.** Найвище право – жить відверто / І.Д. Низовий. – Луганськ : ЧП Сувальдо В.Р., 2010. – 328 с.; **15. Низовий І.Д.** Несправжня пектораль / І.Д. Низовий. – Луганськ : Глобус, 2003. – 256 с.; **16. Низовий І.Д.** Осяяння осінню / І.Д. Низовий. – Луганськ : Осирис, 1997. – 88 с.; **17. Низовий І.Д.** Отак і живу / І.Д. Низовий. – Луганськ : Лугапринт, 2005. – 40 с.; **18. Низовий І.Д.** Передсвітень / І.Д. Низовий. – Луганськ : ПП Котова О.В., 2003. – 76 с.; **19. Низовий І.Д.** Під жайворами, під журавлями / І.Д. Низовий. – Луганськ : ЧП Сувальдо В.Р., 2010. – 120 с.; **20. Низовий І.Д.** Побудь зі мною / І.Д. Низовий. – Луганськ : Шлях, 1998. – 64 с.; **21. Низовий І.Д.** Пора косовиці / І.Д. Низовий. – Луганськ : Рад. письменник, 1990. – 102 с.; **22. Низовий І.Д.** Рівнодення / І.Д. Низовий. – К. : Рад. письменник, 1982. – 64 с.; **23. Низовий І.Д.** Самопізнання / І.Д. Низовий. – Луганськ : ПП Афанасьєва В.І., 2006. – 100 с.; **24. Низовий І.Д.** Стебло / І.Д. Низовий. – К. : Молодь, 1977. – 64 с.; **25. Низовий І.Д.** Тихоплесо-часоплин / І.Д. Низовий. – Луганськ : Глобус, 2001. – 60 с.

ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
СТАРШОКЛАСНИКІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ МОРФОЛОГІЇ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА МАТЕРІАЛІ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ
Олена Полінок (Київський університет імені Бориса
Грінченка, м. Київ, здобувач)

Теоретичну базу методики формування граматичної компетентності учнів на уроках української мови становлять положення: а) граматичної теорії (С. Бевзенко, О. Безпояско, І. Вихованець, М. Вінтонів, К. Городенська, В. Горпинич, А. Загнітко, І. Кучеренко, Л. Мацько, В. Русанівський, Л. Шитик, К. Шульжук, Р. Христіанінова та ін.); б) загальної,

педагогічної та вікової психології (Б. Ананьєв, Л. Божович, П. Гальперін, Ю. Гільбух, М. Забродський, І. Зимня, Г. Костюк, О. Леонтєв та ін.); в) дидактичні дослідження наукових засад навчання в загальноосвітніх навчальних закладах (Ю. Бабанський, Ю. Мальований, М. Махмутов, А. Фурман та ін.); г) лінгводидактичні праці, присвячені особливостям навчання учнів граматики в загальноосвітніх навчальних закладах (О. Біляєв, З. Бакум, Н. Голуб, О. Горошкіна, О. Караман, С. Караман, О. Кучерук, С. Омельчук, М. Пентилюк, Г. Шелехова та ін.).

Базовим для нашого дослідження стало поняття „граматична компетентність”. У Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти виділено шість елементів, що складають мовну компетентність, з-поміж яких: граматична компетентність, тобто знання й здатність користуватися граматичними ресурсами мови, такими як граматичні елементи (морфеми, основи та афікси, слова), категорії (числа, відмінка, роду, перехідності/неперехідності, стану, виду тощо), класи (відмінювання дієслів, іменників, прикметників тощо), структури (складні слова, фрази, речення); відношення (керування, узгодження тощо). Традиційно граматичні ресурси поділяються на морфологію та синтаксис. [1, 7]. У дослідженні поняття „граматична компетентність” тлумачимо як важливий чинник формування культури усного й писемного мовлення учнів; стійкі знання граматичних одиниць, граматичних категорій, граматичних значень, цілісної системи відношень мовних одиниць, їхніх стилістичних функцій; належний рівень сформованості граматичних умінь і навичок; мовленнєвого досвіду використання граматичних одиниць у різних комунікативних ситуаціях, сформованих цінностей. Акцентуємо увагу на формуванні ціннісного компонента граматичної компетентності учнів. Він спрямований на розвиток моральних цінностей учня: гідності, любові, добра, справедливості, віри, надії, прагнення до самовдосконалення, самореалізації, відповідальності за мовленнєвий вчинок. Його формування забезпечено методично доцільно організованою системою роботи, що містить насамперед ретельний добір теоретичного та

дидактичного матеріалу, що має значний ціннісний потенціал. У цьому контексті особливу роль відведено поетичним текстам.

На уроках української мови в 10 класі під час вивчення морфології доцільно пропонувати тексти поезій, які уможливають реалізацію сукупності змістових ліній чинної програми, оскільки дозволяють проілюструвати функцію тієї чи тієї морфологічної одиниці в мовленні, сприяють розвитку механізмів пам'яті, формуванню морально-етичних якостей старшокласників, створюючи позитивне емоційне тло уроків. Як приклад подамо поезію Івана Низового „Гарний день на добрій ноті”:

*Гарний день на добрій ноті
Розпочав своє гуляння –
Бути успіху в роботі
І здійсняться сподівання
Гарний дню, гарнішай далі
На чудові переміни –
Прожени туман печалі
Із обличчя України! (І. Низовий).*

До кожного запропонованого твору обов'язково пропонуємо граматичні і творчі завдання, що спонукають учнів до роздумів над важливими моральними проблемами.

Література

1. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / [наук. ред. укр. вид. С.Ю. Ніколаєва]. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.

МОВНА КАРТИНА СВІТУ Й БІЛІНГВІЗМ

Олександра Полякова (Харківський національний університет будівництва та архітектури, м. Харків, студентка)

Наук. керівник – доц. Мілєва І.В.

Згідно із загальноприйнятими уявленнями, білінгвізм – це вільне володіння двома мовами одночасно. Визначень білінгвізму доволі багато, але в жодному з них не вказано ступінь володіння мовами, щоб уважати їх однаково придатними для комунікації.

Під час спілкування мовці використовують слова, які можуть відображати не сам предмет реальності, а його бачення, нав'язане носію мови наявним у його свідомості уявленням, поняттям про цей предмет. Поняття ж складається на рівні узагальнення деяких основних ознак, що утворюють це поняття, а тому є абстракцією, відволіканням від конкретних рис. Шлях від реального світу до поняття й далі до словесного вираження є різним у різних народів, що зумовлено відмінностями в історії й географії, особливостями життя, суспільною свідомістю. Оскільки наша свідомість сформована і колективом (способом життя, звичаями, традиціями тощо, тобто всім тим, що визначається словом „культура”), і індивідуально (специфічним сприйняттям світу, властивим конкретному індивідууму), то мова відображає світ не прямо, а через „два зигзаги: від реального світу до мислення й від мислення до мови”) [4].

Мова, мислення й культура взаємопов'язані настільки тісно, що становлять майже одне ціле, яке складається з трьох компонентів, жоден із яких не може функціонувати, а отже, існувати без інших. Разом вони співвідносяться з реальним світом, протистоять йому, залежать від нього, відображають і одночасно формують його.

Навколишній світ людини існує в трьох формах: 1) реальна картина світу, 2) культурна (або поняттєва) картина світу, 3) мовна картина світу [2]. Культурна й мовна картини світу тісно взаємопов'язані, перебувають у стані безперервної взаємодії й сягають реальної картини світу, а точніше – просто реального світу, який оточує людину.

Шлях від позамовної реальності до поняття й далі до словесного вираження неоднаковий у різних народів, що зумовлено відмінностями історії та умов життя, специфікою розвитку їхньої суспільної свідомості. Відповідно різна мовна картина світу в різних народів. Найбільш точно й лаконічно думка щодо взаємозв'язку мови й реального світу виражена в М. Хайдеггера: „Мова є будинок буття” [5]. У зв'язку з цим виникає питання: чи може людина відчувати себе в чужому „будинку” цілком вільно, „як у себе вдома” (не поводити себе, як вдома, але відчувати)? Сам М. Хайдеггер відповідає: „Діалог між будинками виявляється майже неможливим”. Шлях від

реальності до слова (через поняття) складний, багатоплановий і зигзагоподібний. Засвоюючи чужу, нову мову, людина одночасно засвоює чужий, новий світ, за словами М. Хайдеггера, опановує „новий дім”.

Поняття мовної та культурної картин світу відіграє важливу роль у вивченні іноземних мов. Справді, інтерференція рідної культури ускладнює комунікацію анітрохи не менше рідної мови. Той, хто вивчає іноземну мову, проникає в культуру носіїв цієї мови й піддається впливу закладеної в ньому культури. Унаслідок міжкультурних контактів формуються чотири індивідуальні типи білінгвів:

- 1) „перебіжчик” (відмова від власної культури заради чужої);
- 2) „шовініст” (протилежний варіант);
- 3) „маргінал” (коливання між двома культурами);
- 4) „посередник” (синтезує дві культури, є їхньою сполучною ланкою) [3].

Білінгвізм живе й розвивається за рахунок взаємопроникнення культур і мов у процесі тривалого й безпосереднього контакту. Відомий афоризм психолога Б. Ананьєва про те, що „особистість – це продукт культури”, який набуває особливого змісту, коли йдеться про білінгва [1].

Зважаючи на сказане вище, можна зробити висновок, що білінгвізм сприяє досягненню адекватної картини світу в свідомості особистості. З усією справедливістю потрібно відзначити, що двомовність, по-перше, допомагає спілкуванню, співпраці, зближенню й взаємодопомозі в суспільно-політичному житті; по-друге, сприяє поширенню культурного обміну між народами; по-третє, може звести до мінімуму мовні бар’єри в спілкуванні людей різних національностей, постаючи засобом, який би унеможливив взаємоізоляцію народів; по-четверте, мотивує значне поширення мови міжнаціонального спілкування; по-п’яте, сприяє взаємному збагаченню і взаємовпливу, поповненню й розширенню лексичного запасу кожної з мов, що беруть участь у загальному і єдиному процесі.

Література

1. Власов В.А. Многоязычие как лингводидактический фактор в методике обучения иностранным языкам и культурам /

В.А. Власов / Сб. ст.; под. ред. Н. В. Барышнікова. – Пятигорск: ПГЛУ, 2003. – С. 147 – 159; **2. Рябцева О.М.** Билингвизм в современном мире / О.М. Рябцева. – Таганрог, 2000. – 321 с.; **3. Стефаненко Т.Г.** Етнопсихология / Т.Г. Стефаненко. – М.: Высш. шк., 1999. – 245 с.; **4. Тер-Минасова С.Г.** Язык и межкультурная коммуникация / С.Г. Тер-Минасова. – М.: Слово, 2000. – 311 с.; **5. Хайдеггер М.** Время и бытие / М. Хайдеггер. – М.: Наука, 1993. – 287 с.

ГЛОЧКА ФРАЗЕОЛОГІЇ В ПОЛОВИНКІВСЬКІЙ ТВОРЧОСТІ

Ігор Прусов (Теплівська загальноосвітня школа I – III ступенів Станично-Луганського району Луганської області, учень МАН), **Наталія Щекатунова** (Теплівська загальноосвітня школа I – III ступенів Станично-Луганського району Луганської області, учитель-методист)

*Ніби чайка над вітрами лине,
Як дітей усіх нас окриля,
Є така країна – Україна,
Найрідніша батьківська земля.*

(Г. Половинко)

Мова – одне з багатьох див, створених людьми. Вона віддзеркалює душу народу, його історію. „Ну що б, здавалося, слова... А серце б’ється, ожива, як їх почує!..” – писав Т. Шевченко. Мова багата й розмаїта, як Всесвіт. У ній закарбовано все, що пізнала, пережила й відчула людина. Пам’ять народу зберегла для нас чудові перлини народної мудрості – фразеологізми, які з глибини віків дійшли до нас і служать нам і далі.

Актуальним є питання вивчення ролі сталих образних висловів у творах художньої літератури, адже фразеологізми допомагають краще відчути та зрозуміти світогляд письменника, осягнути таємниці яскравих образів народного слова.

Мета роботи – визначення функцій фразеологічних одиниць, їхню роль у розкритті внутрішнього світу поетичних образів Г. Половинка.

Григорій Григорович Половинко – справжній майстер слова, поет з великої літери, людина з тонким відчуттям найменшого й найслабшого подиху цього світу, людина, яку віддано й гаряче, але стримано на людях переповнюють почуття любові до України, до свого багатостраждального народу, до кожного деревця і травинки на цій землі, до малесенької комахи.

Творчість письменника є загальноновизнаним досягненням української літератури, вона ввібрала в себе невичерпні багатства лексики народної мови, насичена фразеологічним матеріалом.

З надзвичайною шанобливістю ставиться Г. Половинко до духовних скарбів українського народу. Народна поезія стала одним із чинників формування естетичних принципів письменника, надала оригінального забарвлення його стилю. Він збирає, досліджує народну творчість, розкриваючи її красу і втілену високу майстерність. Особливо припали йому до душі оті згустки народної мудрості, згустки самого життя, які дають багатющий матеріал для дослідників, – фразеологізми.

Фразеологізмами, як відомо, називаємо стійкі словосполучення, які складаються з двох або більше слів із цілісним значенням і характеризуються постійністю лексичного і граматичного складу.

Перша група фразеологізмів, до якої ми включаємо так звані фразеологічні зрощення і фразеологічні єдності, об'єднуються під загальною назвою „ідіоматичні вислови”. Сюди належать фразеологізми типу *суєта суєт, у вус не дуємо, ковтнути ківиш лиха, байдики бити, піднести гарбуза*.

До другої групи фразеологічних одиниць належать фразеологізми з меншим ступенем ідіоматичності: *набивав собі вченістю ціну, перейти на мовчанки, орудувати язиком, в печінках сидять, печінки переїдає, вухом не вів, біда навчить, вскочить у халепу*.

До третьої відносимо прислів'я, приказки, крилаті вислови відомих людей, афоризми, народні та літературні вирази: „...Ми не бананова республіка, ...ми люди від плуга,, „Старого вовка за хвіст не впіймаєш”, „Дитя спить, а доля росте”, „Біда ніколи не ходить сама”.

Аналіз творів дозволяє зробити висновок, що стилеутворювальним ядром у системі фразеологічних засобів мови письменника є жива народнорозмовна стихія з відображенням у ній українського села... і те мовне оточення, на ґрунті якого Григорій Половинко виріс.

Отже, Григорій Половинко у своєму творчому доробку використовував фразеологізми, що властиві його життєвій позиції. У такий спосіб його твори набирають художнього колориту, який зрозумілий, простий для читача. Саме це є актуальним у наш час.

Література

1. Українська мова: На допомогу абітурієнту / Уклад. Г.І. Должикова, О.М. Кравчук, Ж.М. Марфіна, Л.В. Мельник, В.Д. Ужченко, Д.В. Ужченко / За заг. ред. проф. В.Д. Ужченка. – 2 – ге вид., виправ. – Луганськ : Альма-матер, 2007. – 244 с.

ТВОРЧИСТЬ МИКОЛИ ЩЕПЕНКА В ЛІТЕРАТУРІ СЛОБОЖАНСЬКОГО КРАЮ

Владислав Радченко (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, студент)

Наук. керівник – проф. Пінчук Т.С.

Донецчина. Край шахтарський. Тут у травні 1915 року в селі Гришине Красноармійського району в родині шахтаря народився майбутній письменник Слобожанського краю Микола Назарович Щепенко. Тут він навчався, мужнів, набирався життєвого досвіду. На його долю випало дуже багато історичних подій: це і Жовтнева революція, громадянська війна, колективізація, голодомор, Друга світова війна, перебудова. І все це автор не тільки пережив, а й майстерно розповів у своїх творах.

Свої перші оповідання письменник почав писати ще в школі. До війни М. Щепенко працював за фахом – техніком-будівельником. Спогади про ці часи яскраво відображені в оповіданні „Лісова красуня”. У ньому автор розповідає про життя будівельника: „За тридцять три роки роботи в монтажному управлінні змінив дванадцять міст, і в кожному займав комунальну квартиру, і при кожній квартирі неодмінно

забудив фруктовий садок. Заводить, душу вкладає, а потім знімається і йде в інше місто, не дочекавшись того, щоб дерева почали плодоносити” [2, 60]. Герой твору мріє про порядність і добродушність тих людей, які будуть жити в помешканнях після нього й доглядатимуть за садом, а він їм даруватиме свої смачні плоди. Автор у цьому творі розкриває любов героя не тільки до будівельної справи, а й до природи: „...старий легко ступав між деревами, зупинявся, приглядався до гілочок так, ніби кожна з них таїла якийсь цікавий секрет... Лісова красуня й справді ожила. Трохи вища за людський зріст, з невеличкою кривинкою при корені. – Гарна! Дивись, яка вона красива!” [2, 61].

Чільне місце у творчості М. Щепенка посідають твори про рідну землю, тяжку працю хліборобів: „О земле!”, „Хліб”, „Таке життя”, „Сон”, „Щастя” – житейські етюди.

Повість „Два постріли” розповідає читачам про колишнього селянина-бідняка, який після жовтневої революції стає міцним середняком: „Три хліви, саж, клуня, дві комори, погріб – усе це зроблено його руками” [1, 6]. Під час колективізації головний герой твору стає на захист свого господарства: „Але ж він забрав у тебе хліб! Худобу! Прийшов і забрав... Забрав! Забрав!... Обома руками схопив відріза, прицілився. І раптом поштовх у плече. І темрява” [1, 55]. За це односельці виселили всю родину із села: „– Геть із села всіх куркулів! – Геть! – Усіх до єдиного. – Щоб духу їхнього не було” [1, 56]. Нелегко й болісно йшов герой повісті до свого переродження і перемиг. Ставши шахтарем, головний герой усвідомлює той факт, що без землі можна прожити й бути корисним для суспільства. Та доля знов і знов посилає родині тяжкі випробування, Другу світову війну та сина зрадника: „– Звідки ти?.. Та як же це? – Думала, що загинув смертю героя, захищаючи Батьківщину? – Ні, не на того напали... Не така вже в мене дешева голова, щоб віддавати її ні за що. Вони туди посунули, а я сюди” [1, 108]. А щоб родина не зазнала клейма зрадників, головний герой вбиває свого сина: „І зупинився. І прицілився. І послав довгу чергу. Кінь крутнувся, шугнув у бур’яни. Вже без вершника. А Мусій стояв як знятий з хреста.

Як прикований. Сонце розпалося на скельця. Засипало ними очі і душу” [1, 118].

Щире кохання молоді в період Другої світової війни також є однією з провідних тем творчості М. Щепенка. Автор в оповіданні „Клятва” розкриває неймовірну вірність клятві закоханих людей, які тридцять років шукають один одного й нарешті знаходять: *„А я так і не одружився. Сам. Усе життя післявоєнне шукаю тебе, ношу тебе одну в своєму серці...” [2, 59].* Можливо, цю історію про закоханих автор пережив сам. Під час боїв на Волховській ділянці фронту він був тяжко поранений, як і герой твору „Клятва”.

Микола Щепенко у своїй творчості йшов у ногу із сучасністю, у повісті „Стежина доли” він зображує велике світле, але трагічне кохання молоді: *„Оленька... щодня відвідує його... свого чоловіка... Щодня приносить на його могилу квіти. Навіть зараз, узимку... – Так не дивуйтеся – вона ж носить під своїм серцем його сина. Кожного ранку прочищає від снігу стежку до його могили...” [2, 37].*

Доля Миколи Назаровича Щепенка подвижницька. Після друку повісті „Людина йде до сонця” (1948), котра була піддана нищівній критиці, на довгі роки перед автором зачинилися двері часописів та видавництва. Але письменник не здавався. Як журналіст працював завідувачем відділу та заступником редактора в Сватівській районній газеті, власним кореспондентом Луганської обласної газети „Прапор перемоги”, літературним співробітником республіканської газети „Правда України”. Наполегливо працював, написав три п’єси, які ставляться народними театрами.

У своїй творчості автор звернувся до літературного жанру – новела. З-під його пера вийшли такі твори: „Кружка”, „Яма”, „Заметіль”, „Мати”, „Гніздо”, „Вишенька” та інші.

Клопотаннями поетів і прозаїків М. Щепенка було „реабілітовано” й прийнято до Спілки письменників України 1988 року. Письменник писав твори не тільки для дорослих, а й для дітей середнього шкільного віку.

Микола Щепенко – старійшина письменницького цеху Слобожанщини, який у своїх хвилюючих розповідях про незвичайні людські долі розкрив свою синівську любов до

рідного краю, до його невтомних трудівників, прекрасних душею і вчинками. Його твори знаходять щире відлуння в серцях читачів.

Література

1. Щепенко М. Два постріли : повість / М. Щепенко. – К. : Рад. письменник, 1973. – 118 с.; **2. Щепенко М.** Люди добрі : повість, оповідання, новели / М. Щепенко ; Ред. Л.П. Стрельник. – Луганськ : Райдуга, 1995. – 118 с.

ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИЧНОГО НАПОВНЕННЯ ТВОРУ СЕРГІЯ ЖАДАНА „БІГ МАК”

Марина Руднік (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, магістрант)

Наук. керівник – проф. Глуховцева К.Д.

Українська література багата різноманітними жанрами та яскравими представниками свого часу. Величезний творчий доробок класиків української літератури виводить її на міжнародну арену та робить її зною у всьому світі. На сучасному етапі українського державотворення є свої письменники, яких можна назвати, певною мірою, виразниками певної думки, суспільної думки та свідомості. Одним із таких є Сергій Жадан – український поет, прозаїк, есеїст, перекладач. Закінчив Харківський національний педагогічний університет імені Сковороди, де працював на кафедрі української та світової літератури. На цей момент живе та працює у Харкові. Перекладає поезію з німецької, англійської, білоруської, російської мов. Сергій Жадан став одним із популяризаторів українського літературного авангарду й модернізму [1].

У видавництві „Клуб Сімейного Дозвілля” виходить друком перевидання однієї з культових книг Сергія Жадана – „Біг Мак. Перезавантаження”. Це історія друзів, які вирушають у мандрівку Західною Європою. Подорож – це завжди зустрічі, і часто досить дивні: митці, дисиденти, диваки, наркомани... ці герої вже відомі, їхні історії зі щасливим кінцем уже переказані. Але, на думку автора, головне – нічого не забути. Бо забуття –

це найбільша зрада, якої ніхто й ніколи не пробачить. Тому тепер перезавантаження [2].

Одним із способів художнього вираження у творі є специфічна лексика. Це перше, що впадає в очі при ознайомленні з текстом. Однак при ґрунтовному вивченні починаємо розуміти, що вживання такого роду лексики не є самоціллю письменника, а є спробою наблизити читача до свого героя, спробою показати те культурне середовище, у якому він живе. Кожний читач має сам вирішити для себе, які слова він може сприймати, а які ні. Лайка спрямована, можливо, на епатаж та передачу колориту, адже навряд чи можна здивувати сучасного українця ненормативною лексикою, якщо він ходить по вулицях, дивиться телевізор та має Інтернет [4]. Попри лексичного забарвлення, у самому творі є місце і смітникам, і задвіркам й іншим мало афішованим деталям повсякдення. Однак твір залишається по суті оптимістичним, а не западницьким [5].

Аналізуючи твір Сергія Жадана, слід звернути увагу, що він наповнений порівняннями та фразеологічними одиницями. Майже кожна сторінка твору вміщує низку лексичних одиниць, що неабияк точно передають зміст та сюжет кожного окремого оповідання: *„Але до нього черга навряд чи дійде – надто енергійно Сильві вистукує пальцями по керму в такт – якщо це можна назвати тактом – атональному місиву, що, мов із м'ясорубок, лізе із захриплих динаміків, умонтованих у передню панель”* [3, 8]; *„Сцену розташовано внизу, посеред зали, згори зі стелі звисає кілька десятків мікрофонів, як душові крани в загальній лазні”* [3, 15]; *„Ніна намагається виїхати з-поміж двох авто, між якими вона годину тому затиснула свій „фольксваген”, легенько штовхає передню машину, потім здає назад і так само штовхає задню, розкочує їх, мов більярдні кулі, урешті-таки вибирається, тисне на газ і зникає за рогом”* [3, 22].

Порівняння у творі бувають іноді незвичними: *„У кімнаті вогко й темно, над водою літають метелики, котрі невідомо як сюди потрапили, Анна-Марія виловлює врешті-решт з ванни свій приймач і викидає його на підлогу, мов мокру жабу”* [3, 85]; іноді описують середовище, у якому проживають герої твору:

„Індастраел проходить сім кіл виробничого пекла й перетворюється на метровий індастріел, коли старі цехи, ніби католицькі собори в туристичних центрах, перестають виконувати свою безпосередню функцію, відходячи в царину історії та шоу-бізнесу» [4, 123]. Міста героям подобаються лише протягом перших годин перебування, головну роль грає перше враження, адже „тоді вони це ховають безліч несподіванок, і уявлення про них чисте, мов готельна білизна або ксероксний папір, – за кожним рогом може початися будь-що” [3, 13 – 14].

Аналізуючи фразеологічні одиниці, ужиті автором у своєму творі, робимо акцент на тому, що вони допомагають С. Жаданові точніше описати героїв твору, тоді як порівняння конкретизують пейзажі, описи місця, де проходить дія: *„Старі злякалися, але вони заспокоювали, говорили, що це найкращий варіант, що вони перетнуть Польщу й дістануться Берліна і що народжувати вона буде вже там. Оскільки дитина, народжена в Берліні, це зовсім особлива дитина, вона наділена особливими правами та привілеями, у неї унікальні перспективи та можливості, і федеральний уряд обдаровує таку дитину пільгами та бонусами, і янголи літають у неї над головою, заплітаючи їй у волосся польові квіти” [3, 297]. Цей фразеологічний зворот акцентує увагу на тому, що дитина, яка народжується у Берліні, уже змалку є особливою, під захистом не тільки уряду, а навіть янголів, які будуть оберігати дитину впродовж усього її життя.*

Сама німецька столиця як мета подорожі зустрічає своїх гостей своїм величним виглядом, який певною мірою вражає героя. Він закохує в себе *„з першого погляду, здоровенний і наповнений новобудовами, так, мабуть, виглядав Вавилон перед тим, як там почали будувати всілякі сумнівні вежі” [3, 14]. Саме місто має багато закутків та специфічне планування з відсутністю центру як такого, „розібраний на складові, мов конструктор, і зібраний знову, подібний до кулі зі зміщеним центром ваги, наділений кількома серцями і тисячами схованок” [3, 290].*

Отже, С. Жадан пише свої твори живою, простою та зрозумілою мовою, використовуючи лексичне та змістовне

забарвлення, притаманне певним соціальним прошаркам. У наступних роботах подальшого вивчення зазнає соціальний контекст твору „Біг Мак”.

Література

1. Коцарев О. Безнадійні віра і любов Сергія Жадана [Електронний ресурс] / Олег Коцарев. – Режим доступу: <http://litakcent.com/2011/04/08/beznadijni-vira-i-ljubov-serhija-zhadana/>; **2. Сергій Жадан** презентує «Біг Мак. Perezavantazhenня» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://espreso.tv/news/2015/03/02/serhiy_zhadan_prezentuye_quotbi_h_mak_perezavantazhennyuquot; **3. Жадан С.** Біг Мак. Perezavantazhenня: збірка / Сергій Жадан. – Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2015. – 299 с.; **4. Коцарев О.** Безнадійні віра і любов Сергія Жадана [Електронний ресурс] / Олег Коцарев. – Режим доступу: <http://litakcent.com/2011/04/08/beznadijni-vira-i-ljubov-serhija-zhadana/>. – Дата звернення: 25.03.2017 р.; **5. Ірванець О.** Сергій Жадан міняє шкіру [Електронний ресурс] / Олександра Ірванець // Україна молода. – Режим доступу: <http://umoloda.kiev.ua/number/52/164/1121/>. – Дата звернення: 25.03.2017.

ВИКОРИСТАННЯ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ МОРФЕМІКИ І СЛОВОТВОРУ

Наталія Рябовол (Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, здобувач)

Під час практичного заняття викладач організує докладний розгляд студентами певних теоретичних положень навчальної дисципліни й формує вміння й навички використання цього матеріалу. Ефективність заняття залежить від попередньо підготовлених матеріалів (тестів для перевірки рівня засвоєння теоретичного матеріалу, сформованості вмінь та навичок, набору завдань різного рівня складності для їхнього виконання студентами під час заняття).

Під час проведення практичних занять навчальна група за необхідності може ділитися на підгрупи для виконання групових завдань. Так, кожна група отримує конкретні уривки

текстів художньої літератури із завданнями: виписати з текстів словотвірні категорії суфіксальних іменників, згрупувавши їх за основними типами категорійного словотвору, зокрема: словотвірної категорії суб'єкта дії, словотвірної категорії суб'єкта стану, словотвірної категорії інструменталія, словотвірної категорії локатива, словотвірної категорії іменників супровідно-предикативного характеру, словотвірної категорії опрідметнених значень дієслівних предикатів, словотвірної категорії опрідметненого якісного стану, що дозволяє студентам визначити особливості ідіостилю того чи того письменника за пропонованими уривками текстів.

Здійснюючи аналіз текстів, студенти залежно від характеру семантично акцентованого компонента вихідного речення поділяють суфіксальні іменники на іменники з акцентованою предикативною ознакою та іменники з акцентованою непередикативною семантикою – об'єктною, інструментальною та локативною.

Наведемо приклади текстів, за якими працюють студенти.

Текст 1

Маленький всесвіт

Наллю собі в чашку трохи неба. Зроблю ковточок. І сяду тихо в саду плести вінок із ромашок – білих, ніжних. Я не чіпатиму пелюсток їхніх і „любить-чи-не-любить” не ворожитиму до ранку. Бо знатиму, що любить, просто знатиму. І ноти вітру я тихенько проспівую – від радості. І всміхнуся сонечку – від щастя. І загадково світ довкола мене ще дужче барвами грає! І заглядатиме мені у вічі. Тасмницю нашу, народжену з любові, вгадуватиме. А я відчую за плечима легкі крила й тихенько прислухатимусь до себе. До дива-дивного, що у мені зроста. Є я і він, і наш маленький всесвіт, дарований нам небом (Слава Світова).

Текст 2

Як пам'ять про ті далекі часи, коли не обжиті ще простори Північного Приазов'я служили місцем кочувань для кримських і ногайських татар, що мали тут свої поселення. й мечеті, збереглися назви рік Деркул, Айдар. У них виразно простежується тюркський термін дер (дар) – „яр, міжгір'я, ущелина”. Другий елемент річкового імені Деркул становить

собою звуковий різновид іншого, дуже поширеного тюрксько-монгольського терміна „кул”, що означає водойму, річку. Первісне значення назви Деркул – ріка, що протікає в крутих берегах. І дійсно, у значній частині своєї течії Деркул має дуже вузьку заплаву й круті береги. Є й інше тлумачення: назва від тюркських слів „дере” – долина й „куль” – озеро, тобто „долина озер”. У слові Айдар елемент „дар” має при собі означення „ай” – святий (кримськотатарська видозміна грецького прикметника „оліос” із тим самим значенням). Таким чином, Айдар – це „свята ріка”. Такі імена давалися водним потокам, що виконували важливу роль у житті людини. Є й інше тлумачення. Назва походить від тюркських слів „ай” – біла і „дар” – ріка. Таку назву ріка одержала, можливо, через те, що в окремих місцях до самої води підступають крейдянні оголення (В. Мащенко).

Текст 3

Безсумнівним є те, що справіку в людині поєднується два начала, дві натури вічно в душі протиборствують: будівник і руйнач. Один зводить храм Артеміди, а другий уже позирає на нього поглядом Герострата. Відколи й рід людський існує, борються в ньому ці дві сили, дві пристрасті, одна з яких увінчує нас вінцем безсмертя, а друга стає мовби нашим прокляттям. Тут вічний бій, він і нині триває, і яке з цих двох начал перемаже, яке візьме гору, від цього залежатиме все (О. Гончар).

ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОЕКТНОГО ПІДХОДУ В ШКІЛЬНІЙ МОВНІЙ ОСВІТІ

Олексій Савчук (Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ, студент), **Тетяна Сушич** (Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ, студентка)

Наук. керівник – доц. Нищета В.А.

У сучасній дидактиці вважається, що вміння використовувати метод проектів є показником високої кваліфікації вчителя, а сам метод – прогресивною технологією

навчання та розвитку учнів. У цьому сенсі говорять про технологію проектування як технологію XXI століття.

Термін „підхід” стосовно освіти означає систему, сукупність „концептуальних принципів, способів, прийомів розгляду процесів у галузі освіти, комплекс засобів впливу на них” [4, 52]. На сьогодні досить ґрунтовно розроблено цілу низку підходів, серед яких варто відзначити проектний підхід, основу якого складає метод проектів як педагогічна технологія проектування, адже, за словами І. Єрмакова, „являє собою цілісну послідовність дидактичних прийомів і операцій для досягнення життєво важливого результату” [2, 45].

Здійснивши всебічний аналіз педагогічної й методичної літератури з методу проектів (технології проектування), В. Нищета розробив модель проектного підходу [3], у якій позиціоновано принципи, функції, технологічний комплекс проектного підходу, педагогічні й соціальні ролі педагога та якості учнів, навчених навчальному, соціальному й життєвому проектуванню. Логіка принципів, поліфункціональність за призначенням, спроможність виконати низку важливих цілей і завдань – усе це свідчить про цінність проектного підходу й безпосередньо методу проектів як педагогічної технології.

Метод проектів сьогодні вважається одним із перспективних видів навчання (методом навчання, формою навчання, технологією), оскільки він створює умови для творчої самореалізації учнів, підвищує мотивацію для отримання знань, сприяє розвитку їхніх інтелектуальних здібностей. Але поряд із сильними сторонами дослідники визначають і слабкі моменти. Так, на думку К. Баханова, метод проектів є „не найкоротшим шляхом отримання знань”, оскільки „через надмірне захоплення прагматичною спрямованістю навчання можливе зниження загального теоретичного рівня освіти” [1, 100].

У процесі здобуття шкільної мовної освіти мовлення учнів варто розглядати як проект, залучаючи самих школярів до вдосконалення власних комунікативних умінь і навичок: стимулювати мотивацію, самостійність, творчу активність; виробляти здатність формулювати власні критерії й за ними оцінювати самих себе. Тому на уроках української мови педагогові варто використовувати метод проектів. У цьому

вчителів-словесників допоможе методична література, фахові видання, адже останнім часом з'являється велика кількість статей, посібників щодо роботи за методом проектів, що свідчить про популярність серед педагогів-практиків цієї педагогічної технології.

Ефективність проекту багато в чому залежить від ретельності етапу проектування. У процесі розробки проекту будь-якої навчальної теми, а також удосконалення власного мовлення логічно якомога ґрунтовніше продіагностувати рівень сформованості в учнів мовних і мовленнєвих умінь і навичок: граматичних, лексичних, фонетико-інтонаційних показників культури мовлення, фоногенічність, умінь слухати опонента, умінь аргументувати, стиль розв'язання конфліктів, прийоми ведення суперечки, рівень комунікабельності, умінь володіти аудиторією, стиль спілкування, культура телефонної комунікації, тип співрозмовника, володіння невербальними засобами мовлення тощо.

Відповідно до латинських висловів, „ми можемо стільки, скільки ми знаємо” („Tantum possumus, quantum scimus”) і „вершини досягають не відразу; майстерність набувають поступово” („Paulatim summa petuntur”) логічно приділити увагу професійній компетентності педагогів. Варто наголосити на підготовці вчителів-словесників до запровадження проектного підходу в шкільній мовній освіті. З метою досягнення позитивних результатів у цьому процесі кожний учитель має бути різнобічно підготований: інформаційно (із теоретичною підготовкою); організаційно-практично (із закріпленням та апробацією теоретичних знань на практиці); рефлексійно (із самостійною роботою щодо осмислення й творчого аналізу результатів експериментальної роботи); корекційно (спрямування на поповнення знань і практичних навичок учителя, необхідних для подолання труднощів, що виникли); методологічно (консультації з „тренерами”, які можуть навчати інших, відвідування майстер-класів).

Отже:

1) проект (проектування) – це особлива специфічна форма філософії й освіти, це зміст навчання, це форма організації навчального процесу;

2) метод проектів – прогресивна перспективна інноваційна (особистісно зорієнтована) освітня технологія, невід’ємна складова проектного підходу, який є сукупністю принципів, функцій, технологічних складових;

3) упровадження проектного підходу кардинально змінює функції педагога в освітніх процесах і має життєво цінні навчальні, розвивальні й виховні результати;

4) упровадження проектного підходу в шкільній мовній освіті означає: ставлення до мовлення учнів як до проекту в сенсі формування комунікативної компетентності школярів; активне застосування на уроках української мови методу проектів, передусім на уроках розвитку усного та писемного мовлення; вивчення певної кількості навчальних тем за логікою технології проектування; застосування у вищих педагогічних навчальних закладах методу проектів у процесі викладання лінгводидактичних дисциплін з метою формування в майбутніх учителів проективної культури.

Література

1. Баханов К. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі : [монографія] / К. Баханов. – Запоріжжя : Просвіта, 2004. – 328 с.; **2. Єрмаков І.** Проектний підхід у школі життєвої компетентності / І. Єрмаков // Підручник для директора. – 2005. – № 9 – 10. – С. 32 – 49; **3. Нищета В.** Проектний підхід у загальноосвітній риторичній освіті / Володимир Нищета // Вісн. Львів. ун-ту : серія філологічна. – Вип. 50. – Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2010. – С. 281 – 287; **4. Селевко Г.К.** Енциклопедія образовательных технологий : в 2 т. / Г.К. Селевко. – М. : НИИ школьных технологий, 2006. – Т. 1. – 816 с.

ОСНОВИ ЕКОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

Ірина Сергєєва (ВП „Лисичанський педагогічний коледж ЛНУ імені Тараса Шевченка”, м. Лисичанськ, викладач)

Початок ХХІ ст. увійшов в історію як епоха вивчення різноманітних екологічних проблем, які суспільство ставить перед собою, переосмислює у перспективі розвитку. Відомо, що

сам термін „екологія” ввів у 1866 році Ернст Геккель для означення нової дисципліни у складі біології як загальної науки про взаємодію організмів у середовищі. Проте сьогодні це поняття зазнало багатьох перетворень: його зміст чимало видозмінювався, що зумовило вихід із біології і розширення сфер впливу.

Сьогодні стає очевидним той факт, що саме поняття „екологія”, що на початку стосувалося лише природи, її захисту від людської діяльності, набуває іншої мотивації. Її окреслюють такі смисли, як „екологія культури”, „екологія мислення”, „екологія слова”, „екологія мови”, „еколінгвістика” тощо.

Екологізація наукового знання – закономірний процес у формуванні екологічного мислення, сутністю якого є усвідомлення, підлаштування дій під закони біосфери [1]. Уперше термін „екологія мови” (ecology of language) запропонував Ейнар Хауген, який у 70-х роках ХХ століття у доповіді „Екологія мови” виділив аспект взаємодії у межах соціолінгвістики і психолінгвістики. Основним завданням, уважав цей американський лінгвіст, є дослідження взаємозв’язку між мовою та довкіллям; мова та екологія, тобто вивчення взаємозалежності між мовами в розумі людини і в багатомовному суспільстві [2, 325]. У пізніших працях поняття екології мови окреслено точніше. Науковець уводить поняття „середовище” як оточення мови; суспільство, що використовує мову як один зі своїх кодів: мова існує тільки у свідомості мовців і функціонує лише за взаємодії з іншими мовцями [3]. Надзавданням екології мови, уважав учений, є вияв статусу мови, установлення її типологічної екологічної класифікації (де перебуває мова й куди рухається порівняно з іншими мовами).

На початку ХХІ століття питання взаємодії мови й середовища висунув англійський мовознавець Міхаель Халлідей. Він проголосив перед лінгвістами деякі загальнотеоретичні питання, зокрема: наскільки мовні структури й одиниці текстів задіяні у висвітленні питань, пов’язаних із проблемами оточення, довкілля; чи може мова зробити ці проблеми більш зрозумілими й близькими до людей. Причому цей учений трактує взаємозв’язок як взаємний вплив мови й середовища, через що змінюються два об’єкти, бо вони,

будучи взаємопов'язаними, утворюють „екологічну систему” [4, 202]. У працях Харальда Хаармана окреслено основні чинники („екологічні змінні”), які визначають мовну поведінку соціальних груп і окремих особистостей, а отже, мають бути враховані в описі екологічної системи: демографічні, соціальні, політичні, культурні, психічні, інтеракційні та лінгвістичні [6]. Одними з перших методологічні положення еколінгвістики порушили Р. Харре, Н. Брокмасер, П. Мюльхойслер, які сформулювали їх у вигляді тези, що мову й мовні структури (до яких належать і метафори) слід розглядати не як замкнуті, що існують лише самі собою, а як систему одиничних структур, яка взаємодіє із зовнішнім світом; не можна вивчати мову у відриві від її природного й культурного оточення.

Важливим у цьому аспекті становлення еколінгвістики як нового наукового напрямку стали праці Алвіна Філла, який досліджував термінологію для різних галузей еколінгвістики. Зокрема, учений увів загальні терміни „еколінгвістика”, „екологія мови (мов)” – як дослідження взаємодії між мовами з метою збереження мовного різноманіття, окреслив поняття екосистеми, яка застосовує методи і принципи екології для вивчення мови, зазначив, що мовна екологія вивчає взаємозв'язок між мовою й екологічними проблемами

Сьогодні практично всі зарубіжні та вітчизняні вчені, які опрацьовують проблеми екології мови, однастайні в тому, що основу екологічного мислення становить розуміння системних взаємодій різних за природою явищ і пропонують у дослідженнях послуговуватися поняттям середовища. Середовище постає у вигляді сукупності зовнішніх умов, системи зовнішнього оточення, властивості якого мають вплив на об'єкт вивчення – мову. Функції мови добре відомі. Мова – своєрідна машина часу, що передає через покоління інформацію про людину, її час, життя в минулому тощо. Будь-яка нація вважає важливим збереження пам'яті про себе. Мова створює той неповторний світ, у якому живе людина, у якому вона спілкується і в якому виникає розуміння єдності нації. Філософи безспідставно визначають функцію розуміння світу в мові

В українському мовознавстві, на жаль, небагато праць, присвячених екології української мови. До знакових належать,

зокрема, статті Л. Масенко „Мова і свідомість”, „Говірки Чорнобильської зони: Тексти; О.О. Тараненко „Лінгвістичні проблеми українського термінотворення на сучасному етапі”; Т. Кияк „Проблеми тактики українського термінотворення”; М. Ганіткевич „Засади формування наукової технічної термінології”; Б. Ажнюк „Термінологічні альтернативи діаспори” (останні опубліковані в Матеріалах II Всеукраїнської наукової конференції „Українська термінологія і сучасність” 1997 р. в Києві) та ін. Проте ці праці не є суто лінгвоекотологічними. Безперечно, до перших справді лінгвоекотологічних належить стаття О. Бондара „Екологія українського слова: аспекти і проблеми”, а також стаття у цьому ж виданні Б. Ажнюка „Мовна політика і єдність нації”.

У великих письменників треба вчитися дбайливого ставлення до мовних скарбів народу, майстерного володіння мовою.

І, звичайно, найбільше вчитися у Тараса Шевченка – найгеніальнішого українського поета найбільшого володаря світу слова. Він став основоположником сучасної української літературної мови, її найвеличнішим Майстром. Геніальність Тараса Шевченка виявляється у вічності його слова, у незмірних вершинах і глибинах думки й почуття. Залучаймось до Шевченкового слова, навчаймось в нашого Пророка любові до України, любові до рідного слова, осмислюймо безсмертну спадщину Тараса Шевченка, зважаймо на його пророцтва і перестороги.

Література

1. **Антисуржик** / [за заг. ред. О. Сербенської]. – Львів, 1974. – 126 с.;
2. **Антоненко-Давидович Б.** Як ми говоримо / Б. Антоненко-Давидович. – К., 1991. – 345 с.;
3. **Вернадский В.И.** Биосфера и ноосфера / В.И. Вернадский. – М.: Айрис-Прес, 2007;
4. **Вихованець І.Р.** „Розмовляймо українською”: мовознавчі етюди / І.Р. Вихованець ; післямова А. Загнітка. – К.: Унів. вид-во „Пульсари”, 2012. – 160 с.;
5. **Звегинцев В.А.** Мысли о лингвистике / В.А. Звегинцев. – М., 1996. – 230 с.;
6. **Ионова С.В.** Основные направления эколингвистических исследований: зарубежный и отечественный опыт / С.В. Ионова // Вестник Волгогр. гос. ун-

та. Серія 2 „Языкознание”. – 2010. – № 1 (11). – С. 86 – 93;
7. Лотман Ю.М. Семиосфера / Ю.М. Лотман. – СПб. : Искусство СПб, 2000. – 704 с.; **8. Матурана У.** Дерево познання: біологіческие корні человеческого понимания / У. Матурана, Ф. Варелла ; пер. с англ. Ю.А. Данилова. – М. : Прогресс – Традиция, 2001. – 260 с.; **9. Мовні** конфлікти і гармонізація суспільства : матеріали наук. конф. 2001 р. – К. : Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2002. – 222 с.; **10. Нечипоренко В.Ф.** Биолінгвістика в ее становлении (Биолінгвістические основы системы памяти, мышления, языка и речи) / В.Ф. Нечипоренко. – М. : МГПИ, 1984. – 214 с.

ПІДГОТОВКА СТУДЕНТА-ФІЛОЛОГА ДО ВИВЧЕННЯ ВЕСІЛЬНОЇ ОБРЯДОВОСТІ ТА ФОЛЬКЛОРУ В СЕРЕДНІЙ ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

Ольга Скиба (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, доцент)

Тема пов’язана з потребою вивчення проблеми шкільного курсу зарубіжної та української літератур.

Вивчення весільної обрядовості та фольклору в сучасній школі починається з середніх класів і на сьогодні залишається актуальним для збереження української культури.

Методичні рекомендації зі спецкурсу „Теоретико-методичний аспект вивчення весільної обрядовості в середніх навчальних закладах” містять різноманітні матеріали для ознайомлення студентів зі специфікою весільної обрядовості та її інтерпретації в текстах майстрів художнього слова.

Лекційні матеріали спецкурсу пройшли апробацію протягом 2011–2012 навчального року в аудиторії студентів-філологів Старобільського факультету Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Спецкурс „Теоретико-методичний аспект вивчення весільної обрядовості в середніх навчальних закладах” покликаний прищепити майбутнім учителям-словесникам уміння ефективно використовувати у своїй професійній діяльності знання про стародавні весільні звичаї, обрядодії традиційного українського весілля, його основні етапи,

еволюцію весільних традицій, тематику сучасного весілля, його символіку та образи тощо.

Під час опанування дисципліни студенти поглиблюють знання про весільний фольклор, уміння популяризувати та впроваджувати в життя сучасні українські обряди, традиції, ознайомлюються з матеріалами єдиного в Україні музею українського весілля (с. Великі Будища Диканського району), дізнаються багато цікавого з життя етнічних українців.

Сучасні тенденції в навчанні української, російської та іноземної мов у закладах освіти різних типів стимулюють майбутніх учителів словесності до набуття практичних навичок аналізу художніх творів українських та зарубіжних письменників, уміння застосовувати компаративне вивчення літератур на практиці.

Відповідно предметом спецкурсу є теоретико-методичні положення про систему компаративного вивчення елементів весільної обрядовості на уроках української та зарубіжної літератур, що не тільки підвищує ефективність навчання, але й дозволяє повніше впроваджувати порівняльне вивчення літератури в загальноосвітній школі. Набуті шкільні знання про весільний фольклор, весільні традиції та символи сприяють підготовці старшокласників до створення власної сім'ї, подружніх взаємин, довгого сімейного життя.

Постійно йде мова про те, що зберегти весільні звичаї і мораль, вічні загальнолюдські цінності, попередити про суперечливий характер кохання, відчуті почуття власної гідності, цноти допомагають: лірика поетеси Сапфо, твір П. Бомарше „Весілля Фігаро”, трагедії В. Шекспіра „Ромео і Джульєтта”, „Гамлет”, повість М. Коцюбинського „Дорогою ціною” (тема кохання і його протистояння ворожій дійсності); Й.-В. Гете „Фауст” і поеми Т. Шевченка „Катерина”, „Наймичка” (тема трагічної жіночої долі; образи Афелії, Маргарити, Катерини, Ганни); п'єси Б. Шоу „Пігмаліон” та І. Котляревського „Наталка Полтавка” (тема дівчини з народу та її права на щастя; образи Елізи, Наталки, елементи новаторства); п'єси М. Метерлінка „Синій птах”, А. Чехова „Вишневий сад”, Г. Ібсена „Ляльковий дім” і п'єса-феєрія Лесі Українки „Лісова пісня” (тема людського щастя і сенсу життя); п'єси

Ф. Дюрренматта „Гостина старої дами”, Б. Брехта „Матінка Кураж та її діти” і п’єса І. Кочерги „Свіччине весілля” (тема негативної ролі влади, грошей, наживи в житті людини, вкраплення елементів весілля), драми М. Лермонтова „Маскарад” та ін. Сюжетну лінію твору „Весілля” С. Виспянського складають: святкування весільної урочистості, вінчання, хід весільної вечірки, в основі яких віддзеркалюється вміння цінувати людину не через багатство. Разом із автором „Війна і мир” Л. Толстим проникаємося життєвими принципами й цінностями: життя, кохання, дружба, гроші, сім’я.

У методичних рекомендаціях подано уривки з тексту „Енеїда” Вергілія і Котляревського, М. Гоголя „Ніч напередодні Івана Купала”, що є матеріалом для розкриття інтимних почуттів, подружньої вірності, атмосфери українського весілля, любовних переживань та ін.

Завдання, запропоновані до кожної теми, покликані закріпити набуті знання практично, зокрема: уміти не лише шукати й приймати ті визначення (дефініції), у яких формулюється поняття „обрядовість”, „традиція”, „звичаї”, а й поповнити свої знання про специфіку весільного фольклору, визначати місце та роль весільних традицій у художніх текстах українських письменників, доробку фольклористів та народознавців. Практичні завдання охоплюють найважливіші питання програми спецкурсу й об’єктивно засвідчують розуміння студентом змісту твору. Акцентовано увагу на питаннях і завданнях для самоконтролю, наприклад, запропоновано студентам дати відповіді на такі питання: Чи знаєте ви, яка це наречена „з начинкою”? Чому в перший день весілля не подають вареників? Звідки пішов вислів „тримати свічку”? Чому люди прагнуть побратися? У методичних рекомендаціях подано також тестові, творчі завдання для підсумкового контролю. Студентам пропонується підготувати презентацію творчого проекту на тему: „Весілля – один із провідних жанрів родинно-обрядової творчості”.

Наведемо приклад запропонованих творчих завдань:

1. Охарактеризуйте весільні обряди, звичаї, відображені у творах українських письменників: Т. Шевченка, Г. Квітки-Основ’яненка, І. Котляревського, О. Кобилянської.

2. Запишіть особливості весілля своєї місцевості. Чи зберегло воно елементи традиційного українського весілля?

3. З'ясуйте термінологію весільного обряду: заручини, запросини, коровай, гільце, дівич-вечір, комора, покриття, перезва, циганщина.

4. Запишіть побажання, які на весіллі висловлюють молодятам у вашій місцевості.

5. З'ясуйте, чи зберігся у вашій місцевості обряд дівич-вечір, і чи зазнав він якихось змін?

6. Після ознайомлення з елементами весільної обрядовості у творі французького письменника Гюстава Флобера „Пані Боварі” проведіть паралелі з сучасними весільними традиціями.

7. Розгляньте репродукції картин К. Трутовського „Весільний викуп”, В. Маковського „Дівич-вечір”, І. Соколова „Весілля” та опишіть, який весільний обряд зображено на них.

8. Візьміть участь у конкурсі методичних ідей щодо проведення компаративного уроку на тему: „Урок за творами Ф.Дюрремента „Гостина старої дами” та О. де Бальзака „Гобсек”.

Принагідно скажемо, що досить детально репрезентовано матеріал про українське весілля як зразок комплексного поєднання кількох видів мистецтва (драматичного, пісенного, музичного, декоративно-ужиткового). Відомо, що цей родинно-побутовий обряд як своєрідне колективне свято привертав увагу багатьох художників своєю композиційною силою, різноманітністю фольклорного звучання, різнобарвністю та образністю естетичного втілення. Але, незважаючи на існування локальних особливостей у регіонах України, весільний обряд мав багато спільних рис.

До практичних занять, що охоплюють найважливіші питання програми спецкурсу, входять найбільш популярні в цьому плані теми, зокрема: змістовність та послідовність окремих весільних ритуалів. Студенти мають зробити висновок, що першим із них було сватання (змовини, заручини, договір), яке відбувалося за декілька днів чи тижнів до весілля. Якщо під час сватання батьки нареченої давали позитивну відповідь, дівчина виносила сватам вишиті рушники, якими вони перев'язували один одного через плече. Якщо відмовляли, то

замість рушників красномовно дарували гарбуза. Насамкінець зазначимо, що не всі з відомих ритуалів українського весілля стали об'єктом відображення у мистецьких творах, але такий з них, як сватання, привернув увагу багатьох художників („Старости” Т. Шевченка, „Свати” М. Пимоненка, „Сватання” М. Приймаченко, „Сватання” І. Їжакевича).

Тематикою інших практичних занять є розгляд питань про звичай весільного викупу молодої перед прибуттям до домівки її коханого („Весільний викуп” К. Трутовський); сучасну інтерпретацію українського весілля („Весілля” Т. Яблонська); повесільний понеділковий ранок („Весілля” І. Соколов) та ін.

Заглиблення в текст твору та перегляд мистецьких робіт краще сприяє обговоренню еволюції весільних зачісок за останні роки, символіки традиційної весільної їжі, популярних весільних страв та інших питань весільної тематики.

Отже, підготовка студента до практичної діяльності не обмежується лише накопиченням певної кількості знань про українські весільні традиції, а й є психологічно-моральною та духовною підготовкою до зрілого життя.

Література

- 1. Весільна** обрядова пісенність Луганщини / Упоряд. О.В. Скиба, Н.М. Філоненко, Н.Ю. Калина. – Луганськ : ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2010. – 112 с.;
- 2. Магрицька І.В.** Весільний обряд на Східній Слобожанщині / І.В. Магрицька, Ю.М. Казаков // Освіта Донбасу – 2002. – № 1 – 2. – С. 27 – 31;
- 3. Скиба О.В.** Жанр тосту, привітання, побажання в системі весільного фольклорного комплексу Луганщини (на прикладі смт. Врубівка Луганської обл.) / О.В. Скиба // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Філологічні науки. – 2011. – № 1. – С. 243 – 248.

ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПУБЛІЦИСТИКИ

ВІКТОРА ПЕКЕЛІСА

Анна Смірнова (ВП „Лисичанський педагогічний коледж ЛНУ імені Тараса Шевченка, м. Лисичанськ, студентка)

Наук. керівник – доц. Кравченко М.В.

Віктор Пекеліс – відомий російський письменник, публіцист, популяризатор науки. У його публіцистичному творі „Людські можливості” увагу читача зосереджено на інтелектуальних, психічних та фізичних резервах, якими наділена людина.

За семантичним підходом, заголовок тексту – заголовок-тема, тому що він указує на предмет обговорення. За структурним підходом – це заголовок-міркування. За типом мовлення текст є роздумом з елементами розповіді. Як і для будь-якого класичного роздуму, для аналізованого тексту характерна постановка проблеми (питання, над яким замислюється автор), власне роздуми, аргументи й висновок, який робить публіцист.

У творі наявні всі ознаки, що вказують на його публіцистичність: лексика насичена словами з абстрактним значенням, емоційно забарвленими словами, тон мовлення – пристрасний, закличний.

Серед засобів, що забезпечують єдність змісту, у тексті наявний лексичний повтор: *Шмідт, програма, рік, людина*. Щоб уникнути зайвих повторів, уживаються слова з дейктичною функцією, зокрема займенники *він, у ньому, який*, синоніми: *академік – учений*, родові й видові назви: *Шмідт – учений*.

Яскраво проступає й предметно-логічна сітка висловлювання, яка об’єднує, перш за все, тематично близькі слова: *учений, академік, план, книга, прочитати, розвиватися, виконання, можливості, норма, праця „на межі”, людські резерви*. Протилежні за змістом слова, за допомогою яких створюється контраст, спостерігаємо рідше: *розвиток – обмеженість, сповільнити – мобілізувати*.

Першу підтему-розповідь „об’єднують” дієслова минулого часу, адже життя Ю. Шмідта вже давно перервалося. Друга підтема-роздум насичена дієсловами теперішнього часу, що створює ефект присутності, указує на актуальність порушеної проблеми.

Найуживаніші засоби, які виражають логічні відношення між частинами тексту, – сполучники, за допомогою яких публіцист полегшує читачеві сприймання логіки викладу, послідовність розгортання змісту: *та, і, чи*. Їх текстові функції

цілком аналогічні до тих, що виявляються в поєднанні однорідних членів речення та частин складносурядного речення.

У творі яскраво представлена змістово-фактуальна інформація, що розкриває конкретні факти, які вже відбулися: *Ю. Шмідт склав план свого життя, потім його скоротив до „реальних” показників, після чого, творчо й плідно працюючи на ниві науки, „прожив” сто п’ятдесят років, „перекривши” норму втрчі.* Така сукупність фрагментів відтворює реально існуючі в минулому події.

Змістово-концептуальна інформація повідомляє читачеві про індивідуально-авторське бачення проблеми розвитку людини. Автор на прикладі життєвого шляху Ю. Шмідта закликає напружено працювати, мобілізувати фізичні, інтелектуальні й емоційні резерви, щоб не звикнути до обмеженості мислення й відмови від усього творчого.

Отже, усі лексичні й граматичні засоби, використані автором, забезпечують єдність змісту й форми, вони підпорядковані втіленню естетичного задуму публіциста.

Література

1. <https://uk.wikipedia.org>;
2. <http://litmisto.org.ua>;
3. <http://pravila-uk-mova.com.ua>.

ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ФРАЗЕОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Юлія Собко (Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв, студентка)

Наук. керівник – доц. Бородіна Н.С.

Спілкування є основною формою соціального існування й засобом функціонування людини в суспільстві. Тому цілком природно, що культура мовлення – це важливий складник загальної культури людини, і її украй необхідно формувати зі школи [1, 114]. Головним завданням учителя-словесника в умовах сучасної загальноосвітньої школи є формування на уроках і в позакласній роботі різнобічної мовної особистості, спроможної до повноцінного, гармонійного, самостійного дорослого життя. Свідченням такої підготовленості є висока здатність до комунікації, що виявляється в усіх сферах

діяльності й виразно проектується в майбутнє; а також самоусвідомленість учнів та самоідентифікація їх як представників певного соціуму й етносу. Тому першочерговим завданням для вчителя української мови є підготовка розвиненої мовної особистості учня.

Національна специфіка української мови певною мірою знаходить свій вияв у її фразеологічній системі, що формувалася впродовж багатьох століть. Відповідно беззаперечною є теза, що фразеологічні одиниці акумулюють у собі погляди людської спільноти на різноманітні аспекти життя. Вважаємо, що обґрунтування необхідності дотримання правил мовленнєвої культури як показника загальної культури та рівня інтелектуального розвитку кожної окремої людини й нації загалом є вагомим підґрунтям успішної роботи з фразеологічними одиницями в школі [1, 114]. Слід також зауважити, що стійкі словосполучення відіграють важливу роль у мовленнєвому етикеті спілкування, у належному усвідомленні ситуацій невербальної комунікації. Знання фразеологічних скарбів української мови, їх усвідомлення, доречне вживання є, безумовно, показником точного, логічного, виразного, багатого та емоційного мовлення. Відомо, що фразеологізми несуть не лише предметну, а й естетичну інформацію. Робота із фразеологізмами в школі дозволяє розширити словниковий запас учнів, довести важливість доречної поведінки людей у суспільстві, ознайомити з нормами етикету, сприяє реалізації мовленнєвої, мовної, діяльнісної та соціокультурної змістових ліній чинної шкільної програми з української мови [2, 218]. Вітчизняні лінгводидактики М. Пентилук, О. Горошкіна, В. Дороз та ін. стверджують, що успішній роботі з фразеологічними одиницями в школі сприяє методично вмотивований добір вправ і завдань з лексикології та фразеології. Так, щоб забезпечити вдосконалення мовної компетенції учнів, збагатити їхній активний словник фразеологічними одиницями, доцільним є використання вчителем лексичних, лексико-граматичних, лексико-стилістичних та лексико-орфографічних вправ. Особливо важливими є вправи, що передбачають усвідомлення учнями значення слів та їх поєднання для посилення інформативності,

емоційності, виразності тексту; вправи на визначення в текстах різних стилів, типів та жанрів мовлення функцій фразеологічних одиниць. Важливим є також урахування різних методичних підходів до добирання матеріалу для фразеологічних вправ.

Наприклад, ефективним методом буде практикувати роботу з фразеологізмами, до складу яких входить одне й те саме слово (*голова йде обертом, голова половою набита, класти голову, розколюється голова, кидатися сторч головою, голову ламати, морочити голову, вилетіло з голови*) [2, 217]; слова, що належать до однієї частини мови (наприклад, іменники: *тримати камінь за пазухою, п'ятами накивати, водити за ніс, червоний як рак, замилювати очі, воду в ступі товкти, байдики бити*); знаходити й аналізувати фразеологізми-синоніми (*обдерти як липку, пустити з торбами, обідрати до нитки*) [2, 217]; уводити фразеологізми в мовлення (дбати про доречність та поміркованість їхнього уживання); продукувати окремі речення з фразеологічними одиницями, орієнтуючись на певні теми: праця, навчання, лінощі тощо (*Хочеш їсти калачі – не сиди на печі; Любиш кататися – люби й саночки возити; Зробив діло – гуляй сміло; Під лежачий камінь і вода не тече*) [2, 216].

Ефективним буде також використання фразеологізмів на уроках граматики, зокрема під час вивчення учнями різних синтаксичних конструкцій з метою їхнього граматичного розбору, наприклад, розгляду односкладних речень (*Купив хрону до лимону; Вірному другу ціни немає*); складносурядних та складнопідрядних конструкцій (*Як не крутись, а правди ніде діти*); безсполучникових речень (*Воду в ступі товкти – вода і буде. Сім разів відмір – один раз відріж*) [2, 216]. При цьому вчителів доцільно особливо увагу приділити питанню синтаксичної ролі фразеологічних одиниць та правильному їхньому пунктуаційному оформленню, оскільки для учнів основної школи типовими є помилки у визначенні ролі фразеологізмів у реченні та правильному їхньому графічному відображенні.

Отже, українська мова – це система, у якій усі одиниці гармонійно функціонують та взаємодіють. Вивчення фразеології на уроках української мови є вагомим чинником у формуванні

навичок культури мовлення, збагаченні словникового запасу, засвоєнні стилістичних засобів української мови. За умови цілеспрямованого системного опрацювання фразеологічних одиниць учні зможуть застосовувати свої знання на практиці. Усе це дає підстави для висновку, що вивчення фразеологізмів учнями сприятиме підвищенню їхнього загальнокультурного рівня і, зокрема, розвитку культури мовлення, формуванню стилістичних умінь і навичок, що є базовими для становлення інтелектуально і професійно всебічно розвиненої особистості.

Література

1. Пентилюк М.І. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики : збірник статей / М. Пентилюк. – К. : Ленвіт, 2011. – 256 с.; **2. Дороз В.Ф.** Методика навчання української мови в загальноосвітніх закладах: навч. посіб. / В.Ф. Дороз. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 386 с.

ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЕСЕ СВІТЛАНИ ГІАЦИНТОВОЇ „ЩО ОЗНАЧАЄ БУТИ ВИХОВАНИМ?”

Тетяна Сорокіна (ВП „Лисичанський педагогічний коледж ЛНУ імені Тараса Шевченка”, м. Лисичанськ, студентка)

Наук. керівник – доц. Кравченко М.В.

Публіцистика – рід журналістики й літератури, що розглядає найактуальніші економічні, політичні, правові, а також філософські та літературні проблеми, які хвилюють сучасне життя. Публіцистичний стиль мови першим свідчить про зміни в стилістиці, демонструє створення неологізмів і впроваджує нові формули фразеологізмів. У публіцистики є два основних призначення: утворювати громадську думку, викликати прагнення зміни або навпаки збереження дійсного суспільного ладу.

Текст „Що означає бути вихованим?” С. Гіацинтової [1] (Тут і далі посилаємося на це джерело) належить до публіцистичного стилю, підстиль – власне публіцистичний, жанр – есе. Він актуальний, суспільно значущий за тематикою, емоційний. За типом мовлення – текст-роздум, на що вказує

заголовок тексту у формі питання, який спонукає читача до роздумів.

Текст орієнтований на читача-неспеціаліста, тому виклад простий, що полегшує сприйняття й розуміння тексту. Переважна більшість слів – загальноживані, стилістично нейтральні.

Умовно текст можна поділити на частини. У першій частині наявні тези: *Вихованість – це не тільки гарні манери. Це щось більш глибоке в людині; Бути вихованим – це значить бути уважним до іншого, делікатним.*

Синонімами до слова *вихований* виступають лексеми *гречний, делікатний, тактовний*. *Гречний* – шанобливо ввічливий у поведженні з людьми; чемний; який виражає шанобливість, увічливість [2]. *Делікатний* – ввічливий, люб'язний, завжди готовий виявити увагу, зробити послугу [Там само]. *Тактовний* (від такт) – який володіє чуттям міри, вмінням поводитися, як годиться вихованій людині [Там само]. Наведені синоніми є засобом урізноманітнення тексту, уникнення тавтології. Безпосереднє звернення до співрозмовника: *Якщо про вас скажуть...* – створює ефект присутності читача.

Друга частина присвячена поняттю „бути людиною”, що трактується автором як загальнолюдське, тому й лексика переважає загальноживана: *поняття, людство, суспільство*. Як стилістичні засоби, використано повтор слів і синтаксичний паралелізм конструкцій: *Простеживши історичний шлях людства, розумієш, що в основі кожного суспільства завжди лежала певна мораль, якою керувались.*

У третій частині С. Гіацинтова подає характеристику артиста Художнього театру Василя Івановича Качалова, зосереджуючи увагу на рисах його характеру: *Він поважав людей і завжди цікавився ними*. Автор використовує ряд однорідних членів: *При ньому кожна жінка відчувала себе привабливою, гідною турботи; У його присутності всі почувалися розумними і дуже потрібними*, за допомогою яких змальовує шляхетність В.Качалова.

Четверта частина – доказ твердження, наводиться приклад істинно вихованої людини: *Одного разу пізно ввечері Василь Іванович побачив дві дивні жіночі постаті. Ними виявилися*

сліпі, які заблукали. Актор негайно запропонував їм свої послуги, провів до трамваю, допоміг піднятися у вагон.

Остання частина містить висновок, який узагальнює показники ввічливості людини. Коментуючи приклад, автор повертається до аргументу, висвітленого на початку тексту.

Література

1. <http://www.km.ru/referats>; 2. <http://samzan.ru>

ІНТИМНА ЛІРИКА ПІСЕННИХ ТЕКСТІВ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ВИКОНАВЦІВ

(на матеріалі пісень гуртів „Скрябін”, „Океан Ельзи”,
„Бумбокс”, „The Hardkiss”, „Тік”...)

Ірина Статко (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, студентка)

Наук. керівник – доц. Клещова О.Є.

*Українська пісня – це бездонна
душа українського народу* (О. Довженко).

З давніх-давен українська пісня завжди супроводжувала наших пращурів – героїчних козаків. З раннього дитинства, з материнських колискових пісень і до самої смерті пісні були невід’ємною частиною життя кожного українця. З піснею на вустах не тільки відзначалися свята, проводилися народні обряди, а й славились перемоги над ворогом:

Як вдарили з семи гармат

У середу вранці –

Накидали воріженьків

Повнісінькі шанці! [6, 123].

Зрозуміло, що виникнення й розвиток козацьких пісень пов’язані з історією самого козацтва, що сформувалося в XV – XVI ст. у боротьбі українського народу проти феодального гноблення та іноземних загарбників і уславилася своєю мужністю, героїзмом, відданістю Вітчизні. Багато з них своїми мотивами та ідейним змістом споріднені з історичними піснями та думами.

Козацькі пісні відзначаються багатством ідейного змісту, емоційним наснаженням та високою художністю. Для їхнього поетичного стилю характерне органічне поєднання реалістичної

конкретності з символічно-метафоричною образністю. Основний герой цих пісень – відважний воїн, оборонець вітчизни, готовий віддати за неї життя [1, 115].

У козацьких піснях своє відображення знаходили не тільки патріотичні почуття до свого народу, своєї Батьківщини, а й прості людські емоції: страх, відчай, біль, а також радість, щастя і звісно кохання [2, 132].

Варто відзначити, що інтимна лірика в піснях нашого народу займає окреме не менш важливе місце. Однією з найвідоміших українських пісень, де оспівується кохання, є відома кожному „Ніч яка місячна...”:

*Ти не лякайся, що змерзнеш, лебедонько,
Тепло – ні вітру, ні хмар,
Я тебе пригорну до свого серденька,
А воно палке, як жар.*

Ще одним прикладом інтимної лірики в українських народних піснях є „Ой у вишневому саду”:

*Ой ти, дівчино чорноброва,
А чи підеш ти за мене?
Моя матуся тебе знає,
Ти той козак, що все гуляє...*

Звісно приклади інтимної лірики в українських піснях можна продовжувати нескінченно, адже наші пращури залишили нам справжній скарб у вигляді народних пісень. Вони вклали свою душу в пісні, а похвалитися таким може далеко не кожна нація [3, 24].

Минає час, змінюється світ та самі люди, проте тема кохання залишається провідною у відомих на весь світ поетів та письменників минулого і в наш час.

У сучасному світі лірична тема знайшла своє відображення в піснях. Яскравим прикладом є пісня гурту Андрія Кузьменка „Скрябін” – „Мовчати”. Пісня з перших рядків дає зрозуміти, що вона призначена лише для двох, розкривається її інтимний та романтичний зміст:

*Давай виключим світло і будем мовчати
Про те, що не можна словами сказати,
Не можна писати, неможливо зіграти,
А тільки мовчати, тихенько мовчати.*

*Давай мовчати про то, що дівчати
Не вміють сховати, не можуть спати.
Давай про мене і про тебе мовчати,
Мовчати, аж поки не захочем кричати.*

Пісня „Спи собі сама” є однією із найвідоміших пісень гурту Андрія Кузьменка „Скрябін”. У ній автор виступає оповідачем, при цьому розкриває душевні переживання героїні, її емоційний стан, думки. А чарівна лірична музика доповнює картину певної інтимності та індивідуалізації. Саме тому ця пісня знаходить відлуння в душі кожного слухача протягом багатьох років.

*Часом буває так, що хочеш почути
Речі, яких ніколи б не знати.
І тягне за руку тебе в то місце,
Де думаєш, краще б очей не мати.
Ти дивишся в кухні на кран і воду,
А правда нізвідки не виходить.
І дивляться в очі тобі знайомі,
А їхні очі твоїм говорять.*

Неможливо не згадати, що гурт Андрія Кузьменка „Скрябін” має в своєму музичному арсеналі не тільки пісні з яскраво вираженою темою кохання, а також патріотичні. Виконавці не боялися критикувати владу, при цьому всім серцем вони люблять свій народ та країну. Пісні „Руїна” та „Нас кинули” є цьому яскравим підтвердженням:

*В мене є країна, я її любив,
За волошки очі, люди кораблі.
Я з нею разом, півжиття прожив,
Притулившись тілом до теплої землі.
А тепер тут страшно, я розлюбив її,
Злі сірі очі, іржаві кораблі.
Ми так хотіли, щоб був колись тут рай,
Але зрозуміли що нас просто... (пісня „Кинули”).*

Неможливо не відзначити й тему любові до своєї родини, яка висловлена в пісні „Мам”. Ця пісня – це своєрідна присвята, сповідь:

*Я завжди мріяв написати пісню про маму,
Але різні поети всі слова вже сказали.*

*І я не хотів повторити когось із них.
Я біля своєї мами буду завжди маленьким
І, як тільки покличе, прибіжу скоренько,
Тому я їй і написав ці слова, як міг.
Мам, ти мене вибач, що я став дорослий,
І вже минула сорок третя осінь,
Як я побачив перший раз свій дім.*

Усі пісні залишають певний слід у серці людини, допомагають краще зрозуміти себе [4, 67]. На превеликий жаль, соліст гурту „Скрябін” Андрій Кузьменко трагічно загинув в автомобільній аварії, проте його пісні завжди житимуть у серцях його шанувальників.

Ще одним яскравим представником інтимної лірики в пісенних текстах є гурт „Океан Ельзи”. Звісно, дехто може сказати, що в їхніх піснях переважає патріотизм та сила „козацького духу”, але це далеко не так. Доказом наших слів можуть слугувати такі пісні: „Просто мені”, „Така як ти..”, „Без бою”:

*Просто мені
Так хочеться
Бути там, де і ти,
Так хочеться
Жити в тебе в полоні
І бачити,
Як тікають від мене сни
В твої долоні (пісня „Просто мені”).*

Саме в цих рядках розкривається сам автор, його глибокі почуття, переживання та побажання:

*Така, як ти,
буває раз на все життя,
І то із неба.
Така, як ти,
Один лиш раз на все життя,
Не вистачає каяття,
Коли без тебе я... (пісня „Така як ти”)*

Ця пісня передає неймовірну любов оповідача до своєї ліричної героїні разом із болем, який він відчуває. Усі художні засоби слугують для того, щоб підсилити враження та

залишають свій слід у пам'яті слухача. Метафори та епітети пісні дозволяють зрозуміти, наскільки важлива лірична героїня для автора.

*Хто ти є? Ти взяла моє життя
І не віддала
Хто ти є? Ти випила мою кров
І п'яною впала
Твої очі кличуть, хочуть мене,
Ведуть за собою
Хто ти є? І ким би не була ти,
Я не здамся без бою! (пісня „Без бою”).*

Пісня „Без бою” має дещо суперечливий зміст, у ній змальовується сильна пристрасть та слабкість, автор одночасно говорить „не йди від мене...” та „я не здамся без бою...”. Така суперечливість допомагає краще зрозуміти стан ліричного героя та його переживання.

Гурт „Бумбокс” є дещо іншим, неформатним гуртом і саме тому має таку величезну кількість прихильників серед молоді. Соліст гурту Андрій Хливнюк багато експериментує, але все ж основним напрямком у його творчості є якісний ліричний реп. Прикладом можуть слугувати пісні „Квіти в волоссі”, „Наодинці”, „Люди ми тільки тоді, як дуже сильно любимо”:

*Не обіцяй назавжди
Не обіцяй навечно
Де твоє – моє завтра
У скронях вітер свище.
Не обіцяй, навіщо?
Не обіцяй, не треба
Залежить час найближчий
Та не завжди від тебе (пісня „Квіти в волоссі”)*

Ця пісня передає душевний стан ліричного героя, а точніше його відчай від втраченого кохання. Метафоричні вислови та епітети допомагають авторові більш яскраво передати свої думки.

*Доброго ранку, порожні пляшки,
і до побачення, випічка й кава!
Всі недобиті – добив – глечики, горшки, –*

*Ай молодчинка, ай красава!
Швидке гоління нервових клітин
Вихід на зовні посеред ночі.
Уваги хочеш, як тамагочі,
Коли ти наодинці, коли один.
Коли ти наодинці, коли один.
Ну, давай! Телефон мій! Дзвони! Дзвони! Дзвони!
Ну де всі вони, де всі вони є?
Ну давай! Не мовчи! Ну! Дзвони! Дзвони! Дзвони!
Особистий Вавилон
now you're alone
(пісня „Наодинці”).*

Пісня, неначе крик самотності, автор намагається перебороти свою самоту та біль від такого стану. Його життя позбавлене будь-якого смислу. Самотність – найбільше покарання для людини!

*Якось спитала ти: „Так чому ж я з тобою?”
Сказав, що більш такої на світі не знайти.
Думав, ходив, аж ось, декілька слів знайшлось.
Скажи поміж сестер, що ці слова твої тепер!?
Навіть коли я не я – ти все одно зі мною.
Ось чому ти моя. Ось чому я з тобою
Навіть, коли кричу; навіть, коли ти плачеш;
Гавкіт стоїть собачий посеред розпачу
(пісня „Люди ми тільки тоді, як дуже сильно любимо”).*

Ця пісня поєднує в собі присвяту ліричній героїні, а приспів – це своєрідний підсумок усього сказаного доти:

*Люди ми тільки тоді, як дуже сильно любимо.
Тільки тоді, коли любимо ми – можемо зватись людьми!*

Наступним об'єктом нашого дослідження стане відносно молодий гурт „The Hardkiss”. Варто відзначити, що в основному гурт виконує англomовні пісні, у яких приховано ліричний підтекст, хоча „The Hardkiss” позиціонує себе як рок-гурт, проте пісня „Прірва” є найкращим виявом інтимної лірики:

*Запам'ятай мене!
Я Вічно житиму під скронями твоїми.
Мої пісні ти вже зненавидів,
Ми тонемо у Вічній Війні.*

*Я тебе боюсь, і з тобою бути хочу.
Ти вітай мене щоночі біля прірви на краю.
Там, де сідає туман –
Сядь зі мною, поговори.
Що за право ти мав так тримати
Мої думки в неволі?*

Пісня сповнена любові та відчаю, намагання достукатися до серця ліричного героя та „спрага” кохання. Коли жінка любить, вона божеволіє та не володіє собою – це саме той прихований зміст пісні [5, 82].

Гурт „Тік” є ще одним яскравим представником вітчизняної ліричної пісні. Проте варто відзначити, що цей гурт у своєму арсеналі має загалом веселі та жартівливі пісні, а також і патріотичні, що робить „Тік” настільки популярним та улюбленим і дійсно народним гуртом. Пісні „Не цілуй,” та „Апрель” можуть слугувати підтвердженням моїх слів:

*Ти писала листи Святому Валентину,
Написала бажання одне-єдине,
Але не знала адреси, куди відправити.
Він тебе цілував, ти його цілувала,
Він тебе кохав, ти його не кохала,
Боялась правду сказати, щоб його не образити (пісня „Не цілуй”).*

У пісні відкривається тяжка душевна драма ліричної героїні – життя без кохання. Вона змушує замислитись над власним життям та автор немов дає пораду або настанову:

*Не цілуй, не цілуй, не цілуй, коли не любиш,
Ти ж на ранок все забудеш, ти усе забудеш.
Не кохай, не кохай, як не віриш у кохання,
Перша фраза, як остання, перша і остання.*

Автор просить не гратися з чужими почуттями та чужим життям і намагається достукатися до героїні.

*Ще так далеко до зими і до морозів.
Навіщо спомини сумні, навіщо сльози.
Ще так далеко до весни, або до літа.
І може хтось, але не я...
Подарить квіти (пісня „Апрель”).*

З перших рядків автор дає зрозуміти, що пісня є ліричною:

*Сама не подумала, нащо –
Пішла і забувши про літо.
Не вернешся більше нізащо.
Повернеш назад усі квіти...*

Саме цими рядками передається настрій автора та ставлення до героїні, його роль у її житті.

*Жодної битви не виграла –
Кохання з війною зрівнявши.
А ти сама себе із дому вигнала.
У душу нічого не взявши.*

Ці рядки та метафоричні порівняння підсилюють вплив на слухача та дають чітко зрозуміти позицію автора, душевний стан та переживання не тільки героїні, а й самого оповідача.

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити один дуже важливий висновок, що в нашому житті, як і в житті наших пращурів, пісні, особливо ліричні, посідають важливе місце. Змінюються часи, мода на деякі речі минає, а хороша та душевна пісня завжди буде жити у наших серцях.

Література

1. Андрущенко В.Л. Запорозька Січ як український феномен / В.Л. Андрущенко, В.М. Федосов. – К. : Заповіт, 1995. – 173 с.; **2. Іваницький А.І.** Українська народна музична творчість : навч. посіб. / А.І. Іваницький. – К. : Музична Україна, 1999. – 222 с.; **3. Іваницький А.І.** Українська музична фольклористика (методологія і методика) : навч. посіб. / А.І. Іваницький. – К. : Заповіт, 1997. – 392 с.; **4. Іваницький А.** Український музичний фольклор : підручник для вищих навчальних закладів / А.І. Іваницький. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 320 с.; **5. Народні мелодії / 3 голосу** Лесі Українки записав і упорядив Климент Квітка. – К., 1917. – Ч. 1; К., 1918. – Ч. 2.; **6. Сергієнко Г.Я.** Біля витоків українського козацтва і Запорозької Січі / Г.Я. Сергієнко // Український історичний журнал. – 1992. – № 12. – С. 123 – 131.

ПОКЛИК ДУЖОГО СЛОВА

Аліна Сухарєвська (Теплівська загальноосвітня школа I – III ступенів Станично-Луганського району Луганської області, учениця), **Наталія Щекатунова** (Теплівська загальноосвітня школа I – III ступенів Станично-Луганського району Луганської області, учитель-методист)

*Я від Лугані до Сули
розпорошуся в кураїні,
однак зостанусь в Україні,
які б громи не прогули...*

(Іван Низовий)

Кожен митець слова – людина надзвичайної долі, яка свої почуття, думки, страхи та сподівання кладе на папір, даруючи читачам своєрідне мереживо слів, і щоб зрозуміти його візерунок, треба побувати у творчій майстерні письменника. Відвідавши її, ми зможемо зрозуміти, чому митець обрав собі таку долю і яким був його шлях у житті.

Іван Низовий починає писати в 60-ті роки ХХ ст., його художня система є суголосною естетиці літературно-мистецького руху шістдесятництва. Манера викладу поета позначена „експресивністю, внутрішньою напругою слова. Саме такий стиль, на думку письменника, відповідав часові, неспокою його душі”.

Івана Низового непокоїть доля рідної України. І він до останньої хвилини вірив, що український народ вистоїть усі труднощі, Україна буде вільною й сильною державою:

*Піднімись, Україно,
Здіймись над світами,
І не тільки світам, а й собі доведи,
Що не покритка ти...*

Мета статті – дослідити мовностилістичні особливості поетичного світу Івана Низового.

У текстах широко функціонують лексеми зі зменшувальними суфіксами як засобами створення пестливого тону вимовляння, ліричного стилю – щирого, задушевного, емоційного: *сухарик, сопливенький, сліпенький, побрехеньки, молодесенький, Тарасик, соломинка*. Будучи глибоко народним, цей прийом характерний для живого усного мовлення.

Активну виражальну та ідейно художню роль відіграють епітети, автор використовує їх для створення емоційного малюнку: *пекельний міраж, безмовне горе, мороз войовничий, гірка сльоза, бита дорога, оголені ріллі, ледача стежина*.

Серед фонетичних засобів найбільш яскравим виступає асонанс, який посилює фонічну виразність твору: „...*він іде навіть там де не йде, він іде навіть там де й не там...*”, „...*він мене протина й розтина...*”; „*О Боже, нас оборони*”, „*Осмыслию потроху складну цю епоху, І може, епоха осмыслить мене*”.

Своєрідним звукописом відзначаються деякі поезії: „*Реть ретельно підмиває Торф'янисті береги*”, „*Ревно рветься він до реви*”, „*Живлять дзвінки джерела*”. Мовними засобами (алітерацією) створюється музична „партитура” поетичного твору, завдяки чому читач „чує” природу.

Яскраві дієслівні метафори сприяють емоційній наснаженості: „*Між нами горе – каменем лежить*”, „*І крик-мовчання розриває рота...*”, „*Хлюпне трава смарагдова під ноги*”.

Іван Низовий – це словотворець, автор словесних новацій, з-поміж яких експресивне навантаження несуть авторські неологізми та складні слова: „*зелентравне, білоквітне Вершини високе торжество*”, „*ранок зозулеться*”, „*срібнодзвонила роса*”, „*Мені думно, і сумно, і печально, і болять мені рани На братовім тілі...*”.

Слова із суфіксами суб'єктивної оцінки знаходимо в багатьох віршах: *водичка, струмочок, муравка, слабосила, чистенька, трясовинка*.

За творами поета можна спостерігати регіональні особливості національного простору, що втілено в мовообrazах донбаського ландшафту:

Мозолі шахтарської землі

Терикони в сивій ковилі

Втомлено бугряться і димлять

Мозолі Донбасові болять.

Слово Івана Низового доходить до серця й розуму читачів без особливого тиску й супротиву. Його сприймають і приймають, ним наповнюються й насолоджуються. Поезія Івана

Низового – це народна поезія без надії та смутку, але водночас віри, надії та сподівання..

Отже, Іван Низовий визначає завдання поставити читача в центр описуваного, аби той побачив те, що змусило автора взятися за перо, аби пережив наплив тих почувань, які переповнюють його душу. Те, що перелите у вірші з пережитого, з власних вражень, зібраних на близьких і дальніх дорогах, знаходить відгук у читача, спонукає до діалогу, до осягнення буттєвих істин. Такі вірші вгрузають у душу, робота над ними у крапці не закінчується: працює думка – осмислює, працює уява – домальовує...

Література

1. Низовий І. Вівтар / І. Низовий. – К. : Вид-во „Райдуга”, 1995. – 118 с.; **2. Слобожанський** луг: літературно-мистецький альманах. – Луганськ, 2000. – С. 39.

ВИКОРИСТАННЯ ПОЕЗІЙ І. НИЗОВОГО ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ СИНТАКСИСУ Й ПУНКТУАЦІЇ

Галина Тараканова (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, студентка)

Наук. керівник – доц. Кравчук О.М.

І. Низовий є яскравим представником плеяди поетів Луганщини. Він жив думкою про рідну землю, його глибоко турбувала доля народу. У його поетичних творах виразно простежуються мотиви громадянськості, сміливо звучать заклики до боротьби за незалежність України, розвій її мови та правда про історію рідного народу, тобто основний мотив поезій нашого земляка – патріотичний.

Вірші написані влучною й образною мовою, мають великий виховний потенціал. І Низовий у своїх творах закликав любити людину навіть з усіма її недоліками, наголошував на тому, що все в житті взаємопов'язано, що кожна людина має право на повагу й щастя. Поет понад усе цінував людяність і порядність. Тому вірші І. Низового – неоціненний дидактичний матеріал на уроках української мови, зокрема під час вивчення синтаксису й пунктуації.

Вивченню деяких мовознавчих аспектів поезій І. Низового присвячено праці Л. Колесникової, О. Кравчук, І. Ніколасенко. Якщо творчий спадок І. Низового на сучасному етапі розвитку гуманітарних наук усе частіше потрапляє в коло наукових інтересів дослідників, то можливості використання його багатого доробку на уроках української мови залишаються малодослідженими.

Мета статті – дослідити можливості використання поезій на уроках української мови. Для досягнення цієї мети передбачається вирішення таких завдань: проаналізувати поезії І. Низового, з'ясувати їхні мовні особливості, визначити теми, під час вивчення яких можна використовувати його поетичні тексти.

Погоджуємось із думкою М. Карповець, що пунктуація, як і орфографія, має соціальне значення, оскільки полегшує спілкування людей за допомогою писемного й усного мовлення. Синтаксис є базою для формування пунктуаційних навичок. Пунктуаційні правила досить часто безпосередньо пов'язані з синтаксичним матеріалом, що зумовлює необхідність вивчення пунктуації на синтаксичній основі.

Дослідниця підкреслює, що найбільш проблемним питанням є реалізація вивченого теоретичного матеріалу з пунктуації на практиці, тобто розроблення різноманітних вправ [1].

На думку Н. Ковальчук, методика навчання пунктуації має відбуватись у декілька етапів. Перший етап: засвоєння пунктуаційних знань у функціональному аспекті. Пропоновані види діяльності: спостереження над мовним матеріалом, аналіз функцій мовних одиниць у текстах різних типів та стилів мовлення, лінгвістична казка, пунктуаційний експеримент, прийом порівняння [2].

Як бачимо, добір мовного матеріалу й розробка вправ на його основі відіграють важливу роль у підготовці до уроку. Важливим є не тільки насиченість тексту пунктограмами, що вивчаються, але і його виховний та естетичний вплив на учнів. Саме тому твори І. Низового можуть бути використані на уроках української мови.

У процесі вивчення однорідних членів речення можна використати поезію „І тихий сад” [3]:

*І тихий сад,
І синя річка,
Й співуча райдуга містка,
І залізничі кінострічка,
І електричка приміська,
І хмарки біла парасоля,
І від хмарини тінь легка,
І жайвора високе соло
Над музикою колоска,
І терикона сизий обрис
Поміж акацій і беріз,
І в серці незабутній образ
Того, над ким цей обеліск,
І сіль сльози, і слово щире,
І вічне джерело снаги –
Це лиш куточок Батьківщини,
Але який він дорогий!*

Також можна взяти для аналізу однорідних членів речення уривок з вірша „І в сиву давнину були педанти” [3]:

*І в сиву давнину були педанти,
І циніки, і просто недовірки,
Що прагнули в свої базарні мірки
Вмістити неземне кохання Данте.*

Прекрасний приклад однорідних членів речення містить поезія „Над Сватовим світає Україна” [3]:

*Над Сватовим світає Україна
В своїй неперевершеній красі:
І соняхи, і вишня, і калина
Вмиваються у росяній ясі,
Являючи символіку правічну
Оновленому світові: сприймай
Країну цю прапервісну й космічну,
Приймай її в чистилище і в рай.*

Під час опрацювання вищенаведених поетичних текстів доцільно поставити перед учнями такі завдання: знайти в реченнях однорідні члени (групи однорідних членів), визначити

їхню частиномовну належність, підкреслити члени речення, визначити, яку стилістичну роль вони виконують.

Під час вивчення простого ускладненого речення, а також складнопідрядного речення з підрядною порівняльною частиною можна використати такі рядки, запропонувавши учням розставити й пояснити розділові знаки:

Немов бджола до квітки,

Я до неї

Лечу...

А білоцвіт – немов пурга („Немов бджола до квітки”) [3].

Відтепер – навіки:

Під хрестом спочили, під зірками,

Цілий світ сховавши під повіки,

Обійнявши землю всю руками

Так, що сині вени вузлуваті

Заземлились, мов коріння дуба...

Вам тепер почесно, як на святі,

Вам ця тиша урочиста люба („Останнє прощай”) [3].

Я поразку свою визнаю,

Полишаю арену змагання –

Ти була у моєму житті, на краю

Безнадії – надія остання.

І тепер я, розбитий уцент,

В маячні з дурману і туману,

Наче пес під колючим терновим куцем,

Невигойну зализую рану.

Окрім прикладів, що ілюструють пунктограми, ці поезії виховують в учнів любов до рідного краю, захоплення його красою, уміння помічати прекрасне навколо, повагу до видатних земляків, образне мислення, прекрасне людське почуття – кохання.

Отже, творчість І. Низового є багатим джерелом мовного матеріалу для уроків української мови загалом і вивчення синтаксису й пунктуації зокрема. Його поезії насичені найрізноманітнішими реченнями, тому кожний учитель може дібрати найбільш доцільні приклади, враховуючи особливості своїх учнів. Водночас, використовуючи поетичний доробок І. Низового, учитель знайомить дітей з літературою рідного

краю, тим самим реалізує міжпредметні зв'язки в навчанні мови.

Література

- 1. Карповець М.** Взаємозв'язок у вивченні синтаксису і пунктуації [Електронний ресурс] / М. Карповець. – Режим доступу: http://eprints.oa.edu.ua/1298/1/Karpovets_110412.pdf;
- 2. Ковальчук Н.** Формування мовленнєво-комунікативних умінь у процесі вивчення пунктуації / Наталія Ковальчук // Укр. мова і л-ра в шк. : Науково-методичний журнал. – 2009. – № 5. – № 2 – 6;
- 3. Поетичні майстерні:** І. Низовий [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://maysterni.com/user.php?id=5537&t=1&sf=1>.

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ У ШКОЛЯРІВ УМІНЬ І НАВИЧОК ВИЗНАЧАТИ ЛЕКСИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ СЛОВА

Лейла Трай (Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв, студентка)

Наук. керівник – доц. Бородіна Н.С.

Уміння визначати лексичне значення слів – запорука високого рівня культури мовлення учнів та передумова сформованості в них мовної, комунікативної, мовленнєвої компетентностей на уроках української мови.

В умовах реформування загальноосвітньої школи в Україні відповідно до Концепції нової української школи комунікативна компетентність учнів є однією із ключових, що забезпечує підготовку школярів до спілкування в усіх сферах життєвої діяльності. Володіння лексичними нормами української мови та рівень сформованості лексичних умінь і навичок, своєю чергою, належать до важливого показника розвитку мовної особистості учня та готовності його до спілкування. Тому надзвичайно важливу роль на уроках вивчення лексикології української мови слід відводити ефективним прийомам семантизації слів.

Серед учених, які здійснюють наукові розвідки в зазначеному напрямку, чільне місце займають праці таких учених, як О. Горошкіна, С. Караман, М. Пентилюк, О. Попова, Г. Шелехова та ін. Попри наявність наукових праць з методики

навчання лексикології в школі питання добору ефективних методичних прийомів навчання учнів визначати лексичне значення слів залишається в українській лінгводидактиці дослідженим недостатньо, що й зумовлює його безперечну актуальність.

Під час формування у школярів умінь і навичок визначати лексичне значення слова широко застосовується прийом зіставлення невідомого слова з відомим, наявним у словниковому запасі школяра й добре знайомим йому. З цією метою для аналізу учням пропонуються дібрані вчителем синоніми й антоніми. Причому, як стверджують К. Прищеп та В. Лук'яненко, найбільш ефективним є не тільки зіставлення значення слів, а й порівняння їх у словотворчому аспекті [4].

Сутність цього способу полягає в переносі значення відомого слова на невідоме – або за подібністю значень, якщо залучаються синоніми, або за протилежністю, якщо використовуються антоніми. З досвіду проведення уроків із лексикології стверджуємо, що одним із доцільних є такий порядок роботи, коли вчитель називає синонім (антонім) і вказує на те загальне, що є у значенні обох слів [1, 34]. Наприклад, під час порівняння антонімів *широкий* та *вузький* учителеві варто наголосити на тому, що обидва слова є назвами ознаки за розміром, що є для них спільною.

Після цього учням пропонується вказати значення незнайомого слова або тільки відтінок значення, спираючись на зміст відомого слова. Така робота здійснюється під керівництвом учителя: він має вчасно підказати відтінки значень нового слова, які неможливо з'ясувати зі змісту відомого. Важливе значення має логічне визначення поняття, яке позначає предмет (явище, процес, якість). За допомогою цього способу розкривається зміст слова, а також виявляються його родова й видова характеристики. Обидві ці сторони поняття, зміст якого розкривається, чітко визначають лексичне значення слова [3].

З цією метою слід за поясненням слова показати типи слів, з якими розглянуте слово вступає у семантичний зв'язок. Відсутність такої роботи є однією з причин лексичних помилок. Добір слів, з якими вступає у сполучення досліджуване слово, може здійснювати учитель й учні [3].

Оскільки на мовленні учнів та їхній культурі позначається цілий ряд чинників (якість мовленнєвого середовища, мовлення батьків, друзів, кількість та якість прочитаних книг тощо), методично виправданою є індивідуальна робота, насамперед з тими учнями, мовлення яких насичене лексичними помилками та потребує методично спланованої корекційної роботи. У цьому разі завдання за словником повинно бути коротким, логічно пов'язаним із вправою підручника й мати вихід у мовленнєву практику. Добираючи слово для лексичного аналізу, варто врахувати спрямованість на майбутню творчу роботу, особливості вимови, написання, багатозначність слова, його синонімічний ряд, антонімічні пари [5].

Отже, у процесі роботи над збагаченням активного словника учня та формування в нього вмінь правильно визначати лексичне значення та його відтінки поряд із навчальним завданням реалізується й практична мета розвитку мовлення школярів. За допомогою словника школярі вчать використовувати лексичні засоби мови у власному мовленні. З одного боку, вони збагачують й уточнюють власний словниковий запас, а з іншого, починають учитися користуватися своїм словниковим запасом у мовленні – робити це лексично точно, граматично правильно, виразно, тонко відчуваючи значеннєві відтінки слова.

Література

1. Вашуленко М.С. Українська мова і мовлення в початковій школі: методичний посібник / М.С. Вашуленко. – К. : Освіта, 2016. – 268 с.; **2. Дичківська І.М.** Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник / І.М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2014. – 351 с.; **3. Методика** викладання української мови: навч. посіб. / За ред. С.І. Дорошенка. – К. : Вища шк., 2012. – 398 с.; **4. Прищепа К.С.** Тематичний словник школяра / К.С. Прищепа, В.Г. Лук'яненко. – К. : Гала, 2010. – 336 с.

ОБРАЗНЕ СЛОВО ГАННИ ГАЙВОРОНСЬКОЇ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Тамара Уманська (Кремінська школа-гімназія
Кремінської районної ради Луганської області, м. Кремінна,
заступник директора з виховної роботи, учитель-методист)

Матеріали, зібрані під час аналізу поезії Члена Національної спілки письменників України Ганни Гайворонської в процесі роботи над манівським дослідженням А. Шмельової, використовуються на уроках літератури рідного краю в 8 класі, сторітелінгу „Я біла ластівка Донбасу” (відеозвіт можна переглянути за покликанням (www.youtube.com/watch?v=43vrKPwXyDw) в Інформаційно-бібліотечному центрі Кремінської школи-гімназії, на уроках художньої культури в 10-ому класі при вивченні теми „Психологія творчої особистості” на заняттях із психології в 11 класі, на чисельних зустрічах із письменницею, під час підготовки до творчих конкурсів і олімпіад, на святах і заходах, як ілюстративний матеріал на уроках української мови, для чого зібрано збірку мікроконтекстів зі словом *вода*.

Докладно творчість Ганни Гайворонської із детальним аналізом поезії „Річка дитинства” доцільно розглянути на уроці літератури рідного краю або позакласного читання у 8-ому класі під час вивчення розділу „Світ української поезії” після опанування творчості Т. Шевченка, Лесі Українки, літературного батька поетеси Володимира Сосюри, В. Підпалого, В. Голобородька перед темою „Із сучасної української поезії (кінець ХХ – початку ХХІ ст)” – В. Герасим’юком, І. Малковичем, А. Мойсієнком, Г. Кирпою. Користуючись дослідженнями та матеріалами електронного посібника О. Неживого та Л. Неживої „Літературне краєзнавство” [3], у якому Ганні Гайворонській присвячено методичну статтю й навіть подано авторське виконання поезій „В тиші полохливій Понад Кремінною виплакався ранок” [2, 19], „На степах далеких зеленіють роси”, розроблено урок літератури рідного краю „Дивосвіт Ганни Гайворонської”. Мета уроку словесності: допомогти учням усвідомити ідейно-художні особливості поезії Ганни Гайворонської, її зв’язок із літературним процесом України, розвивати навички виразного

читання й аналізу поетичного твору, виховувати любов до рідного краю та естетичний смак. Після знайомства із біографією поетеси, її зацікавленістю творчістю В. Сосюри („Тільки знову тривожать мене чебреці Найніжнішого слова Сосюри” [1, 26]), розповіді про її вкоріннення в Кременінську землю („Мої друзяки вірні – ліс, річка, сонце, Й небо під ногами...” [1, 36]) доцільне звернення до особистісного досвіду учнів, оскільки річка Красна є річкою дитинства не тільки для Ганни Андріївни, але й для школярів Кременіної. Пошуковою частиною уроку є створення паспорту поезії Ганни Гайворонської „Річка дитинства”. Запропонований варіант представлено учнями 8-А класу Кременінської школи-гімназії 29.11.2016 року:

Автор	Ганна Андріївна Гайворонська
Назва	„Річечка дитинства”
Жанр	філософсько-пейзажна лірика
Тема	роздуми про річку дитинства Красну (м. Кременіна)
Ідея	Твої витoki вкорінилися в тебе, тому річка дитинства – це ріка життя, яка завжди з тобою
Зорові образи	шлях, річка Красна, кладочки-мости, ручаєчок
Слухові образи	буркотіння хвиль, дітлахи сміються, кладочка рипить
Дотикові образи	річка до себе в пелені пригортала
Епітети	напівземне буркотіння, незвідані світи, цілющі сили, старенька кладочка, чужі світи
Порівняння	кладочка мене, немов на гойдалці, гойдає; немов дитину, що тримала на руках; вже стільки років пронеслось, як мить...
Метафори	цілющі сили з неї набирати, буркотіння хвиль, ріка життя крізь мене протікає, кладочка мене гойдала й в пелені до себе пригортала, плисти горілиць у незвідані світи, із далини ведуть мене шляхи, вже стільки років пронеслось
Пестливі слова	річка, річечка, кладочка, ручаєчок
Риторичні звертання	Дитинства річечка; Моя ж ти річечко, ...
Віршовий розмір	Із/да/ли/ни/ ве/дуть/ ме/не/ шля/хи/ - - /- +/ - +/ - +/ - + чотиристопний ямб

Римування	Шляхи Кремінному напівземному дітлахи кільцеве римування
Концепти	річка
Репрезентанти	річка, хвилі, кладочка-мости, ріка життя, ручаєчок назви дій: перебридати, плисти, протікає

Після обговорення смислового навантаження образів, тропів і фігур під час рефлексії школярі діляться враженнями від поезії Ганни Гайворонської та розповідають, якою самі бачать річку Красну, чи змінилося їхнє сприйняття її після знайомства із поезією.

Визначною подією жовтня 2015 року в Кремінській школі-гімназії став сторітелінг (імпрізовані життєві розповіді про важливі події із життя письменника) „Я біла ластівка Донбасу” із Ганною Гайворонською, організований учителем української мови та літератури Т.О. Уманською та провідним бібліотекарем О.А. Борщовою в Інформаційно-бібліотечному центрі Кремінської школи-гімназії та проведений Анастасією Шмельовою та Ганною Шульц (тоді ученицями 9-А класу). На заході старшокласники (10 – 11 класи) не лише ознайомилися із сторінками життя та творчості письменниці, її активною громадянською позицією, але й взяли участь у сторітелінгу – живих спогадах про враження читачів від поезії „Бог” і газети „Кам’яний Брід” та імпрізованому інтерв’ю із питаннями „Скажіть, будь ласка, який образ є для вас ближчим – образ дороги (бо ми помежов’я) чи образ дому, хати? У своїх поезіях Ви часто звертаєтесь до образу води (Сіверський Донець, криниця, наша улюблена річка Красна, дощ). Яку роль у вашому житті відіграє саме вода? Талановита людина талановита в усьому, мені було приємно дізнатися, що ви ще займаєтесь лісовою скульптурою. Чому саме цей вид творчості Вас зацікавив і як ви до нього прийшли? Сьогодні для українського суспільства дуже важливе відчуття гідності, гордості за свою країну, а також реальні дії, які б допомагали нам розбудувувати

нашу рідну державу. Скажіть, будь ласка, що б ви порадили нам, молодому поколінню, задля цього?”

Кожен охочий поділився своїм враженнями від новітньої лірики Ганни Гайворонської, а та, своєю чергою, щиро подякувала за надану допомогу у виданні її збірки „Луганщина – світанок України” із її кращою концептуальною поезією, зокрема майданного періоду, та розповіла про свої творчі плани.

Для уроків художньої культури України в 10 класі актуальною є вистава Ганни Гайворонської „Війна у Божому винограднику” театральної студії „КЛАС” Кременської школи-гімназії під керівництвом Л.М. Щолок, представленої в Києві, Львові, Жовкві, Крехові, про сучасні події на Луганщині. На уроках психології в 11-ому класі, вивчаючи креативні особистості, учні можуть спробувати описати творчу особистість поетеси, з якою спілкуються й творчість якої вивчають.

Література

1. **Гайворонська Г.** Луганщина – світанок України [Текст] / Г. Гайворонська. – Рубіжне : „ПАНКО”, 2014. – 64 с.;
2. **Гайворонська Г.** Циганська ніч [Текст] / Г. Гайворонська. – Донецьк : „Донбас”, 1992. – 79 с.;
3. **Нежива Л.** Літературне краєзнавство Луганщини [Електронний ресурс] / Л. Нежива, О. Неживий. – Центр інформаційних технологій ЛНУ ім. Тараса Шевченка (2008). – Режим доступу: www.donbaslit.skif.net.

ОКАЗІОНАЛІЗМИ У ЗБІРЦІ „КАЛІГУЛИ”

ВАСИЛЯ СТАРУНА

Інна Уразовська (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, магістранка)

Наук. керівник – доц. Ніколаєнко І.О.

Поетична мова письменників Луганщини відображає одну з характерних тенденцій у розвитку словника мови поезії за рахунок авторської неологізації. Вузьковживані оказіоналізми збагачують арсенал мовних засобів експресивно-образної оцінки людини, її станів, її сприйняття природи [3, 3]. Авторське світосприйняття допомагає перетворити значення слова

відповідно до естетичних мотивів творчості письменника. Це й зумовлює вживання оказіоналізмів – слів, „що утворюються за наявними в мові моделями, але не використовуються в загальноновживаному словнику.

Оказіоналізми мають індивідуальний характер, вживаються тільки в умовах певного контексту, який дає змогу розкрити їхнє значення” [1, 113]. Олена Селіванова ці мовні одиниці кваліфікує як стилістичні неологізми, оскільки вони побутують в ідіостилі певних авторів текстів і не набули поширення [4, 424].

Василь Старун – унікальне явище нашого сьогодення. „Він із родини бджоляра. Знає з дитинства, як нектар береться. Тож і сам по-бджолиному виповнює свої стільники нектарами витончених насолод – взятком з дивоглядних і несосвітнено-духмяних суцвіть у садах поезії” [2, 3].

Мета нашої розвідки – виявити оказіоналізми та їхню стилістичну роль у збірці Василя Старуна „Калігули”.

Микола Мірошніченко в передмові до збірки „Калігули” зазначає: „Несподіванка Слова – вона для поета Старуна іноді більше значить, аніж саме значення слова. Тим-то раз-пораз подибуємо в нього діалектизми, переважно слобожанського походження, рідковживані слова й неологізми”. Тут вам і пташаки, і вишви на білій сорочці, і холодоокі черепи, і скімлища речей, і легкокрил, і паперові заблудьки, і пір’я знику, і сніг, що украдно не поліг, і спогибельна роса, і повзучка слина, і хтось, що потерпає в обірваних потерпцях, і розписане ікно... До речі, останній у цім переліку, утворений способом семантичного переносу неологізм містить у собі (значеннево) й кіно, й вікно заразом” [Там само, 7 – 8].

Значну частину новотворів поета становлять оказіоналізми, утворені суфіксальним та безсуфіксним способами, наприклад: *вишви на білій сорочці вишині* [5, 82]; *зима волає в шельпотінні сіті* [Там само, 126]; *все холодком все мовчаком ...* [Там само, 165]; *...вислід* [Там само, 198] та ін.

Найпоширенішим типом індивідуально-авторських новотворів Василя Старуна є складні іменники, прикметники, прислівники, утворені шляхом комбінування основ загальноновживаних слів, напр.: *по гулких лиманах бджолосот*

ранку випливає хмарне вухо [Там само, 24]; кров змита за обрій – і доважок-час – нейтральної смуги кормило. пливе і летить і кульгає кача стоного сторуко стокрило... [Там само, 41]; вівторок сіроперий та байдужий... [Там само, 47]; сліди маланкувань у сміттєвирах [Там само, 115]; востаннє змита сфера поспішає потоками виднокруж... [Там само, 160]; один однокрил [Там само, 193].

Цікаву групу авторських неологізмів становлять іменні сполучення, у складі яких наявна прикладка, що зливається з пояснювальним словом: *сніжинки-розвідниці: так легко їм помирати в нашому житті [Там само, 80]; важко бачити диригента-зозулю в пільмі [Там само, 81]; важко дихає кит-помічник [Там само, 82]; цупко зв'язаний перекинть-травною мішок... [Там само, 159]* тощо.

Отже, авторські новотвори в збірці Василя Старуна „Калігули” майстерно вплетені в поетичні рядки, мають точне смислове навантаження й експресивний заряд. Більшість із них перебуває в індивідуальному обігу майстра слова й не функціонує поза межами твору. Усе це робить поетичне мовлення автора загадковим, неповторним, невимушеним, характеризує творчу манеру митця.

Література

1. Єрмоленко С. Я. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / С.Я.Єрмоленко, С.П.Бибик, О.Г.Годор. – К. : Либідь, 2001. – С. 113; **2. Мірошніченко М.** Відроджувач архетипного мовомислення / М. Мірошніченко // Старун Василь. Калігули : вибр. вірші. – К. : Вид. дім „Просвіта”, 2005. – С. 3 – 8; **3. Ніколаєнко І.** Авторські неологізми в мові письменників Луганщини / Ірина Ніколаєнко // Культура слова. – 2013. – Вип. 78. – С. 88 – 92; **4. Селіванова О.** Сучасна лінгвістика / Олена Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – С. 424; **5. Старун В.** Калігули : вибр. вірші / Василь Старун. – К. : Вид дім „Просвіта”, 2005. – 222 с.

ОБРЯД СВАТАННЯ НА СТАРОБІЛЬЩИНІ

Анжеліка Холодняк (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, студентка)

Наук.керівник – проф. Пінчук Т.С.

Українське весілля в селі завжди зачаровувало своєю урочистістю та святковістю в нашій культурі. Весілля було й залишилося надзвичайно насиченим, яскравим, багатим на вікові звичаї. Традицій та обрядів настільки багато, що воно могло тривати цілий тиждень. Сьогодні не всі закохані пари дотримуються звичаїв та традицій, але є багато тих, хто згадує вже давно забуті.

Весілля в селі є надзвичайно веселе й цікаве. Весільний обряд починається зі сватання. Наречений обирає сватів серед найближчих друзів або родичів, загальна кількість людей, яка збирається йти на сватання, повинна бути не парною, наречений має бути без пари. День сватання і майбутнє весілля повинно бути не в піст, зазвичай до кінця Масляної та обов'язково після заходу сонця. Щасливими для обряду сватання вважаються дні з непарними числами: 3,5,7,9.

Наречений купує букет квітів тещі, пляшку горілки або коньяку тестю. Наречена на той час готує застілля, чепуриться біля дзеркала, одягає найкраще вбрання. Традиція сватання свідчить, що чим швидше свати подолають дорогу від воріт дівчини до будинку, то тим швидше батьки дадуть згоду на шлюб. Коли свати з нареченим приїхали до воріт хати нареченої, їм відчиняють двері й запрошують до кімнати, де сидять батьки дівчини й найближча рідня. У хаті, перехрестившись на ікони, починається розмова, яку ведуть стоячи, щоб дівчина швидко вийшла заміж та не засиджувалась у дівках. На сватах лежить завдання уявити нареченого в найкращому світлі, його представляють наречений, описуючи переваги та найкращі якості. Сам обряд починається словами, які говорять свати: „У вас товар – у нас купець” або „Летів наш голуб, побачив голубку, і де він тільки не літав, не бачив такої голубки, як у вашому садку. Вона йому дуже сподобалась, якщо голубка згодна, то ми беремо вашу голубку у свою сім'ю”.

Після цього виходила наречена, одягнена в свою найгарнішу сукню. Сторона нареченого просить дівчину дати спробувати приготовлену нею страву, продемонструвати вишивку, підмести підлогу. Свати ставили питання: „Чи вмiла дiвчина? Чи прибирала хату? Чи сама готувала вечерю?” Дiвчина бере вiник, робить вигляд, що пiдмiтає пiдлогу. Якщо вона не згодна йти замiж, то виносить гарбуза. А якщо згодна, дарує саморобну рiч майбутньому чоловікові, а сватам пов’язує хустку зліва направо. В обряд сватання наречений повинен нареченій принести коровай. Приймаючи коровай, вона дає згоду на заручини. Потiм майбутнє подружжя бере до рук нiж i розрiзає коровай навпiл – якщо у них вийде розрiзати коровай з першого разу, не вiднiмаючи ножа, це стає знаком того, що їхнє спiльне життя буде щасливим. За час застiлля коровай повиннi повнiстю з’їсти для того, щоб майбутня родина не бiдувала й не знала горя. Усе проходить у напiвжартiвливому виглядi. На сватаннi також ведуть переговори про придане, обговорюють весiлля, витрати, обов’язки в новiй родинi. Закiнчувалась зустріч веселими пiснями та гарними гуляннями. Прийшовши до згоди з усiх питань, призначали оглядини молодої i день для вiдвiдин оселi жениха.

Через кiлька днiв пiсля сватання додому до нареченого приходять родичi нареченої для того, щоб оглянути будинок, господарський двiр. З собою вони несуть дарунки: для нареченого краватка, сорочка, гаманець, для батька – пляшка вина або горiлки, для матерi – букет квітів. Молодий чоловік проводить екскурсію по господарському угiддю, показуючи свої пiзнання i здобутки в господарствi. Хлопець уточнює, що зроблено власними руками, щоб майбутнi родичi оцiнили його таланти. Головним учасником оглядин з боку нареченої є її батько. Батько ретельно i прискiпливо оглядає будинок, двiр, у якому буде жити його донька.

Після оглядин подвiр’я, будинку, господарства всi сiдають до столу i приступають до застiлля, у процесі якого родина нареченої дiзнається всi подробицi про майбутнього зятя. На оглядинах доречнi будь-якi запитання, навiть особистi, а хлопець зобов’язаний вiдповiдати на них вiдверто. З’являється можливість розпiзнати характер хлопця, дiзнатися, як він рiс, де

навчався або навчається, що цікавого було в дитинстві, які події стали визначальними в житті. До оглядин родина нареченого намагається прикрасити й оновити своє житло за допомогою нової скатертини, рушника, запашних квітів, нового посуду та ін.

Після вдалого сватання та оглядин молоді влаштовують заручини. Заручини відбуваються зазвичай за два – три місяці до того, як молода пара стане на весільний рушничок. Вони здійснюються на знак того, що шлюб відбувається перед обличчям Божим, у Його присутності й на Його розсуд. На цей вечір збираються родичі молодих, близькі друзі. Жених і наречена оголошують про своє бажання поєднатися шлюбом. Усі сідають до столу, а молодих виводять на середину кімнати. Жених підносить нареченій обручку, яку вона повинна носити до весілля. Найстарша жінка або чоловік у сім'ї накриває хліб вишитим рушником і кладе на нього руку дівчини, а зверху руку хлопця, потім перев'язує їх рушником. Вважається, що від сьогодні молода пара заручилася підтримкою Бога, батьків і всіх присутніх на заручинах для того, щоб скріпити свої стосунки сімейними узами, такими ж міцними, як зав'язаний рушничок.

Після завершення церемонії хлопець і дівчина вважаються зарученими і відтепер не мають права відмовлятися від шлюбу.

Далі після заручин проводиться дівич-вечір, який влаштовують напередодні весілля як символ прощання з вільним дівочим життям. Сучасний дівич-вечір відзначається за допомогою деяких атрибутів. Це коротка фата на нареченій та біла або червона сукня. Подруги дарують нареченій символічні подарунки.

РОЛЬ МОВИ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ НАЦІЇ

Наталія Хоменко (ДВНЗ „Криворізький національний університет”, м. Кривий Ріг, студентка)

Наук. керівник – ст. викл. Ланова І.В.

Сучасна українська мова є багатовіковим надбанням українського народу. Вона створена зусиллями багатьох поколінь. Як зазначав І. Огієнко, „в мові наша стара й нова

культура, ознака нашого національного визнання... І поки живе мова – житиме й народ як національність...” [1].

Становлення народу тісно пов’язане з формуванням його мови. Усі сторони суспільного життя, процеси пізнавальної та творчої діяльності людини, кожний момент її свідомості супроводжуються мовою.

Мова – основний комунікаційний засіб людини. За допомогою мови ми висловлюємо свої думки, мова дає нам можливість спілкуватись. Мова, безумовно, впливає і формує свідомість людини [2].

Найхарактернішими рисами, притаманними людині, є суспільна свідомість, суспільна трудова діяльність і мова. Жодна з цих рис не може існувати без двох інших. Особливо тісний зв’язок між мовою та суспільною свідомістю. Формами, у яких знаходять вираження всі витвори людської свідомості, є мовні знаки: слова, словосполучення й речення. Початок формування мови збігається зі становленням людського суспільства, коли в людей виникла потреба щось сказати одне одному.

Як відомо, немає жодного суспільства, яке б не знало мови, яке б не володіло цим найважливішим засобом людських зносин; нею постійно користуються люди у своїй трудовій діяльності, спрямованій на досягнення певної мети; без мови не може існувати будь-яке виробництво, не можуть розвиватися техніка, культура, наука, мистецтво; за допомогою мови люди висловлюють свої думки й передають їх іншим людям; за допомогою мови людство зберігає та передає новим поколінням нагромаджений досвід.

На певному етапі розвитку суспільства виникає письмо, яке поширює функціонування мови в часі та просторі. Мовою, закріпленою в знаках письма, користуються не лише тоді, коли вона висловлена, а й набагато пізніше, отже, функціонування такої мови не обмежено в часі. Писемна мова виконує роль засобу зносин з іншими членами колективу, які перебувають на будь-якій відстані від того, хто висловлює свої думки, а не лише з тими, хто бере безпосередню участь у розмові.

На основі писемної мови в процесі історичного розвитку суспільства виникає літературна мова.

Літературна мова – це унормована мова державних, громадських, політичних установ, організацій, навчальних закладів, науки, художньої літератури, ділового спілкування, театру, кіно, преси, телебачення [2].

Українська мова почала формуватися у XIV столітті, виділившись зі східнослов'янської мовної спільності (давньоруської мови). Тому близькоспоріднені з українською мовою – це російська та білоруська.

Норми нової української літературної мови починають складатися ще з кінця XVIII та першої половини XIX століття. Вони зароджуються насамперед у творах І.П. Котляревського, І.Ф. Квітки-Основ'яненка, Т.Г. Шевченка.

Одним із найвищих виявів самоутвердження нації є державний статус її мови, який законодавчо забезпечує її функціонування в усіх без винятку сферах суспільного життя. Цей статус має бути закріплений в Основному Законі держави – Конституції.

Така важлива роль мови в суспільному житті нашої держави зобов'язує добре знати правила й закономірності її розвитку. Щоб оволодіти нормами сучасної літературної мови, треба глибоко вивчати її лексичний склад, фонетичну систему, граматичну будову та стилістичні властивості. Досконале знання мови є важливим показником розумового розвитку людини та її культурного рівня.

В умовах національного відродження українська мова набула особливої ваги. Вона стала вирішальним чинником самобутності талановитого, віками гнобленого українського народу, виразником інтелектуального й духовного життя.

Мова – могутнє суспільне знаряддя, що формує людський потік в етнос, що утворює націю через збереження й передачу культури, традицій, суспільної самосвідомості певного мовного колективу [3].

Мова – це золотий запас душі народу, з якого виростаємо, яким живемо, завдяки якому маємо право милуватися рідним краєвидом. Мова – найкращий цвіт, що ніколи не в'яне, а вічно живе, розвивається та процвітає.

Отже, мова не існує поза культурою як соціально успадкованої сукупності практичних навичок і ідей, що

характеризують наш спосіб життя. Як один із видів людської діяльності мова виявляється складовою частиною культури, обумовленої як сукупність результатів людської діяльності в різних сферах життя людини: виробничій, суспільній, духовній. Однак як форма існування мислення й, головне, як засіб спілкування мова постає в одному ряду з культурою.

Література

1. Огієнко І. Нариси з історії української мови: Система укр. правопису: Попул. курс з іст. висвітленням / І. Огієнко. – 2-е вид. – Вінниця: Волинь, 1990. – 216 с.; **2. Роль** мови в суспільному житті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dilovamova.com/index.php?page=4>; **3. Мова** – духовне багатство народу. Наукова бібліотека Уманського НУС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.udau.edu.ua/fondi-ta-kolekcii/virtualni-vistavki/mova-duhovne-bagatstvo-narodu.html>.

НАРОДНІ УЯВЛЕННЯ ПРО ДОМОВОГО В УКРАЇНСЬКИХ СХІДНОСЛОБОЖАНСЬКИХ ГОВІРКАХ

Марина Чуприна (ВП „Старобільський гуманітарно-педагогічний коледж ЛНУ імені Тараса Шевченка”, студентка),
Ольга Верховод (ВП „Старобільський гуманітарно-педагогічний коледж ЛНУ імені Тараса Шевченка”, викладач)

Українська демонологія як невід’ємний складник традиційної духовної культури здавна привертала увагу дослідників. Пошуки велися переважно в етнографічному, менше – у лінгвістичному напрямках. Лінгвісти зацікавилися українською демонологічною лексикою лише у ХХ ст. Предметом їхньої уваги стали походження, етимологія, мотиви номінації, творення, функціонування демонологічних назв (В. Білоусенко, А. Василенко, Л. Виноградова, Й. Дзендзелівський, Б. Кобилянський, О. Левкиївська, Т. Лукінова, М. Толстой, Н. Хобзей). Демонологічній лексиці присвячено окремі статті тлумачних, діалектних та етимологічних словників української мови.

Мета нашої розвідки – дослідити образ домового та виявити особливості функціонування цього персонажу в українських східнослобожанських говірках.

Як показали спостереження над записаним матеріалом, найпопулярнішим демонічним персонажем на Східній Слобожанщині є *домовик* (*бабай, дух предків, хазяїн дому, талісман дому*). Назву *домовий* в українських східнослобожанських говірках зафіксовано зі значенням ‘маленька істота, схожа на дідуся або хлопчика, яка охороняє родинне вогнище, дім та сприяє збагаченню, процвітанню родини’.

Лексема *домовий* відома в усіх говірках східнослобожанського ареалу, вона загальнопоширена в інших українських говорах, а також у літературній мові [1, I, 585].

Лексеми з коренем *дом-*, пов’язані з поняттям „нечиста сила”, поширені в говірках білоруської мови *домовік* ‘домовик’ [3, II, 30] та російської мови *домоведушка, домовид, домовидушко, домовик, домовитель, домовитушко* ‘добрий чи поганий дух, який живе в хаті; домовик’ [2, VIII, 119 – 121].

Згідно з етнографічними даними [4], домовик зазвичай асоціюється із духом – охоронцем оселі, який, своєю чергою, споріднений із духом прашурів. На це вказує і традиційне місце мешкання домовика в хаті – поза піччю.

Завдяки належності до нечистих сил домовик міг перевтілюватися і в людину (*маленький хлопчик, дідок*), і в тварин (*кіт, ведмідь, курча, сова, собака* і т.ін.). Іноді він уявлявся як істота невизначеного роду (*воно*).

Характеристика домовика теж є неоднорідною. Він може бути негативним персонажем (у випадках сприйняття його як покійника) і позитивним, якщо його асоціюють із природним духом; добрим чи злим – залежно від свого характеру чи поведінки мешканців оселі. За сучасною уявою домовик проживає за батареєю чи поза плитою, які так само, як і піч у давніх слов’ян, є джерелом тепла та вогню.

Домовик не любить сварок, він стежить за тим, щоб у сім’ї був лад і спокій, щоб сім’я дотримувалась традицій та звичаїв. Не любить домовик, коли дівчата ходять з непокритою головою і лягають спати голими.

Домовик може провіщати долю. Для цього він душить людину уночі, і тоді треба запитати: „На добро чи на зло?”. Якщо на добро, то нічого не скаже, якщо ж на зло, то дихне на Вас холодним подихом. Є в домових і своє свято – 10 лютого на день Єфрема Сиріна. Кожна господиня цього дня повинна приготувати улюблену страву домовика – кашу і, залишивши її на ніч, запросити домовика на вечерю.

Уважають, що домовик приходить уночі, тому бажано йому залишати що-небудь смаченького на висоті, оскільки домовики сидять *високо та спостерігають за людьми*.

Отже, домовик – охоронець домашнього добробуту. Він з'являється разом із чварами та проблемами, мабуть, щоб попередити про щось. І зникає, якщо в родині панує добробут.

Література

1. Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. / Укл. В.А. Яременко, О.М. Сліпушко. – К. : Аконті, 2006. – Т. 1 – 4; **2. Словарь** русских народных говоров. – Вып. 1 – 39. – М. : Наука, 1965 – 2005; **3.Тлумачальны** слоўнік беларускай мовы. – Мінск, 1977 – 1985. – Т. 1 – 5. **4. Українознавство: Посібник** / Уклад. В.Я. Мацюк, В.Г. Пугач. – К. : Зодіак – ЕКО. – 1994. – 399 с.

РОЛЬ „КРИЛАТИХ СЛІВ” У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ

Світлана Шимова (КЗ „Радолівська ЗОШ І – ІІІ ступенів” Приморського району Запорізької області, учитель)

Українська фразеологія багата на „крилаті вислови” власне українського походження. У чому ж їхня особливість? Невже вони мають крила? Хто наділив їх здатністю літати? Це афоризми, що належать перу письменників та поетів. „Крилаті слова” в мові виражають важливу роль, вони творять дива. Словом можна і поранити, івилікувати. Словом можна оспівати велич Батьківщини.

Учитель учителів В. Ужченко зазначав: „Спостереження над виразами, що „стукають” у двері загальнонаціонального фразеологічного фонду, спонукає учнів пильніше вглядатися в образне поетичне слово – семантично ускладнене і стилістично

довершене. А вчитель допомагає визначити тональність змісту того чи того виразу, часто й доречність уживання”.

Дослідники-мовознавці стверджують, що кожен „крилатий вислів” у стислій формі передає думки й почуття, які узагальнили багатомісячний людський досвід. Їхня стислість дуже своєрідна: щоб зрозуміти його, треба знати контекст історичного або літературного походження.

У складний для нашої держави час у двері „стукують” такі „крилаті слова”, які впливають на формування національної самосвідомості. Країна переживає тяжкий період соціальних потрясінь. Віримо, що найстрашніше позаду. Та всі усвідомлюють: лад і взаєморозуміння в суспільстві не запанують миттєво. Потрібен час та переосмислення. На допомогу вчителю знову прийшли письменники та поети, які допоможуть переглянути систему цінностей. Сам процес формування здійснюється не на абстрактній, а на конкретно-почуттєвій основі. „Крилаті слова” не лише навчають, а й виховують, бо містять у своїх сентенціях глибокі узагальнення народного розуму, висновки й досвід. А їхні автори – це приклад для наслідування молодому поколінню.

Ось ті вислови, що відзначаються особливою функціонально-стилістичною активністю:

Т. Шевченко: *„Борітеся – поборете”, „Караюсь, мучуся, але не каюсь!”*, *„І потекли в одно море Слов’янської ріки”*, *„Встане правда, встане воля”*, *„Жива душа народна, жива неподоланна”*.

П. Тичина: *„Чуття єдиної родини”*, *„Стою, мов скеля непорушній”*.

Леся Українка: *„Без надії таки сподіваюсь”*.

І. Світличний: *„Вітчизна – це не хтось і дець. Я – теж Вітчизна!”*.

Л. Костенко: *„Нелегко, кажуть, жити на дві хати, А ще нелегше – жити на дві душі”*, *„Мужність не дається напрокат”*, *„В дитинстві відкриваєш материк, котрий назветься потім Батьківщина”*.

В. Сухомлинський: *„Патріотизм – серцевина людини”*.

В. Симоненко: *„Вибрати не можна тільки Батьківщину”*, *„Я – українець. Оце і вся моя біографія”*.

М. Вінграновський: „Поета очі – це Вітчизни очі”.

З народного – „Громада – великий чоловік”.

Щоб ці „крилаті слова” запам’яталися та дійшли до серця кожного учня, є різні форми та прийоми роботи. Популярні зараз патріотичні флеш-моби, гра-репортаж „Видатні імена України”, колективні творчі проекти, патріотичні батли, зустрічі з земляками-патріотами, презентації роликів на патріотичну тематику, квест-ігри, віртуальні подорожі, акції.

Сіяти розумне, добре, вічне допоможуть складені власноруч презентації про рідну школу, випускників, свою маленьку Батьківщину, конкурси есе, біографічні розвідки, лото „Меморі” (створення карток для запам’ятовування висловлювань).

Віктор Дмитрович Ужченко вчив нас плекати в собі добрі почуття, а якщо виникають негативні, в усіх скрутних ситуаціях – звертатися до вищої мудрості.

Наша мова з її художнім словом має широкі можливості. Саме засобами літературного слова можна допомогти вихованцеві осмислити навколишній світ, здобути життєву позицію.

Тож черпаймо, поповнюймо знання, збагачуймо свою мову із чистого джерела літератури, у якій усе написано народом натхненне й корисне! Закликаю всіх переосмислити, що ми вкладаємо в дітей, як дбаємо про розвиток їхньої духовності, національної самосвідомості, які приклади подаємо їм власним життям.

РОЛЬ МЕТАФОРИ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Аріна Шматова (Харківський національний університет будівництва та архітектури, м. Харків, студентка)

Наук. керівник – доц. Мілева І.В.

Відомо, що засобом виразності є тропи – спеціальні зображально-виражальні засоби мови, побудовані на використанні слів у переносному значенні. Значне місце серед них посідає метафора. Як і епітет та порівняння, вона ставить за мету конкретизувати уявлення про предмет шляхом вказівки на певну його ознаку, що висувається на перший план, але, на

відміну від епітета й порівняння, метафора вказує на цю ознаку не прямо, безпосередньо її називаючи, а шляхом заміни її словом, що містить цю ознаку. Тому метафору часто називають прихованим або скороченим (згорнутим) порівнянням, тобто порівнянням, у якому не виокремлюється ознака, за якою відбувається зіставлення двох предметів.

Механізми естетичної дії метафори Ф. Лорка пояснював так: „Для того, щоб вдихнути життя в метафору, потрібно, щоб метафора мала форму та радіус дії, – ядро в центрі та перспективу навколо нього. Це ядро розкривається як квітка, нібито незнайома, але ми швидко впізнаємо її аромат, а в кольоровому сьйві, яке вона випромінює, нам бачиться його ім'я, тобто метафора змальовує нам предмет як квітку, нібито незнайому” [2].

Залежно від особливостей співвідношення зіставлюваних предметів виділяють чотири типи метафори, побудовані на таких ознаках: 1) заміщення живого живим, наприклад: „*Тривого моя! Катерино! Ходім!*” (М. Вінграновський); 2) заміщення неживого неживим, наприклад: „*тріумфальна висота*” [1]; „*Слово моє, сило моя, славо, сльозо моя, гніванню ти мій*” (М. Вінграновський); 3) заміщення неживого живим, що називають уособленням, наприклад: „*Рече та стогне Дніпр широкий*” (Т. Шевченко); „*Цей ліс живий. У нього добрі очі. Шумлять вітри у нього в голові*” (Л. Костенко); 4) заміщення живого неживим, наприклад: „*Дівчатко – клинчатко, златава струна*” (С. Тельнюк).

Надзвичайно багата на метафори поетична мова М. Рильського. Поет активно використовує всі типи метафор, його авторські розгорнуті метафори яскраві, влучні й цікаві [3]. „*Вже й любов доспіла під промінням теплим і її зірвали радісні уста...*” – у наведених рядках знаходимо метафоричний епітет *радісні уста*. Перенесення здійснюється на основі подібності стану. *Любов доспіла* – проста дієслівна метафора, перенесення на основі подібності стану: повноцінне кохання порівнюється з достиглим плодом для підкреслення його завершеності, зрілості. „*І її зірвали радісні уста*” – подвійна метафора, що разом з попередніми входить до складу метафори розгорнутого типу, яка широко зіставляє кохання з найбагатшою порою року –

осінню – також яскравою, плодючою, сумною. „Грізні стіни стоять мовчазливо” – подвійна метафора, основою якої є уособлення „стіни стоять мовчазливо”. Також до її складу входить метафоричний епітет „грізні стіни”.

У ліриці Ліни Костенко метафори-уособлення нерідко містять інші метафори, найчастіше генітивні, творячи синтез метафори-уособлення та метафори-генітива, наприклад: „І явори просили Христа ради хоч жменьку тиші у долоні дня”; „В країні сосен, сувидських красунь, зі мною грають в піджмурки суніці” [4]. Лірична героїня Ліни Костенко свій духовний стан прагне передавати саме за допомогою поєднання метафор-уособлень та генітивних метафор, пор. ще: „...Скриплять садів напнуті сухожилля. / Деся грає ніч на скрипці самоти. / Деся вис вовк на нотах божевілля... Дзвонять світів обледенілі дзбани”. Генітивні метафори трапляються у творах поетеси понад 200 разів, що робить їх другим за питомою вагою стилетворчим чинником. Крім того, генітивні метафори в ліриці Ліни Костенко нерідко утворюють ланцюжки метафор: „Посмішки // цвітіння людських облич / червоні троянди пристрасті / білий гнів ломикаменю / колюча шипшина зневаги / сині іриски втоми...”.

Отже, метафора – один із яскравих засобів виразності художнього мовлення.

Література

1. Калинець І.М. „Книжечка для Дзвінки”: вірші для дітей / І.М. Калинець. – К. : Веселка, 1991. – 21 с.; **2. Метафора** : Українська література : шкільна програма [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrlit.vn.ua/info/criticism/metaphor.html>; **3. Метафора** - приклади в літературі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ucilka.net/tvir.php?id=640>; **4. УкрЛіб** : Бібліотека української літератури [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrlib.com.ua/referats/printout.php?id=705>.

ШАНУВАЛЬНИКИ ДІНЦЯ МИКИТА ШАПОВАЛ
І ГАННА ГАЙВОРОНСЬКА

Анастасія Шмельова (Кремінська школа-гімназія,
учениця)

Наук. керівник – Уманська Т.О.

Уродженець бахмутської землі Микита Шаповал образно викладає свої громадянські почуття, опікується майбутнім України, а також передає свою синівську любов до малої Батьківщини – Сріблянки (Донеччина) і Кремінної (Луганщина). Поетичний доробок письменника складає збірки поезій „Сни віри” (1908), „Самотність” (1910), „Листки лісу” (1918). Звертаємо увагу на те, що активна поетична творчість припадає на період 1902 – 1918 роки, коли Микита Шаповал друкується під псевдонімом М. Сріблянський на честь рідного селища та М. Бутенко. Нині поезії М. Шаповала можна прочитати в антології „Українська муза”, збірках „Уроки правди і добра”, „Українська хата”.

Для М. Шаповала „зачарованою Десною” стала річка його босоногого дитинства – сивий Сіверський Дінець. Краєвиди тут і справді чарівні: село біля підніжжя крейдяної гори, що зветься Мар’їною, яке ніби „підперезав” Дінець. Тут проходить Микитине дитинство, сповнене розваг і пустошів, тут корені великої рідні. Краєвиди степових просторів, серед яких бувають срібні розливи ковили, тихий шум трави й колосся золотих хлібів, спів птахів і гомін лісу, мальовничі береги Дінця – усе це зароджує в хлопчині поетичне почуття й натхнення, а пізніше виливається в рядки ліричних творів. Спостережливий хлопчик з дитинства проносить у пам’яті картини рідного села, улюбленої річки й переливає поетичними рядками на папір.

У збірці „Самотність”, виданій у 1910 р., є чудова поезія „Дінець”, рядки якої вражають:

*Підперезав село убоге
Гінкий вигадливий Дінець.
Блискуча завітчана дорога
Сріблясто хвильний манівець
Біжить, не спиниться ніколи
Поміж гаями, по степах,
Лани оре широкополі*

І щезне в хащах і горах [3].

Тому найбільшою її окрасою є неповторний образ „вигадливого Дінця”, що оперезав рідне село срібними берегами. Ці рядки є своєрідною візитною карткою Микити Шаповала-поета.

Не випадково в хвилини душевної напруги, сум’яття людина подумки звертається до рідних місць, осмислює своє життя, намагається дати відповіді на найбільш животрепетні питання: *Відкіль течуть срібляні хвилі, І як простують і куди, І що ховається в тій сині, Що прикотила їх сюди? Відкіль прийшов, куди і пощо? Що там згубив – чи може тут? І хто мені ту жаль розтпоце І згубні чари злих отрут?*

Власні спостереження вічно мінливого світу природи, враження дитинства Микити Шаповала поступово доповнюються. Зокрема цьому сприяли поклики душі, сімейна професія лісовода. Тому, крім лісу, образ води з роками відіграє все більш важливу роль у світогляді М. Шаповала:

*І буду тут шукать, аж поки
Знайду природи джерело,
І благать, щоб ясність цю і спокій
І моє серце там жило.*

М. Шаповал, наслідуючи Т. Шевченка, навіть запозичує для цієї поезії назву „Понад Дніпром”.

Ганна Андріївна Гайворонська – українська поетеса, член Національної спілки письменників із 1988 року, провідний журналіст, патріот Донбасу й всієї України. Батько, будучи офіцером, возить родину по всьому світу, називаючи її кочовим циганським табором. Кінцевим пунктом мандрів стає Луганщина: спочатку селище Новосвітлівка Краснодонського району, а потім Кременна. Саме тут майбутня поетеса закінчує школу та медичне училище, а продовжує навчання на факультеті журналістики Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка. Ганна Гайворонська знаходить себе на журналістському поприщі, видаючи в Луганську часописи „Кам’яний Брід”, „Бахмутський шлях”. Нині поетеса повернулася до своїх коренів – рідної Кременної, у якій вона живе активним громадянським життям і створює нові поезії.

Гени сприяють тому, що Ганна Гайворонська винятково чужина до українського Слова, адже весь її рід з діда та прадіда – українці. Тому, опанувавши рідну мову, пише тільки нею. Збірки „Перший поцілунок”, „Жінка, зодягнена в сонце”, „Циганська ніч”, „Я біла ластівка Донбасу”, „В обіймах янгола”, „Луганщина – світанок України” [1;2] є подіями в літературному житті не лише Луганщини, але й усієї України. Нині її поетичну справу продовжує донька Богдана Гайворонська, яка є не лише самобутньою поеткою, але й головою Луганської спілки письменників, а останнім часом призначена в Києві в Національній спілці плекати молодих літераторів.

У роботі „Слово-образ вода в поетичному доробку Ганни Гайворонської” ми дослідили також значення такого репрезентанта архетипного концепту, як річка Донець. Для поетеси – „Тече Дінець – сумна моя ріка” („Прийди, Вкраїно”) [1, 9]. У фольклорі річка – це передусім межа поміж світом людським і нелюдським, побутовим і чудесним, своїм і чужим. Ганна Гайворонська наслідує образ Дінця зі „Слова про похід Ігорів”, а також у свого „поетичного батька” Володимира Сосюри, для якого Донець – річка життя й України: „Ми літали тоді над гривастим Дінцем” [1, 26].

Пізніше, уособлюючи себе журавкою, поетеса створює такий образ: *Журюся я, журавлику, Сіверським Дінцем. Ніч підпозає равликом – Темнішає лицем. Розгойдує колисочку Над Сіверським Дінцем. І вже сама журавкою Кружляю над Дінцем* [1, 18].

Цей образ трансформується в її поезії від яскравої метафори „*І підперезана, мов поясом, Дінцем*” у поезії „Луганщина – світанок України” [1, 6] до контрастного апокаліптичного звучання в поезії „Луганщина – смеркання України”:

Пливають убиті водами Дінця.

О скільки крівці української проліто?

І скільки душ на хмарах вже несе? [1, 7].

Таке переосмислення ріки життя в символ смерті, небезпеки, місця втрати нині українських захисників у поетичному світогляді Ганни Гайворонської пов’язане із біблійними пророцтвами й „Словом про похід Ігорів”.

Ріка Красна з Кременної – притока великого Дінця, що живить натхнення і Микити Шаповала, і Ганни Гайворонської, яка присвячує річці свого дитинства три поезії („Найвищий ступінь насолоди”, „На річці Красній”, „Ріка дитинства”):

*Найвища ступінь насолоди –
А ще закутатись у пелюшки річки Красної
І пірнати разом з карасями на дно;
Я у річку вечірню шувбовсну
біля лавочки серед води,
коли сутінки щільно загуснуть.
ненароком ти також прийди.
...Вже відковзалися водомірки
по дзеркальній дорозі ріки,
а вода все цілує гомілки
і лоскоче підощви чуткі.
Ну а ти десь блукаєш по світі,
І відшукуєш свій берег.
Й зависаєш у цьому літі
поміж Альф й невідкритих Омег. (літо 2016);
Із давнини ведуть мене шляхи
До річки Красної у Кременному,
Де в буркотінні хвиль напівземному,
Я чую, як сміються дітлахи.
... Моя ж ти річечко, я у чужих світах
Тебе у кожнім ручаєчку впізнавала [1, 27].*

У новітній період творчість Ганни Гайворонської набуває пророчих струменів і надій і навіть поєднує два провідних основоположних мотиви – лісу та Дінця, як у поезії „Слава Україні”:

*Тільки в очницях
Колючих, свинцевих –
Відблиски залтів з лісів придінцевих.
Вам віділлються ще наші сльозини.
Слава Донбасу українському! Слава!*

Отже, річка Донець і ліс для Микити Шаповала та Ганни Гайворонської – джерело натхнення, їхня краса збагачує, торкає найпотаємніші струни поетових сердець. Вони бринять, відгукнувшись піснями, віддаючи данину всьому тому, що

злеліяло, зростило, вивело на широкий шлях: річку Донець і ліси Кременщини – це те близьке й рідне, що дає змогу відчутти причетність до рідної землі, усвідомити себе її часткою, а також виявити свій дієвий патріотизм.

Література

1. **Гайворонська Г.** Луганщина – світанок України [Текст] / Г. Гайворонська. – Рубіжне : „ПАНКО”, 2014. – 64 с.;
2. **Гайворонська Г.** Циганська ніч [Текст] / Г. Гайворонська. – Донецьк : Донбас, 1992. – 79 с.;
3. **Смажнова Л.** Пісні лісу М. Шаповала [Текст] / Л. Смажнова // Донецький вісн. Наук. тов-ва ім. Шевченка. Т. 19. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2007. – С. 103 – 110;
5. **Шмельова А.** „Цілющі сили з неї набирати” (слово-образ вода в ліричному доробку Ганни Гайворонської) [Текст] / А. Шмельова // Образне слово Луганщини : матеріали XV Всеукр. наук.-практ. конф. імені Віктора Ужченка (29 квітня 2016 р., м. Старобільськ) / за заг. ред. проф. А.В. Нікітіної. – Вип. 15. – Старобільськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2016. – С. 348 – 352.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ НАСТУПНОСТІ Й ПЕРСПЕКТИВНОСТІ У ФОРМУВАННІ МОВЛЕННСВИХ УМІНЬ І НАВИЧОК УЧНІВ

Олена Шпаковська (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Старобільськ, магістрант)

Наук. керівник – доц. Попова Л.О.

Актуальність проблеми наступності й перспективності зумовлена тим, що державний статус української мови, концепції її навчання вимагають неперервної мовної освіти, глибокого засвоєння норм сучасної української літературної мови, удосконалення мовленнєвих умінь і навичок учнів, а отже, формування мовної особистості.

Принципу наступності та перспективності належить одне з провідних місць у дидактиці. Ним забезпечується неперервний процес навчання української мови, зокрема формування мовленнєвих умінь і навичок учнів. Адже оволодіти предметом можна лише за умови усвідомленої внутрішньої логіки самого

предмета, а це можливо впродовж цілеспрямованого навчання, якщо воно буде здійснюватися за певною системою, при поступовому розширенні й ускладненні виучуваного, із забезпеченням підготовки до оволодіння навчальним матеріалом на наступних етапах [2].

У працях визначних педагогів і філософів минулого (Я. Коменський, А. Дистервег, І. Песталоцці, К. Ушинський та ін.) сформульовано основні правила послідовного викладу матеріалу: йти від відомого до невідомого, від легкого до важкого, від близького до далекого. Вагомий внесок у дослідження принципу наступності та перспективності зробили такі відомі педагоги, як А. Макаренко, В. Сухомлинський, С. Чавдаров та ін. Проблеми наступності в навчанні великого значення надають відомі дидакти В. Онищук, М. Пентилюк, К. Плиско, Н. Скаткін та ін. У їхніх працях зазначено, що „ці принципи передбачають раціональне використання набутих раніше знань і навичок при вивченні нового матеріалу з мови і підготовку до свідомого сприйняття наступних тем, ... повністю відповідають загальнодидактичним вимогам про необхідність опори наступного на попереднє, а також про обов'язкове врахування логіки предмета” [4, 39]; „дотримання наступності й перспективності вимагає єдиного принципового підходу до навчання, єдиних вихідних позицій, необхідне ретельне стикування між початковими і середніми класами” [3, 150]; перспективність і наступність є основними умовами функціонування будь-якої системи навчання і виховання – сутність наступності полягає у встановленні закономірних зв'язків між етапами розвитку особистості і в створенні психолого-педагогічних умов для діяльності різних ланок освіти, які забезпечували б достатній рівень розвитку учнів, оволодіння ними знаннями й уміннями, а також нормами й правилами поведінки [1].

На підставі аналізу наукових праць із проблеми наступності й перспективності визначимо ознаки цього дидактичного принципу: взаємозв'язок раніше набутих і нових знань, умінь і навичок, їх ускладнення, узагальнення та поглиблення; взаємозв'язок попереднього й наступного навчального матеріалу; встановлення зв'язку між етапами

навчання української мови; врахування перспективи розвитку в учнів і студентів умінь, необхідних для їхнього особистісного розвитку й подальшої соціалізації.

У науковій літературі немає єдиного погляду на трактування цього принципу – його розглядають і як два окремих загальнодидактичних принципи навчання, відповідно принцип наступності й принцип перспективності, і як один загальнодидактичний принцип – принцип наступності і перспективності. Ми беремо до уваги ці погляди, вважаємо за доцільне використовувати поняття „принцип наступності і перспективності”, оскільки він забезпечує і тісний взаємозв’язок між усіма ланками мовної освіти, і неперервний процес формування мовленнєвих умінь і навичок учнів.

Література

- 1. Глазова О.П.** Перспективність і наступність у формуванні текстотворчих умінь в учнів початкових і 5 класів загальноосвітньої школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 „Теорія і методика навчання української мови” / О. П. Глазова. – К., 1999. – 18 с.;
- 2. Ляшкевич А.І.** Наступність і перспективність формування діалогічного мовлення учнів початкових і 5 класів загальноосвітньої школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 „Теорія і методика навчання української мови” / А.І. Ляшкевич. – Херсон, 2003. – 20 с.;
- 3. Львов М.Р.** Словарь-справочник по методике русского языка : [учебное пособие] / М.Р. Львов. – М. : Просвещение, 1988. – 240 с.;
- 4. Плиско К.М.** Принципи, методи і форми навчання української мови (Теоретичний аспект): [навчальний посібник] / К.М. Плиско. – Харків : Основа, 1995. – 240 с.

СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО МЕДІЙНОГО ДИСКУРСУ

Лілія Шутова (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, доцент)

Мовний стан сучасних текстів масмедіа перебуває в центрі уваги стилістів початку ХХІ століття, що зумовлено

їхньою зростаючою впливовою роллю на мовленнєві жанри зокрема та стан розвитку мови загалом.

Медіямовлення – складне явище, яке постійно розвивається й перебуває на різних вісях аксіологічної шкали. Проте вагомість його впливу на формування мовного простору залишається беззаперечною.

Мовні особливості текстів медіадискурсу були предметом дослідження таких лінгвістів, як Н. Зикун, Е. Зоїдзе, А. Мамалига, Л. Пономаренко, Г. Солганик, С. Чемеркін, О. Чередниченко.

Процеси глобалізації, а відповідно й демократизації мовного простору відбиваються в сучасному медійному дискурсі: „Нині ми спостерігаємо неймовірно інтенсивний виток еволюції мовної системи, викликаний соціальними, економічними й політичними змінами, стрімкість яких формує враження мовних катаклізмів” [2, 63 – 64].

Лексико-семантичний рівень нашої мови відзначається найбільшою динамікою, що позначено появою значної кількості неосемантизмів. Збільшується сфера вживання неологізмів, що призводить до зростання кількості лексико-семантичних варіантів слова. Мова йде про генералізацію, тобто особливі семантичні трансформації слова, „які спричиняють знецінення конкретної семантичної ознаки, збільшення кола позначуваних словом понять, збільшення обсягу семантики слова до появи надзвичайно широкого значення [1, 57]: *Більш детальний „розтин” цих економічних термінів ми будемо робити в ході передачі* (радіо „Промінь” 16.12.2011); *Судову систему [в Україні] треба „ремонтувати”* (радіо „Промінь”, 28.10.2013); *На футболіста Ю. Бондаренка захисники „Темпу” влаштували справжнє сафари; „Глянцевої бік біографії великого танцівника ХХ століття – тріумфи на провідних сценах світу, герой світських хронік, армія шанувальників ...”* (День. – 2005. – № 31. – С. 2).

Як бачимо, для номінації понять журналісти послуговуються наявними в мові лексемами для надання їм образності та емоційності.

„Процес перегрупування ядерних і периферійних лексичних елементів триває в мові безперервно: нові та

відроджені слова поступово стають ядерними, а певна кількість останніх пересувається на периферію словника. Іманентна властивість мови пов'язана з постійною потребою поповнення її новими засобами (так само, як і звільнення від зайвого, надлишкового), в результаті чого мовна система приймає лексичні неологізми на чітко визначені для них місця (В. Жайворонок)” [Цит. за: 2, 8].

Різновидами семантичного переосмислення слів є явища метафоризації та метонімізації: *хатинка ірон.* „величезна вілла, багатопверховий палац”, *зозуля* „жінка, яка відмовилася від своєї дитини, покинула її”; *медуза* „хитра, слизька людина”; *метелики* „нічні повіі” [2].

Сучасним комунікативним середовищем є Інтернет, особливості спілкування в якому „спрокували новий етап в розвитку комунікації: тепер зникли бар'єри, що раніше існували в процесі живого спілкування” [4, 16 – 17]. До них відносять інформацію про вік, стать, соціальний статус комуніканта. Це призвело до нівелювання, а часом видозміни етикетних формул, вільного функціонування обценної лексики, відшукування нових способів демонстрування паралінгвальних засобів.

Для привертання уваги співрозмовників часто виділяють частину тексту, користуючись різними способами: написання слова великими літерами або по складах, уживання значної кількості розділових знаків у кінці фрази (знаків оклику чи знаків питання), що допомагає передати експресивність інформації.

Крім того, дослідник сучасного стану лексики української мови О.А. Стишов акцентує увагу на „бурхливому розвитку субстандартної лексики (нелітературні розмовні слова, діалектизми, жаргонізми, арготизми) в українській мові кінця ХХ – початку ХХІ ст., що висуває перед лінгвістами проблему вивчення семантичних змін у ній” [3, 368].

Отже, сучасний медійний дискурс характеризується насиченістю емоційно-експресивної лексики, що зумовлено бажанням зробити стиль подання матеріалу оригінально, переконливо, ефектно. Процеси в розвитку й побутуванні сучасної лексики є цікавим матеріалом для подальших досліджень.

Література

- 1. Ляхова О.В.** Динамічні процеси в лексико-семантичній системі сучасної української мови: розширення значень похідного слова : дис. ... канд. філол. наук / О.В. Ляхова. – Х., 2012. – 200 с.;
- 2. Стишов О.А.** Динамічні процеси в лексико-семантичній системі та в словотворі української мови кінця ХХ ст. (на матеріалі мови засобів масової інформації) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук: 10.02.01 / Стишов Олександр Анатолійович. – К., 2003. – 32 с.;
- 3. Стишов О.А.** Семантичні неологізми в дискурсі українськомовних мас-медіа початку ХХІ століття / О.А. Стишов // Філологічні студії. – Вип. 13. – С. 364 – 374;
- 4. Чемеркін С.Г.** Українська мова в Інтернеті: позамовні та внутрішньоструктурні процеси. Монографія / С.Г. Чемеркін. – К., 2009. – 240 с.

РОБОТА ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА НАД КУЛЬТУРОЮ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ

Наталія Щекатунова (Теплівська загальноосвітня школа І – ІІІ ступенів Станично-Луганського району Луганської області, учитель-методист)

На думку багатьох учених (О. Біляєв, М. Пентилюк, Г Шелехова), оволодіння навичками писемного мовлення відбувається на основі вмінь говорити, що формуються в дитини під час живого спілкування, а писемне із самого початку є свідомим вільним актом, у якому засоби вираження думок виступають як основний предмет діяльності. Урахування цієї закономірності лежить в основі системи й писемного мовлення учнів.

Важливою складовою роботи над культурою писемного мовлення учнів є оволодіння ними мовними засобами для вираження своїх думок і почуттів. Досягти цього можна, дотримуючись функціонально-стилістичного спрямування в навчанні мови й домагаючись засвоєння стилістики. Багато можливостей для вираження точності писемного мовлення мають синоніми. Тому ми часто використовуємо у своїй практиці стилістичний експеримент, під час якого учень має

змогу використання кількох варіантів слова з метою вибору найбільш вдалого для тексту певного стилю й типу мовлення.

Відомо, що слова-синоніми в мовленні виконують різні комунікативні завдання: для більш точного вираження думки, яскравого зображення, створення стильової своєрідності тексту, а також служать засобом подолання невиправданої тавтології, тому робота над синонімічними рядами посідає особливе місце під час роботи над культурою писемного мовлення.

Під час вивчення дієслова учням пропонуємо виконати таке завдання:

Розкрийте дужки. Виберіть правильний, на вашу думку, варіант. Свій вибір мотивуйте.

Мене (дивує, вражає, непокоїть) не те, що буває людина (зневірена, викривлена, пригнічена), збиті з ніг, а інше: як, незважаючи ні на що, всупереч усьому тому, людина (зрештою, нарешті, все ж таки) знаходить у собі сили знову (піднятися, підвестися, зрушитися), видобутись з-під таких жорен, зводиться, випростовується душею й тілом і знову (припадає, падає, поприпадає) до того (істинного, дійсного, єдиного) джерела, чистого й світлого, яке (тільки, лише, лиш) й робить її людиною... (За О. Гончаром).

Робота над розумінням семантики мовних одиниць повинна відбуватися на основі текстів художньої літератури. Як зазначає М. Крупа, добираючи тексти для різноманітних вправ і завдань, слід зважити на вікові та інтелектуальні особливості учнів; наявність у творі вартісних переживань; потреби в тих чи тих переживаннях у відповідному віці (у середньому – переживання пригод героїв твору); образну систему художнього твору, її відповідність уже сформованим в емоційній сфері читача чуттєвим образам (зоровим, слуховим, дотиковим, запаховим, смаковим), а також інтелектуальним образам, що створюються за допомогою мовних знаків культури [1, 11].

З метою формування вмінь логічно висловлюватися ми використовуємо такі вправи:

Поясніть, чому в наведених словосполученнях немає логіки. Від чого це залежить? Виправте помилки.

Дуже синюватий, зовсім лисий, трохи чистісінький, надзвичайно злющий, забагато добрий, сильно смугатий, дуже

далеченько, надто зеленкуватий, білувата синява, цукрова сіль, солодкувата кислота.

Відредагуйте речення й аргументуйте виправлення.

Кожний герой має свої індивідуальні риси.

У мовленні він уживав місцеві слова й діалектизми.

Шевченко подружився з друзями.

Він почав займатися малюванням і намалював багато картин.

У січні місяці багато релігійних свят.

Отже, використання пропонованих вправ і завдань сприятиме формуванню в учнів умінь і навичок логічно й послідовно викладати думки, правильно будувати текст залежно від його типу та стилю мовлення, доцільно вибирати виражально-зображальні засоби.

Література

1. Крупа М. Критерії відбору художньої словесності для лінгвоаналізу / М. Крупа // Теорія і практика лінгвістичного аналізу тексту. – Тернопіль, 1997. – 60 с.; **2. Навчальні** програми для загальноосвітніх навчальних закладів з навчання російською мовою: Українська мова. 5 – 9 класи / Н.В. Бондаренко, С.О. Караман та ін. – К.: Видавничий дім „Освіта”, 2013. – 80 с.

ДО ПРОБЛЕМИ ПИТОМОГО І ЧУЖОГО В ТЕРМІНОЛОГІЇ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ

Елла Щербина (Харківська державна академія дизайну і мистецтв, м. Харків, доцент)

Як відомо, для аналізу й обґрунтування розвитку української термінології важливими є дослідження історії становлення певних термінологічних систем, а також лексичні та структурно-граматичні особливості термінів.

На сьогодні важливим завданням є кодифікація термінологічних лексик, формування науково обґрунтованих терміносистем. У наш час досліджена більшість терміносистем різних галузей знань (близько 100). Можна констатувати, що

найбільше досліджені терміносистеми точних, природничих наук, медицини, і на цій основі створені словники, довідники.

Дещо менше розробляються терміносистеми в галузі мистецтва, зокрема образотворчого, візуального мистецтв, дизайну в усіх його напрямках.

Щодо дизайну в його різновидах (дизайн інтер'єру, промисловий, графічний, мультимедійний дизайн, дизайн одягу і тканин, дизайн меблів), то робота ведеться спорадично, час від часу з'являються праці, пов'язані з відповідними терміносистемами, поодинокі словники, частіше комплексні, але системної, довгостроково організованої роботи, спрямованої на унормування і кодифікацію терміноодиниць із подальшим укладанням словників допоки ще немає.

Тим не менше, у Харківській державній академії дизайну і мистецтв вже протягом двох десятиліть проводиться робота із визначення й систематизації термінів кожного із поданих вище напрямів дизайну; студенти, аспіранти, викладачі академії укладають словники, якими користуються в науковій і творчій діяльності. Такі необхідні матеріали зближують мовознавство з різними галузями наукових знань, професійною діяльністю, що дозволяє простежити зв'язок розвитку мови, її лексичної системи з історією матеріальної і духовної культури народу.

На сьогодні активно розвивається і поповнюється новими лексемами термінологія дизайну меблів. Як і в інших напрямках дизайну, тут домінує іншомовна лексика, що визначає структуру, форму, матеріали, технології. Це такі терміни, як *валанс* (декоративна накладна планка на карниз), *гардероб* (велика шафа для одягу, також приміщення для зберігання одягу), *девенпорт* (невеликий стіл із похилою поверхнею для письма, яка зазвичай має з одного боку добірку скриньок), *інкрустація* (площинний орнамент на меблях та облицювання стін, набраний з різних матеріалів), *інтарсія* (принцип побудови композиції в техніці маркетрі, дерев'яна інкрустація), *канapé* (диван, що являє собою м'яке сидіння із спинкою або підлокітниками, розрахований на двох-трьох осіб), *клісмос* (елегантна форма грецького стільця з однаково зігнутими ніжками і спинкою), *кофр* (низька скриня), *ламбрекен* (важкий поперечний підвіс над ліжками, вікнами та дверима),

постформінг (спосіб обробки, за якого обробний матеріал переходить з основної площини на торці), *тандем бокс* (розбірна шухляда), *фурнітура* (сукупність усіх металевих і пластмасових деталей у конструкціях меблів) та ін.

Окрему групу складають екзотизми, що трапляються у науковій літературі. Серед них такі: *coiffuese* (туалетний столик), *ormon* (процес нанесення золота на бронзові накладні елементи), *pietra dura* (дослівно з італійської „твердий камінь” – облицьований на зразок яшми для кабінетів), *scagliola* (матеріал з властивостями гіпсу, у якому пігменти й кам’яна крихта у сполученні з алебастром утворюють поверхню, що після полірування виглядає, як мармур або *pietra dura*), *semainier* (вузький і високий сундук із сімома шухлядами на кожен день тижня) та ін.

Виходячи з описуваних прикладів, можна констатувати, що основу термінології дизайну меблів складає інтернаціональна, або, користуючись більш прийнятним для нинішнього часу визначенням, міжнародна термінологія. Таку тенденцію можна спостерігати й в інших галузях науки, зважаючи на велику кількість запозичень із західноєвропейських мов, у першу чергу, з англійської, а також німецької, французької, італійської мов.

Щодо вмісту питомих термінів, слід відзначити такий характерний спосіб їхнього функціонування, як поєднання з іншомовними запозиченнями. Такий процес сприяє певній українізації термінології дизайну меблів й усуває негативні наслідки експансії іншомовних термінів у науковий стиль української мови, наприклад: *обюссоновські килими* (продукція ковроткацької мануфактури у французькому місті Обюссон, що використовувалася для виготовлення меблевої оббивки), *сатиноване скло* (спеціальна технологія отримання матової поверхні за допомогою хімічного травлення), *стілець віндзорський* (виготовлене в Англії крісло з точених прутків) та ін.

Частину питомих термінів складають ті словоформи, що утворилися шляхом перенесення функцій або на основі подібності.

Наприклад, *намиста* (декоративний край у виробках стилю класицизм італійського ренесансу). У меблях часто застосовується як декоративний елемент профілів ніжки „*платта лапа*” (завершення ніжки меблів, оформлене, як вкрита шерстю лапа тварини), *ніжки-кулі* (круглі завершення ніжок, що використовувалися на корпусних меблях і стільцях з дуба й волоського горіха наприкінці XVII – на початку XVIII ст.), *спинка зі стрічками* (оформлення спинки стільця різьбленням, що зображує стрічки з бантами), „*хвіст ластівки*” (з’єднання в столярних роботах, за якого два дерев’яних елементи, що мають низку віялоподібних зубчиків, зв’язувалися разом під прямим кутом); *червонодеревник* (тесляр вищого класу у XVIII ст., який виготовляв багаті інкрустовані меблі) та ін.

Сприяють збагаченню україномовного термінологічного простору ті словоформи, які оформлюються власномовними елементами, такими як префікси, корені, суфікси. У дизайні меблів вони використовуються переважно для характеристики технологічних процесів: каширування, полірування, решетування, хромування і т.ін.

Загалом, як бачимо, процес розвитку термінологічної лексики дизайну збагачується власно мовними лексемами. Головне – це вишукувати питомі відповідники або ж утворювати терміни за допомогою засобів, притаманних рідній мові, оскільки надважливим завданням є забезпечення гармонійного співвідношення між питомими словами й іншомовними.

Розробка терміносистеми дизайну й дизайну меблів, зокрема, триває, відчутно бажання науковців розбудувати термінологію на засадах української мови, і ця тенденція є позитивною, бо, за словами академіка Л.А.Булаховського, рабське запозичення слів за певних умов може загрожувати цілісності народу й навіть призвести до його розпаду [1].

Література

1. Булаховський Л.А. Вибрані праці в 5 тт. – Т. 1. Загальне мовознавство. – К., 1975. – 270 с.; **2. Кес Д.** Стили мебели / Д. Кес. – Будапешт : Изд-во Академии наук Венгрии, 1981. – 289 с.; **3. Кочан І.М.** Динаміка і кодифікація термінів з міжнародними компонентами у сучасній українській мові /

І.М. Кочан. – Львів : Вид-во Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2004. – 518 с.

ОСНОВНІ ЛЕКСИЧНІ ПОМИЛКИ В МОВЛЕННІ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

Ірина Яким (Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв, студентка)

Наук. керівник – доц. Бородіна Н.С.

Проблема грамотності школярів, помилок у їхньому мовленні неодноразово порушувалася в працях науковців. Упродовж другої половини минулого століття й на початку нинішнього її намагалися розв’язувати українські (О. Біляєв, Т. Донченко, В. Мельничайко, М. Пентилюк) й російські лінгводидакти (О. Барінова, М. Воронін, Т. Ладигенська, М. Пльонкін, О. Текучов, С. Цейтлін та ін.). Проте зазначене питання й досі потребує уваги методистів та вчителів-словесників, оскільки рівень грамотності учнів та, зокрема, кількість лексичних помилок у їхньому мовленні зумовлюють посилення уваги до вивчення типології учнівських помилок та шляхів їх попередження.

Розглянемо детальніше групу лексичних і граматичних помилок школярів, серед яких учені розрізняли помилки та недоліки. Мовознавці М. Львов та В. Капінос називали їх мовленнєвими та класифікували їх за групами. Наприклад, В. Капінос виділяє такі мовленнєві помилки й недоліки: порушення норм слововживання належали до мовленнєвих помилок, пов’язаних із нерозумінням значення того чи того слова, а бідність, неточність сказаного мовлення, порушення виразності мовлення – до недоліків.

Лексичні помилки лінгводидакти почали виділяти ще з 60-х років минулого століття. Мовознавці Н. Сулименко, М. Воронін лексичні (словникові) порушення розглядають як різновид стилістичних. Ф. Сергєєв називає їх мовленнєвими недоліками, але класифікує як неточність слововживання, порушення лексичної сполучуваності слів, лексичні українізми, помилки у вживанні фразеологізмів. Лінгводидакти В. Текучов, В. Мельничайко і М. Пентилюк лексичні помилки виділяють в

окремий тип мовленнєвих порушень. Інші дослідники користуються термінами „мовленнєві” або ”стилістичні помилки”, включаючи й лексичні недоліки (В. Капінос, С. Цейтлін, М. Пльонкін). Попри розбіжності в назвах лексичних і мовленнєвих помилок, безсумнівним є той факт, що лексичні помилки свідчать про порушення лексичних норм сучасної української літературної мови. Серед основних їх причин варто виділити несформованість в учнів умінь і навичок визначати лексичне значення слова та співвідносити його із ситуацією спілкування, невміння школярів розрізняти відтінки значень слів (синонімів, антонімів тощо), сплутування значень паронімів та омонімів, вплив мовленнєвого середовища на мовлення учнів, особливо за умови їхньої двомовності або полімовності. Відповідно залежно від причини порушення учнем лексичної норми можна виділити такі основні типи лексичних порушень, що є характерними для мовлення учнів Півдня нашої країни:

1. Уживання слів у невластивому їм значенні: *Для приготування холодних коктейлів змішують ті самі компаньйони, але в інших пропорціях* (компоненти).

2. Невдалий добір синонімів. Ця помилка виражається в повторенні тих самих слів багато разів, невмінні користуватися синонімами української мови, зокрема контекстуальними або в невмінні обирати з синонімічного ряду слів слово, що відповідає вимогам певного стилю: *Я вчора не з'явився на урок української мови, бо балакав з однокласником про підготовку проекту* (слово *балакав* є просторічним, розмовним, тому порушує норми вживання лексичних одиниць в офіційно-діловому стилі).

3. Сплутування різних за значенням, але близьких за звучанням (паронімів): *дипломат – дипломант, особовий – особистий, діловий – діловитий* та ін.

4. Уживання зайвих слів (плеоназми): *молодий юнак, моя автобіографія, вільна вакансія*.

5. Лексичні анахронізми (неправильне або зумисне внесення у відображення якої-небудь епохи рис, характерних для іншої епохи): *Козаки стріляли з пістолетів* (пістолів); *За кам'яного періоду давні люди листувалися не часто* (у ті часи не було навіть письма).

6. Порухення лексичної сполучуваності слів: *важкий характер – складний характер, здобули поразку – зазнали поразки, прийнята подія – сприйнята подія.*

7. Повторення спільнокореневих слів (тавтологія): *тривалість уроку в нашій школі триває 40 хв.*

8. Уживання русизмів, тобто сплутування українських і російських слів: *Вона участувала в усіх спортивних змаганнях (брала участь). Кожного місяця в нашому селі відбуваються цікаві та яскраві міроприємства (заходи).*

9. Калькування російських слів і словосполучень (дослівний переклад їх українською мовою): *приймати участь (брати), міроприємство (захід), мішати (заважати), тушити капусту (тушкувати), гладити комір (прасувати) та ін.*

10. Неправильне вживання омонімів: *виключення (іменник на позначення дії (виключити), а не виняток); кілька (неозначена кількість предметів, а не риба); синів (форма минулого часу чоловічого роду дієслова синіти, а не родовий відмінок множини іменника син).*

Невисокий мовленнєвий розвиток, недостатня начитаність, бідність словника, нерозуміння стилістичних, лексичних характеристик слова спричиняють лексичні помилки у мовленні учнів та на письмі. Більшість лексичних помилок зумовлена саме бідністю словникового запасу учнів та низьким рівнем сформованості мовленнєвих умінь і навичок. Ще однією причиною лексичних порушень є так звані „кальки” (дослівний переклад російських слів або словосполучень) та вживання русизмів через перебування в російськомовному середовищі.

Хоча причини лексичних помилок неоднакові, а отже, неоднакові і способи їх виправлення та роз’яснення, є загальний шлях їх попередження – це створення позитивного, багатого мовленнєвого середовища, мовний аналіз прочитаних і переказуваних текстів, з’ясування відтінків значення слів у тексті, ролі й доцільності саме цього, а не будь-якого іншого слова в контексті.

Література

1. Бадер В.І. Тенденції розвитку української лінгводидактики на початку ХХІ століття / В.І. Бадер // Лінгводидактика : методика, досвід, проблеми : зб. наук. пр. /

[За заг. ред. проф. В.І. Бадер] – Вип. І. – Слов’янськ : СДПУ, 2011. – С. 5 – 19; **2. Огієнко І.І.** (Митрополит Іларіон). Історія української літературної мови / Упорядн., авт. іст.-біогр. нарисів та приміт. М.С. Тимошик. – Либідь, 1995. – 296 с.; **3. Пентилюк М.І.** Мовленнєві помилки та принципи їх класифікації / М.І. Пентилюк // Укр. мова і л-а в шк. – 2003. – № 3. – С. 26 – 29.

ЛЕКСИКА ВУЗЬКОГО СТИЛІСТИЧНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ
ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ МОВНОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ
АВТОРА (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ВАСИЛЯ ЗИМИ
„UKRAINIAN DREAM «ПОСЛЕДНІЙ ЗАГОВОР»”)

Анастасія Янович (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, студентка)

Наук. керівник – доц. Должикова Т.І.

Мова художньої літератури дедалі частіше поповнюється за рахунок використання розмовних, просторічних і жаргонних елементів, адже це неминучий наслідок демократизації суспільства й самої мови. Предметом нашої уваги стала творчість сучасного українського письменника, журналіста, телеведучого Василя Олександровича Зими. Він випускник Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка, магістр філології; автор романів „Гра в піжмурки”, „На небо, в Ниццу”.

Нашу розвідку ми здійснили на матеріалі його роману «Ukrainian dream „Последний заговор»» [2] (Далі в статті покликаємося на це видання, зазначаючи тільки номер сторінки) і поставили собі за мету простежити специфіку авторського використання лексики обмеженого вживання у творі, визначити її функційно-стилістичне навантаження.

Мова твору на тлі широко використовуваної нейтральної лексики рясніє соціально обмеженими лексичними елементами. Так, у романі трапляються слова-терміни, властиві різним галузям науки. Оскільки твір належить до постмодерну, то для нього характерна така риса, як колаж, конструювання тексту з інших, чужих текстів, цитування явне та приховане

(інтертекстуальність). Наприклад, у філософських авторських відступах використано відповідну термінологію: „Влада деморалізує націю...” (с. 80); „Лінь – найбільша з усіх вад...” (с. 27).

Значна кількість ужитих термінів пов’язана з психологією: „Депресія... – пригніченість, пригнічений психічний стан” (с. 67); „...бо озлобленість – це вже бодай якась реакція...” (с. 75), а також з економікою: „...при цьому іменуючи себе менеджерами, креатурами, промоутерами...” (с. 70); „... коли перемога гарантує дивіденди і тобі, і їм” (с. 391).

В окремих шар варто виділити професіоналізми – слова, „вживання яких обмежене вузько специфічними потребами представників певної професії” [1, 196]. Стилїстична роль їх у романі різна:

- дати мовну характеристику персонажам (головний герой працює журналістом: „Нагадаю, що в ефірі з вами Марк Лютий і радіопрোগрама «Я і моя країна»” (с. 6);

- реалїстично відтворити мовний колорит різних професійних груп, наприклад, медпрацівників: „Операція тривала другу годину, і лікар уже майже змирився з думкою, що хлопчик помре: рана була дуже глибокою, а коли він побачив, що пошкоджені життєво-важливі органи, то остаточно втратив віру і робив свою справу майже механічно” (с. 217);

- емоційно увизразити мовлення: „Миша, у мене останній шанс родить ребенка, мене тридцять шість лет, и я уже делала три аборта” (с. 25).

Насичений роман і жаргонїзмами. Так, іншомовні запозичення введено у вигляді кальки або напївкальки, наприклад: *ок* (англ. *o’key* (від *all correct* – „зрозумїли”) – (с. 406). Також джерелом жаргонних елементів, ужитих у романі, є метафорика (*башляти* – платити) і метонїміка (*тачка* – машина; *шмотки* – речі; *хавка* – їжа).

Спостерїгаємо в тексті й стилїстичні можливості полїсемїї: *рити* – „1. Розкопувати, розривати, розпушувати щонебудь рихле, сипке. 2. Вибираючи, викидаючи землю, робити, копати заглиблення, яму” [3, 398]. У творі цю лексему вжито в другому значенні („Марка підняли і, давши лопату, змусили копати яму” (с. 435), а також в переносному значенні „добути

інформацію про когось, про щось”: „*Эх, ладно, иди рой землю*” (с. 55).

Доволі потужний стилістичний потенціал у творі має синонімія. Наприклад, зі значенням мовленнєвого акту автор уживає лексеми: *говорити, базарити, шпарити, проквакала всі вуха, ля-ля-тополя*. Більшість із них у контексті набувають експресивного чи емоційного забарвлення. Твір засвідчує такі синоніми до слова товариш: *кореш, братан*; до слова гроші – *бабки, шиши, зелені, лаве*.

Різновидом жаргону є арго – умовна говірка якої-небудь соціальної групи з певним набором слів, незрозумілих для сторонніх. Наведемо приклади арготизмів із твору В. Зими.

Бандитське арго: *братан* (друг), *барига* (спекулянт), *пресувати* (погрожувати), *під молотки пустити* (вбити), *базарити* (говорити), *ствол* (зброя), *краями пересіктись* (посваритись).

Арго безпритульників: *колеться* (приймає наркотики), *менти* (працівники міліції), *подгребаєт* (підходить), *дунули* (покурили наркотиків), *штрих* (чоловік), *на сматки* (навтьоки).

Як бачимо, жаргонізми та арготизми використані в романі переважно з метою мовної характеристики персонажів. Крім того, жаргонізми є одним із джерел поповнення емоційно-забарвленої лексики загальнонародної мови. Вони постійно вливаються до її складу як синоніми до „затертих” слів, що, на думку носіїв мови, уже не здатні привернути до себе увагу, не відповідають вимогам виразності, яскравості висловлювання.

Другий розділ роману починається діалогом. Ведучий Марк Лютий розмовляє з Льошею з Боярки:

- Скажи, а ти любиш свою країну?
- Страну, яку?
- Україну.

– А не, ну шо, нормальна страна, а шо, єсть варіанти? Мені нравиться, хороша страна, незавісіма, главне. Войни нема, хлеба хватає, хотя і подорожав. Жить можна (с. 6).

Як бачимо, мова радіоведучого українська літературна, а вантажник послуговується змішуванням елементів двох мов – російської й української. Таке мовне явище мовознавці називають суржигом. В. Зима використовує макаронічну мову

свідомо, щоб розкрити перед читачем мовне середовище України, а саме центральної та східної її частин. Уводить ці „іноземні” вкраплення з метою підкріпити їхню окремішність, неорганічність у питомій мовній тканині роману.

Отже, поєднавши у творі різні шари лексичного складу, автор продемонстрував глибоку, небанальну думку про сучасне життя; представив усі прошарки суспільства, зацентрував увагу на мовному колориті кожного з них. У творі наявні й бандитський жаргон, і сленг бродяг, і медична термінологія, і політичний сленг. Він показав нам усю країну – від її верхівки до низів, мовну індивідуальність кожного представника певної суспільної верстви населення.

Завдяки ґрунтовним знанням української мови, її соціальних діалектів та вмілому їх використанню автор постає перед читачем то як романтик, то як іроніст, то як філософ. Він не моралізує і не повчає, він точно й проникливо, зі стильовою розкутістю змальовує жорстокі соціальні обставини сучасного українського життя. Сам же читач повинен обрати для себе певну мовну модель, яка стане його путівником по світу на шляху пізнання себе.

Література

1. Галич О. Теорія літератури : підручник / За наук. ред. Олександра Галича. – 4-те вид., стереотип. – К. : Либідь, 2008. – 488 с.; **2. Зима В.** «Ukrainian dream „Последний заговор”» / В. Зима ; худож.-оформлювач О. Г. Жуков. – Харків : Фоліо, 2010. – 443 с.; **3. Івченко А.О.** Тлумачний словник української мови / уклад. А.О. Івченко. – Харків : Фоліо, 2004. – 540 с.

СИМВОЛІЧНИЙ ЛАД АВТОРСЬКОГО МИСЛЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ ПІСЕННИХ ТЕКСТІВ ГУРТУ „ОКЕАН ЕЛЬЗИ”)

Анастасія Янович (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, студентка)

Наук. керівник – доц. Клещова О.Є.

„Океан Ельзи” – один із найпопулярніших сучасних українських гуртів, пісні якого лунають на всіх українських

радіостанціях (і не тільки українських), телевізійних музикальних каналах. Лідер гурту Святослав Вакарчук – людина цілеспрямована, закохана в рідну країну. Гаслом його творчості може бути вислів: „З людьми і для людей”. Святослав Іванович – автор та виконавець пісенних текстів гурту, оскільки сам пише слова і музику для своїх пісень. Його завжди можна побачити серед тих, хто підтримує свій народ у скрутні часи.

Велика кількість пісень, які виконує „Океан Ельзи”, належать до інтимної лірики („Обійми мене”, „Така як ти...”, „Не питай”, „Вище неба”, „Без бою”), але є чимало пісенних текстів, які можна репрезентувати як громадянську лірику („Стріляй”, „Не твоя війна”).

Пісні написані виключно українською мовою, без використання суржикізмів, вульгаризмів чи сленгізмів. Вони зрозумілі людям. Багато іноземців переспівували пісні Святослава Вакарчука, а це – чи не найбільше досягнення співака, доказ популярності його творчості та популяризації українського пісенного контенту у світі, адже його пісні перекладені багатьма мовами світу.

Наша наукова розвідка присвячена дослідженню символічних образів у пісенних текстах гурту.

Що ж так приваблює слухачів? На нашу думку, це символізм пісень, який у кожного пробуджує музику душі, відображає гармонію людини з природою, оживлює зв’язок із пращурами.

Символ – це художній троп, який розширює зміст образу, виводить його за межі конкретного. Символи можуть бути загальнокультурними, національними, авторськими. Слова, які щось символізують, можуть розповісти про історію та традиції певного народу.

Наприклад, як і в народній поезії, так і у піснях С. Вакарчука спостерігаємо зв’язок людини з небом, космосом. Як нащадок Дажбога ліричний герой пісні „Сонце” звертається до всемогутнього носія тепла і світла з проханням: „Сонце, забери мене / І веди за собою!..” Він вірить, що Сонце відродить у ньому життєдайну енергію, щоб жити і творити далі [3, 238].

Поєднання вишуканого (вино) і простого (мед) сплітається в символічний вислів у пісні „Без бою”, яка, на нашу думку, є

своєрідною розповіддю про кохання, без якого життя є неможливим.

Я налию собі, я налию тобі вина,

А хочеш із медом.

Хто ти є, ти взяла моє життя,

І не віддала, хто ти є.

Ти випила мою кров і п'яною впала...[4].

Слова-символи „вино” і „мед” є загальнокультурними.

Вино в давні часи символізувало напій богів, дар Божий, очищення, вічне життя, правдивість, натхнення, ліки, засіб для підкріплення сил, забуття і любов. Мед же є символом безсмертя, ініціації, відродження. Раніше вважалося, що мед додає мужності й сили. У грецькій міфології мед вважався символом поетичного генія, красномовства й мудрості, їжею богів [2].

У пісні С. Вакарчука вино з медом швидше асоціюється з ліками від болю. Адже словам „*Я налию собі, я налию тобі вина, а хочеш із медом...*” передують слова: „*Не йди від мене*”. Автор акцентує увагу на коханні: ліричний закоханий герой не може відпустити дівчину і пропонує їй випити вина з медом, вилікувати душевні рани, загоїти образи, помиритися.

Наступний символ – кров, символізує життя, силу, душу. Вважалося, що випити чийсь кров – значить поріднитися. У піснях С. Вакарчука часто присутній символ крові з різними значеннями. Слова з пісні „випила мою кров” означають „забрала душу”.

У багатьох пісенних текстах присутній символічний образ весни. Весна – національний символ пробудження життя, молодості [3, 30].

Обійми мене, обійми мене, обійми...

Твоя весна прийде нехай...[4]

У цих рядках із пісні „Обійми мене” весна символізує молодість, а в пісні „Відпусти”: „*І вважав би, що ти пелюсток навесні, / Але ж ти не зів'янеш ніколи...*”, – гадаємо, що автор під весняною пелюсткою мав на увазі щось ніжне, тендітне, але швидкоплинне. Погодьтеся, першоцвіт живе зовсім недовго, але який він духмяний та чарівний, як перше кохання, яке ліричний герой порівнює з весняним цвітом та ховає глибоко в серці, воно

назавжди залишиться в пам'яті, як і перше кохання у кожного з нас, адже тому воно й перше, бо незабутнє...

Символ весни наявний і в пісні „Холодно”:

З ким би не йшла до сну,

В тобі я втоплю свою весну... [4].

Тут під весною також розуміється молодість, але в іншому контексті, ніж у пісні „Обійми”. Цими словами автор хоче сказати, що віддасть дівчині свою молодість.

Розглянемо символіку пісні „Джерело”:

Коли моє серце так схоже на чайку,

Так схоже на чайку у клітці подій...

Чайка – символ закуреної жінки, самотності. Значить, у серці ліричного героя оселилася журба. Підтвердженням цього є наступний рядок, у якому йде мова про клітку [2]. Клітка – це обмеження волі, це неволя. Цьому підтвердження знаходимо далі:

Воно тільки б'ється, воно не літає,

Воно не здійснює душі моєї [клин]...

В ту мить моє щастя заховане в скриню,

Закрито від неба байдужістю днів...

Мабуть, у серці героя „б'ється” драма від нещасного кохання, не має змоги полинути в небо – царство блаженства. Спогади про ті щасливі в минулому й нещасні в сучасному дні герой сховав у скрині (символ майбутньої сім'ї, сховок традицій, устоїв, таємниць) [3, 232]. І потрапити до скрині-схованки може лише та, що має „в'язки ключів”, і та, що дарує герою надію кожного дня. Тобто це нове кохання, яке тільки-но зароджується в душі (душа – безсмертна нематеріальна основа в людині, яка становить суть її життя):

Бачиш, як чари кохання діють –

Ніби чиста вода набуває мій слід... [4]

Вода – символ здоров'я, чистоти. А чиста вода з давніх-давен уособлювала чесність і правдивість [3, 48]. Ліричний герой щирий у своїй сповіді, він вірить, що кохання зробить його сильнішим, поверне йому здоров'я.

Навіть назва пісні є символічною. Адже джерело – це символ цілющої сили. І рядок „Ти моє джерело...” говорить про

те, що дівчина є для нього тим, що зцілює його після всіх негараздів [2].

Присутній у піснях Вакарчука й популярний в Україні символ національного культу – калина. У пісні „Не твоя війна” є рядки: „Гілля калин похилилося...”.

Гілля калини – це символ горя і, водночас, символ вічної пам’яті тим, хто загинув, захищаючи рідну країну. Взято з фольклору: могили козаків прикрашали гіллям калини, увішаним червоними плодами [1].

Символічним є й слово „мати” – це життя, святість, вічність, всеперемагаюча любов:

Мама, кому ж ми молилися?

Скільки іще забере вона

Твоїх дітей не твоя війна ? [4]

Ліричний герой закоханий у свою країну-матір, переживає разом із нею важкі дні війни, у якій гинуть найкращі сини та дочки України.

Отже, пісні гурту „Океан Ельзи” насичені символами, у яких відображено загальнокультурне й національне бачення навколишнього світу. Їхня філософічність, поетичність свідчать про високохудожній символічний лад авторового мислення.

Література

1. Гандзюк О. В. Калина – символ нашого життя / О.В. Гандзюк [Електронний ресурс] // Класному керівнику. Усе для роботи. – 2011. – № 7. – С. 37 – 39. – Режим доступу: ourschool.ucoz.ua/_id/0/20_10KK_journ_07-3.pdf; **2. Краткая** енциклопедия символів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.symbolarium.ru/index.php>; **3. Потапенко О.І.** Шкільний словник з українознавства / О.І. Потапенко, В.І. Кузьменко. – К. : Укр. письменник, 1995. – 291 с.

ПОРІВНЯННЯ ЯК ОДИН З ОБРАЗНИХ ЗАСОБІВ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ АНТОНІНИ ЛИСТОПАД

Тетяна Янович (Перевальська гімназія № 1, учитель)

Людина мислить образами. Оскільки кожна людина індивідуальна, то й образи, які виникають у її свідомості, різні. Художні твори, особливо поетичні, відкривають нам, читачам,

образне бачення світу митцем. І ми стаємо співучасниками їхнього світобачення, але не тільки. Уважний і творчий читач відкрис і для себе світ у нових фарбах, образах; побачить, можливо, те, що серед сірості й буденності не зміг виокремити; наповнить душу різними відтінками веселкових барв; доторкнеться до вічного й прекрасного.

Я, як читач, привідкрила для себе внутрішній світ А. Листопад, а як учитель з 20-річним стажем зацікавилася образними порівняннями, ужитими поетесою в розділі „Кожна мить кришталева” збірки „Скрижалі”.

Порівняння як словесний вираз будується шляхом зіставлення уявлення про зображуваний предмет з іншим предметом, у якому ознака виявлена в концентрованішій формі. Виражаються порівняння такими мовними засобами: порівняльним зворотом, порівняльним словосполученням, складнопідрядним реченням. Найпоширеніший засіб вираження порівнянь у поезіях Листопад – порівняльні звороти, серед яких за морфологічною природою виділяємо іменникові („Слова, немов птахи, літають в ірій” [1, 50]; „Вже брівки, як шнурочки” [1, 60]; „І сніжинки із Неба, неначе намисто” [1, 52]); прикметникові („А вони, як старі кунтуші” [1, 46]; „Понеділок, як віщій барвінок” [1, 54]); займенникові („Я – просто пагінець вербової лози” [1, 47]; „Як Ліна, я не хочу ювілеїв. / Але, як Драч, таки сказати мушу!..” [1, 66]); дієслівні („Віддзеркалює Доля. Як чиста вода” [1, 48]; „До людства йду, немов у Піреней” [1, 66]; „І замреш, наче птаха, в одвічному чеканні” [1, 48]); прислівникові („А їм, неначе лід у пекторалі. / А їм, неначе вітер – на росу” [1, 68]).

За іншою класифікацією (за опорним словом) порівнянь виділяємо такі семантичні групи: тварини (*сонце-коник, мов звірята, як те ягня*), рослини (*наче той полин, як межви отав, Великодні квіти*); птахи (*наче птаха, мов сорокопуди*); час (*наче рік, як століття, як завжди*); явища природи (*як лід, як чиста вода, немов жара, як шквальний вітер, падають дощами, як стрімкі зірки*); стан людини (*я – бранка, наче у полоні*); речі, пов’язані із життям людини (*мов корогва, як пісня, як срібний серп, наче двосічний спис, як повне відерце*).

З граматичного боку порівняння поетеси виражені:

- порівняльними зворотами: „*Кожен день, наче рік*” [1, 45]; „*Може полудень стати холодним, як лід*” [1, 48]; „*А кольорів, як зір. Аж забагато!*” [1, 50]. Засобом порівняння тут є сполучники *мов, немов, наче, неначе, ніби, як*. А. Листопад найчастіше використовує сполучники *як* (у 29 порівняльних зворотах із 66), *наче* (у 18);

- формою орудного відмінка: (слова) „*падають дощами*” [1, 50];

- підрядним реченням: „*Ніколи так ніхто мене не пестив, / Як той вінок із житніх васильків*” [1, 55]; „*Я співаю вам так само, / Як мені співали, мамо...*” [1, 63];

- реченнями порівняльної структури, у яких об'єкт порівняння охоплює всю предикативну частину: „*Я – риба... / Я – квітка... / Я – просто пагінець вербової лози...*” [1, 47]; „*А слова – Великодні квіти*” [1, 71];

- порівняльно-приєднувальними конструкціями, побудованими за принципом образної аналогії: „*Де останні пройшли. Як найперші!*” [1, 69]; „*Коли воно (слово) летить. Мов корогва!*” [1, 50]; „*Той холод, Господи! Немов з могили...*” [1, 72].

Серед образних порівнянь збірки є традиційні, що створюють національний колорит, символічне бачення світу: *як чиста вода, як зір, мов корогва, як шнурочки*. Наприклад, порівняння „*як вінок із житніх васильків*” містить такі символічні образи – це вінок (є символом молодості, дівочтва) і васильки (символ святості, чистоти, приязності). А в поєднанні з прикметником „житній” символізує життя в достатку (адже, на думку наших пращурів, „без жита не можна прожити”) [3, 88]. Як вірування давніх слов'ян у можливість перетворення сприймаються такі порівняння:

а) *падають дощами* (йдеться про слова в поезії „Нанизую слова, немов пацьорки...”. Дощ-слова повинен оживити спраглу душу людини);

б) „*Я – просто пагінець вербової лози*” (тут уже йдеться про поетичне перетворення людини на дерево (відголосок пантеїстичної релігії). А верба – поширений образ українського фольклору, якому наші предки надавали міфологізму: вірили, що верба – символ першоджерела творення світу або Прадерево

життя; має надзвичайно життєву силу, бо може розвиватися без коріння [3, 28]);

в) „Я – вода” („за найдавнішими уявленнями слов’ян, первісна матерія жіночої статі...; символ здоров’я, чистоти” [3, 48]).

Є й індивідуально-авторські порівняння, за допомогою яких майстри слова відображає власні художні смаки: як писанка з оази (оаза (оазис) – у прямому значенні – родюче місце в пустелі; у поезії „Вродилось в Бозі диво” йдеться про народження дівчинки-писанки (онуки поетеси) „як відрядного винятка на загальному фоні”. Слово „писанка” символізує відродження роду людського), неначе лід у пекторалі (у прямому значенні – металева прикраса, що вкриває груди; у поезії йдеться про збірки, написані А. Листопад, про те, що вони залишилися поза увагою читачів, не торкнулися їхньої душі [1, 68]), немов у Піренеї (Піренеї символізують важкий шлях у гори, тобто до людської душі).

А. Листопад поряд із неметафоричними порівняннями, з якими пов’язана асоціація, що ґрунтується на простих, прозорих ознаках (наче яблука, наче рік, як Бог, як зір), уживає метафоричні, які „передбачають багатоступеневість розумових операцій” [2]: „мов райське яйце” [1, 44], „Уява, наче віщий сон” [1, 66], „Поезія, наче рана. / І наче двосічний спис!” [1, 69]. Наприклад, розглянемо порівняльні вислови „Понеділок, як віщий барвінок... А вівторок, як пасма пацьорок...”, „Сива П’ятниця – Вічна Заступниця” [1, 54]. Понеділок здавна шанували як святий день. У понеділок не починали ніякої справи, дівчата та жінки „понеділкували” – постили. Це збереглося й до наших днів, тобто є вічним, як барвінок (символ вічності життя). Вівторок авторка порівнює з пацьорками. Не всім відоме значення слова, тому заглянемо в „Академічний тлумачний словник”: „1. Намисто. 2. Мотузки, нитки, шнурки, пасма і т. ін.” Отже, слово вжито в другому значенні, тобто стільки роботи, що „нема, як присісти ладком”. П’ятниця зберегла ім’я від слов’янської богині П’ятниці (Мокоші – богині материнства, милосердя, щастя і нещастя), тому й називає її авторка „Вічною Заступницею”.

Отже, як бачимо, порівняння завдяки своїй різноманітності служать не лише засобом увиразнення мовлення, а й конкретизують наші уявлення про предмет, відображають емоційне ставлення до нього.

У межах цієї статті ми стисло розглянули й проаналізували порівняння, ужиті А. Листопад. З їх допомогою змогли побачити образний світ митця нашого краю, його нерозривний зв'язок із пращурами, з історією та фольклором.

Література:

1. Листопад А. Скрижалі / А. Листопад. – Луганськ : Світлиця, 2006. – 140 с.; **2. Павлюк Т.П.** Логічні та образні порівняння у сучасному поетичному тексті [Електронний ресурс] / Т.П. Павлюк. – Режим доступу: intkonf.org/pavlyuk-tp...ta-obrazni...u...poetichnomu; **3. Потапенко О.І.** Шкільний словник з українознавства / О.І. Потапенко, В.І. Кузьменко. – К. : Укр. письменник, 1995. – 291 с.

ПОЕТИЧНА СТОРІНКА

Ольга Осипченко (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, студентка)

Наук. керівник – ст. викл. Карлова Н.М.

НАПИШУ Я ДО БОГА ЛИСТА...

Є у мене одна Батьківщина,
Що єднає довкола серця.
Називають її Україна,
Найрідніша, кохана моя.
Як поглянути оком навколо,
То побачиш ліси і моря,
Разом з ними і ниви широкі,
Де зростає пшениця свята.
Я зроблю букет із пшениці
Та поставлю у хату свою,
Щоби хліб, який з неї спечеться,
Зберігав всю родину мою.
Та додам до букету ще квітів
Різнобарвних, що в полі ростуть.
Стане в хаті так затишно й чисто,
Всі забудуть про біль і біду.
Я зберу всю родину до столу
Та покличу сусідів усіх,
Разом з ними вшануємо пам'ять
Тих, хто землю для мене зберіг.
Як полинуть лелеки у небо,
Напишу я до Бога листа,
Щоб він з неба беріг Україну
Та послав усім довгі літа.

МОЇЙ БАТЬКІВЩИНІ

Як в небі немає зірки,
Що сяє гарніше за всіх,
Так в світі немає країни,
Ріднішої за усіх,
Милішої, ніж мамина пісня,
Що спати тебе вкладає,
Сильнішої, ніж татова мова,
Що жити тебе навчає.
Країни, що всіх об'єднала
В велику і сильну рідню,
Щоб разом усі ми повстали
І скинули нечисть усю,
Щоб люди ніколи не чули
Лихого слова „війна”,
Щоб більше ніколи не знали,
Що доля гіркою бува.
Щоб діти здорові зростали,
Стареньким – довгі літа,
Дівчата і хлопці кохали,
Щоб квітла країна моя.
Бо в світі немає країни,
Гарнішої за усіх.
Батьківщино моя, Україно,
Щастя тобі на весь вік!

Наукове видання

ОБРАЗНЕ СЛОВО ЛУГАНЩИНИ

*Матеріали XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції
імені Віктора Ужченка
(26 травня 2017 року, м. Старобільськ)*

Редакційна колегія:

Савченко С.В., д-р пед. наук, професор, ректор (голова);
Нікітіна А.В., д-р пед. наук, професор (відпов. редактор);
Карлова Н.М., ст. викладач каф. укр. мови (відпов. секретар);
Шутова Л.І., канд. філол. наук, доцент.

За заг. ред. д-ра пед. наук, проф. А.В. Нікітіної

Коректор – Л. І. Шутова

Комп'ютерне макетування – Н. М. Карлова

Відповідальні за випуск:

Нікітіна А.В. – д-р пед. наук, професор (відпов. редактор);
Карлова Н.М. – ст. викл. кафедри укр. мови (відпов. секретар).

Здано до складання 31.03.2017 р. Підписано до друку
27.04.2017 р. Формат 60x84 1/16. Папір офсет. Гарнітура Times New
Roman. Друк ризографічний. Умов. друк. арк. 12,23. Наклад 85 прим.

Видавець і виготовлювач

Видавництво Державного закладу

„Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”
пл. Гоголя, 1, м. Старобільськ, 92703. Тел./факс: (06461) 2-26-70.
e-mail: luguniv.info.edu@gmail.com

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3459 від 09.04.2009 р.

